GHEORGHE PAVELESCU

MAGIA LA ROMANI

STUDII ŞI CERCETĂRI DESPRE MAGIE, DESCÂNTECE ŞI MANĂ

Ediţia a III-a augmentată şi definitivă

CUVÂNTUL AUTORULUI

Într-un eseu intitulat Începuturi, artă, magie din volumul Ferestre colorate [1926], Lucian Blaga atrăgea atenţia asupra bogăţiei folclorului magic la români: „Etnografii, psihologii, filologii ar trebui să scrie o carte despre magismul poporului nostru. Un studiu amănunţit se impune. Câte obiceiuri, câte cuvinte, câte expresii, câte poveşti, câte jocuri şi începuturi de mistere se pot explica simplu ca resturi evidente ale concepţiei magice despre rosturile lumii şi ale omului?... Problema, până acum o mină inegal exploatată, îşi are ispitele ei. Poate se găseşte vreun tânăr îndrăsneţ să ia această luptă cu smeii subterani”. (Ferestre colorate, p. 8-9)

Sub influenţa acestui eseu, am intenţionat, în clasa a Vl-a de liceu, să scriu un studiu intitulat *Ocultismul la poporul român*. În 1933 am devenit colaborator al Arhivei de Folclor din Cluj, condusă de Ion Muşlea. Pentru vacanţa din vara anului 1934 am primit chestionarul V. *Credinţe şi povestiri despre duhuri*, *fiinţe fantastice şi vrăjitoare*, urmat de circulara numărul 4 privind *Vrăji*, *farmece*, *boscoane*, *descântece şi fapt*. Chestionarul se referea, în prima parte, la mitologie şi demonologie populară, iar în partea a doua, la vrăjitoare, solomonari, mană şi diferite vrăji, farmece şi descântece. Era un subiect ce mă pasiona şi care promitea o recoltă bogată. Am efectuat ancheta în cursul lunii iulie 1934. Principalii informatori au fost: mama, un frate al tatei şi vrăjitoarea satului. Am cules un valoros material de credinţe şi superstiţii, precum şi 16 descântece. Datorită acestui material cules şi trimis la Clujdouă caiete -am fost trecut printre „colaboratorii cei mai harnici şi pricepuţi ai Arhivei de Folclor”, premiaţi în

decembrie 1934. Stimulat de Ion Muşlea, am continuat colaborarea cu Arhiva de Folclor până la terminarea liceului.

În 1936, în clasa a VIII-a am luat contact şi cu activitatea Şcolii Sociologice de la Bucureşti, prin *Manualul de sociologie*, alcătuit de Dimitrie Gusti şi Traian Herseni, precum şi prin revista *Sociologie românească*. Înscris în toamna anului 1936 la Facultatea de Litere şi Filosofie din Cluj, am urmat şi cursurile de etnografie şi folclor ale profesorului Romulus Vuia, continuând colaborarea cu Ion Muşlea. Acesta mi-a oferit în fiecare vacanţă de vară câte un „stipendiu" pentru cercetarea unor zone folclorice arhaice: Valea Sebeşului şi sudul judeţului Bihor.

În vara anului 1939 am întreprins o amplă anchetă asupra magiei la românii din Munţii Apuseni, efectuată în cadrul Institutului Social RomânFiliala Cluj. În toamna aceluiaşi an am reluat cercetările folclorice în zona Sebeşului, punând accentul pe sectorul magic. Acest material, completat cu cel bibliografic, a fost structurat în anii următori, în mai multe lucrări în redactarea cărora a jucat un rol important şi cursul Despre gândirea magică al lui Lucian Blaga ţinut în anii 1939-1940 la Universitatea din Cluj. O parte din materialul redactat a constituit subiectul tezei de licenţă intitulat *Vraje şi metaforism*, apărut în *Studii şi comunicări de etnologie*, Sibiu, 1992, Tom VI, p. 15-59. Mana a servit ca teză de doctorat în „Filosofia culturii" (1942) la Lucian Blaga. Materialul privind magia din Munţii Apuseni s-a constituit ca teză de doctorat în „Sociologie" la profesorul Dimitrie Gusti (1942).

Întrucât orientarea ideologică din ultimii cincizeci de ani a fost ostilă studiului magiei, interesul nostru s-a deplasat parţial spre domeniul înrudit, cel al medicinii populare, despre care am realizat mai multe comunicări şi studii. Cum în ultimul timp s-a produs o nouă atitudine faţă de aceste domenii, chiar şi în lumea ştiinţifică, am socotit

că studiile noastre ar putea interesa un public destul de larg. În ceea ce priveşte medicina, asistăm în ultimul timp la o reevaluare a empirismului popular. E suficient să citäm în acest sens afirmaţia Academicianului Ştefan Milcu făcută la Simposionul de etnologie medicală de la Cluj (1974): „Astăzi noi am căpătat convingerea că multe din cele mai spectaculoase cuceriri ale ştiinţei medicale contemporane, mai ales pe linia procedeelor terapeutice, îşi află antecedentele în modestele leacuri folosite de străvechi tămăduitori empirici. Iată de ce îndatorirea noastră a tuturor este de a explora în continuare inepuizabilul teritoriu al etnoiatriei româneşti şi străine, pentru a căuta acolo sugestii creatoare."

În ceea ce priveşte importanţa magiei este suficient să citäm părerea filosofului H. Bergson: „Magia este înnăscută în om, ea nefiind decât exteriorizarea unei dorinţi de care îi este plin sufletul." În acelaşi sens se exprimă şi filosoful român Lucian Blaga în studiul Despre gândirea magică: „Oricâtă critică i s-ar aduce, e aproape sigur că ideea magicului nu va putea să fie niciodată izgonită din conştiinţa umană, iar dacă va fi izgonită de aici, e sigur că ideea magicului va continua să palpite în subconştientul uman, înrâurind de acolo orientarea în cosmos şi cele mai alese simţeminte ale noastre." Iată, doar câteva argumente, care justifică reeditarea acestor studii.

GH. PAVELESCU

Sibiu, 14 aprilie 1996

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Volumul de faţă cuprinde studiile principale ale autorului consacrate magiei şi medicinii populare la români. Ele au apărut acum peste cincizeci de ani şi au avut o circulaţie redusă din cauza evenimentelor istorice. Mana în folclorul românesc. Contribuţii pentru cunoaşterea magicului a fost tipărită la Sibiu (1944) din fondurile Universităţii din Cluj-Sibiu, datorită generozităţii rectorului Iuliu Haţeganu. Apărut doar în 500 de

exemplare, volumul a fost difuzat sporadic din cauza războiului. Cea de a doua lucrare, Cercetări asupra magiei la românii din Munţii Apuseni, a fost tipărită de Institutul Social Român în colecţia „Sociologia României”, condusă de profesorul Dimitrie Gusti. După apariţia volumului (1945), majoritatea exemplarelor au fost trimise la topit, fiind salvate doar cele trimise bibliotecilor cu depozit legal.

Cât priveşte materialul din zona Sebeşului, acesta a apărut cu multe greutăţi şi incomplet în publicaţii de specialitate, cu circulaţie restrânsă. Astfel studiul Medicina empirică a apărut în Apulum, Buletinul Muzeului din Alba Iulia, vol. VIII, 1971, p. 519-578, iar Medicina magică în Anuarul Arhivei de Folclor, vol. V-VII, Cluj, 1987, p. 133-156.

Am adăugat în anexele acestui volum un grupaj de descântece culese de autor din zona Sebeşului, dar care n-au putut fi publicate în trecut.

Mai precizăm că studiile reproduse şi-au păstrat forma şi conţinutul originar, suferind doar mici stilizări şi, desigur, actualizarea ortografiei.

GH. P.

CERCETĂRI ASUPRA MAGIEI LA ROMÂNII DIN MUNŢII APUSENI

ÎN LOC DE PREFAŢĂ

Lucrarea prezentă cuprinde rezultatele cercetărilor întreprinse se noi în cadrul Institutului de Cercetări Sociale al României Regionala Cluj -în vara anului 1939 în Munţii Apuseni din judeţul Turda şi completate în anul următor cu mici investigaţii în jurul Vaşcăului din judeţul Bihor şi în câteva sate din Câmpia Transilvaniei de la poalele Munţilor Apuseni. La materialul cules personal am adăugat pe cel publicat în studiile referitoare la regiunea cercetată.

Pe plan teoretic această lucrare oglindeşte preocupările noastre în legătură cu problema magiei. Rezultată din îmbinarea unui material concret cu începuturi de teoretizare, ea se prezintă sub înfăţişarea

unor „convorbiri sociologice" cu materialul cercetat.

Bucureşti, 15 mai 1942

CONSIDERAŢII INTRODUCTIVE

A. Observaţii asupra folclorului magic la români. Începând din a doua jumătate a veacului trecut asistăm în cultura românească la numeroase şi repetate „asalturi de cunoaştere" efectuate asupra satului românesc. Portiţa prin care s-a crezut că se poate pătrunde mai adânc în specificul nostru a fost considerată aproape cu exclusivitate până în zilele noastre literatura populară. În special poezia populară românească s-a bucurat, cel puţin de la mijlocul veacului trecut, de numeroşi admiratori şi chiar teoreticieni. Alecsandri şi Russo, poetul şi esteticianul, au avut norocul de a declanşa la noi problema poeziei populare cu bogate şi variate consecinţe. După ei a urmat o întreagă pleiadă de poporanişti:Eminescu, Negruzzi, Odobescu, Maiorescu,

Delavrancea ş.a. Până şi în şedinţele Academiei Române, cu toată rigiditatea membrilor, a răsunat nu o dată glasul câtorva inspiraţi făcând elogiul poeziei noastre populare (Delavrancea, Zamfirescu, Sadoveanu, Blaga). Vraja stârnită în veacul anterior, în plin romantism de Glasurile popoarelor a lui Herder, care entuziasmase şi pe olimpicul de la Weimar, îşi trăia ecourile aproape nescăzute şi în preocupările intelectualilor români din a doua jumătate a veacului al XIX-lea şi începutul celui al XX-lea. Studiile, dar mai ales colecţiile de material folcloristic, devin din ce în ce mai numeroase şi voluminoase, deşi atrag adesea, prin nesistematizarea lor, critici severe.

Nu e locul să reamintim toate obiecţiile pe care noi, cei de azi, suntem în drept să le aducem înaintaşilor, care şi-au îndeplinit datoria, aşa cum au crezut de cuviinţă, faţă de creaţiile populare. Ne mulţumim să menţionăm un singur aspect al problemei. Folcloriştii secolului trecut şi în parte şi cei ai ultimelor decenii, au fost călăuziţi în aprecierile lor faţă de cultura populară de două principii: cel „estetic" şi cel „etic". Rezultatul a fost, după cum era şi

de aşteptat, că numai unele din aspectele sufletului popular au fost apreciate în adevărata lor valoare, altele trecând cu totul nebăgate în seamă. Astfel au fost studiate mai mult speciile de literatură populară (baladele, basmele, doinele), proverbele şi arta populară. S-au neglijat în schimb cântecele rituale (colindele, bocetele, descântecele), credinţele, superstiţiile, obiceiurile, datinile etc., pentru a aminti numai aspectele principale ale spiritualităţii satului, lăsând la o parte celelalte manifestări din care s-a cercetat şi mai puţin. Dar necunoaşterea acestor probleme nu însemnează decât tot atâtea puncte întunecate în icoana pe care diferitele discipline au căutat să o făurească despre satul românesc. Şcoala sociologică a profesorului D. Gusti are între altele şi marele merit de a fi reacţionat cea dintâi împotriva acestei perspective unilaterale. E de prisos să mai accentuăm, de pildă, cât de falsă ar fi icoana satului românesc, daca n-am cunoaşte măcar o parte din materialul magic, ce contribuie în mare măsură la construirea concepţiei despre lume şi viaţă a ţăranului român. Materialul cules din Munţii Apuseni, precum şi din alte regiuni ale ţării, poate arăta celor mai mulţi intelectuali cât de puţin se cunoaşte structura intimă a mentalităţii săteşti.

Aceasta fireşte are alături de interesul ştiinţific pur, şi un interes practic de pedagogie şi politică a naţiunii. Aproape în fiecare zi adresăm discursuri către „talpa ţării”, sau dăm cel puţin sfaturi „către gospodari” cum să muncească ogoarele, să-şi îngrijească sănătatea, să-şi cultive sufletul ş.a., uitând, sau mai degrabă ignorând că sufletul ţăranului nu este cel al unui copil fals conceput şi el ca o „tabula rasa” gata să primească tot ce i se spune. Sufletul ţăranului este plin de experienţe ancestrale, multimilenare, fiind stăpânit, uneori chiar torturat, de elemente arhaice, ce vin din străfundurile istoriei. El are o viziune organizată despre lume, formată, prin colaborarea generaţiilor, din elemente de experienţă empirică, dar mai ales, sufletească. Motivele religioase şi magice contribuie

în primul rând la organizarea acestei viziuni. Orientarea practică în viaţă a ţăranului român este strâns legată cu viziunea magică.

Desigur nu suntem cei dintâi care ne ocupăm de superstiţiile şi obiceiurile magice ale poporului român. Colecţiile de acest gen deşi nu atât de numeroase pe cât de bogat este materialul magic -nu lipsesc. Numai că aceste colecţii, pe lângă faptul că nu cuprind decât materialul neorganizat, mai păcătuiesc printr-o falsă perspectivă în care este prezentat materialul. Credinţele şi superstiţiile adunate de folcloriştii noştri sunt considerate ca nişte relicve ale trecutului, „supravieţuiri", cum spunea Tylor, dintr-o civilizaţie moartă închisă într-o civilizaţie vie. În realitate însă aceste „credinţe deşarte" nu sunt „moarte", ele trăiesc şi uneori cu o vitalitate extrem de robustă în satul românesc. Superstiţiile, credinţele şi obiceiurile magice sunt elemente vii care se încadrează într-un tot organizat pe care noi îl numim viziune magică, fără de care nu pot fi înţelese şi apreciate în adevărata lor valoare. Vom vedea cât de numeroase şi de variate pot fi aceste elemente magice prezente şi în cele mai neînsemnate momente ale vieţii omeneşti. De aceea în cercetările noastre pe teren am urmărit în primul rând legătura organică a motivelor magice şi rolul pe care îl ocupă în mentalitatea satului constituind ceea ce s-ar putea numi activitate sau viaţă magică.

O altă importanţă pe care o pot avea studiile asupra magiei la români este de natură teoretică. În ultimul timp s-a discutat foarte mult în sociologie şi etnologie problema mentalităţii primitive reprezentată în special prin Levy-Bruhl. Întrucât rezolvarea acestei probleme e în funcţie, în primul rând, de cunoaşterea elementelor magice, e suficientă şi numai o elementară orientare în mentalitatea satului românesc pentru a-ţi da seama că prin bogăţia materialului magic de care dispunem se pot aduce contribuţii preţioase, dacă nu la o teorie generală asupra magiei sau a mentalităţii primitive, cel puţin la

cunoaşterea materialului în sine, care trebuie colecţionat şi făcut cunoscut acelora care s-ar interesa de el.

Mărturisesc că e dureros pentru noi românii să constatăm că, din lipsa de interes pe care am dovedit-o în trecut, cu toată bogăţia materialului, în operele monumentale de studii comparative, de sute şi mii de pagini, cum este acea „Ramură de aur” a lui Frazer, nu suntem amintiţi decât de două ori, dar şi atunci, se pare, prin intermediul lui Manhardt[1], care la rândul său a luat informaţiile din lucrarea unui folclorist saxo-român din Ardeal[2]. Cu aceasta am rostit un al doilea motiv, de natură mult mai subiectivă, care ne-a determinat preocupările noastre: dorinţa de a face cunoscut materialul românesc. Dar s-ar putea răspunde că cel puţin în ultimele decenii folcloriştii noştri au adunat din ce în ce tot mai mult material referitor la superstiţii, credinţe, practici şi descântece[3] şi poate ar fi necesară o operă de traducător

1 Wald- und Feldkulte, Berlin, 1875.

2 W. Schmidt, Das Jahr und seine Tage, Sibiu, 1866.

3 Totuşi în comparaţie cu literatura şi în special cu poezia populară, superstiţiile şi credinţele n-au fost studiate aproape deloc la noi. Chiar colecţiile sunt foarte puţin reprezentative: G. F. Ciauşanu, Supersti jiile poporului român în asemânare cu ale altor popoare vechi şi nouâ, Bucureşti, 1914; A. Gorovei, Credinje şi superstijii ale poporului român, Bucureşti, 1915; E. Niculită- Voronca, Datinele şi credinjele poporului român, 1903. În ceea ce priveşte descântecele: S. Fl. Marian, Descântece poporane române, 1886. Idem, Vrăji, farmece îi desfaceri, 1896. A. Gorovei, Descântecele românilor, Bucureşti, 1931. (Cu o bibliografie aproape completă asupra descântecelor româneşti.)

într-o limbă străină aşa cum s-a şi încercat[4] [5]. Nimic mai eronat decât o astfel de argumentare. E adevărat că avem mulţi folclorişti mărturisim de asemenea că pentru unii avem toată admiraţia -dar entuziasmul şi sacrificiile pe care le aduc în acest domeniu nu pot suplini decât o parte din lipsa lor de pregătire ştiinţifică. Credem însă că datoria noastră, având în vedere condiţiile în care au lucrat, nu este de a-i critica pentru ceea ce au făcut şi a-i învinui pentru ceea ce n-au făcut, ci, punându-ne la curent cu noile teorii şi cu noile metode, să depunem alături de o serioasă pregătire ştiinţifică, cel puţin atâta entuziasm, de cât au fost capabili ei pentru studiul culturii noastre populare. Aceasta n-ar trebui s-o uite niciodată „specialistul" mai ales când este tânăr.

Un alt motiv şi îndemn pentru studiul întreprins ni l-a oferit peisajul spiritual al satului românesc. E adevărat că satele noastre, mai ales cele răsfirate pe coame de dealuri sau ascunse în fundul văilor, sunt bogate în elemente

---

4 Datorită îndemnului venit din partea eruditului filoromân Angelo de Gubernatis, A. Gorovei a publicat în Revue des Traditions populaires o prezentare sumară a obiceiurilor noastre de la naştere, nuntă şi înmormântare (apărute şi în Bibl. populară Minerva, nr. 33, 72). Mai târziu M. Beza a publicat un studiu Paganism in roumanian folklore, London, 1928 şi M. Vulpescu, Les coutumes roumains periodiques, Paris, 1927. Cu toate criticile ce i s-au adus ultimei lucrări (cf. P. Caraman, Datinele româneşti în limba franceză.
Contribuţie critică asupra folclorului român în străinătate, Bucureşti, 1934). străinii au fost bucuroşi de posibilitatea de a cunoaşte o parte din folclorul românesc, iar A. v. Gennep a găsit-o demnă de o prefată. În privinta importantei pe care o prezintă credintele şi datinele noastre amintim că Artur R. Wrigt, vicepreşedintele societătii „Folklore" din Anglia, a spus într-o conferintă la Vălenii de Munte că ‚România e poate cea mai interesantă tară din Europa în această privintă" (Cf. Lamura, an. II, p. 965).

5 În afară de o pregătire elementară pe care le-o dădeau şcolile de pe acele vremuri; de studii de ‚specialitate" nici vorbă, vechii folclorişti şi încă dintre cei mai remarcabili au avut în viată rosturi destul de modeste (preoti, învătători, militari, avocati, şefi de gară etc.), încât ‚criticii" chiar când au fost de talia unui Ovid Densusianu ar fi trebuit să tină seamă de această situatie.

magice. Dar e de-ajuns să te apropii de marile căi de comunicatie, sau de centrele industriale şi comerciale, pentru a-ti da seama că oricât de străveche ar fi mentalitatea de azi a satului, ea nu poate dăinui o veşnicie, căci fluidul care-i dă viată seacă pe zi ce trece. Şi cu fiecare octogenar ce se stinge în anonimatul unui cătun de munte se închide pentru totdeauna o taină şi se pierd semnificatii pentru gesturi rămase neîntelese. lată de ce studiul acestei mentalităti trebuie început cu o zi mai devreme. Aceasta eu atât mai mutt cu cât în cercetările folcloristiee acest aspect a fost în general neglijat. G. Vâlsan, îndrăgostitul de sufletul neamului, a atras cel dintâiu (1911) atentia asupra acestui lucru: „Dacă vom întârzia şi de acum înainte la poezie populară, basme şi ghicitori, la ştergare, opreje. străchini şi furci crestate. atunci ce se numeşte străveche cultură populară va dispărea în mare parte fără să fie studiat.[6]

Acestea sunt argumentele principale care ne-au îndreptat atenţia asupra fenomenelor magice la români. Înainte de-a încheia această introducere, se mai impun însă câteva precizări în ceea ce priveşte metoda utilizată, întrebuintarea diferiţilor termeni şi punctul de vedere adoptat de noi.

B. Chestiuni metodologice. În paginile acestei lucrări vom întrebuinta adeseori cuvintele „mentalitate primitivă”, „mentalitatea satului”, element „magic” ş.a. Tinem să precizăm de la început că pentru noi atât mentalitatea primitivă, cât şi cea rurală sătească, este constituită dintr-o serie întreagă de factori, între care se află şi cel magic. Dar această mentalitate nu poate fi redusă la nici unul din factorii ei componenti, fără pericolul simplificării, nici chiar la elementul magic. care joacă totuşi un rol mai important decât ceilalti, mai ales în comparatie cu mentalitatea omului civilizat. Mentalitatea satului trebuie înteleasă ca un complex de factori între care alături de elemente religioase, mitice, empirice, se află şi cele

6 G. Vâlsan, O ştiinţă nouă: Etnografia, Cluj, 1927, p. 37.

magice într-o proportie variabilă în sensul şi după gradul de autenticitate al satului. Această mentalitate este însă ireductibilă la oricare din factorii componenti, fără a se aduce prin aceasta prejudicii importante cunoaşterii sale. Deci, pentru a avea o icoană completă a mentalităţii satului românese, nu avem dreptul să eliminăm nici unul din factorii ci, ci trebuie să-i studiem în toată complexitatea şi interferenta lor.

Studiind mentalitatea tăranului român în cadrul unei unităţi săteşti sau regionale, vom putea distinge în general trei mari categorii de fapte, ce se amestecă în diferite proportii: magice, religioase şi empirice7. Prioritatea acestor elemente nici nu se poate discuta, toate fund extrem de vechi. Această cercetare integrală este posibilă însă numai până la un anumit grad de adâncime al cercetărilor, adică la începutul investigatiilor, când materialul este mai putin bogat, sau la sfârşitul unor îndelungate cercetări în alcătuirea sintezelor. Ea nu e posibilă în epoca de cercetare intensă şi mai ales în cercetările la teren când sunt făcute de o singură persoană. A nota tot ce ştie un singur tăran despre viată şi lume sub triplul aspect al magiei, religiei şi experientei, întrece adesea posibilităţile unui singur anchetator. Cel putin în teren munca trebuie divizată prin colaborare, restrângând astfel domeniul de cercetare al unui anchetator. Deci pentru uşurarea cercetărilor la teren se poate limita activitatea cuiva la un singur aspect al acestei mentalităţi, dar având mereu conştiinta procesului de abstractizare şi tinând seamă de conexiunea fenomenelor. Limitarea se poate face fie prin reducerea numărului de informatori, fie prin restrângerea problemei urmărite la un singur aspect a mentalităţii satului, cum

7 În cadrul Şcoalei Sociologice a d-lui prof. D. Gusti s-au publicat două studii asupra mentalităţii satului privită sub triplul ei aspect: Gh. Focşa, Contribujie la cercetarea mentalităţii satului, „Arhiva pentru ştiinta şi reforma socială”, X,

1932, p. 159-174. Idem, Aspectele spiritualităţii săteşti, Sociologie românească, , 1937, p. 197-211.

ar fi de ex. studiul elementelor magice. Dar şi în acest caz subiectul este extrem de vast, silindu-te să reduci cercetarea fenomenului fie la o unitate socială mai mică, fie studiind numai anumite probleme[7].

Problema delimitării obiectului ne-a apărut de la început ca esentială, când ne-am hotărît să participăm la cercetările monografice din Muntii Apuseni pentru studiul magiei. Decişi să studiem elementele magice, ne-am dat imediat seama că pentru a urmări o astfel de problemă în toate detaliile ei şi în întreaga regiune de aproape patruzeci de sate ar trebui ani întregi sau un număr mai mare de anchetatori şi nu câteva luni pe care le aveam la dispozitie. În loc însă de-a limita cercetările la unităti sociale mai restrânse, sau la studiul unor anumite capitole, noi am preferat o a treia posibilitate şi anume de a studia întregul domeniu al magiei, dar numai în ceea ce constituie elementele sale esenţiale. De asemenea, cercetând întreaga arie de patruzeci de sate, am dat mai multă atentie satelor retrase, care prezintă o mai mare bogătie de elemente magice. Cercetând momentele esentiale din domeniul magiei, am obtinut trei aspecte principale ale problemei.

a. Primul moment îl constituie schitarea conceptiei, sau a.,viziunei magice' ', pe care tăranul şi în acelaşi timp omul primitiv şi-o face despre lume şi viată şi trasarea articulatiilor principale ale acestei viziuni aşa cuni reies din credintele, superstitiile, mitologia şi experienta

---

7 Un astfel de exemplu ni-1 oferă în cadrul Şcoalei sociologice de la Bucureşti dna Ştefania Cristescu-Golopentia care a studiat elementele magice în legătură cu gospodăria în satul Drăguş, sau diferite practici magice în celelalte sate cercetate Cf. Gospodăria în credinjele şi riturile magice ale femeilor din Drăguş. (Extras din Monografia Drăguşului, Bucureşti, 1940); Practica magică a descântatului de „strâns" în satul Cornova (Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială, 1932, p. 371380); L'agent magique dans le village de Cornova (Archives pour la science et la reforme sociale, XIII, 1936, p. 119-137).

tăranului român din Muntii Apuseni.

b. Odată schitată această viziune magică de ansamblu, comună întregului sat sau regiune, am trecut la al doilea moment esential, la aparitia în cadrul viziunei magice a unei situatii privilegiate, în care anumiti membri ai grupului social dispun de mai multe avantaje, cunoscând un număr mai mare de elementemagice şi constituindu-şi o tehnică avansată numită „vrăjitorie”.

c. Studiind mai de aproape aspectele magice ale satului românesc şi tehnica utilizată în diferite practici, se oferă de la sine, prin frecventa ridicată, o tehnică individuală,,descântecul” sau incantatia magică, ca un al treilea moment esential în domeniul fenomenelor magice.

Mai precizăm că pe măsură ce ne-am restrâns domeniul de cercetare în jurul acestor momente singulare, am sporit cercetările în intensitate. Analiza acestor elemente principale au determinat şi cele trei părti ale lucrării intitulate: Viziunea magică, Vrăjile şi Descântecele.

În ceea ce priveşte tehnica cercetărilor noastre la teren, credem că e de prisos să mai stăruim asupra ei, ea putându-se deduce din prezentarea materialului publicat. Adăugăm doar câteva indicatii metodologice generale, referitoare la culegerea materialului şi mai ales la interpretarea lui[8].

---

8 Îndrumări asupra tehnicei monografice, inclusiv studiul mentalităţii populare se pot găsi în volumul Îndrumări pentru monografiile sociologice (Bucureşti, 1940), publicat sub conducerea ştiintifică a d-lui prof. D. Gusti şi cea tehnică a d-lui T. Herseni. Cum însă ,metoda" este în primul rând ,cunoştinjă" şi numai după-aceea tehnică preferăm să recomandăm acelora care i-ar interesa studiul problemelor de magie, în locul planurilor şi chestionarelor, bibliografia care lear putea indica lectura necesară. Astfel, pentru literatura franceză şi europeană în general se poate consulta: Arnold van Gennep, Manuel de folclore frangais contemporain, Paris, 1938, vol. IV, p. 557-595, iar pentru literatura germană şi universală, bibliografia publicată de Hoffmann-Krayer în introducerea monumentalei lucrări Hendworterbuch des deutschen Aberglaubens, Berlin, 1927, vol. I, p. XV-LXXI, care cuprinde studiile asupra magiei din cele mai vechi timpuri până la 1927. După această dată se va consulta cap. X-XII din Volkskundliche Bibliographie,

Ca în orice altă cercetare la teren şi în studiul magiei este necesară, alături de înregistrarea autentică a materialului, şi interpretarea şi sintetizarea lui. Cum în aceste operatii ratiunea şi chiar imaginatia noastră joacă un rol important, va trebui să luăm toate precautiunile necesare pentru a nu atribui faptelor interpretări greşite, privindu-le prin prisma gândirii noastre, ajungând astfel la concluzii false. În acest scop, am formulat din adevăruri generale, spuse şi de alti cercetători, următoarele opt reguli, primele trei privind cercetarea la teren, iar ultimele sistematizarea materialului şi elaborarea propriu-zisă:

1. Înregistrarea atentă, fidelă şi completă a oricărei informatii ce priveşte problema magiei.

2. Verificarea imediată a informatiilor prin discutii de interpretare cu informatorul respectiv şi controlarea ei

---

Berlin-Leipzig, 1927, initiată tot de Hoffmann- Krayer şi continuată de 0. Geiger. Pentru materialul românesc se va consulta bibliografia dinAnuarul Arhivei de Folklor, vol. I-VI, 1930-1942. În volumul II al acestui Anuar se găseşte şi bibliografia lucrărilor folcloristice publicate de Academia Română până la 1930.

Când cercetătorul va fi consultat măcar o parte din materialul publicat va putea să-şi alcătuiască singur un plan de lucru pentru problemele ce-1 interesează. În caz de comoditate intelectuală va putea utiliza unul din chestionarele existente: Hoffmann-Krayer, Questionnaire relatif au folklore suisse, p. 28-36; P. Saintyves, Manuel du folklore, 1936, p. 71-72; Ch. Burne, The Handbook of Folklore, p. 320-323; Ion Muşlea, Credinte şi povestiri despre duhuri, fiinte fantastice şi vrăjitoare (Chestionarul V al Arhivei de Folklor, litografiat, 1932); Şt. Cristescu-Golopentia, Cercetarea credinjelor şi riturilor domestice ale lărănimii româneşti. Extras din vol. Îndrumări pentru monografiile sociologice, 1940 etc. În ceea ce priveşte chestionarele trebuie să accentuăm şi noi faptul subliniat de nenumărate on că sunt insuficiente şi adesea ,due la erori, menite să falsifice realitatea" (D. Gusti, Problema Sociologiei, Bucureşti, 1940, p. 56-57). Făcând abstractie de faptul că uneori sunt improprii pentru aplicare, mai ales în cazul magiei, chestionarele cuprind întotdeauna elemente de prisos pentru o regiune oarecare şi sunt lipsite de altele găsite la teren. Utilizarea exclusivă a chestionarului anihilează inductia, adică toemai metoda de a găsi elemente noi, inedite, oferind cercetătorului numai materialul stereotip. Pentru a remedia acest neajuns chestionarul va trebui luat numai ca punt de plecare şi va trebui necontenit refăcut la teren.

prin alti informatori. Dacă nu e posibilă o controlare precisă a fiecărui motiv, atunci cel putin o verificare aproximativă.

3. Cercetarea cu mai multă atentie a elementelor magice care se întâlnesc mai des în viata satului, deoarece frecventa fiecărui motiv îşi are semnificatia sa.

4. Clasificarea materialului în ordinea ce pare cât mai naturală, mai organică din punctul de vedere al desfăşurării vietii săteşti, făcând abstractie de teoriile cunoscute.

5. Completarea cercetărilor prin revenirea la teren, sau prin material cules de alti cercetători din aceeaşi regiune sau din regiuni apropiate.

6. Odată aranjat materialul pe capitole, să se încerce o interpretare a lui prin sine, adică nerecurgând la nici o teorie străină sau personală, ci multumindu-te cu ceea ce-ti oferă informaţiile culese la teren.

7. Să se încerce o teorie a faptelor, ţinând seamă de semnificaţia pe care o au în lumea satului şi fiind mereu atent de a nu atribui faptelor semnificatii pe care nu le au. Deci să se stabilească,,cum" se comportă faptele,,în sine", din punctul de vedere fenomenal în mentalitatea tăranului, făcând abstractie de mentalitatea noastră.

8. Utilizând şi teoriile predecesorilor, referitoare la interpretarea faptelor, adică la modul cum se comportă faptele în perspectivă magică, să se tindă la o teorie generală pentru a explica „de, ce" se comportă astfel fenomenele magice.

Desigur, regulile enumerate sunt conditiile ideale ale unui studiu ştiintific şi în parte au fost respectate şi în alcătuirea acestei lucrări. Astfel sunt regulile privitoare la adunarea materialului la teren, coordonarea lui în părti organice, interpretarea prin sine a materialului şi chiar formularea unor teoretizări referitoare la aspectul fundamental al gândirii magice. În ceea ce priveşte însă ultima regulă enuntată de a elabora o teorie generală care să explice,,de ce" se comportă fenomenele magice aşa

precum se comportă, trebuie să mărturisim de la început că nu vom putea ajunge în cursul acestei lucrări. Dată fiind limitarea domeniului de cercetare la elementele magice apartinând unui grup social redus, o parte din regiunea motilor, care nu reprezintă decât un mic fragment din omenire, nu ne putem permite să formulăm concluzia finală in ceea ce priveşte sensul ultim al fenomenelor magice. O teorie generală asupra magiei se poate deduce numai din materialul comparativ cules de la cât mai multe faze ale omenirei (numărul popoarelor interesează mai putin) şi numai în strânsă legătură cu studiul evolutiei gândirii omeneşti şi în special în legătură cu teoria cunoaşterii.

Întrezărim totuşi şi anticipăm de pe acum că această teorie generală despre magie o vedem rezolvându-se în dependentă de studiul conceptului magic mana, notiune ce ni se pare fundamentală în domeniul gândirii magice. De aceea acestei lucrări monografice asupra magiei în Muntii Apuseni i-a urmat în mod firesc o a doua de natură comparativă referitoare la conceptul de mana[9], studiat atât la români, cât şi la alte popoare şi va trebui să-i urmeze o a treia lucrare de sinteză şi teorie finală, care va căuta să răspundă la acel,,de ce" al fenomenelor magice şi să fixeze locul pe care-l ocupă magia în evolutia spiritului omenesc. Desigur, realizarea concretă a acestui plan va necesita o serie de cercetări de mai multi ani.

PARTEA ÎNTÂI VIZIUNEA MAGICĂ

I. SPAŢIU, MAGIE, MITOLOGIE

1. Introducere. 2. Spaţiul matematic, psihologic şi magic. 3. Stracturalizarea magică a spaţiului. 4. Valoarea magică a „întâlnitului" şi a direcţiilor. 5. Locuri „indicate", „oprite", „sfinte" şi „rele". 6. Geografie mitologică: Zmeii, Ielele, Vâlva, Pricolicii, Vârcolacii şi Şolomonarii.

1. Încercând să pătrunzi în viata spirituală a satului românesc, ţi se oferă, la prima întâlnire cu ţăranii, ca fapte

9 Vezi studiul nostru: Mana în folclorul românesc. Contribuţii pentru cunoaşterea magicului, Sibiu, 1944, 132 p.

de observaţie curentă, o sumedenie de credinţe, obiceiuri, gesturi, expresii, fragmente de mituri, retete practice cu aspect magic, formule de incantatie, descântece, obiecte cu proprietăti magice ş.a.m.d., care toate au un rost bine precizat în mentalitatea tăranului nostru, dar care pentru un cercetător neinitiat se prezintă într-o fragmentare haotică, ce poate constitui o piedecă serioasă în colectionarea metodică a materialului. De aceea, cea dintâi operatie ce se impune cercetătorului este de a găsi ordinea naturală a acestor fragmente de gândire magică. adică de a reconstitui din ansamblul lor icoana despre lume şi viată văzută în perspectivă magică. Dată fiind necesitatea acestei,reconstituiri". regula a şaptea, de care am vorbit mai sus, de a interpreta faptele prin sine şi în cadrul mentalităţii satului, are aci o deosebită importantă.

Analizând viziunea magică despre lume, ea ne apare mult mai complexă şi în acelaşi timp mult mai confuză decât viziunea omului de ştiintă, sau chiar decât aceea pe care ne-o dau simturile noastre. Astfel lumea văzută prin prisma ştiintei actuale e o realitate aritmetică, sistematizată în notiuni generale şi subordonate, de o evidentă claritate. De la Universul astronomic, de la infinitatea spatiilor cosmice până la infuzorii, de la macrola microcosmos, totul e orânduit în regnuri, genuri şi specii, constituind categorii ce se subordonează la nesfârşit. În afară de sistemul notiunilor generale şi subordonate, ştiinta a mai fost ajutată în rationalizarea Universului şi de notiunea numărului.

Spaţiul şi timpul sunt reduse de omul de ştiintă la raporturi numerice şi cea mai deplină ordine domneşte în Universul ştiintific. Aceasta bineînteles pe plan teoretic, căci în ordinea naturală a fenomenelor, Universul e destul de bogat în surprize, chiar şi pentru oamenii de ştiintă.

În lumea sensibilă, adică în lumea văzută şi trăită cu simturile noastre, lucrurile se prezintă altfel. Aci orizontul spatial se rotunjeşte egocentric în jurul omului şi timpul se socoteşte prin succesiunea generatiilor. Universul, ce trece

dincolo de sfera experientei sensibile a omului, rămâne doar obiectul speculatiilor ştiintifice şi metafizice. lată şi numai din aceste câteva trăsături esentiale cum se diferentiază cele două conceptii despre lume. De o parte avem un Univers infinit, matematic, catalogat până la ultîma părticică Universul ştiintificiar de altă parte, o lume rotunjită la destinul unui singur exemplar uman, mai putin geometrizată şi limitată la experienta adesea confuză a simturilor. Şi totuşi aceasta este lumea concretă în care trăim.

Perspectiva magică asupra lumii va avea o structură intermediară între cele două amintite: lumea văzută magic este o realitate gândită şi trăită în aceeaşi timp. Pentru a expune cât mai sistematic această viziune, am căutat să-i găsim coordonatele sau dimensiunile principale pentru a le analiza pe fiecare în parte. Coordonatele despre care vorbim sunt spatiul, timpul, numărul şi viaţa.

2. In conceptia fizică şi matematică, începând de la Euclid până la Newton şi chiar până în zilele noastre, spatiul e conceput ca o întindere tridimensională, infinită şi omogenă. In acest sens orice fragment de spatiu este egal cu altul de aceeaşi mărime, indiferent de directie, de sistemul de parcurgere, sau de alte consideratii. În schimb spatiul sensibil, oferit de simturile noastre, este, după cum am mai spus, mărginit la orizontul spatial în care ne ducem existenta şi se desfăşoară experienta noastră, iar dincolo de acest orizont simturile noastre nu ne afirmă nimic. De asemenea, fată de spatiul geometric, spatiul sensibil nu este omogen. Nu este indiferent că mergi înainte, înapoi, la dreapta sau la stânga. Conceptia magică despre spatiu, s-ar putea spune că se apropie mai mult de cea a experientei sensibile. De spatiul geometric spatiul magic se caracterizează prin aceea că fiecare parte din el e prevăzută cu accente magice. Câtă vreme spaţiul geometric poate fi împărtit în infinite părti fără figură, în cadrul celui magic orice parte are aceeaşi figură ca şi întregul. De asemenea, pentru gândirea magică, locul pe

care îl ocupă un lucru face parte din însăşi existenta sa.

3. În afară de observatiile de mai sus, făcute în special de E. Cassirer în Gândirea mitică[10], Levy-Bruhl vorbeşte şi dânsul despre structuralizarea magică ă spatiului la popoarele primitive. Primitivul când prive5te împrejur, nu vede ca noi numai coline, nisip, boschete, râuri, pietre etc. Pentru el fiecare detaliu îi vorbeşte. El cunoaşte din copilărie semnificatia fiecărui loc, încât viata lui se desfăşoară, după expresia lui Levy- Bruhl într-un peisaj de mitologie în relief[11]. Lucian Blaga vorbind despre satul românesc, aminteşte de asemenea despre o geografie mitologică a tăranului român[12]. Date fiind aceste structuri speciale prin care e văzut spatiul de către omul primitiv şi tăranul român, să vedem ce ne oferă în acest sens materialul cules din Muntii Apuseni.

4. O temă foarte răspândită în cultura popoarelor este credinta că persoanele sau animalele întâlnite în drum sau la plecare într-o călătorie, adică ceea ce-ti.,iese înainte", au o semnificatie importantă pentru rezultatul, bun sau rău, la care vei ajunge la sfârşitul acelui drum sau actiuni întreprinse. E de notat că întâlnirea cu astfel de fiinte are o semnificatie magică numai în timpul unei călătorii sau actiuni întreprinse, deci numai parcurgând un anumit spatiu, drumul şi numai în timpul călătoriei. Astfel in Muntii Apuseni se crede că dacă iese în cale cineva cu vase goale „n-ai noroc, îi rău"[13]:,Eu, dacă îmi iasă cu gol, ştiu că nu reuşesc. Când mi-o ieşi cu vasul plin, atunci ştiu că am noroc"'[14]:,Eu odată am plecat la munte şi mi-o ieşit o muiere cu donitile goale şi numa am trecut şi mi-o luat roata de la car şi tundra. Şi numa nu m-o sugrumat, că am

10 Analizate de L. Blaga, în lucrarea Despre gândirea magică, Bucureşti, 1941, p. 33.

11 Levy-Bruhl, L'experience mystique et les symboles chez les primitifs, Paris, 1938, p. 16.

12 L. Blaga, Elogiul satului românesc, Bucureşti, 1937, p. 5.

13 Ocoliş, Petru Sbânca, 58 ani.

14 Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani.

tăiat baierile cu brişca”[15]. Popa de asemenea nu-i bine să-l întâlneşti că-i talpa Iadului[16]. La fel nu e bine să întâlneşti iepure. san să te întorci înapoi din drum[17]. Când mergi la vânătoare sau la pescuit, să nu te întrebe nimeni unde te duci[18]. Întrezărim aci o legătură cauzală între continuarea directiei în spatiu şi între reuşita unei actiuni. Prin faptul că te întorci înapoi, sau te întreabă cineva unde te duci, pierzi norocul pe care l-ai fi avut. În domeniul vrăjilor legătura e şi mai strânsă. Când se aduce apa,,neîncepută” de la izvor, sau se transportă un obiect vrăjit, persoana respectivă nu trebuie să se uite înapoi, să nu fie văzută de nimeni, să nu vadă pe nimeni, să nu scuipe, să nu vorbească ş.a., pentru ca nu cumva prin aceste actiuni să se împrăştie şi să se piardă în spatiu puterea vrăjii.

În ceea ce prive5te direcţiile, se spune că nu e bine să faci anumite actiuni (în legătură cu necesitătile biologice) în contra vântului sau a soarelui[19]. Pe de altă parte există alte actiuni, în special vrăji, ce se execută numai cu fata întoarsă spre apus sau spre alte puncte cardinale. Astfel, la terminarea descântecului pentru alungarea ploii, descântătoarea împlântă un topor spre răsărit, al doilea spre apus, iar al treilea dincotro vine ploaia”[20]

5. În legătură cu facerea anumitor vrăji, locul unde sunt făcute joacă un rol important. Despre pricolici (în Muntii Apuseni li se spune şi,strigoi”), se crede că se duc la un spin în pielea goală şi se dau de nouă on peste cap[21].

Vraja ciumei, constând dintr-un ritual variat, sfârşeşte prin purtarea unei cămăşi peste şapte hotare şi

---

15 Ocoliş, Toader Cretu, 75 ani.

16 Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 ani.

17 Ocoliş, Petru Sbânca, 58 ahi.

18 Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

19 Oeoliş, Dochie Cora, 52 ani.

20 Gr. Tocilescu, Materialuri folkloristice, 1900, vol. I, p. 1549.

21 Poşaga-de-Jos, Tudoră Urs, 38 ani.

lăsarea ei,,la vamă" sau „între hotare"[22]. Mătrăguna pentru dragoste se aduce din mijiocul pădurii de unde nu se aude cocoşul cântând.

Există de asemenea locuri oprite, unde nu e bine să pui anumite lucruri. Astfel nu se pune sita de cernut sau furca de tors pe masă sau în pat, că se îmbolnăveşte torcătoarea şi căpiază oile[23]. Acelaşi lucru se respectă pentru căciula bărbatilorl[24] şi sarea oilorl[25], iar cojile de nucă nu se pun în foc că se usucă nucii şi cele de alune, fiindcă te dor măselele[26]. De asemenea nu se pun in foc trocile de lapte, pentru a nu avea pagubă în vite[27]. Nu se doarme în casă nouă că moare cineva din ai casei. De aceea când se face foc întâia oară într-o casă nouă, se cheamă un „bărăntociu" (cerşetor) să doarmă acolo[28].

Alături de locuri oprite:-există şi locuri sfînte, care transmit lucrurilor calităti magice. O femeie din judetul Bihor spăla cu apă pregătită pentru.,feredeie" (băi) le de la biserică[29], iar altele întrebuintează bucăti de haine preoteşti pentru a se afuma cu ele[30]. Se creează astfel o legătură directă între obiectul sau fiinta şi locul pe care îl ocupă acel obiect sau fiintă. De aceea dacă şezi pe urma unui bolnav, poţi să-i iei boala[31]. dar aceasta nu din cauza contagiunii boalei, ci prin simpla contiguitate spatială. Tot

22 Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 ani.

23 Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 ani.

24 Oeoliş, Vasile Brata, 54 ani.

25 Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 ani.

26 Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani.

27 Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani.

28 Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 ani. „Pentru noroc la casă se pun în fundamentul casei o oală şi o găină" (idem), uneori chi4r bani şi se chiamă popa să facă sfeştanie" (Ocolişel, loan Borfotă, 24 ani).

29 Câmp, Raveică Teaha, 56 ani.

30 ,Eu îs crâsnic la biserică şi sunt mueri care cer bucăti de haine preoteşti vechi. Se afumă cu ele, o aprinde cu tămâie când are un copil beteag" (Ocolişel, Miron Popa, 43 ani).

31 Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 ani.

astfel dacă vrei să-i faci rău unei persoane, n-ai decât să-i vrăjeşti urma întorcând-o cu paji5tea în jos sau uscând-o la fum[32]. Alte fragmente de spatiu sunt îr cărcate de accente magice: cimitirele, răscrucile, podurile, stâncile, peşterile, morile[33], case părăsite, ş.a., constituind aşa-numitele „locuri rele”[34], sau bântuite de fiinte demonice. Astfel ia naştere geografia mitologica propriuzisă.

6. Cea mai populară fiintă mitologică din Muntii Apuseni, a cărei geografie este destul de dezvoltată, pare să fie zmeul. În general se crede că zmeii locuiesc în stâncile Bedeleului din Muntii Trascăului, la Scărişoara, sau în alte stânci din apropierea Arieşului. Ei se arată fie în formă de flacără, „pară de foc”, plutind în aer, fie ca oameni, mai ales flăcăi, venind la jocuri şi furând fetele frumoase. lată câteva povestiri brodate pe această credintă. „Eram de doisprezece ani şi am fost servitor la notar, la Paşca, şi am pierdut vacile şi vacile or fost la stânca aia, la Bedeleu. Am căutat pe la ora 11 noaptea după vaci. $i-a venit o pară din munte, lungă ca de doisprezece metri cântând şi zicând: O fost zmeii''[35]. Multi afirmă că zmeii au o cântare a lor specială numită „glasul zmeilor”[36]. „Eu am auzit că se vede câteodată o flacără. De la Vulturească se ducea o flacără până la Stean. Seara se vede. Or fost zmeii. Zic cu ceterile acolo şi la Scărişoara”[37]..,Spunea un bătrân că pe lângă Aries mergea o lumineală cu zuruială mare şi s-o îngrozit”[38].

32 Ocoliş, Ignat Popa, 78 ani.

33 ,Nu este moară să nu aibă dracu parte" (Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 ani).

34 Dacă noi am găsi la o răscruce o batistă sau un alt obiect am avea imediat semnificatia unui lucru ,pierdut". Tăranul nu va avea aproape niciodată această
semnificatie, ci pe aceea a unui lucru vrăjit, lăsat intentionat acolo, de aceea eu greu se va determina să-l ridice.

35 Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani. 27 28 29 30

36 Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 ani.

37 Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 ani.

38 Oeoliş, Vasile Brata, 54 ani.

Zmeii, după cum am spus, veneau adesea şi între oameni. Iată câteva astfel de „experiente mistice”, cum le-ar numi Levy-Bruhl. „Moşul lui[39] îmi povestea că tata era morar şi zîcea cu cetera. Şi venea ceva om necunoscut şi se punea cu o pipă mare lângă el; îl îmbia cu duhan. Tata lua. Şi dacă nu-l gâcea cu ceva vorbă, zîcea ceva de nu-i plăcea, se făcea o flacără mare de-l stropea pe fată”[40].,Spunea mania că o fost un joc la podul de peste Arieş şior venit doi ficiori faini şi s-o apucat de joc şi-o jucat cu fetele. Şi s-o trezit numa din joc că se ridică la deal şi s-or dus cu ele in treabă-şi şi nu le-o mai văzut nimeni[41].,,Când am fost de doisprezece ani, şedeam la oi la hotar. Şi o fost o fată vecină cu mine de 18-19 ani, neagră, urîtă la obraz şi aşa cânta de nu este granafor în lume naintea ei. Degetele la mână erau lungi ca fusele şi cosea aşa de minunat, că n-a fost om pe lume să coasă aşa de minunat. Şi nu sta cu nime de vorbă. Şi numa tot cu capul în pământ. $i-o dus-o zmeii în muntele Bedeleului şi iar o adus-o. Şi a doua oară o dus-o şi n-o mai venit şuhan”[42].

Alte fiinte mitologice înrudite cu zmeii, cu ale căror imagini se contaminează adesea sunt ielele, frumoasele”,,vântoasele”, sau.,ali din vânt”, care de asemenea,merg vâjeind şi fluturând şi făcându-se curcubeu” (vârtejtiri)[43]. „Ielele frumoase joacă pe rît, nu le 5tie nimeni cum joacă, numai vedem că-i locu roată ca cum joacă hora şi îi mai verde ca celălalt rît, se cunoaşte că se face bureti. Dar le-o auzît destui că doară fac: şii-şii, pşi,

---

39 Al unei persoane ce era de fată.

40 ,,Era vorba că zmeii duceau oamenii pe colţi (stânci) şi pe care aveau ciudă îi stropeau cu jar pe fată" (Ocolişel, Aurel Miclea, 43 ani). ,,Am auzit şi eu de Cora Maştei că 1-o dus zmeii de acasă până la Scărişoara. 0 vent acasă, da' la Paşti n-o fost acasă" (Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 an).

41 Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

42 Idem.

43 Idem. Un bogat şi interesant material referitor la geografia mitologică a ielelor la Aromâni a publicat P. Papahagi în Materialuri folkloristice, Bucureşti, 1900, vol. II, p. 231-238.

şuieră. Morărita Ana o fost ziua pe la un deal şi-o venit un vânt aşa. aia ielele o fost"[44]. „Ali din vânt fluieră, altii zâc că şi cântă. Peste care trec alea rămâne chilav. Am auzit că cine le aude zice: Frumos, frumoaselor, pe unde umblati! să nu stricati!

Când le aud fluierând oamenii se trag din calea lor"[45]

Un motiv de geografie mitologică specific Muntilor Apuseni este vâlva, întâlnită mai ales în credintele „băieşilor". Vâlva e un fel de fiintă divină. care supraveghează şi distribuie aurul prin băi. Ea este invizibilă şi numai celor mai curajoşi se arată. Statura ei e înaltă şi e îmbrăcată ca şi băieşii, însă cu haine mai frumoase decât ale lor; are şteart (lampă) în mână şi ciocăneşte ca şi ei prin baie. Credinta băieşilor este că baia care n-are vâlvă, n-are aur, şi când s-a sleit aurul într-o localitate ei zic: „A fugit vâlva băilor din aceste locuri în alte tinuturi''[46]. Despre vâlva băilor se mai vorbeşte şi in legenda Muntelui Găina[47]. În regiunea Scărişoarelor se crede că există Şi vâlva pădurii. Imaginea ei se confundă adesea cu cea a „mamei păc?:rii" care pedepseşte pe cei care taie pădurea[48], sau chiar cu imaginile zmeilor, după cum se poate vedea din următoarea povestire:,Doi flăcăi au plecat într-o marti seara su' Piatra Căldărilor să taie doaje.

---

44 Ocoliş, Frăsîna Muntean, 53 ani.

45 Ocoliş, Saveta Sbâncă, 50 ani. Cf. E. Petrovici, Folklor dela molii din Scărişoara, în Anuarul Arhivei de Folk/or, V, p. 159, text. 202. Teama de nenorocirile ce pot fi cauzate de iele este destul de pronuntată: ‚Spuneau bătrânii că la unii le strâmbă gura şi picioarele" (Ocolişel, Iacob Faur, 25 an); ‚Alea suce marha, omul, peste ce trece. Iau puterea de la orişice. Este buruiană de ‚coată" şi tămâe, afumă boii eu tămâe" (Ocolişel, Ana Lung, 50 an). Pentru vindecare se foloseşte „lingura ielelor", o ciupercă, ‚Noi avem lingura hălor din vânt, eu coadă şi cu găvan. Îi bine să te lecui cu ea. Îi la altă casă, da n-am mai câştigat-o, s-o rupt, da' tot este. În două-trei locuri o fost dusă, la o jurincă, că nu ştiu ce baiu o avut" (Ocoliş, Frăsâna Muntean, 53 ani).

46 Credinte din Baia-de-Arieş. Frâncu-Candrea, Românii din Muniii Apuseni (mojii), Bucureşti, 1888, p. 40-41.

47 Idem, p. 67.

48 Cf. Em. Petrovici, op. cit., p. 164, text 228.

Su' Piatra Căldărilor e un loc stâncos, sălbatec, înfiorător... Dintr-o dată s-au auzit din stâncărie un zgomot asurzitor ca de viori, clarinetă, gurdună. Au lăsat lemnele tăiate şi au fugit din toate puterile. Era «Vâlva». Acolo e sălaşul ei, în locurile acelea sălbatece"[49].

Pentru a completa geografia mitologică a Muntilor Apuseni mai spicuim câteva date din lucrările apărute. Pe Muntele Mluha se află lacul zânelor[50], pe valea Tibrului umblă noaptea pâterii năluci îmbrăcate în haine albe şi de bun augur dacă'le întâlneşti[51], în mijlocul Şesului Cricăului e ochiul pământului de care numai cei cu spiriduş se pot apropia[52]. La izvoarele Someşului Cald, nu departe de Piatra Boghii, se află pectera zmeilor[53]; iar în Muntii Bedeleului pe culmea Urdaşului poarta zmeilor[54]. La acestea mai putem adăuga diferite legende despre Jidovina, Detunata, Urieşi şi pe5teri în care sunt ascunse comori şi care se deschid numai la anumite intervale de timp[55]. Astfel orice element de geografie fizică, neobişnuit prin forma sau structura sa, devine în mentalitatea populară, obiectul unei consideratii speciale în care legenda şi mitul detin funclii cvasi-explicative. Uneori acestor fenomene nu li se atribuie numai nimbul unor origini mitologice, ci se bucură în consecintă şi de proprietăli magice. Din Muntii Apuseni se pot cita izvoarele intermitente (izbucurile), cel mai vestit este lângă Vaşcău, care determină la anumite zile adevărate pelerinaje de bolnavi. De asemenea şi cel din Valea Poşegii, a cărui explicatie mitologică este o frumoasă şi tragică poveste de iubire[56] şi despre care se crede că cine se va

49 Ibidem, p. 163, text. 227.
50 Frâncu-Candrea, op. cit., p. 30.
51 Ibidem, p. 18.
52 Ibidem, p. 9.
53 S. Moldovan, Zarandul şiMunjii Apuseni, Sibiu, 1898, p. 142.
54 Ibidem, p. 193.
55 Ibidem, p. 217-218, 75-78, 23-24, 203.
56 Frâncu-Candrea, op. cit., p. 196-198.

spăla în noaptea de Sânzâiene pe fată cu apa lui nu va fi înşelat niciodată în iubirea sa.

Din exemplele citate privitoare la zmei şi iele[57] s-a putut vedea cum, în credinta tăranului, aceste fiinte supranaturale îşi au anumite locuri favorite unde locuiesc, sau pe unde trec mai des, constituind geografia mitologică a regiunii respective. Acest fapt este deosebit de semnificativ pentru mentalitatea satului, care localizează chiar fiintele supranaturale în cadrul lumii concrete. Acelaşi lucru îl observase şi Levy-Bruhl în mentalitatea primitivă. Pentru primitiv tot ce există, tot ce se petrece, inclusiv lumea supranaturală, nu poate avea loc decât în orizontul său spatial. Jar desele experiente mistice, care îl pun în contact cu lumea supranaturală, îi conturează imaginile despre această lume.

Dar dacă zmeii şi icicle fac parte dintr-o lume supranaturală, care numai din când în când participă la viata omenească, există alte fiinte mitologice, care duc mai mult o viată omenească şi numai temporar părăsesc individualitatea umană, primind puteri sau forme supranaturale. Astfel de fiinte mitologice sunt pricolicii[58],

57 Alte fiinte mitologice despre care se mai aude vorbindu-se în Muntii Apuseni sunt: ,,Mama pădurii" şi ,,Mama vântului" (Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 an).

58 ,Pricolicii se fac din oameni. Am auzit că se dă de trei on peste cap şi dacă le mişti hainele de cum le pune el, nu se mai poate face om" (Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani). ,,Am auzit că la Poşaga-de-Sus i-ar fi fost bărbatul pricoliciu. Şi o fost puind pe boaghe fân şi el s-o făcut pricoliciu şi o venit la ea şi o zdrentuit-o. şi după aia s-o desfacut şi s-o dat să-i coate în cap şi o văzut zdrentele în dintii lui şi n-o vrut să mai şadă cu el" (idem). „ O fost odată câtiva lucrători la pădure şi o făcut foe seara să cine. Şi o venit un lup în apropierea lor la lumină şi o şezut dinsus de ei, şi s-o uitat la ei cum cină. Un lucrător din ei o luat un dărab de pâine şi i-o tîpat şi lupul o grăit către ci: «Tu eşti vânătoru de alaltăeri şi nici atunci nu m-ai puşcat, că de umblai să mă puşti, pe mine nu mă puşcai şi în noaptea asta pe toti bine vă zdrobeam. Şi le-o multămit şi şi-o luat sara-bună şi s-o dus mai departe. Şi la noi, la Deleni, o fost unu lonici Gheorghe strigoi (pricoliciu) până acum doi ani, era cu ochii roşii" (Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani)..,Pricolicii se fac în toată forma. Am auzit de un om că s-o însurat şi făcea boaghe de

vârcolacii[59], dar mai ales şolomonarii[60].

Şolomonarii, după credinţa generală, sunt persoane care merg călare pe balauri[61] şi poartă ploile şi furtunile după bunul lor plac. Despre şolomonari se mai crede că învaţă sub pământ şapte ani[62], iar altii cred că şolomonarii se fac la Cheia Aiudului într-o peşteră. Se bagă 5apte copii şi ies numai şase. Unul rămâne să învete Şi pe ceilalti. Dar nu ştiu care rămâne. Ei învată pe cărti ereticeşti[63]. Ei umblă adesea prin sate în formă de cerşetori şi dacă li se refuză ceva pleacă amenintând. Atunci în curând se abate o mare furtună peste sat[64].,.Un bătrân o Şi văzut

---

fân. El s-o dus de acolo şi s-o făcut lâne (un câne domnesc negru) şi-o tot sărit la ea. Ea o tot dat cu năframa şi de la o vreme cânele s-o dus. După aia o venit bărbatu-so şi o zis către el că unde o fost că o venit un câne. Ea o văzut în dintii lui strămătura din bulendrele ci şi n-o mai stat cu el (Ocolişel, Traian Zapra, 44 an). 0 variantă asemănătoare a fost culeasă şi din Ocoliş de la Frăsâna Muntean, 53 an. ,,Am auzît oamenii că se fac strigoi, se due la un spin în pielea goală şi se dau de nouă on peste cap, peste spini şi se fac strigoi ca lupu" (Poşaga-de-Jos, Tudora Urs, 37 an).

59 Vârcolacii îs copiii car mor nebotezati, ăia mâncă luna" (Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 ani).

60 Numit în regiunea Scărişoarei şi ‚Solomăt". Cf. Em. Petrovici, op. cit., p. 164.

61 ‚Bălaur se face şarpele care nu-1 vede nimeni 7 ani". Ocoliş, Ignat Popa, 78 ani.

62 Ocoliş,Vasile Brata, 54 ani.

63 Ocoliş, Ignat Sbânca, 76 ani.

64 Dela Bedeleu o fost un copil sărac şi unu din hăia 1-o luat şi după şapte ani 1- o mai întâlnit oamenii şi era cam pământiu. şi n-o spus nimic, nimeni n-o ştiut unde o fost. Da s-o sfădit odată eu o muere. Şi ferească Dumnezeu ce furtună o picat pe sat. Atunci o ştiut, iacă unde o fost Iacob". Ocoliş, Ignat Sbâncă, 76 ani. „O vent un om la casa asta şi o cerut să-i dea oloi de floarea soarelui că el o avut tease. şi nu i-o dat. şi s-o dus la tovarăşul lui şi nici el nu i-o dat. Când o plecat o zis: «Mi-ti da voi, da n-oi primi». Şi după câtăva vreme i-o mânat apa teascul". Ocoliş, Vasile Brata, 54 an. Şolomonarilor li se mai spun şi ‚zgrăbunjaşi" (Băişoara, Filea-de-Jos). „Când este vremea rea, este zgrăbuntaş care poartă ghiata şi vine la om în formă de cerşetor şi cere un ou, că alte lucruri nu mănâncă şi dacă nu-i dai aduce ghiată". Băişoara,Vasile Zaiu, 60 ani.

şolomonari. Şi eu am văzut. S-o început ploaia din Dealul Trascăului. Era între prânz şi amiazăzi, şi eram la.strâns. O mers de către Brateş. Nu era mai sus, ca formă de şarpe. Vine înaintea ploii, îi prăpăştenie mare atunci”[65]

Cu cele spuse despre şolomonari am terminat seria de exemple referitoare la geografia mitologică în legătură cu structura magică a spatiului. Dar o dată ce spatiul a fost angajat în sfera de actiune a ideii magice, el se va supune tuturor principiilor magice ca oricare alt obiect fizic. Astfel încât se poate vorbi, în cadrul mentalităţii săteşti, alături de un spatiu impregnat de accente magice, sau de un spatiu care serveşte drept cadru de actiune al agentilor magici şi de un al doilea aspect, în care spatiul devine însuşi obiect al magiei. În privinta aceasta tot mitologia şolomonarilor ne serveşte un exemplu.,.Pe Mărea Ion din Poşaga-de-Jos l-o dus Nebunu (Necuratul) că o luat bani şi l-o purtat un an, l-o băgat şi prin temnită. Şi s-o întâlnit Şolomonaru cu el:

Unde ai umblat, Ioane?

Ştie-mă antaru!

Nu mă cunoşti?

Ştie-te Dumnezeu.

Eu te cunosc, ştii, când erai la porci Şi mi-ai dat o coaje de mălai... Eu ştiu ce năcaz ai. Ai luat banii din grădină şi i-ai mutat la şură şi i-ai pierdut. Eu te pot scoate de aci, dar să nu-ti fie frică ce vezi”. Şi s-o apucat să citească de trei ori. Or ieşit (dintr-un lac) mai multi balauri şi le-o dat cu căpăstru în cap până o ieşit al lui.

Sui, Ioane! Îi zise şolomonarul.

Stăi, zice Mărea, că mi-o căzut clopu din cap! (lui i s-o părut co clătit numa, s-o mişcat din loc).

O, de mult am trecut de şeapte hotare! Îi răspunse şolomonarul. L-o dus la răsărit şi acolo erau nişte hălaie (adăpătoare) cu cutite şi-i tăia (pe bălăuri) cu cutitele. Îi tăia pentru răceală. S-o luat de la un făgădău două pahare de vin şi s-o întors cu spatele unul la altul şi aşa o fost

65 Ocoliş, Ignat Popa, 78 ani.

închinat şi şi-o spart paharul. Şi l-o întrebat: «Cum vrei să mergi: ca vântul o ca gândul?» El o zis: «Ca gândul!» (că vântul de multe se loveşte). O făcut în nisip ca formă de cărut să se suie pee el (cărutul desenat s-a transformat în cărută reală). Şi odată o fost în Poşaga-de-Jos Mărea cu clopul lângă el”

67

Din aceasta povestire se poate vedea cum datorită principiilor magice. în special principiului analogiei, spatiul se poate parcurge ca vântul sau ca gândul, netinându-se seamă de legile fizice ale vitezei şi gravitatiei. Un alt exemplu de suspendarea legilor fizice ale spatiului îl constituie credintele în legătură cu călătoriile pe care le fac vrăjitoarele călare pe o limbă de melită la Poşaga sau la Biharia[66] [67], precum şi credintele în legătură cu aducerea iubitului plutind prin văzduh. lată tot atâtea experiente care ne dovedesc că mentalitatea tărănească, în autenticitatea sa arhaică, priveşte, adesea cu alti ochi, lucrurile despre care ştiinta numită pozitivă pretinde a avea date obiective.

II. TIMP, ŞANSĂ, NUMĂR

1. Structuralizarea magică a timpului. 2. Valoarea magică a diferitelor momente ale zilei: înainte de răsăritul soarelui, după asfinţit, miezul nopţii. 3. Experienţe mistice în timpul nopţii. 4. Valoarea magică a zilelor săptămânii. 5. Marile sărbători ca momente de concentrare ale timpului magic: Anul Nou, Apăbotează, Paştile, Sf. Gheorghe ş.a. 6. Coincidenţa fenomenelor şi cauzalitatea magică. 7.

---

66 Ocoliş, Ignat Popa, 78 ani. Principiul care stă la baza acestei operatii de transformare a desenului în cărut real, numit ,cauzalitate prin analogie", stă la baza întregei magii ,simpatetice", în care actiunea magică se reduce la prefigurarea actiunii sau obiectului dorit. Astfel în vrăjile de ploaie se trece adeseori apa printr-un ciur. Cf. L. Blaga, începuturi, artă, magie, în Ferestre colorate, 1926, p. 3-9.

67 ,,La Biharia am auzit că se adună loajnicile (vrăjitoarele). De aci vorba din oameni: « Mă sui pe o limbă de melită şi odată mă due la Biharia»" (Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 an). Vezi detalii la capitolul despre Vrăji.

Cuantificarea timpului magic. 8. Valoarea magică a numărului.

 Timpul ca şi spatiul a fost de multă vreme obiectul diferitelor discipline filosofice de la teoria cunoaşterii (Kant-Bergson) până la filosofia istoriei şi cea existentialistăl[68]. Nu lipsesc nici lucrări din domeniul sociologiei şi al filosofiei religiilor, care studiază problema timpului la popoarele mai putin evoluate. Astfel este studiul lui H. Hubert şi M. Mauss intitulat Studiu sumar al reprezentărilor timpului în magie si religie[69], precum şi capitolul despre timp din Filosofia formelor simbolice a lui E. Cassirer[70]. În lucrările lui Levy-Bruhl se găseşte de asemenea un bogat material asupra timpului la primitivi. In ceea ce priveşte materialul românesc, amintim alături de cole folcloristice care aşteaptă să fie interpretate[71], un studiu al lui E. Bernea Timpul la ţăranul român. Contribuţie la problema timpului în religie si magie[72], lipsit însă de documentarea ştiintifică necesară.

Desigur că pe noi nu ne interesează aici toate

---

68 C. Rădulescu-Motru în lucrarea iimp ,ri destin, Bucureşti, 1940, face şi o expunere a diferitelor teorii asupra timpului.

69 L'annee Sociologique (1900-1901) şi reprodus în Melanges d'histoire des religions, Paris, 1929.

70 Vol. II, Das Mythische Denken, 1925, p. 132-174.

71 Au fost studiate mai ales sărbătorile, adică organizarea religioasă a timpului. Cf. S. Fl. Marian, Sărbătorile la români, 3 vol., 1901; Rădulescu-Codin şi D. Mihalache, Sărbătorile poporului, 1909 şi T. Pamfile, Sărbătorile de vară, 1910; Sărbătorile de toamnă 1914 şi Crăciunul, 1914. Pentru alte lucrări vezi bibliografia publicată de Anuarul Arhivei de Folklor, vol. I-V. Tot pentru problema timpului se pot consulta colectii de superstitii (Ciauşanu, Gorovei, Niculiţă-Voronca, Pamfile etc.) şi revistele de folclor: Şezătoarea, 25 vol. (18951929), Ion Creangă, 14 vol. (1908-1921), Tudor Pamfile, 6 vol. (1923-1928); Comoara satelor, 5 vol. (1923-1927); Izvoracul, 21 vol. (1919); Ghilugul, 2 vol. (1912-1914) etc.

72 Bucureşti (1941), care e completarea cu dezvoltări literare a studiului, Contribulii la problema calendarului în satul Cornova, Arhiva, vol. X, nr. 1-4, 1932, p. 191-205.

aspectele problemei timpului, ci numai functia lui magică, adică timpul privit drept cadru al actiunilor magice. Ca punct de plecare trebuie să reamintim ceea ce am spus despre spatiu în legătură cu cele trei perspective posibile: ştiintificăfilosofică, cea a simtului comun şi cea magică, aplicându-le mutatis-mutandis asupra timpului.

Se ştie că timpul în conceptia ştiintifică este un mediu infinit şi omogen. E adevărat că Bergson se întreabă dacă nu cumva,.timpul, conceput sub forma unui mediu infinit şi omogen, nu este un concept hibrid şi care se datoreşte introducerii ideii de spatiu în domeniul conştiintei pure". Si conchide că timpul conceput astfel nu este decât „fantoma spaliului"[73]. E natural ca Bergson, filosof intuitionist, să conceapă timpul mai aproape de simtul comun, de timpul sensibil, care nu e deloc omogen şi nici infinit. E suficient să ne mărginim la experiente proprii pentru a ne da seama că acelaşi fragment de timp are lungimi deosebite după,tensiunea conştiintei" noastre, cum ar zice Bergson. Conferintele au întotdeauna darul de a ne convinge despre subiectivitatea timpului. Subliniem deci faptul că spre deosebire de timpul fizic sau ştiintific, abstract, infinit şi omogen, conceput cantitativ timpul sensibil sau subiectiv (numit uneori şi psihologic) este o realitate calitativă. Stiinta operează astfel cu o notiune cantitativă, iar experienta sensibilă, filosofia intuitionistă şi după cum vom vedea viziunea magică, cu o notiune calitativă a timpului.

Timpul, văzut prin prisma magiei, nu este decât o potentare în sensul neomogenităţii şi a calitativului timpului sensibil. Fiecare clipă din ceasurile zilei, fiecare zi a săptămânii sau a anului îşi are o anumită semnificatie cauzală. Timpul magic este astfel o realitate discontinuă cu structuralizări şi virtualităţi ce trebuiesc tinute în seamă în actiunile omeneşti. O actiune nu poate fi întreprinsă cu succes decât într-un anumit timp. Există deci timpuri rele

73 H. Bergson, Essai sur les donnees immn diates de la concience, Pans, 1936, p. 75.

şi timpuri bune, faste sau nefaste, a căror înşirare cronologică formează calendarul magic7.

1. Pentru a ne convinge de aceasta, nu avem decât să trecem în revistă câteva aspecte ale zilei, săptămânii sau anului în legătură cu actiunile magice. lată, de pildă, apa pentru descântat, „apa neîncepută” trebuie luată de la izvor dimineata până nu iese soarele şi pe nemâncat8. De asemenea, unele descântece, cum este cel de „căşunătură”, se spun dimineata până nu răsare soarele, sau după-amiază9. Altele, cum surit cele de.soare-sec”, se descântă când soarele trece în declin, „în d-amin de seara”. În zorii zilei se fac vrăjile de dragoste şi se scaldă în rouă, mai ales la Sf. Gheorghe, pentru a fi sănătos tot anul. În schimb seara, după asfintitul soarelui, se începe timpul rău al noptii, în care demonii şi vrăjile vătămătoare îşi încep actiunile lor nefaste. De aci o multime de precautii ce trebuiesc luate în interesul securităIii individuale sau colective. Astfel, după asfintitul soarelui nu se împrumută nimic din nici o casă, pentru a nu avea pagubă în vite, sau să nu se ducă norocul din casăl°. Aceasta atât pentru ca cel care ia un împrumut să nu săvârşească anumite vrăji asupra obiectului împrumutat, cât mai ales de teama ca nu cumva obiectul dat din casă să fie vrăjit de puterile sau demonii noptii, vrajă ce s-ar putea extinde în baza principiului contiguităţii spaţiale asupra întregii gospodării din care a fost împrumutat obiectul respectiv. Din acelaşi motiv, după apusul soarelui nu se scoate gunoiul afară din casă11. Dar nu numai că după asfintitul soarelui nu trebuiesc scoase lucruri din gospodărie împrumutate sau aruncate, dar nici de afară nu trebuiesc introduse în casă. lar dacă totuşi sunt siliti să o facă, trebuie să ia anumite precautii. Astfel, când se aduce apă seara, după asfintitul soarelui, se aruncă în ea un cărbune sau se suflă de trei ori12. O singură excepcie se cunoaşte în credintele româneşti în care se recomandă o actiune după asfintitul soarelui. E vorba de obiceiul de a începe semănatul seara când se culcă păsările şi de-a

arunca prima sământă cu ochii închişi, pentru ca păsările să nu vadă semintele şi să nu mănânce holda13. În general însă, timpul noptii este periculos pentru once actiune în afară de casă, pentru că atunci circulă în aer toate flintele demonice: zmei, iele, mama pădurii, pricolici, vrăjitori, strigoi ş.a. şi pot să cauzeze cele mai mari nenorociri. În special orele de la miezul noptii sunt cele mai critice. În timpul noptii se pare, conform mentalităţii magice, că lumea e oarecum părăsită de geniile bune şi lăsată pradă puterilor demonice. Ivirea zorilor sau „cântatul cocoşilor" e primul semn de salvare din adâncimile noptii, adâncimi ce constituie adevărate coşmare. În Ocoliş se crede că în timpul cât nu cântă cocoşii se întâmplă multe rele. Despre cântatul cocoşilor se spune că începe când cocoşii aud,toaca-n cer"14, adică atunci când intră din non în activitate geniile bune, localizate in înăltimile cerului.

2. Dar cum oamenii sunt siliti uneori în viaţă să părăsească chiar în timpul noptii adăpostul casei, experientele mistice, întâlnirile cu fiintele fantastice ale noptii, constituie teme frecvente în povestirile satului românesc. Iată câteva exemple:,Odată (în 1930), m-am dus cam pe la ora 11 noaptea după o sarcină de fân de prin sat. Era lună ca ziua. Când m-am dus încolo n-am văzut nimic. Am legat fân şi am venit acasă. $i depărtare de la fân ca un sfârtar de km pe drum era un băiat în haine negre ca de cinci ani şi am grăit cătr4 el şi n-o zis nimica. şi m-am tot uitat îndărăt şi am venit jumătate km şi n-am ştiut cum am venit. Băiatul o rămas acolo. O fost dracul în formă de băiat"15.,Chirilă Luca, socru men, era cu vitele şi s-o trezit cu o nevastă cu conciu ş-o dat cu săcurea în ea. S-o uitat la ea şi avea copite de cal"16. E interesant cum în aceste experience mistice, în aceste vedenii, se combină serii deosebite de imagini. Unele provin direct de la perceptia sensibilă a obiectului, iar altele sunt false perceptii, adică iluzii (vizuale de cele mai multe ori), ce iau naştere datorită puterii de impresionabilitate a superstitiei, sau cum ar spun Durkheim a „reprezentărilor colective". Iată

un alt exemplu din care se poate vedea cum imaginile mistice copleşesc cu totul, în timpul noptii, perceptiile sensibile17. „Un şogor de-a meu s-o sculat sara în casă şi o văzut o capră la fereastră. El o gândit că ăla-i dracu. Omu a luat săcurea şi o ieşit afară la uşă şi iacă aci pe polmol o dat cu săcurea şi i-o tăiat capu. Dimineata o văzut că-i capra vecinului''18.

Conform mentalităţii magice, tot ce se întâmplă în timpul noptii poate avea o dublă semnificatie. O semnificatie pe care am putea-o numi pozitivă, adică în ordinea fizică a naturii, şi alta mistică în legătură cu lumea demonilor şi a spiritelor. Astfel, un sunet auzit în noapte, o mişcare a unei crengi, o umbră mai pronunţată sau o lumină neobişnuită vor fi interpretate aproape întotdeauna în sens mistic, explicatia fizică rămânând pe al doilea plan. Am văzut exemple şi în capitolul precedent în legătură cu geografia mitologică. Aici mai reproducem două texte.,Eu am auzit nu ştiu ce într-o noapte. Am pornit noaptea la Muncel. Pe drum, cum am adormit acolo m-am trezit cu un zgomot mare de tot pe dincolo de vale. O vâjeit aşa de tare ca o bidiganie, da' o fost pe sus. Abia am mers de urît până la colibă. Părea că tot bine se zguduie pământu aşa treabă mare o fost”19.,Odată o venit nu ştiu ce şi o făcut ca broaştele. Ne scularăm şi se duse tot cârăind. Făcea zgomot ca porcii; ne-am dus în casă. Ceva este-n întunericul noptii, ceva suflet nehodinit, o cine ştie ce”20.

Dar dacă pentru majoritatea oamenilor timpul noptii este nefast şi tragerea zăvorului la căderea noptii e mai putinimportantă decât asigurarea prin diferite talismane contra puterilor întunericului, există in sat o categorie specială de oameni, vmjitor^ii, care numai noaptea se simt în largul lor. Vrăjile de dragoste, cum este scoaterea mătrăgunei, se execută în puterea noptii, după un anumit ritual21. La fel şi florile de ferigă se culeg în noaptea de Sânzâiene de către vrăjitoare, care iau mana holdelor22. Luatul manei se face însă miercurea şi vinerea din Paşti până în Rusalii, dimineata, înainte de răsăritul soarelui23.

Despre vrăjitoarele care iau mana vacilor se mai spune ca,,au o bâtă şi se iau noaptea prin sat, la sărbători îndeosebi şi dau cu bâta în poartă şi zic să vie laptele”24. Tot noaptea se adună vrăjitoarele la Poşaga sau la Biharia, călătorind pe limbi de melită şi discutându-şi acolo spatiul vital, adică teritoriul de actionare al fiecărei vrăjitoare.

3. La fel cum diferitele momente ale zilei sau ale noptii sunt atât de variate din punct de vedere al calităţilor magice, tot astfel şi zilele săptămânii îşi au fiecare rosturile lor în legătură cu anumite actiuni. Credintele în această privintă variază de la sat la sat şi adesea de la om la om. În primul rând există o serie întreagă de interdictii referitoare la diferite munci casnice, ce nu trebuiesc făcute în anumite zile: torsul, spălatul, fa,cutul pâinii, măturatul ş.a.

Astfel unele gospodine nu scot gunoiul din casă lunea, pentru că le mănâncă uliul găinile25, altele nu-l scot duminica şi martea26, sau miercurea şi vinerea27. De asemenea nu se împrumută nimic din casă lunea, martea şi vinerea că ai pagubă în vite28. Leşie nu se face miercurea şi vinerea,,că altul n-aude, altul nu vede, altul îşi pierde mânurile”29. Nu se toarce lână şi cânepă vinerea30, nu se prind boii întâia oară la jug31 şi nu se face pâine căci se aruncă focul după gospodină32 sau se,aprinde cuptorul33. Pentru tors^se tine mai ales marti seara, ca să nu vină „Martolea”34 sau „Martsara” şi le jimbeşte35. Tabloul acestor zile oprite este destul de variai şi complicat chiar la o singură persoană. Iată un exemplu: „Vinerea iar nu tore, nu fac pâne şi nu spăl. Nu spăl lunea, joia şi sâmbăta, martea şi miercurea nu fac leşie”36 Şi iarăşi povestirile diferitelor întâmplări vin să concretizeze prin darul lor de plasticizare, superstitia abstractă şi să inspire teama cuvenită acelora care ar încerca să nesocotească traditia.,,Am auzât că la o muiere o venit Martolea la fereastră. O strâgat la ea. Muierea s-o băgat între nişte copii. «Ai noroc cu copiii, o zâs Martolea, că te-a$ învăta eu să fierbi jirebiile marti sara”37. Sau: „Muierile dacă

învălea, o urzea, apoi se făcea pe sul un şarpe şi când îl dezvălea de pe sul se învârtea pe lângă ea, apoi nu mai era muiere bună altu. O făcea nimic. Apoi, este ce este, n-ai ce te prinde cu Marti-sara şi cu Dumnezeu”38.

Nici luni dimineata nu trebuie să te scoli la lucru prea de noapte, căci nesocoteşti ziua duminecii.,Odată aici acasă m-am sculat la furcă de noapte. M-am trezit, nu ştiu în ce vreme o fost. Mă scol, tore, torc, vine de aici o vecină de-a noastră că şi ea-mi torcea mie. şi toarcem amândouă şi colea când se fac zorile, ea zice: «Eu mă duc că de acum mi se scoală fetele». lasă şi eu ies în pragul tinzii. Vorovii cu ea până trecu către vranită. Auzii o scormoneală mare sub târnat şi gândii ies depe pragul tinzii şi ma prind de usciorul târnatului şi mă plec peste târnat. Nu văd nimic. P-aci pe trepte încoace o fost, nu ştiu ce-o fost. O dat cu bâta cât o putut. Eu mi-am făcut cruce. $i-o venit ca bolund până aici, da' n-o apucat de uşă. Eu am încremenit acolo. Ştiam că amu vine ziua. Ce putea fi? De-acolo n-o mai fost nimic. Mi-am închipuit c-o fost sfânta Duminecă”39

4. Din exemplele citate s-a putut vedea cum în conceptia magică zilele săptămânii, deşi sunt egale între ele ca durată, sunt inegale din punct de vedere al succesului unei acţiuni. Această concepţie magică despre un timp neomogen, discontinuu, a stat probabil şi la baza calendarului. Calendarul nu este decât o înşiruire de timpuri bune şi rele in care sărbătorile marchează momentele critice ale timpului40. Fiecare mare sărbătoare a anului inaugurează o epocă ce stă sub influenta acelei sărbători4l. Să dam un exemplu: Anul Non este începutul unei perioade de timp. Pentru mentalitatea magică acest început, prima zi din an, cuprinde în sine în mod virtual, toate posibilităţile anului ce urmează. De aci multimea credintelor şi a obiceiurilor din seara de Anul Non în legătură cu norocu142. Iată numai câteva din ele. În noaptea de Anul Non să nu încui uşile, să nu dormi, iar dacă dormi să nu stingi lumina, pentru ca să intre norocul

în casă43. În această seară fetele îşi ghicesc de ursit, ca să vadă dacă se mărită în cursul anului44. Tot în acest sens se face calendarul de ceapă pentru a cunoaşte timpul meteorologic sau vremea din acel an45. În noaptea de Anul Non se deschide cerul şi vorbesc animalele despre ceea ce se va întâmpla stăpânului lor în anul care începe. În ziua de Anul Non se sorocesc pomii neroditori46 şi se cunoaşte sporul turmelor după cel dintâi oaspe care intră în casă. Fenomenele meteorologice, roşeata cerului, frigul sau zăpada, pot prevesti de asemenea belşugul, bucuria sau nenorocirea anului. Dar nu numai Anul Non este împreunat cu actiuni magice, ci toate sărbătorile mari. În general se crede că marile sărbători adică timpul în care se celebrează -posedă calităti deosebite care se pot transmite obiectelor. Astfel apa sfintită de la,.,Apăbotează" e bună pentru durere de măsele47. La fel şi lumânarea şi tămâia care ard în această zi sunt bune pentru vremuri tari48 şi acelaşi lucru se crede despre lumânarea de la maslu din Vinerea Patimilor. În noaptea de Paşti sau de Sf. Gheorghe, dacă te scalzi sau te speli cu rouă, te vindeci de orice boală49. Jar plantele de leac se culeg cele de primăvară în Vinerea Rusaliilor, iar cele de toamnă la -Ziua Crucii5o. Tot la sărbători mari se crede că and comorile51. De unele sărbătoriai ales de cele de primăvară -s leagă anumite datini şi rituri periodice în legătură cu învierea şi fertilitatea naturii. La Florii se aduc,,mâte"52, la Apăbotează, la Sf. Gheorghe53. la Ispas şi la Rusalii se face slujbă de ploaie54. La 1 mai se pune „arminden" din mesteacăn, salcă sau alt copac55, la

Sânzâiene se fac,,curuni" albe şi galbene la casă, la vite şi la pomi56. Alte sărbători sunt,oprite" pentru anumite activităti omeneşti. În ziua de Paşti, de Rusalii şi de Crăciun nu-i bine să scoti gunoiul afară57. Trei marti după Paşti nu-i bine să lucrezi nimic pentru trăznet58. Tot pentru trăznet se tine Sf. Ilie59. Pentru vite se tineau mai de mult Foca, Marina, Pantelimonul şi HaralampieGO

5. Există de asemenea legături cauzale prin

intermediul timpului între fenomenele exceptionale şi anumite întâmplări. Astfel când cântă tarca, on o găină cocoşeşte, vesteşte ceva rău61. La fel când ti se bate ochiul drept, când urlă câinele, când visezi porci62, toate anuntă întâmplări rele. Înflorirea pomilor a doua oară sau fenomenele cosmice excepţionale, cum sunt eclipsele şi cometele, prevestesc războaie sau moarte între oameni63. Ar mai trebui să amintim că fazele lunii (lună nouă, lună plină), mişcarea astrelor ş.a. au conform viziunii magice un rol important pentru viata şi activitatea omenească, credintA ce a dus la dezvoltarea astrologiei şi horoscopiei.

E de remarcat faptul că ni1 se, întâlnsc decât foarte rar povestiri pentru întâmplări fericite, ceea ce se explică, după expresia unui tăran,,,că de bine nu se teme omul”64. Teama de nenorociri, nesiguranta viitorului au fost motivele principale care au dus la crearea atâtor credinteşi superstitii în legătură cu viata omului65

6. Din exemplele de mai sus s-a putut vedea cum viziunea magică operează cu un timp neomogen, calitativ structurat, prevăzut cu accente magice în care cantitatea nu joacă aproape nici un rol. O acţiune magică trebuie executată într-un anumittimp, dar niciodată nu se dau indicatii asupra cantităţii timpului în care trebuie executată. Se spune, de pildă, cutare vrajă trebuie săvârşită în zorii zilei, sau la miezul nopiii, fără să se indice durata ritualului. Singure descântecele îşi dozează cantitativ timpul prin numărul versurilor şi al repelirilor. Există totuşi câteva exceplii în care timpul are alături de valoarea calitativă şi pe cea cantitativă. Astfel când cineva e bolnav se apucă şapte femei bătrâne să postească şi să se roage de dimineata până seara, sau de seara până dimineaţa66. Sau când vrei să ti se împlinească ceva se tine postul Sf. Antoniu. Se posteşte nouă marti de luni seara până marti seara când răsar stelele. În acest timp nu se mănâncă nimic şi nu se bea apă67. Tot în acest scop se tine şi postul Maicii Precistii pentru care nu trebuie să dormi şapte zile6S.

7. Prin exemplificările din urmă problema timpului se leagă de cea a numărului. Pentru a fi eficace o actiune magică, nu e suficient să fie săvârşită într-un anumit timp şi loc, ci ea trebuie repetată de mai multe ori. Astfel descântecele se repetă în general de trei ori sau de nouă ori69. Procedeul repetirilor se explică de obicei prin eficacitatea individuală a anumitor numere, trei, şase, nouă, sustinându-se de pildă că numai „a noua oară" este cu leac. Alte vrăjitoare cred din contra că vindecarea vine de la toate cele nouă descântări. Şi în sfârşit altele sustin că din cele nouă repetiri numai una este cu leac, dar nu se tie care anume. Valoarea magică a numerelor se întâlneşte însă şi în alte ocazii independente de timp, cum ar fi numărul persoanelor care trebuie să îndeplinească

1. actiune magică, şapte femei bătrâne, şapte popi, trei copii, sau numărul obiectelor întrebuintate în ritual: nouă cărbuni, unsoare de nouă feluri. În descântece se întâlnesc adesea şi fiinte mitologice al căror număr este de nouă sau de nouăzeci şi nouă. Astfel unele numere primesc în conceplia magică o individualitate proprie, fiind dotate cu puteri speciale ce se pot transmite obiectelor, flintelor şi actiunilor la care participă. În mentalitatea popoarelor primitive credinta în valoarea magică a numerelor este mult mai puternică. Cabala orientală, ştiinta sacră a numerelor, nu e decât înflorirea acestei credinte. Nici chiar oamenii de înaltă cultură din zilele noastre nu sunt scutiti, după cum se ştie, întru totul de superstitia anumitor numere.

NOTE:

1

2

3

4

5

6

1. Acelaşi lucru îl afirmă şi M. Mauss:,Actele şi reprezentările religiei şi putem adăuga şi ale magiei,

comportă nojiuni de spatiu şi timp în de-ajuns de diferite de notiunea normală. E indiscutabil că această noţiune religioasă a timpului a stat la baza elaborării calendarelor", Melanges d'histoire des religions, p. 189-190.

2. Pădureni, Susana Ciordea, 58 ani.

9 Hăjdate, Vironica Bonda, 58 ani.

1. Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani. Cf. şi T. Papahagi, Cercetări in Munlii Apuseni, Grai „i Suflet, vol. II, 1925, p. 43.

2. Sălciua-de-Jos, Nastasie Duma, 55 ani.

3. Oeoliş, Nastasie Chiampău, 38 ani.

4. Ocoliş, Ignat Popa, 78 ani.

5. Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani.

6. Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

7. Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 ani.

8. Pentru primitivi această substituire se poate face chiar în timpul zilei. L. Bruhl ne spun că dacă un malaez zăreşte într-o poiană un cerb obişnuit şi dacă-şi aminteşte că în apropiere este un mormânt proaspăt, el crede că cerbul nu este decât mortul înviat (op. cit., p. 12).

9. Băişoara, Vasile Zaiu, 60 ani.

10. Ocoliş, Frăsâna Muntean, 53 an.

11. Ocoliş, idem.

12. Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 an.

13. Ocoliş, Petru Sbâncă, 58 ani.

14. Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 an.

15. Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 an.

16. Poşaga-de-Jos,. Tudoră Urs, 37 an.

17. Ocoliş, Vasile Brata, 54 an.

18. Sălciua-de-Sus, Lina Chirilă, 64 an.

19. Ocoliş, Vasile Brata, 54 an.

20. Sălciua-de-Sus, idem.

21. Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 an.

22. Băişoara, Vasile Zaiu, 60 an.

23. Poşaga-de-jos, Mărie Bârdea, 58 an.

24. Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 ani.

25. Poşaga-de-Jos, Tudoră Urs, 38 an.
26. Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 an.
27. Poşaga-de-Jos, Tudoră Urs, 38 an.
28. Idem.
29. Ocoliş, Frăsâna Muntean, 53 an.
30. Ocoliş, idem.
31. Date,critice" sunt, după Mauss,,orice moment care este obiectul unei consideratii speciale" (Melanges, p. 195).
32. Mauss spune „le debut engage la suite", op. cit., p. 202.
33. Cu drept cuvânt scria S. F. Marian despre seara Anului Nou ca e „cea mai bogată în credin4e, cea mai misterioasă şi totodată una dintre cele mai plăcute pentru. poporul român". (Sărbătorile la români, vol. I, p. 1).
34. S. Fl. Marian, op.cit., p. 2.
35.,,La Anul Nou punem sub un blid: sare, pită, cărbune, oglindă, chiaptăn, hârtie. Unu mijeşte şi trebuie să meargă să scoată ce găseşte. Sotul va fi: sărac, bogat, negru, falos, se perie, scriitor" (Ocolişel, Gaşa Zapra, 23 an). Vezi şi Frâncu-Candrea, op. cit., p. 123-124.
36.,Mai de mult se fa-cea călindar de ceapă în seara de Anu Nou. Lua o ceapă şi lua 12 coji şi punea sare şi punea o sîtă pe ea. În ziua de Anul Nou, dimineaÎa, lua ceapa şi numea: asta lună aşa vreme a fi. Şi dintr-aia gâcea el lunile", Băişoara, Vasile Zaiu, 60 ani (Cf. Frâncu-Candrea, op. cit., p. 121-122).
37. Un măr de-a nost nu făcea mere şi am zis câtă vecinu: « Mă, hai bagă-te chizăşi că dacă nu eu îl tai». Iacob o zîs: «Ba, eu nu mă bag». şi s-o băgat tată-so şi o făcut mere" (Ocoliş, Petru Sbânca, 58 ani). Ca să rodească pomii se afumă la sfinti. (Ocoliş, Maria Muntean, 70 ani).
38. Ocoliş, Ileana Cora, 90 ani.
39. Orăşti, loană Urdă, 64 an.
40. Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 an.
41. Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 an.
42. Ocoliş, Vasile Brata, 54 an. 52 Ocoliş, Sava

Sbâncă, 50 an.

1. La Sf. Gheorghe îmbrăcăm un om cu frunză, de nu se vede de frunză. Se duce pe ulită, râd de el ciledurile" (Idem).,,La poalele munjilor (în valea superioară a

Arieşului), în ziua de Sângiorz feciorii tocmesc un lăutar, se duc cu tolii în pădure unde îmbracă pe unul din ei cu frunză de fag şi î1 pun călare pe un cal, iar ceilalti se înşiră în urma lui şi se întorc chiuind şi jucând. În sat joacă înaintea fiecărei case, iar stăpânul casei le dă bani şi câte o donijă de vin. Acest obicei mai e şi pe la

Baia-de-Arieş cu deosebire numai că feciorul se îmbracă în frunză de mesteacăn şi nu e însolit decât numai de un lăutar care cântă şi «Sângiorzul», joacă înaintea caselor, iar cei din jurul lui îl udă cu apă". (Frâncu Candrea, op. cit., p. 129).

2. Ocoliş, idem. 55 Ocoliş, idem.

Ocoliş, Petru Sbâncă, 58 an. Cf. Frâncu-Candrea, op. cit., p. 135.

Agriş, Maria Luca, 59 am.

Ocoliş, Mărie Sbâncă, 70 an.

În ziua de Sf. Ilie o lucrat cineva şi când s-o coborît de pe boaghe o şi trăznit-o"

(idem);,Unii mai lucra, da' tot se mai arăta Iisus de-i mai drege" (Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 an).

Cf. Frâncu-Candrea, op. cit., p. 136. 61 Ocoliş, Vasile Brata, 54 an. 62 Ocoliş, idem.

63 Ocoliş, idem. 64 Ocoliş, idem.

În această privinnă B. Malinwski face următoarele juste observaTii:,Magia o întâlnim pretutindeni unde elementele hazardului, ale accidentalului şi jocul emo;iilor oscilând între sperantă şi teamă î§i dau drumul liber. Nu o întâlnim niciodată acolo unde ceea ce vrei să obtii poate fi atins cu o lovitură sigură, unde rezultatul depinde într-un anumit fel de metodele raÎionale şi de procedeele tehnice. Magia se întâlneşte mai mult acolo, unde elementul de pericol este în eviden%ă. Nu o întâlnim pretutindeni unde o siguranCA perfectă nu lasă loc la nici un presentiment.

lată factorul psihologic". (B. Malinowski, Myth în primitive psychology, p. 108, citat de L. Bruhl, op. cit., p. 52-53).

Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 ani.

Ocoliş, idem.

Ocoliş, idem.

Privită statistic frecvenla numerelor magice din Muntii Apuseni, procentul cel mai mare îl obline numărul,nouă" (52,2 %), urmând după aceea numărul,trei" (21,8 %). Acest aspect va fi analizat mai amănunlit la capitolul despre Descântece.

VIAŢĂ, TEHNICĂ, MEDICINĂ

1. Determinări magice în desfăşurarea vieţii. 2. Credinţe şi practici în legătură cu naşterea. 3. Primele zile după naştere: epocă de sensibilitate magică. 4. Nunta şi înmormântarea sunt însoţite de practici magice. 5. Tehnica magică în diferite ocupaţii. 6. Tehnica magică în medicina populară.

Fiind familiarizati, după analiza spatiului şi timpului, cu perspectivele gândirii magice nu ne este greu să ghicim de la început că şi viata, care nu e decât desfăşurarea timpului psihobiologic, va fi privită într-un mod deosebit de felul în care suntem obişnuiti să o vedem. Pentru noi viata se scurge lent, în ritm crescendo şi descrescendo. Chiar şi atunci,când vorbim despre vârstă se subînţ:elege o unitate organică, o continuitate biologică şi psihică, ce leagă diferitele faze ale vietii. În gândirea magică însă, viala apare formată dintr-o succesiune de momente deosebite calitativ, structural. La popoarele primitive se constată chiar o discontinuitate în ceea ce priveşte copilăria şi maturitatea. Individul când trece prin riturile speciale, dintr-o vârstă în alta, devine după credinta lor un alt om, cu un alt eu. În unna acestei conceptii au luat naştere clasele de vârstă pe care le găsim la toate popoarele, mai ales în stadiul primitiv. Se produce chiar o discontinuitate religioasă prin care orice fază a vietii câştigă o semnificalie magică deosebită: naşterea, nunta, sarcina, moartea etc. marcate prin rituri de initiere. Se poate deci vorbi de

un,timp biologic religios transfigurat” 1. Fazele vietii sunt adesea despărtite printr-o epocă critică, mai scurtă sau mai lungă, marcată prin o multime de precepte rituale.

E desigur interesant să treci în revistă credintele în legătură cu viziunea magică despre viată chiar şi numai la poporul român. Surprizele se pot găsi în expresii şi obiceiuri de fiecare zi. Cele mai numeroase credinte de natură magică sunt însă în legătură cu naşterea, care este şi evenimentul cel mai important din viată. Primele zile de la naştere constituie timpul,,critic” în viala fiecărui om deoarece atunci i se scrie ursita. De aceea orice actiune, orice obiect din apropierea copilului îi poate influenta în bine sau în rău viata. Dar determinările magice încep chiar din timpul sarcinei, când femeia gravidă trebuie să respecte o mulţime de prescriptii. Toate acele indicatii tabu nu au alt scop decât de a împiedica sau de a facilita transmiterea anumitor defecte sau calităti fiintei ce se plămădeşte în straturile mumei. De aceea o femeie însărcinată, dacă vede un om urît sau un animal pocit, trebuie să-şi aducă aminte de starea în care se află şi să se gândească să nu facă copilul la fel2. Să nu-şi pună flori la brâu pentru a nu avea copilul pete pe obraz3. Să nu dea cu piciorul în pisică sau în câine că va face copilul cu par pe trup4. Din contră, când o femeie însărcinată vede un om frumos, îi calcă pe urmă zicând următoarele versuri:

Calcu-ti urma, iau-ti forma: pruncul meu în chipul tău! 5

În timpul naşterii există de asemenea o serie întreagă de indicatii magice. Femeia trebuie să nască cu uşile încuiate pentru ca să nu poată fermeca nimeni pe noul născut6, sau să-l nască pe un obiect oarecare că „atunci pe ce gândeşte se împlineşte”7. Alte credinte spun că la naştere să nu fie nimic încuiat sau înnodat în casă şi să nu se vestească în sat', să nu tie nimeni, că atunci naşte mai uşor.

Îndată ce a apărut o nouă fiintă, moaşa şi femeile din jurul mamei trebuie să îndeplinească şi ele, mai ales în

primele zile, diferite practici pentru a determina calitătile noului născut. Astfel, în prima scaldă se pun flori ca să fie frumos, iar mai înainte de a suge întâiul lapte i se dă apă de pe un clopot să-i cânte gura precum clopotul9. În prima scaldă se mai pune un ban de argint,,ca viata lui să rămână nepătată ca argintul”10. În leagăn i se pun foarfeci, sfredel, cutit sau alte obiecte de fier pentru a depărta spiritele rele. Se mai pune o carte pentru a fi bun cititor, un fluier pentru pastor şi broderii pentru destoinicia fetelor”. Contra deochiului i se pune ceva roşu12. Alte indicatii sunt în legătură cu tăierea buricului13, cu îngroparea sau aruncarea „casei copilului'', a scaldei ş.a. Toate aceste credinte şi datini, la care se adaugă o sumedenie întreagă, au la bază un singur substrat psihologic mărturisit sau nu, anume că în aceste prime momente de la naştere se conturează individualitatea omului. Întrezărim aci credinta ca omul matur nu se formează ca personalitate în copilărie şi pubertate, ci în primele zile de la naştere când i se urzeşte întregul fir al vietii.,Ursitoarele”, fiinte mitologice variabile ci număr'4, nu sunt, după:părerea noastră, decât personificarea târzie a acestei străvechi credinte.

Dar epoca de sensibilitate magică a copilului se prelungeşte aproximativ şase săptămâni după naştere. În acest timp trebuiesc luate toate precautiile necesare pentru împiedecarea spiritelor rele de a face vreun rău copilului, de a-l schimba sau de a-l poci. În acest sens mama nu trebuie să se întoarcă niciodată cu spatele către copil, să nu-l lase singur şi să-i puie în leagăn aiu, fier şi o măturăl5,.În alte sate această regulă se respectă numai până la botez'6. In cazul când un copil se îmbolnăveşte greu i se schimbă numele botezându-l din nou, desigur, în credinta că procedând astfel se naşte,o altă fiintă fără să aibă boala celei precedente'7. O deosebită atentie trebuie acordată somnului şi laptelui copilului. Pentru a nu fi duse de persoane străine care vin în vizită, acestea trebuie să lase ceva în casă, o strămătură, sau să-i dea un ban

copilului18. La fel şi celelalte momente care marchează diferite epoci în desfăşurarea copilăriei: întărcatul, primii paşi, scoaterea dintilor ş.a. Toate sunt împreunate cu practici magice19

De asemenea căsătoria actul de fundamentare al vietii sociale -este precedată aproape întotdeauna în satul românesc de vrăji pentru ursit şi dragoste20, iar celebrarea ci este însotită de practici magice cu scopul de a determina norocul conjugal, fertilitatea, bogătia şi buna întelegere între soţi. Respectarea lor se face cu aceeaşi atentie cu care se aranjează aspectul economic sau cel social-religios al ceremonialului. Şi nu mai putine elemente magice cuprinde ritualul mortii şi înmormântării pentru împăcarea sufletelor celor morti cu cei rămaşi în viată şi mai ales a-i feri pe cei din urmă de vizitele nedorite ale strigoilor2l. Magia devine astfel o armă de fiecare zi care îl însoteşte pe om de la naştere până la moarte, apărându-l contra nenorocului, neşansei şi spiritelor demonice.

Dar nu numai desfăşurarea vietii individuale a omului, ci şi activitatea lui de fiecare zi, cât şi cea periodica munca pentru asigurarea existentei -este însotită, după cum am văzut şi în capitolul anterior, de practici asemănătoare. Se constituie astfel o tehnică de natură magica care probabil că a precedat pe cea pozitivă. Mai ales pentru popoarele primitive tehnica magică este tot atât de necesară ca şi cea pozitivă. Pentru melanezieni însemnează să pierzi timpul la pescuit aruncând o plasă fără să respecti riturile care sunt asociate22. Magia şi activitatea omenească devin astfel elemente inseparabile. Aceasta nu însemnează că primitivul ar ignora efectele datorate efortului uman sau datorate proprietătilor naturale ale lucrurilor. Magia este ceva care se adaugă la celelalte efecte. Totuşi melanezienii din insulele Trobriand, care sunt excelenti cultivatori, sunt convinşi, spune Malinowski, că fără magie nici îndemânarea lor, nici munca asiduă, nici ploaia, nici bogăJia solului nu pot să aducă roadele dorite. Din prima zi a sezonului şi chiar

înainte şi până la ultima, operatiile magice actiuni simbolice în cea mai mare parte -sunt absolut necesare cultivării pământului23.

Acelaşi lucru se poate urmări cu prisosintă în credintele româneşti din Muntii Apuseni. Tehnica magică este necesară în orice activitate omenească. Am amintit semănatul cu ochii închişi pentru ca păsările să nu vadă seminjele. Tot cu ochii închişi sunt scoşi afară din casă puii de găină pentru ca să nu-i mănânce uliul, iar când se pun ouăle pentru clocit li se dă nume feminin: Ioană, Ană, Mărie, Iuliană etc. pentru ca să iese puice24. Când mulgi vaca să te speli pe mâini înainte de a umbla la foc să nu crape ugerul vacii, iar dacă laptele dă în foc să pui sare peste e125. În special creşterea vitelor ocupatie esentială şi străveche la poporul român -e plină de practici magice, pe care le vom analiza mai amănuntit în capitolul despre vrăji.

Dar alături de desfăşurarea ritmică a vietii26, de fazele ei împreunate cu rituri de initiere şi proteciie, afară de munca de toate zilele în care tehnica magică joacă un rol important, tăranul şi omul primitiv întrebuintează în aceeaşi măsură principiile magice şi în vindecarea diferitelor boli. Medicina populară nu este altceva decât o interesantă îmbinare de empirism şi magism în care cu greu vei putea distinge elementele unuia de ale celuilalt. Prin ritual, prin forma de exprimare, retetele sunt aproape întotdeauna magice, iar prin substantele şi procedeele întrebuintate ele ascund un empirism de o netăgăduită vechime şi eficacitate. Desigur, e greu să răspunzi la întrebarea ce e magic şi ce e empiric în credinta că o boală poate fi luată în vis, sau călcând în urma unui om bolnav27. Ori în procedeul de vindecare prin descântec, prin maslu făcut de trei sau şapte popi28, prin rugăciunile alor şapte femei bătrâne sau prin citirea Vsului şi Paraclisului Maicii Domnului de trei on de către trei copii29, on în întrebuintarea apei sfinţite de la Apăbotează pentru durere de măsele30, sau apă de rouă pentru durere

de ochi31. Greutatea dispare însă îndată ce alături de procedee se adaugă nume de plante cu efecte terapeutice32: iarba lui Tatin (Sinphytum officinale), rostopască (Chelidonium majus), lipean (Lappa major), sunătoare (Hypericum perforatum), buruiana matricei (Tanacetum vulgare), usturoi (Allium sativum), buruiană de zgaibă, busuioc (Ocinum basilicum) ş.a.33, sau întrebuintarea diferitelor substante: lapte de capră neagră, miere de stup, unt, piele de şarpe, apă neîncepută, cărbuni stinşi, tuică, unsoare de două feluri etc. Şi tot astfel poli să fii sigur că e vorba de pură magie când pentru a vindeca,scala" de la piciorul unui animal ti se recomandă să-i întorci urma cu pajiştea în jos sau oprirea,,rândurilor" prin purtarea unor flori roşii în sân sau la gurguiul opincilor, sau prin întrebuintarea primei cămăşi a unui copil, pentru a nu mai vorbi de atât de variata combatere magică a ciumei.

NOTE:

IL. Blaga, Cursul Despre gândirea magică. Lecjia 10 din

XIL1939.

2. Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 ani.

3. Poşaga-de-Jos, Tudoră Urs, 37 ani.

4. Ocoliş, idem. Alte interdic#i: „Femeia însărcinată nu poate turna apă la spălat"

(Hăşdate, Mărie Ilea, 78 an);,,Să nu-i treacă nime peste picioare, dacă trece să treacă înapoi" (Ocoliş, idem); să nu i se refuze nimic de mâncare:,Nu mâncă nevasta că sarcina cere" (Ocoliş, idem). Vezi şi alt material în Em. Petrovici, Folklor de la Mojii din ScăriŞoara. Anuarul Arhivei de Folklor, V (1939), p. 128. 5

Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 an. 6 Ocoliş,.Nastasie Mulea, 70 an. Ocoliş, idezn.

Dacă a aflat cineva că o femeie trebuie să nască, atunci ea nu va putea naşte până nu află nouă fete (Poşaga-de-Jos, Tudoră Urs, 37 ani).

Idem.

Frâncu-Candrea, op. cit., p. 147.

Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 an.

Idem.

,,Am auzit că pun buricu şi «locu» pe la streşini, da nu ştiu de ce" (Poşaga-de-Jos, idem).

,Ursâtoarele vin în serile fără sot, a treia, a cincea, a şaptea seară şi croiesc ursita. Unii cred că ursitoarele sunt trei fete, iar allii spun că ar fi douăsprezece. Ursitoarele sunt cu furcă în brâu şi precum rup firul aşa curmă şi zilele omului. Una îi hotărăşte anii vie#i, alta frumusetea, a treia bogă#a sau sărăcia; glorie sau robie. Mai înainte de a se hotărî se sfătuiesc asupra ursitei copilului. Cea mai bătrână întreabă pe celelalte ce soartă să-i croiască? Ele îi răspund să-i urziască bine! Ea însă urzeşte după cum a fost mul~umită sau nu, adică bine sau rău zicând: «Să aibă traiul meu din cutare zi şi somnul meu din cutare noapte». Celelalte două ştiind că în acea zi şi noapte n-a fost mullumită o roagă să fie miloasă. Un copil, la căpătâiul căruia ursitoarele nu sau înteles, va avea o viată zbuciumată în bin şi în rău" Frâncu- Candrea, op. cit., p. 148.

Sălciua-de-Sus, Lină Chirilă, 64 an. Cf. Frâncu-Candrea, op. cit., p. 148:,După naştere mama nu trebuie să doarmă cu spatele spre copil că vin smeoaicele şi schimbă copilul".

Orăşti, loană Urdă, 64 an.

Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 ani.

Ocoli§, Maria Sbâncă, 70 ani. Cf. Frâncu-Candrea, op. cit., p. 147.

lată câteva exemple:,Dacă vrei să înjărci copilul şi după aceia iar îi dai tâjă, atunci ăla se face deochietor" (Ocoliş, idem), „Când începe copilul să meargă îi faci cruce eu un cujit înaintea picioarelor, zicând: «Nu tai paşii copilului, că-i tai piedica» „ (Ocoliş, idem); „Când cad dintii se aruncă peste casă şi se spune: «Na, cioară, un dinte de os şi-mi dă unul de fier» „ (Poşaga-de- Jos, Tudoră Urs, 37 ani).

Vezi Capitolul Vrăjile, p. 41.

Pentru a nu se face strigoi se pun în sicriu amici negru sau îi străpunge inima mortului eu o seceră, iar dacă strigoiul se arată după înmormântare, atunci se scoate din groapă şi se ia pielea de pe el, Em. Petrovici, op. cit., p. 165-166. Există sate în Munpi Apuseni în care dezhumarea se face chiar în prezenja preojilor (in jurul Zlatnei).

Levy-Bruhl, Experience mystique, p. 49.

Astfel ca o plantajie să fie fertilă trebuie să fie cultivată de o femeie însărcinată, iar pentru ca tuberculele de,,taro" să fie mari şi rotunde, se îngroapă în plantajie pietre de aceeaşi formă rotunde şi mari (op. cit., p. 242). Tribul australian Nagas pentru a obline o recoltă bogată execută o acjiune simbolică, în care prin mimică şi gesturi se imită cum apasă de greu în spate povara din recolta bogată a plantei,padi" (ibidem, p. 289).

Ocoli§, Nastasie Mulea, 70 ani.

Oeoliş, Vasile Brata, 54 ani.

Există o serie de indic4ii magice în legătură cu cele mai neinsemnate actiuni zilnice ale omului: să nu te scoli din pat cu piciorul stâng, să nu te atingi cu mătura că te dor picioarele, să nu te ştergi doi inşi pe aceeaşi ştergătoare că te cerji, să nu coşi cămaşa pe om că se apropie de el Nebunu (Diavolu) etc. (Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani).

Ocoliş, Dochie Cora, 51 ani.

Ocoli§, Petru Sbâncă, 58 an.

Ocoli§, idem.

Ocoliş, Ileana Cora, 90 an.

Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 an.

Există şi plante cu calităji magice dar nu şi medicinale: mătrăguna (Atropa belladona) şi iarba fiarelor (Vincetoxicum officinale). Aceasta bineîn%eles în procedeul popular.

„larba lui Tatin, pentru clătinătură, când ai căzut. Lipean e pentru boală lumească cu răstupească oiască, cu pătrunjei, eu urzâci, le fierbe laolaltă şi bea zeama. De

mătrice, când te doare foalele, mere foalele verde, fierbi buruiana mătricei cu apă şi eu ginars şi bei. Este o buruiană îi zâce «gonijă» (?) n-are frunză, eu flori albe, îi bună pentru gonit" (Ocoliş, Docie Cora, 52 an).

PARTEA A DOUA

VRĂJILE

VRĂJILE

1. Precizări de termeni. 2. Spontaneitatea creatoare în domeniul magiei.

3. Vrăji în legătură cu diferite ocupaţii: vânat, pescuit, albinărit s.a. 4. Întrebuinţarea mătrăgunei în diferite vrăji: prosperitate, dragoste, joc, îndrăgit, măritat,c.a. 5. Vrăji pentru prinderea holilor. 6. Rolul de vrăjitor al popii din Lunca. 7. Vrăji anulate de contra-vrăji. 8. Vrăji în interesul colectivităliii: provocarea ploilor vi alungarea furtunilor. 9. Combaterea magică a ciumei.

Terminologia românească referitoare la foclorul magic ne oferă o mare variatie şi bogălie. E suficient pentru aceasta să amintim că numai în ceea ce priveşte incantatia magică şi actiunea ei, avem mai multe sinonime: descântece, vrăji, farmece, făcături, desfaceri, boscoane, năvrăjii ş.a. Această bogătie denotă marea consideratie de care se bucură fenomenele magice la poporul român, indicând şi anumite influente suferite în decursul timpului. E de remarcat însă faptul că atât,descântecul", de origine latină, cât şi „vraja", de origine slavă, şi „farmecul", de origine grecească, exprimă în limbajul popular unul şi acelaşi lucru, fiind deci vorba numai de un împrumut de termeni, nu şi de notiuni. Totuşi evolutia semantică şi necesităti de natură metodologică ne pretind să facem unele distinctii. Astfel descântatul şi desfacerile cuprind magie defensivă, iar vrăjile şi farmecele pe cea ofensivă. Dar având în vedere că termenii variază şi după regiunile tării, trebuie să ne retinem de la generalizări grăbite. Într-o astfel de greşeală a căzut S. Fl. Marian când făcea deosebire fundamentală între descântece, vrăji, farmece şi desfaceri, pe care le considera ca specii deosebite ce nu

trebuiesc confundatel.

Încercarea de sistematizare a lui Marian a fost combătută de A. Gorovei, care a arătat că nu trebuie să facem deosebire decât între descântece, de o parte, şi vrăji şi farmece, de altă parte. „Vraja şi farmecul este unul şi acelaşi lucru, spune Gorovei şi însemnează operapia sau acţiunea săvârşită în scop de a face cuiva bine sau ran cu ajutorul unor forte supranaturale de care dispune o anumită persoană în legătură cu puterile oculte, Descântecul este formula verbală, care uneori poate face parte integrantă dintr-o vrajă”2. Noi păstrăm această distinctie între vrajă şi descântec deşi în vorbirea curentă a poporului ea nu apare necesară -pentru motivul că notiunea de vrajă traduce foarte bine pe cea de „actiune magică” sau magie în general. De asemenea cuvântul descâniec exprimă notiunea de „actiune prin cântec” (incantatio). Astfel prin vrajă vom întelege în cursul acestei lucrări orice actiune cu scop practic, condusă de principiile gândirii magice. Prin descântec vom întelege vraja exercitată prin formula orală, sau prin incantatii, deşi descântecele se întâlnesc de cele mai multe on în combinatie cu cele dintâi.

Notiunea de vrajă o mai opunem şi credinţelor magice, sau supersti fiilor, elemente psihice cu conlinut intelectual-afectiv, prin care se interzice, sau se recomandă, o anumită actiune şi chiar fală de practicele magice, în care pe lângă elementele intelectuale şi afective intervine şi o actiune redusă, dar care formează toate un bun comun al satului întreg, în timp ce vrăjile constituie, după cum am spus, o tehnică individuală, apartinând numai unora din membrii grupului social, clasei vrăjitorilor care constituie un fel de elită a mentalităţii magice. In timp ce credinjele sau superstitiile constituie o prezentă de fiecare zi în mentalitatea satului, iar practicile magice intervin şi ele destul de des, la vrăji în schimb se recurge mult mai rar şi numai în anumite cazuri. Vrăjile devin astfel apanajul unor elite. Din punctul nostru de vedere

vrăjitorii nu sunt altceva decât reprezentanlii mentalităţii rurale care trăiesc cu mai multă intensitate şi autenticitate viziunea magică a lumii. Ei cunosc mai multe din secretele acestei lumi, organizată în conceptia lor pe baza principiilor magice şi caută să le utilizeze punându-le în serviciul omului. Operatia este întrucâtva identică cu cea a specialistului în ştiintă pozitivă, care descoperind legile fizice ale naturii, încearcă să o stăpânească supunându-se lor. Asupra acestui caracter de elită al vrăjitorului, vrem să ne oprim un moment.

Mult timp s-a crezut, datorită unei anumite orientări traditionaliste, ce-şi are originea în opera lui Tvlor, că practicile magice sunt simple supravieţuiri, superstiţii din epocile anterioare, transmise pe calea tradiţiei sau initiatică, iar vrăjitorii nu sunt decât depozitarii acestei traditii. De altă parte, teoria anonimatului şi colectivismului crealiunilor populare au contribuit cu teoria de mai sus la neglijarea studiului individualităţilor creatoare în domeniul magiei. În cercetările noastre am avut însă de câteva on ocazia să ne convingem că în domeniul magiei, ca şi în eel al poeziei populare în general, izvorul generator n-a secat, motive magice şi mitice se nasc şi astăzi, în al douăzecilea secol, eel putin în satele retrase de munte, unde mai dăinuiesc negurile gândirii magice. Desigur, acest act generator, pe care nu e cazul să-l dezvoltăm aici, tine de însăşi natura creatiei culturale. Aceasta a fost impresia noastră on de câte on ne aflam în fata unor mari personalităti din domeniul magiei. Natural.. creatia magică are o altă structură decât cea poetică. Originalitatea creatiei magice e mult mai îngrădită, desfăşurându-se în anumite tipare stereotipe, la baza cărora stau principiile gândirii magice.

Spontaneitatea creatoare în domeniul magiei trebuie să o admitem în oarecare măsură şi pentru a explica multiniea variantelor şi motivelor magice. Căci ar fi aproape imposibil, sau în orice caz greu de explicat, infinita variaiie de precepte magice, dacă am considera

magia numai ca o supravietuire din epoci trecute. De altfel surprindem chiar la vrăjitoarele noastre o oarecare conştiintă de originalitate în ceea ce priveşte practicile magice. Observarea acestei situatii de fapt a dus probabil şi la forniularea ei în urinătorul proverb întâlnit în Muntii Apuseni:

Câte sate, atâtea legi, câte babe, atâtea vrăji3.

Acelaşi lucru se poate observa şi la descântece. Vrăjitorul nu învală descântecul în mod mecanic de la început până la sfârşit, ci nuinai imaginile intuitive, adică ideile, care de multe on când memoria descântătonilui e mai putin dotată -se substituie între ele, încât contaminarea descântecelor e aproape regulă generală. În Muntii Apuseni am cules descântece de la douâ surori care învătaseră să descânte de la aceeaşi persoanăe la mama lor -ş totuşi materialul comunicat de ele diferă destul de mult. Tot în Muntii Apuseni am cules mai multe variante ale aceluiaşi descântec de la persoane diferite, 2 jungând la aceeaşi constatare: varianta se produce, făcând abstractie de variatia limbajului, numai prin substituiri de imagini. Acestor variante le-am dat numele de inter-individuale.

Alături de această experientă am mai încercat o a doua. Am cerut să mi se dicteze de către acelaşi vrăjitor aceleaşi descântece la anumite intervale de timp. Am constatat astfel că de fiecare data descântecul prezenta o altă versiune, uneori inversându-se chiar imaginile intuitive. Aceste variante, pe care le-am numit intt-aindividuale, prezintă o foarte mare asemănare cu cele interindividuale, dovedind că unul şi acelaşi proces le produce pe amândouă. Vrăjitorul creează de fiecare dată descântecul, servindu-se însă de materialul stereotip al imaginilor intuitive. De multe on el recurge chiar la reproducerea în proză a acestor imagini când nu mai dispune de capacitatea de versificare.

Acest aspect al descântecelor a fost în general neglijat de cercetători, deşi credem că merită toată

atentia. Vrăjitorul trebuie considerat ca o individualitate creatoare, ale cărei procese de creatie trebuiesc studiate amănuntit. Vrăjitorul este astfel un rapsod al poeziei magice (incantatia) după cum există rapsozi ai poeziei lirice sau epice. Trebuie să retinem însă faptul că rapsodul popular e în acelaşi timp şi un creator.

Vrăjitorul, privit din punct de vedere al materialului poetic, este o adevărată comoară. Un vrăjitor sau vrăjitoare poate să-ti spună zile întregi balade şi legende, dar foarte rar poezie lirică. Aceasta dovedeşte că vrăjitorul are o anumită structură sufletească bine conturată, care îl îndreaptă spre genul epic şi mai ales dramatic. Descântecele sunt în primul rând.un amestec de poezie epică şi dramatică. De astfel magia, prin lupta pe care a deschis-o între om şi natură, a fost prielnică dezvoltării sentimentului dramatic.

Sunt suficiente, credem, şi numai aceste câteva observatii fugare, pentru a ne da seama că e o mare greşeală a studia descântecele în sine, fără să tinem seamă şi de vrăjitor.

Dacă acesta este raportul dintre vrăjitor şi descântec o mare libertate de a combina diferite imagini ale descântecelor şi de a construi din ele infinite variante - acelaşi lucru se poate constata şi în ceea ce priveşte,mânuirea" diferitelor vrăji. O practică oarecare observată la un vrăjitor poate fi desigur moştenită întocmai de la un înaintaş, dar poate fi în acelaşi timp o invenţie mai mult sau mai putin conştientă a vrăjitorului respectiv, chiar şi atunci când s-ar găsi identică şi la alti vrăjitori. Originalitatea unei astfel de inventii nu este decât un liber exercitiu al vrăjitorului cu principiile magice generale. Pentru a dovedi aceasta, să dăm câteva exemple. Între credintele citate în prima parte a lucrării se găsesc unele care par a sta între ele într-o vădită contradictie. Astfel se spune că nu e bine să lucrezi nimic în afară din casă după asfintitul soarelui, pentru a te feri de puterile necurate ale noptii. După o altă credintă însă e bin să începi semănatul

grâului după asfintitul soarelui, pentru ca păsările să nu mănânce holda. E evident că prima superstilie s-a închegat în jurul unui sâmbure magic, care în fond e tot o credintă conform căreia după asfintitul soarelui circulă duhurile rele ale noptii, iar în cazul al doilea, semănatul pe întuneric, superstitia e în directă legătură cu un alt motiv magic, cu principiul analogiei, în baza căruia dacă arunci prima sământă cu ochii închişi şi pe întuneric, păsările nu vor vedea să mănânce holda. Uneori chiar acelaşi princif iu poate servi cauze deosebite, după intentia celui care îl întrebuintează. Astfel se întâmplă cu principiul analogiei din următoarele credinte: a. La naştere e bine să fie uşa descuiată, pentru a naşte mai uşor; b. La naştere e bine să fie uşa încuiată, pentru a nu putea fermeca pe noul născut.

Ingeniozitatea vrăjitorului constă în aceea de a găsi pentru fiecare situatie irezolvabilă pe căi obişnuite, prin tehnică pozitivă, o soluţie magică. De aceea de multe on vrăjitorii sunt specializaţi în anumite vrăji. Unii se pricep la alurigarea ploilor, altii la aducerea mătrăgunei, alungarea ciumei, aducerea laptelui la vaci ş.a. În unele vrăji se actionează în mod individual, în altele colectiv.

Vânătoarea şi pescuitul, ocupatii ale căror origini se leagă de cele mai primitive epoci ale omenirii, sunt aproape întotdeauna însotite de practici magice. Desigur, poporul român trăind mai pulin din vânat şi pescuit, dispune de o magie mai redusă în cadrul acestui capitol. Totuşi. indicatii numeroase despre legătura dintre tehnica magică şi cea pozitivă a pescuitului şi vânatului se găsesc pretutindeni în cuprinsul tării. Astfel în Muntii Apuseni când un vânător se duce întâia dată cu o puşcă nouă la vânat trebuie să o treacă mai întâi prin foc4, şi să împuşte orice vietate iar ieşi în cale, chiar şi o tarcă, iar cu sângele ei să ungă teava puştii5. În tot parcursul drumului, condiţia esenţială este de a nu fi întrebat de nimeni sau în cazul cel mai rău să nu i se răspundă. Aceleaşi reguli se observă şi pentru norocul la pescuit.

Uneori se întrebuintează în acest scop şi,,pasta”.

Cine vrea să prindă peşte se duce în ziua de Paşti la biserică să primească „paştile”, dar nu le mănâncă, le ia şi le aruncă la peşti în apă şi aduce peşte totdeauna6. Funia de om spânzurat de asemenea aduce noroc la pescuit.,Un om a avut şi-o prins peşte mult, da' no putut-o tinea mult timp, că l-o fost strigat noaptea' 7. Şi la vânat, cine vrea să aibă noroc îşi leagă,,paştile” într-o,cloambă” (creangă) şi le împuşcă. Atunci, când merge la vânat vine o cătană mica (Satana) numai el o vede -cu o,,beardă'' (secure) în mână şi ea dă cu.,bearda” şi orice vânat merge înaintea lui. Acela nu mai scapă de el8.

Prin astfel de procedee vrăjitoreşti îşi explică poporul calităţile exceptionale ale unor vânători, bănuiti adesea de legături necurate şi despre care se povestesc isprăvi unde superstitia îşi dă mâna cu legenda. „O fost aici în Poşaga-de-Sus un vânător, Bodea Nicolaie îi zâcea, şi o ieşit de la Turda prefectul şi pretorul la vânat şi o tot umblat toată ziua. Şi o zâs ăla către Paşca, notarul de la Sălciua: «Mă, Paşca mă, voi să mai umblati patru zile şi nuti vâna nimic, dar eu când vreau atunci puşc!». Şi o zâs pretorul să-i dea o «litră» (kg) de vinars. Şi el o pus puşca la ochi şi o vânat o căprioară. Şi o zâs: «haidati pe un pârâu» şi o vânat şi un n9

porc 9.

Dar nu numai vânătoarea şi pescuitul sunt împreunate cu practici magice, ci şi alte ocupatii prin care se asigură existenta vegetativă a omului. Am avut numeroase ocazii să citǎm exemple şi în capitolele anterioare. Dar numărul lor este inepuizabil. La Ocoliş există oameni care şi astăzi când scot albinele primăvara le dau drumul prin,hiclean” (gâtlej) de lup, ca să mănânce pe ale vecinilor şi să aducă mierea la eilo. Altii ştiu să „lege” stupii pentru ca să nu le fugă roiul sau să nu-i poată fura nimenill. La grajdul vacilor12 se pune o furcă de tors cu caier şi fus pentru a nu se apropia nevăstuica, iar la,titirezul” (grăuntar) de la moară un ciucur roşu, ca să vină multă lume la moară13. Despre unii oameni se crede

că umblă şi cu lucruri,necurate", că au „spiriduş"14, sau,iarba fiarălor" încât nu pot fi legati sau nu se lipeşte glontul de ei15

De foarte multă consideratie vrăjitorească se bucură şi mătrăguna. Cârciumarii obişnuiesc să pună în butea cu vin o bucată de mătrăgună luată pe „găzduşag", că atunci omul care bea nu mai pleacă până termină banii16 La Sălciua-de-Jos pentru aducerea mătrăgunei se plătesc două femei care ştiu s-o culeagă. Acestea iau tot felul de băuturi din cârciumă, apoi pâine., sare, praf Şi un ban, după ce le-au învârtit de trei on în jurul unui butoi contrar mersului soarelui. Cu toate acestea se înconjoară mătrăguna închinând şi dorindu-le celor ce intră în cârciumă să nu mai iasă cu punga plină de acolo. Astfel culeasă ea se pune sub butoiul cu vin sau o bucătică din ea în băutură. Se şi zice despre unele cârciumi, că pentru aceea merge lumea la ele pentru că-i duce mătrăguna17.

Întrebuintarea mătrăgunei e însă mult mai frecventă în vrăjile de dragoste18, când se poate lua pe „măritat", pe, joc", pe „îndrăgit'', sau pe,,urît". Uneori se întrebuinteazăă împreună cu hr^eanull9. Există două feluri de mătrăgună:,una-i petată, aceia îi bună"20. Mătrăguna se aduce din locuri întunecoase, din păduri, de unde,nu se aude cocoşul cântând Şi pasăre ciripind"21 şi nici pisicile mieunând22, adică departe de sat. Procedeul aducerii mătrăgunei e destul de complicat. În Ocoliş se duc după mătrăgună două fete dezbrăcate în miezul noptii23. La Sălciua-de-Jos o culeg două femei mai bătrâne martea şi pe nemâncate. In drum spre locul de unde se culege nu se vorbeşte cu nimeni, de aceea culegătoarele pornesc din sat dis-de-dimineată pentru ca să nu se întâlnească cu cineva care să le descopere eventual intentiile. La culesul ei se duc cu pâine, sare Şi un ban. O caută spunând rugăciunile în gând şi găsind-o în locurile ferite, procedează la culesul ei. Culegătoarele trebuie să se dezbrace şi să facă trei mătănii cu fata spre răsărit. O înconjoară apoi de trei oh, în timp ce-i descântă sau o vrăjesc. Mătrăguna este scoasă

după aceea cu sapa şi culcată către răsărit. În locul de unde au scos-o femeile aşază pâinea, sarea şi banul, care constituiesc plata mătrăgunei. Ea trebuie plătită, căci altfel pe lângă că nu-i de leac, noaptea va striga pe cei care au cules-o să o ducă de unde au adus-o, iar dacă nu o duc se răzbună. În cele din urmă femeile aşază pământul săpat în locul de unde au scos mătrăguna şi. mai fac trei mătănii cu fata spre apus. Acestea fiind terminate, femeile se aşază spate la spate, una cu fata la răsărit, iar cealaltă la apus. Cea care este cu fata la apus ridică mătrăguna şi o predă celeia cu fata spre răsărit. Cu aceasta ritualul culegerei se termină24.

În regiunea Albacului merg după mătrăgună şapte fete în pielea goală cu o pogace şi cu lapte de „gudă" (cătea). Pogacea o dan la feciori, să umble feciorii după ele cum umblă cânii după „gudă"25. În cazul când fetele nu execută ritualul prescris, mătrăguna se poate răzbuna pe ele luându-le mintile şi făcându-le să se dezbrace între oameni26. Descântecele şi vrăjile variază şi după modul de întrebuintare. Altul este ritualul scoaterii mătrăgunei,pe măritat". „dragoste",,joc" sau „urât" şi altul când se culege pentru „lege",..bolunzâi" şi chiar, „moarte27 '.

Când se culege pentru, joc", la Sălciua, fetele se învârtesc de trei on în jurul mătrăgunei, zicând:

Hop, hop, hop, cu mine-n joc;

Mătrăgună, doamnă bună!

O scot apoi şi o plătesc, iar când se duc fetele la joc o pun în opinca sau în pantoful drept în credinta că nu vor mai fi ocolite şi mai ales că vor fi jucate.

Alteori se aruncă în „strânsură", sau se pune feciorilor în buzunar28. În OcoliŞ fetele o poartă la brâu29. La Scărişoare, mătrăguna se culege miercuri înainte de Paşti spunând următoarele versuri:

Eu te iau, matragulă, tu să-mi stai mie de bună pe joc şi pe beutură şi pe cinstea cea mai bună.

După ce au luat-o o bagă într-un furnicar. La Paşti o scot şi o pun într-un papuc şi joacă cu ea. Care fecior va

prinde de ea mai întâi, după acela se mărită3o

Când se ia pentru „ îndrăgit”, în timpul ritualului fetele îşi fac declaratii de dragoste, se îmbrătişează şi se sărută. Învârtindu-se în jurul plantei zic:

Mătrăgună, doamnă bună, nu te iau pe bolunzât, ci te iau pe îndrăgit;nu te iau să bolunzăşti, ci te iau să îndrăgeşti31 lar când se culege pentru.,măritat” se spune:

Mătrăgună, doamnă bună, mărită-mă-n astă lună, dacă nu în haialantă să nu fiu nemăritată32.

Că s-a ros coada de beartă, dejetele de inele şi grumazii de măijele33 Că de nu mă-i mărita,

Doamne, rău m-oi supăra3a

Când se culege pentru,urât” femeile se întorc cu spatele către mătrăgună zicând:

Eu te iau, pe ce te iau?

Pe urât, nu pe plăcut, nici pe văzut.

Cine te-a lua, sau te-a bea, numai cu dosu te-a vedea, cu fata ba3s

Mătrăguna se mai poate lua pe „legături. prin care femeile îşi asigură fidelitatea solilor sau a iubitilor. In acest caz vraja se face în cimitir36. Pot fi legate şi femeile să nu aibă copii37. Desigur, materialul cules de noi din Muntii Apuseni referitor la întrebuintarea mătrăgunii nu este decât o infimă parte din ceea ce constituie patrimoniul magic al poporului român38.

Dar motivele de intervenlie magică sunt interminabile. Cele mai diverse actiuni îşi au tehnica lor magică. Astfel există vrăji pentru a prinde pe hoti sau alti răufăcători, făcându-i să-şi mărturisească fapta şi să-şi ceară iertare. În acest scop se line postul Sfântului Antonie şi al Maicii Domnului, se duc şapte prescuri la biserică, sau se plăteşte preotului să citească anumite rugăciuni, în special Psaltirea39. La rândul lor nici hotii nu se lasă mai prejos. Magia le serveşte şi lor arma de apărare. Astfel pentru ca să nu fie prinşi, hotii postesc în Vinerea Patimilor, sau fug de acasă când vine popa cu botezul; iar pentru a evita efectele afuriseniilor dau din obiectul furat

păgubaşului şi popii din Luncă, căruia i se adresează de cele mai multe on locuitorii acestei regiuni, şi atunci mai repede păteşte rău păgubaşul şi chiar popa decât holul40.,,La fratele bătrânului ăsta i-o furat nişte feciori două oi care o fost mai bune. Şi el s-o lăudat către altii că-i face pe ăia de-i aduce oile şi ăia or auzit şi s-or dus la popa din Luncă şi s-or împăcat cu el. Când s-o dus păgubaşul, popa nu s-o apucat să-i facă. Atunci s-o dus la popa din OcolişeI, da' o zâs că pentru două oi nu se plăteşte, că «or mâncat multi poate şi tu ai mâncat!»41.

Din exemplele de mai sus se poate vedea cum adeseori şi preotul îndeplineşte functii vrăjitoreşti. În special popa din Luncă este pentru regiunea cercetată de noi un fel de vrăjitor la care aleargă oamenii din cele mai îndepărtate locuri au venit chiar şi de la Constanta -pentru vindecarea bolilor incurabile, dar mai ales pentru desfacerea anumitor vrăji. lată două cazuri de această natură: „Un om o avut un fecior şi i-o scos cărli să meargă la cătane mai repede (voluntar). şi el s-o dat în dragoste c-o fată săracă şi-o fugit cu ea. Şi s-o dus tată-so la popa din Luncă şi o zâs că-i poate aduce că-i făcut dintr-o miercure”42. Altă dată a venit la popa din Luncă,un domn, că avea un năcaz: oriunde mergea venea «ujogu»43 de la cuptor după el. Nu-l vedea nimeni, numai el îl vedea şi-l auzea. $i nu euteza să meargă nicăieri. El o fost un om de lume şi zâce că nevasta i-o făcut. Şi se «cânta» (plângea) domnul că nu poate să scape. Nu ştiu că o scăpat, o nu”.44

Dar nu numai preotul are posibilitatea de a anihila efectul unei vrăji sau a desface farmecele. Această calitate o are, în cadrul viziunei magice, fiecare vrăjitor care poate actiona printr-o,contra-vrajă”. Uneori se pot îneinge adevărate lupte pe viată şi moarte între doi vrăjitori care-şi măsoară puterile întrebuintând vrăji şi contra-vrăji. lată o astfel de întâniplare petrecută pe versantul vestic al Muntilor Apuseni: „Tata o murit din fannece. Ne-am făcut casă şi mama o pus mazăre până la Marta. Şi găinile Martci au strâcat mazărea. Mama o pus şteregoaie4~; şi

or murit găinile. Marta o făcut cu dracu şi mama o întors mâiturile şi o căzut bărbatul Martei mort. Marta o făcut atunci boscoane de ale ei cu oase de mort şi cu păr şi l-o vrăjit să «clocească»46 şapte ani.

Şi când s-or împlinit şapte ani, marhăle noastre or început să zbiere în poiată, în timpul noplii. Tata s-o nimerit atunci să iese afară. Eu dimineata le dau mâncare la vaci, un vitel l-am găsit mort. Viu iute la tata şi îi spui. «S-or fi culcat vacile pe el!?». «Cum să se culce, că s-o culcat dincoace»! L-am tăiat. Tata în după-amiaza aceia n-o mai mâncat nimic, i-o intrat «aeru» (duhul) când o ieşit în puterea noplii afară. Dupăamiază o luat un «cioc» de «tenchiu»47 şi o început a-i tremura mâna. Mama ină cheamă de afară şi-l întreb: «De ce-ai strâns de tenchiu ăsta?» «Eu nu ştiu!». După câteva zile o murit. Câte am făcut noi să scăpăm, slujbe şi câte am făcut.”

„Odată mă duc la Topa48, la bărbatul «Lincî». El nu era acasă, numa Linca. « Bună ziua! Bine-am nimerit?» «Bine, da' bărbatu meu nu-i aici, îi la Ceica, da' vine la amiazi. De unde eşti?» «Din Fânată» «Al cui eşti?»; îi spui. «A Veti? Pă tată-to m-o cerut pe mine!» «No, pentru tata am venit». «Adus-ai ceva sămn?»... Vine bărbatu acasă, îi spune ce caut. Deschide el o carte, Pravilă îi zicea el, şi-mi spune ce-o pătît: «Pentru un pământ tată-tău îşi dă viata şi toti vă prăpăditi, nu rămâne «absolut» nime pe lume, îi mult un om. Apoi, cum am avut o grădină într-un loc şi pentru ce v-ati certat şi bătrâna aceea o făcut să vă părăsâti. Ea o făcut să moară bătrânu, mamă-ta o întors să-i moară bătrânu ei. Şi ea atunci o făcut de «perit» şi mamă-ta o făcut de-o apărat casa, da tată-tău o ieşit afară noaptea şi l-o cuprins duh necurat. Bătrâna o băgat ceva în zâdu căsî. Uite, este o babă aici mai departe de Topa şi aia ştie să le caute». Ne-am dus amândoi la ea. «Să meri cu omu ăsta că-i din satu meu». «De unde-i»? «Iacă de unde-i» «Acu îs bătrână»,,Vină, că-ti plătesc cât nu ti-o plătit nime».

Vin cu ea acasă. Lasă până sara, după ce se culcă

găinile. Cere nouă creitari49, o litră (kg) de ovăs şi un ciur. Da' zâce cătră mine: «Tineti bine de mine că de nu cad jos, că eu nu mă rog la Dumnezău. Casa asta-i dobândită de dracu. Dacă-i de dracu, cu dracu trebuie să lucrăm». O început să cheme pe împăratul dracilor: «Să vii că-ti plătesc drumurile şi-ti dau «abracu» (hrana) calului»! După ce-o gătat cu toate o zâs: până dimineată nime să nu iesă din casă. Nu vă spăriati că vine cineva să deschidă uşa de la tindă, da' să n-aveti grijă. Dimineata ne-am dus la ciur şi n-am mai găsât nici bani, nici ovăs, numai nişte boturi de cal50 şi oase, păr şi ată putredă. O mars ea să le tâpe pe apă. O mai făcut în sara următoare, atunci am găsit numai două împutâciuni. Când o făcut a trâia sară, n-m mai găsât nimic. O măsurat casa c-o ată şi c-o olcută (oală) nouă din colt în colt şi le-a îngropat la un colt. şi neo spus să chemăm pe unul din Brădet în fiecare lună. Da' tata tot o murit. Noi am scăpat.”51

Vrăjile cu care ne-am ocupât până acum au toate un caracter individualist, fiind executate în interesul' personal al vrăjitorului sau al unei persoane care-i solicită concursul. Există însă şi vrăji ce au în vedere interesele unei întregi colectivităti săteşti, sau ale unei regiuni. În acest caz ele pot fi făcute fie de o singură persoană, fie de mai multe. Astfel sunt vrăjile pentru provocarea ploii, alungarea furtunilor şi a ciumei.

Dintre procedeele magice pentru provocarea ploii, cele mai universale sunt,rugile” de ploaie, cunoscute în tot cuprinsul tării. Ele se întâlnesc adesea în tovărăşia prototipului străvechi,Caloianul” şi”Paparuda”. Aceasta din urmă cunoscută şi în Muntii Apuseni.,Când e secetă mare se face «Baba-Rugă». Se îmbracă o fată curată cu sălcii în vale să nu se vadă nimic din ca şi o duc două fete de mână prin sat. Femeile aruncă apă din ol şi-i dau ceva, pită sau oauă. Şi cântă toate fetele şi pruncii satului până la 10 ani:

Ploaie, Doamne, ploaie ploită curată, din cantă vărsată, de la Domnul dată, la spicul grâului şi la roada tenchiului52.

Alteori se prinde un rac din apă, îl îngroapă în pământ, în dunga apei, şi-l lasă până a plouat cât trebuie, sau se ia pământ de pe mormântul unui om spânzurat, îl pune în apă şi-l lasă până plouă destu153

Există şi vrăjitori care „leagă ploile”, în special tiganii când fac cărămidă.,,Fac un om din lut şi-l îngroapă în pământ”54. Acest,,om” de lut este identic cu,Caloianul' ' din Moldova55 sau cu,muma ploii' ' din alte părti ale Ardealului56 Desigur că va fi existat cândva în Muntii Apuseni şi vraja pentru alungarea ploilor, pentru risipirea norilor şi facerea timpului frumos. Din descântecul acestei vrăji au făcut parte versurile întâlnite azi numai în folclorul copiilor:

Treci ploaie călătoare, câ te-ajunge sfântul soare şi-ti taie picioarele cu un mai cu un pai cu sabia lui Mihai, cu cutite ascutite, cu topoare ruginite.57

Pentru alungarea furtunilor mari, a,,buholturilor” cum li se spune în partea dinspre Bihor a Muntilor Apuseni58, se trag clopotele de la biserică, se aprinde tămâie şi luminarea de la maslu din Vinerea Patimilor sau cea care arde în ziua de,Apăbotează”59. Vrăjitorii specialişti în alungarea furtunei întrebuintează şi alte obiecte, cutite, topoare60, lopata de la cuptor ş.a. cu care amenintă pe şolomonar sau pe balaur. adăugând următorul exorcism: Întoarce-te, Şărcane, înapoi deasupra casei noastre, deasupra tarinei noastre, deasupra hotarelor noastre, şi te du în muntii pustii, unde cocoşul nu cântă şi om nu locuieşte numai Dumnezeu stăpâneşte6l

Dacă şolomonarul nu ascultă de vrăjitor, acesta poate să-l doboare jos din nori, cu balaur cu tot62. Pe la Albac şi Scărişoara au trăit până în ultimul timp astfel de vrăjitori.,,Era o bătrână, să nimerisă de fusesăm pe acolo pe la ea. $i-apoi eu numai văd că eşi bătrâna din casă şi ia o bâtă (proptită era acolo de poiată) şi-o tânea de mijloc. $i-apoi o rotilă-n patru-lături. $i-atunci strâga bătrâna: «Sus, Solomoane, sus, Solomoane, de frâu de la Solomăt! Nu lăsa boholtu pe tarinile noastre, sus, Solomoane, de

frâu!». Cu bâta aceia zâce c-o omorât şapte şerpi, şi când vine boholtu, dacă are măcar cine tine bâta aceea, dacă dă cruciş cu ea, poate să-ntoarcă boholtu”63

Un alt fenomen ce prezintă pentru satul românesc caracterul unei calamităti publice şi pentru a cărei alungare se întrebuintează procedee magice este ciuma. Prin „ciumă” se înţelege în general orice epidemie sau epizootie. Procedeul magic pentru alungarea ciumei e cunoscut de obicei sub numele de „cămaşa ciumei' '64. În Munţii Apuseni, şi mai ales în partea dinspre câmpie şi până în regiunea Clujului, obiceiul se practică şi în zilele noastre65 Ritualul după care se face cămaşa ciumei este în liniile sale esentiale identic în toate satele. Variatiile apartin mai mult detaliilor. În Ocoliş, în cazul unei epidemii constatată în sâtele vecine, bănuită că e „ciumă' ' se adună în timpul unei nopti, la una din ele, şapte femei bătrâne, şapte,,babe”, şi încep să toarcă, să dapene, să urzească, să tese, să croiască şi să coase o cămaşă din cânepă. După ce-au terminat-o, în cursul aceleiaşi nopti iau cămaşa şi înconjoară cu ea şapte hotare şi apoi o lasă la,vamă'4 sau „între hotare”, crezându-se că prin acest procedeu ciuma va fi împiedecată să intre în sat66 În comuna Miceşti din apropierea Turzii şi în Feleacul Clujului, cămaşa ciumii e făcută de către nouă femei adunate în,crucea noptii”, de preferat marti spre miercuri, şi dezbrăcate în pielea goală. Din Feleac se mai precizează că femeile care torc pentru cămaşa ciumii nu tin furca în mod obişnuit, ci cu,talpa-n sus”, iar în casa în care se lucrează toate obiectele stau cu,susa-n jos”. De asemenea când se întorc înapoi de la aruncarea cămăşii femeile nu trebuie să privească în urmă67.

În cazul când,ciuma” a apucat să intre în sat, procedeele pentru scoaterea ei pot să fie uneori deosebite. Astfel în Băişoara, Cacova, Şchiopi şi alte sate din apropierea Ierii, se procedează în felul următor: Se adună şapte fete fecioare şi fac un,om” din paie pe care-l îmbracă cu cămaşă şi cu ismene tesute într-o singură noapte,,de la

fir până la gătat”. Omul de paie, care simbolizează ciuma, e aşezat după aceea într-un car cu boi şi în pocnete de bici e dus între hotare cu mare alaiu. Lâ Băişoara e dus pe un deal numit,,Medieşu”.

Tot la Băişoara există şi un al doilea procedeu pentru alungarea ciumii, care ia forma unei strigări peste sat. Se alege mai întâi un bărbat al cărui nume de botez este unic în sat,,să nu fie în felul lui fel de om în sat”. În cazul Băişorii cel care a participat la ultimul ritual se numeşte „Amos”. El se urcă pe o înăltime din apropierea satului şi strigă peste sat:,,Tot omul să înteleagă că a intrat ciuma în sat, toată lumea să strâge: «Să meargă afară!» Şi atunci strigă întreg satul:,,Ho, dati după ea!”.6%

NOTE:

S. Fl. Marian, Vrăji, farmece yci desfaceri, Bucureşti, 1896, p. 5.

A. Gorovei, Descântecele românilor, Bucureşti, 1931, p. 84-85.

Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 ani.

Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

Ocoliş, Petru Sbâncă, 58 ani.

Ocoliş, Ignat Popa, 78 ani. În comuna Purcăreti (Alba) se dau în acelaşi scop de prosperare „paşti” tuturor animalelor domestice. 7 Ocoliş, idem.

Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 an.

Sălciua-de-Jos, idem.

Ocoliş, Vasile Brata, 54 an.

„Tetea Ion de la pădure era păzitor la un baron ungur din Chimitelnicu de Câmpie. Era pădurar şi grijea şi de stupină. El se ducea la matcă şi îi spunea unde să se ducă. Odată la o crâşmă s-o prins că cine să duce să-i aducă de la el un stup noaptea din pădure. Unu s-o apucat că-i aduce şi toată noaptea s-o preumblat prin stupină până dimineata când l-o slobozât el”. (Tritenii-de- Jos, Turda, Roşca Valer, 49 ani, 13 Octomvrie 1940).

Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 an. Cf. şi T. Papahagi, op. cit., p. 42.

Ocoliş, Todor Cretu, 75 an.

la Spiriduşul" este un obiect întrebuintat de vrăjitori, căruia i se atribuie între alte calităti magice şi posibilitatea de a fi interpretul între diavol şi vrăjitor. Spiriduşul se tine de obicei ascuns şi e făcut din diferite părti de animale: cap de peste sau de broască, oase etc. Spiriduşul se poate lua ca şi mătrăguna pentru mai multe scopuri: pentru joc, avere sau succes în viată şi altele. Cf. şi Şezătoarea, I, p. 249, II, p. 97, Elena Voronca, Datinile,ci credinfele poporului român, I, p. 466, 471; S. Fl. Marian,

Ornitologie, II, p. 252; A. Gorovei, Credinfi îi superstifii ale poporului român, p. 101 şi Descântecele românilor, p. 68-69.

O tradijie culeasă din Ocoliş spune despre Pintea Viteazul că o babă vrăjitoare care i-a fost moaşă l-a fermecat să nu se prindă de el glonjul de puşcă (S. Moldovan, op. cit., p. 171). „Iarba fiarălor, taie în palmă şi-o bagă. Eu am văzut om legat cu funia şi ăla n-o stat legat" (Ocoliş, Ignat Popa, 78 ani). „Cică, dacă ai putea găsi unde-i cuibul dânsului (ariciului), apoi dacă are pui, să-i împiedici, c-apoi ice că el cunoaşte iarba fiarălor şi aduce şi despiedecă puii. Atunci te duci şi cerci (cauti) în cuibul dânsului şi găseşti iarba fiarălor. Apoi cu iarba fiarălor poi descuia uşile. O jii în brâncă §i-apoi pui brânca pe uŞă şi se descuie uşa" (Em. Petrovici,-op. cit., p. 162).

Soacră-mea de la Sălciua spunea că o vent o jidancă să-i aducă mătrăgună de unde nu cântă cocoşul să o bage în butea cu vin" (Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 ani).

Valer Butură, Cultul mătrăgunei în ttmunfii Apuseni. În: Grâdina mea, Cluj, an. II (1936), nr. 10-11, p. 21.

Vrăjile de dragoste sunt foarte numeroase, deşi noi n-am putut culege prea multe. În Valea Vadului trăia până acum câjiva ani un vrăjitor vestit pentru întreaga regiune, Goja Veselie, zis,Topu" (vent din partea superioară a Văii Arieşului, de la Muşca) care ştia şi „farmece de dragoste". Vrăjile de dragoste nu sunt însă întotdeauna efectuate de un vrăjitor special, ci chiar de persoana în chestiune.

Astfel unele fete fură aja de la izmenele unui fecior şi suindu-se pe cuptor zic:,,Cum cade aja aşa să vie cutare fecior la mine" (Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 ani).

Făgetul Ierii, Susana Todor, 82 ani.

Ocoliş, Maria Manciu, 75 an.

Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 an.

V. Butură, op. cit., p. 20.

Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 an.

V. Butură op. cit., p. 20.

Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 an.

,,La noi or îmbolunzât nişte fete, se dezbrăcau între oameni. Le-o b4tut cu jurajii" (Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 ani).

Valer Butură, op. cit., p. 21.

V. Butură, ibidem, p. 20.

Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 an.

Em. Petrovici, op. cit., p. 160.

V. Butură, op. cit., p. 21 (Sălciua).

Oeoliş, Nastasie Chiampău, 38 an.

V. Butură, op. cit., p. 21 (Sălciua).

Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 ani.

V. Butură, op. cit., p. 21.

Care fac legături duc mătrăgună în timeteu şi atunci îi legat până moare să nu aibă treabă cu alte muieri, să nu se însoare (Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 an);

„Eu numa cu muierea mea am putut face (am încercat şi cu altele, dar n-am putut). Cu sojia când ai timp şi ziua şi noaptea poji face, dar cu alta nu" (Ocoliş, Popa Ignat, 78 ani). Există şi vrăji pentru redarea puterii bărbatului, deşi din Munjii Apuseni nu ne-au fost comunicate decât următoarele trei versuri, care sunt un fragment, sau mai de grabă, o parodie, a unui atare descântec:

Umflă-lî-se, gânfa-lî-se, forfoiaza scoală-lî-se.

(Făgetul Ierii, Floare Lung, 85 ani).

Ocoliş, Ignat Popa, 78 an.

Un studiu mai dezvoltat asupra acestei probleme, cu

bogat material documentar, a scris Mircea Eliade, Le culte de la Mandragore en Roumanie, Zalmoxis. Revue des etudes religieuses (Publiee sous la direction de M. Eliade, Bucureşti, 1938, p. 209-225).

Ocoliş, Petru Sbânca, 58 ani.

,,Hojii dau din furătură şi la păgubaş, că atunci păjeşte el dacă plăteşte la popa. Atunci mai iute moare păgubaşul decât hojul.” Ocoliş, Gligor Curşeu, 75 ani.,Odată mi-o dat o nevastă came şi nu mi s-o dus de aici din piept până nu m-am dus la popa din Buru de mi-o cetit. Şi stând sub patrafir s-o făcut tău lângă mine, o ieşit apă (a transpirat), şi s-or dus jumerile din mine” (Ocoliş, Toader Cretu, 75 an).

Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 ani.

Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 an.

O prăjină în vârful căreia e legat un mototol de zdrente şi serveşte la măturatul cuptorului ars, înainte de a introduce pâinea.

Ocoliş, Petru Sbâncă, 58 an.

Plantă vennoasă, vomitivă (Veratrum album). 46 Să rămâie farmecul în stare latentă.

Ştiulete de porumb.

Sat pe linia Beiuş-Oradea.

Ban din fosta Austro-Ungarie (Kreutzer). 50 Urme de boturi.

51 Fânajă (Bihor), Ion Cioară, 46 ani (august 1940). 52 Porumbului.

53 Câmp (Bihor), Saveta Moş, 58 ani (august, 1940). 54 Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 ani.

Cf. S Fl. Marian, Descântece poporane române, Bucureşti, 1866, p. 299-300. „Caloianul” în Moldove serveşte însă la,provocarea” ploii.

Cf. Julius Teutsch, Einiges vom Aberglauben der Rumänen. (Sonderabdruck aus Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft, Wien, 1907, p. 4. Obiceiul e studiat de Teutsch în Tara Bârsei (Neustadt), dar există şi în Valea Sebeşului, jud. Alba (com. Şugag) şi probabil şi în

alte părţi.

Gr. G. Tocilescu, Materialuri folkloristice, Bucureşti, 1900, vol. I, p. 510 şi 1549. Descântecul împreună cu practica respectivă e cules din jud. Neamt, dar versurile citate se găsesc în tot cuprinsul jării. Vezi indicarea variantelor în A. Gorovei, Descântecele românilor, Bucureşti, 1931, p. 374.

Sau,boholt", Scărişoara (cf. Em. Petrovici, op. cit., p. 164).

Orăşti, Ioană Urdă, 64 ani.

Cf. Tocilescu op. cit., p. 1549.

Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 ani.

,,Am auzit că un popă de la Rune o cetit de o picat un bălaur" (Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani).

Scărişoara, Em. Petrovici, op. cit., p. 164.

Men#onată în 1718 de Del Chiaro, în Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia (ed. N. Iorga, Bucarest, 1914, p. 46).

În Băişoara s-a practicat ultima dată în 1936, la Cacova Ierii în 1938, la Şchiopi înainte de 1914, la Miceşti în 1935, la Feleac în 1936 etc.

Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 ani şi Sava Sbâncă, 50 ani.

I. Chelcea, Îndepărtarea magică a ciumei din satele ardelene, Societatea de Mâine, Bucureşti, an. XIV (1937), p. 100-102.

(Reprodus şi în Naţura, Bucureşti, an. XXVI (1937), p. 297-303.) 68 Băişoara, Vasile Zaiu, 60 ani.

MANA

1. Despre „loajnice „ sau vrăjitoare care iau mana. 2. Ce este mana vacilor. 3. Procedee pentru a împiedeca luarea manei. 4. Procedee pentru furarea,nanei. 5. Cum poli prinde „ loajnicile „ care li-au furat mana. 6. Procedee pentru aducerea înapoi a manei. 7. Alte fapte ale „loajnicelor „. Mana grâului.

Am văzut în capitolul precedent câteva vrăji în legătură cu diverse ocupatii întâlnite în Muntii Apuseni:

vânătoarea, pescuitul, albinăritul. Cum însă ocupaliile principale ale motilor sunt creşterea vitelor şi agricultura1, se înlelege de la sine că practicile magice ce le însoţesc sunt şi ele extrem de variate. O bună parte din aceste practici au fost amintite încă din primele capitole. Aici am vrea să ne mai oprim asupra unei singure probleme magice, ce interesează deopotrivă atât agricultura, cât şi creşterea vitelor. Ne vom opri asupra „manei". Vrăjile în legătură cu „luatul manei ' de la tarini, dar mai ales de la vaci, constituie tema cea mai frecventă din întreg folclorul magic din Muntii Apuseni. Chiar şi numele de vrăjitori sau vrăjitoare, numite in regiunea cercetată de noi „loajnice", la Scărişoara,moroştese"2, iar în partea dinspre Bihor,,moroance" (Criştior),,bosorcăi", dar mai ales,strâje" (Câmp), cuprinde aproape exclusiv pe magicianul care ştie să ia „mana". Acest vrăjitor trăieşte şi astăzi puternic în credinţele, datinele şi povestirile motilor.

,,Strâgoii" pot să fie şi bărbaţi, dar de cele mai multe on sunt femei. Ele se pot cunoaşte după aceea că nu au păr pe frunte3. Mai bine însă le poate cunoaşte popa pentru că „loajnicile" nu se duc la spovedit4, iar când popa zice: „Capetele voastre Domnului să le plecati...", ele se uită drept în ochii lui5. Popa însă nu spune la oameni care femei sunt „loajnice". Numărul lor se crede că era altădată foarte mare. „Numai în Ocoliş şi pe văile astea or fost şaptezeci de loajnice"6.

În ceea ce priveşte cuvântul „mană" s-ar putea traduce în termeni de logică, cu o oarecare aproximaţie, prin,esentă", sau substantă.,Mana îi bunul din lapte sau din grâu". De aceea se spune „vacă mănoasă",,iarbă mănoasă"7. Dacă unei vaci i s-a luat mana, ea nu mai stă s-o mulgă stăpânul sau nu-i dă laptele şi tot timpul rage, „o cheamă loajnica". Uneori se duce chiar acasă la vrăjitoare şi rage la fereastră8. Unele vrăjitoare iau laptele tot de la vaci, încât nu mai ai ce căuta la ele, altele iau numai ce-i bun9, iar ce rămâne e de culoare albastră şi nu-i bun de nimic. Alte vrăjitoare le strică aşa de rău încât dacă încerci

să le mulgi, vacile dau sânge în loc de lapte10

Pentru a împiedeca „loajnicile” să ia mana vacilor se impun o serie întreagă de practici magice pe care orice gospodină din Muntii Apuseni le execută şi astăzi cu cea mai mare strictete. Primele interventii magice se fac la întâiul fătat al fiecărei vaci. Astfel la Oeoliş şi în satele din jur, când'fată o jurincă” i se sfredeleşte un corn şi i se pun în el trei fire de tămâie, trei de piper, trei de usturoi, aur nestrecurat şi se astupă cu cearăi1. Aceeaşi practică se face la Scărişoara-de-Sus12 şi pe versantul vestic al Muntilor Apuseni13. Vacile mari se afumă eu tămâie şi se ung pe la şolduri cu usturoi14. De asemenea se ung uşile grajdurilor cu usturoi şi cu leuştean şi aceleaşi plante amestecate cu,,rostopească” şi piatră pucioasă şi se dau în sare la vite la toate sărbătorile maril5. În Câmp din jud. Bihor se pune, pentru a împiedeca „strâjile” să intre în grajdul vacilor, lant lângă prag sau se găureşte aluatul de la pâine şi petrecând apă prin el spală vaca eu această apă,,îndărăpt”, de la coadă până la cap16

Există mai multe procedee pentru a „lua” sau a,,fura” mana vacilor17. Uncle vrăjitoare mulg direct lapte pe care îl întrebuintează în anumite vrăji şi atunci vaca respectivă pierde mana, adică laptele, sau se împutinează, sau devine se şi albastru18. Altele iau numai păr de pe şoldurile sau de pe ugerul vaciii9. Se crede însă că de bivoli nu se pot apropia că dau cu picioarele20. Alte vrăjitoare se duc noaptea prin sat, în special la sărbători şi bat eu un băt în poarta de la vacile căruia vreau să-i ieie mana spunând să vină laptele, dar numai câte un,pic” de la fiecare, căci altfel plesneşte vaca ei21. Strigoaiele din regiunea Vaşcăului (Bihor) când vreau să ia mana de la vite, iau un bă>= de sânger şi se duc cu el la câmp unde pasc vacile sau chiar în grajd şi făcând eu bătul semn către vacile bune de lapte, zic:,De aici putin, de aici mai mult, de aici tot!”. Şi apoi fac cu cutitul pe băl atâtea semne, de la câte vaci au luat laptele. Merg după aceea acasă, îşi despletesc chicele şi înconjoară de nouă ori vaca căreia vor să-i dea

laptele furat de la celelalte, rostind următoarele cuvinte:,Nu înconjur cu bătul acesta vaca, ci «mana» de la vacile însemnate pe răvaşul meu! Să vină laptele de la ele la vaca aceasta, să fugă laptele de la ele, precum fug oile de lup şi găinile de uliu". În timp ce rosteşte aceste cuvinte atinge cu bătul vaca pe spinare. După ce-a executat vraja de nouă oh, vrăjitoarea înconjoară de trei on casa şi fântâna din curte cu bă(ul de sânger în mână22. Un alt procedeu de luat mana este următorrl:,Loajnica" ia o bucată de pâine şi o pune sub pragul poetii sau al grajdului. Omul când scoate vaca afară nu bagă de seamă şi vaca mănâncă pâinea şi atfel pierde laptele23.

În unele sate există credinta că în momentul când iau mana vacilor, „loajnicele" se pot preface pentru a nu fi văzute, într-un animal, cum este pisica, dar mai ales într-o roată de car, care merge printre vaci. Această credinţă în colaborare cu o imaginaţie vie a dat naştere la povestiri de felul celei următoare: „Un bătrân o băgat o bâtă într-o roată de car ce mergea printre vite. Şi s-o dus roata acasă şi abia o scos omul bâta dintr-o muiere''24. Se poate însă întâmpla ca vrăjitoarea surprinsă luând mana vacilor să fie şi recunoscută ca fiind o anumită femeie din sat şi să i se dea pedeapsa cuvenită, care de cele mai multe ori este o bătaie straşnică. Pedepsirea poate fi atenuată în cazul când vrăjitoarea îşi cere iertare şi divulgă procedeul prin care se poate păzi mana.,Un fecior a prins o «loajnică» când îi tundea o vacă şi a împlântat o furcă de fier în ea. Şi atunci i-a spus ce să facă să nu-i mai poată lua nimeni mana"25.,Un om o prins o «loajnică» la vacă şi i-a spus: «Ai noroc ca ai copii, că acum băgam furca în tine!"26. Ian un informator din Ocoliş povesteşte cum a asistat la o ceartă în care locuitorul Virean îşi apostrofa vecina bănuită de vrăjitoaie:,Stai,... Dumnezeul tău, că te-oi învăţa eu să doftoreşti vacile pe Valea Vărateculuí!"27.

Există însă şi procedee magice prin care poti sili vrăjitoarea ce tia luat mana de la vaci să vină acasă la tine să-ti mărturisească fapta cerându-ţi iertare. Pentru aceasta

se ia urină de la, jurincă” şi se fierbe, într-o oală nouă cu „fedeu” (capac) tot nou. Ian vasele din casă toate trebuiesc întoarse cu gura în jos. În timp ce oala fierbe la foc vine femeia care a luat mana şi cere putină apă că moare de sete. Dacă nu-i dai plesneşte, căci pe ea o fierbi în oală. Şi atunci e silită să mărturisească şi să promită că nu va mai lua mana de la vacile nimănui28. La Scărişoara-de-Jos circulă şi o altă credinÎă după care poti prinde,moroştesâle”. Să începi să lucrezi o grapă în ziua de Paşti şi sa continui lucru în fiecare duminecă şi sărbătoare până se împlineşte anul. Când o termini, la Paştile următoare, te duci şi o pui în poiata vacilor. Atunci când te-i duce mai târziu îi afla-o pe vrăjitoare în grapă şi poli s-o bati29. În alte sate, ca în Ocoliş de pildă, se crede, că e destul să bati vaca fără lapte şi durerea va fi simtită îndată de vrăjitoarea care i-a luat mana30. Pentru a cunoaşte care femei din sat sunt vrăjitoare, se crede în eficacitatea următoarei practici: Când mergi la biserică, să iei în buzunar sau în mână pulin aiu şi să ungi cu el pragul bisericii. Femeile care îs strâgoaie nu pot intra în biserică3l

Pentru a aduce înapoi mana furată e bine ca omul cu paguba să ia ceva de la strâgoaia pe care o bănuieşte şi să-i dea la vacă să mănânce, o bucată de pâine sau altceva, şi atunci îi vine mana înapoi la vacă32. Sau se duce şi ia apă de la trei izvoare, care nu seacă niciodată şi se duce cu ea la o descântătoare specială care se pricepe la,adusul laptelui”33. În regiunea Vaşcăului (Bihor) descântătoarea merge ea în acest scop la un râu aducând cu sine şi urma vacii căreia i s-a luat mana. Aci aplecându-se asupra apei zice: „Mario, Maică Sfântă, Tu-mi ajută! Că nu întorc urma vacii aci la râul acesta, ci întorc laptele ei de unde e dus. să nu aibă putere a sta acolo precum nu are putere apa Iordanului a sta pe loc şi nici râul acesta. Laptele dus să vie îndărăpt şi «Preluca» să fie lăptoasă precum a fost!”. După aceste cuvinte aruncă urma vacii în râu şi vine acasă. Aci ia patru,drobute” de sare şi patru de pâine. Le tine în

mâna stângă, iar cu mâna dreaptă prinde de un colt „măsaiul”34 de pe masă şi-l târâie după dânsa până la un furnicar mare. Ajungând aci zice: „Bună seara împăratul furnicilor! Venii la dumneata să mă asculti, să mă slujeşti că rău am umblat şi nu dau de leac. Mi-au dus laptele de la «Prelucă» şi numai dumneata mi-l poti aduce îndărăpt. Eu te cinstesc cu pâne şi cu sare, dar să mi-l aduci că dumneata umbli peste şapte hotare, bati toate hotarele şi căile şi cărările. Să mi-l aduci de unde va fi încuiat din podişor, din cămară, din blid, din oale, de unde se va afla, că bună cinste vei căpăta!”. Descântătoarea se închină apoi de trei on şi aruncă pâine şi sare, plecând tot cu,,măsaiul” după ea la al doilea furnicar şi apoi la al treilea şi al patrulea. După ce a slujit şi aci ceremonia, merge acasă, înconjură grajdul de trei on şi se duce din nou la râu. Aci aruncă.,măsaiul” tras după ea în apă, îl scoate iar şi pleacă cu el către casă unde intră de-a dreptul în grajd la vacă şi o loveşte cu „măsaiul” ud, pe spinare de trei ori, spală apoi ugerul vacii cu apă sfintită de la Botezul Domnului. După aceasta intră în casă strângând „măsaiul'e ud în mâini şi aruncându-l pe masă zice: „Aşa să fie de azi înainte untul de la «Prelucă» tot «bop>. Ajută, Mărie, Maică Sfântă, că de azi înainte să nu mai aibă strâgoaicele putere de a duce laptele de la «Prelucă». Laptele să vină cum vine apa pe râu, amin. Aşa să fie, aşa, aşa, aşa!”. Această vrajă se face miercurea şi vinerea pe înserate şi fără să ştie nimeni35. Alte vrăjitoare iau un sac plin cu paie, trei fuse, trei sule, trei pile, o farfurie cu tărâţe, sare şi un ban de aramă. Luând pe rând fusele şi celelalte obiecte, împunge sacul cu paie zicând:,Eu nu împung paiele din sac, ci împung în inima cui a dus laptele de la «Joiana». Aşa să nu iese răul din el cum nu va ieşi fusul de bună voie din paie. Îl împung prin fata obrazului şi prin creierul capului, prin brânci şi picioare, prin toate vinele, prin toate oasele, să nu poată dormi, sâ nu poată'mânca, să nu se poată culca, să nu se poată alina, până laptele la Joiană» înapoi l-a da. Până atunci să n-aibă stare şi alinare

cum nu are apa pe mare”. Descântecul se repetă de
3
nouă ori3s

Uneori vraja pentru adusul manei are o actiune foarte redusă, în schimb descântecul propriu-zis, care o însoţeşte, ia în cazul acesta o dezvoltare mult mai mare. În astfel de descântece se povesteşte cum vaca respectivă a plecat la păşune şi în drum s-a întâlnit cu strâgoaiele care i-au luat mana. La strigătele de durere ale vacii intervine Maica Precistă şi o vindecă. Altă data descântecul e un simplu exorcism prin care strigoii sunt obligati să întoarcă mana sub pericolul unor grave amenintări37.

Am amintit că „loajnicele” nu se limitează numai la luarea manei de la vaci, ele pot lua şi mana (arinilor cu iarbă sau a ogoarelor cu holde, dar şi „puterea” boilor şi a vacilor38. Iar în descântecul citat,pentru vacile care nu iau rod şi nu au lapte'4 se vorbeşte chiar despre ochi care nu văd, gură care nu mai rumegă, grumaz care nu mai poate trage şi strat care nu mai rodeşte39 Există până şi „loajnice” care iau laptelede ~a femeile cu copil40. Modul cum se procedează în aceste vrăji nu l-am putut afla. Se cunoaşte însă în fiecare sat din Muntii Apuseni procedeul de a lua mana de la grâu.

Pentru aceasta,Ioajnicile'4 se duc miercurea şi vinerea dimineata înainte de răsăritul soarelui din Paşti până în Rusalii cu o „măsărită''41 în câmpul cu holde. Acolo dau cu măsărita peste holdele mai frumoase ale vecinilor până se udă măsărită de rouă. Storc apoi roua într-un vas şi o duc acasă. Când fac pâine în cuptor pun în covată două picături de rouă şi atunci pâinea creşte de zece on pe câtă făină a pus42. În privinta măsăritei cu care se ia mana de la holde în Ocoliş circulă următoarea credinţă:,.Iarba dracului” (feriga) înfloreşte numai în ajunul Sânzâienelor la orele 12 noaptea fix. Dar nimeni nu-i poate vedea florile căci se scutur imediat ce apar. Cine vrea să le prindă pune un, jolj'e la rădăcina ei şi atunci florile cad pe el. Cu acest jolj iau loajnicele mana de la

holde. Dau cu joljul peste holde zicând:‚Cum am luat florile de ferigă, mai uşor să iau mana de la holde!”43. Vom vedea în paginile următoare alte povestiri despre loajnice.

NOTE:

‚Văsăritul” şi „băişagurile” nu sunt cunoscute decât de o parte a molilor.

Cf. D. Şandru, Enquete dans le pays des Motzi, În Bulletin Linguistique, II (1934), p. 216 şi 234.

Sălciua-de-Jos, Nastasie Duma, 55 an.

Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani.

Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 an.

Ocoliş, Frăsâna Muntean, 53 an.

Legile după care se comportă „mana” nu sunt însă legile fizice, ci acelea care stau la baza magiei în general (formulate de Frazer). Mana constituie astfel un concept prin excelenÎă magic. Întrucât această problemă constituie o lucrare specială asupra manei la români, ne retinem de a face aici consideraÎii teoretice. (Vezi studiul nostru: Mana în folclorul românesc. Contributii pentru cunoaşterea magicului, Sibiu, 1944, 132 p.)

Ocoliş, idem, Ocolişel, Nicolae Nistor, 50 an.

Scărişoara, Em. Petrovici, op. cit., p. 165.

Albac, Scărişoara-de-Jos, D. Şandru, op. cit., p. 216 şi 264.

Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 an; Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 an.

‚‚La o giunincă ce fată prima oară i se găureşte cornul drept în care i se pun trei fire de piper, trei fire de grâu mândru, tămâie neagră şi argint viu”. (T. Papahagi, Cercetâri în Mun(ii Apuseni, în: Grai si Suflet, an. II (1925), p. 43).

În Măgură, jud. Bihor,‚se pune în cornul junincii: tămâie, grâu de vară şi sământă de cânepă (Mărie Nistor, 65 an). În Câmp, jud..Bihor, se pun: grâu de vară, piperiu, „irima pământului” (o buruiană), piatră pucioasă, tămâie neagră, măduvă de dâlmoc şi le astupă cu ceară (Savetă Moş, 58 an). În Criştiorul-de-Sus, jud. Bihor, când fată vaca

mai întâi se spun Tatâl nostru, Credeul şi Poruncile, dar se pune şi în corn,,aur necântărit” (Anuta lu Tănase, 65 an).

Ocolişel, Nicolaie Nistor, 50 an.

Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 an şi Dochie Cora, 50 an. 16 Câmp (Bihor), Savetă Moş, 58 an.

O vacă însă poate pierde mana în mod exceptional, şi fără intervenÎiile unei vointe vrăjitoreşti, ci numai prin nerespectarea anumitor conditii de către stăpân. Astfel mo#i din j urul Bihariei zic:,,Să nu sudui vaca nimănui, că fuge mana de la vaca ta” (Criştiorul-de-Sus, Anuta lu Tănase, 65 an). Iar după o altă credinÎă, mult mai generală, când vinzi o vacă să tai totdeauna pu#n păr de pe ea şi să-l bagi în sân pentru a nu da norocul de la casă (Ocoliş, Vasile Brata, 54 an).

Ocoliş, Frăsâna Muntean, 53 an.

Ocolişel, Aurel Miclea, 43 an; Sălciua-de-Jos, Lina Chirilă, 64 an. 20 Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 an.

Ocoliş, Sava Sbâncă, 50 an.

Vasile Sala, Datine poporale, în Gazeta poporului, Timişoara, III (1887), p. 5. (Reprodusă şi în S. Fl. Marian, Sărbătorile la români, vol. III, p. 206-207). 23 Ocolişel, Filip Vâtca, 45 an.

Ocoliş, Vasile Brata, 54 an.

Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 an.

Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 ani. 27 Ocoliş, Petru Sbâncă, 58 an.

Poşaga-de-Jos, Tudoră Urs, 37 am; Ocolişel, Filip Vâtca, 45 an; Albac, D.

Şandru, op. cit., p. 216.

Scărişoara-de-Jos, D. Şandru, op. cit., p. 234. 30 Ocoliş, Frăsâna Muntean, 53 an. 31 Câmp, (Bihor) Savetă Moş, 58 am.

B. Filea-de-Jos, Darie Bunea, 84 an.

C. Criştiorul-de-Jos (Bihor), Crăciun Ana, 74 an. 34 Fata de masă.

8 V. Sala, Datinile Poporului în Gazeta Poporului, Timişoara, III (1887), p. 5

(reprodus şi de S. Fl. Marian, Sărbătorile, III, p. 222-224 şi de I. Pop-Reteganul în

Mss. Academiei Române, nr. 4544, p. 26).

9 V. Sala, Şezătoarea, Folticeni, an. VII (1902), p. 17-18. (Reprodus şi în V. Sala,

Descântece (Biblioteca Vaşcăului, nr. 33), Bucureşti, Editura Noastră, 1940, p. 3-4.)

Pentru alte descântece de mană a se vedea A. Gorovei, Descântecele românilor, 1931, p. 355-357.

10 Vezi Texte. Descântece, XI.

11 Ocoliş, Maria Manciu, 75 am.

12 Vezi Texte. Descântece, p. 165-166. 40 Sălciua-de-Sus, Lină Chirilă, 64 an. 41 Fată de masă.

d. Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani; Poşaga-de-Jos, Tudoră Urs, 67 ani;

Ocoliş, Nastasie Mulea, 70 an şi Filea-de-Jos, Darie Bunea, 84 an.

e. Ocoliş, Petru Sbânca, 58 an. În privinta greutăjii de a lua florile de ferigă vezi texte culese din Moldova de A. Gorovei şi M. Lupescu, Şezătoarea, Folticeni, XV, (1915), p. 31.

SUPERSTIŢIE ŞI MITOLOGIE

1. Credinje, practici şi vrăji. 2. Conservarea superstiţiei prin plasticizare mitică. 3. Exemple de plasticizare mitică: lupta,loajnicelor" si luarea manei de la holde. 4. Alte exemple de aceeasi natură. 5. Motivul luării laptelui de la distaniă. 6. Caracteristicile superstiţiei mitic camuflate.

9. Din materialul magic analizat până acum s-a putut constata că ceea ce am numit la început viziune magică posedă de fapt mai multe moduri de concretizare. Astfel am făcut distinctie între credinţele magice sau superstiţii, fenomene de natură intelectualafectivă, şi practicile sau riturile magice care pe lângă superstitie contin şi o actiune. Ambele forme sunt comune mai mult sau mai putin mentalităţii generale a satului constituind ceea ce se numeşte de obicei magie difuză. În acelaşi timp însă am

constatat ş existenta unei bogate magii privilegiate, vrăjile propriu-zise, care reprezintă individualizarea puterii magice. Desigur, că această distinctie nu are decât valoarea unei clasificări aproximative.

10. Dar modul de gândire şi trăire în viziune magică al tăranului român nu se reduce numai la aceste forme de manifestare. Practicile magice şi vrăjile datorită caracterului lor secret ar putea să dispară la un moment dat-din lumea spirituală a satului românesc, dacă nu ar avea şi alte mijloace de a se impune mentalităţii colective, decât transmiterea iniliatică şi creatie personală. La rândul ei credinla magică sau superstitia oricât ar fi de generală ar putea fi şi ea amenintată cu disparitia din cauza caracterului său abstract. Se pare că salvarea apare pentru ambele cazuri în puterea de plasticizare a mitului. De astfel chiar din exemplele citate până acum s-a putut vedea cum povestirile intervin adesea să concretizeze sau să întărească veracitatea credinlelor şi practicelor magice. Totuşi nu le-am dat prea mare importantă deoarece povestirea ar putea foarte bine să cuprindă elemente male, înflorite doar de o fantezie bogată şi o sensibilitate fină. Materialul cules din Muntii Apuseni contine însă 51 povestiri în care se poate exclude de la început orice legătură cu verosimilul, cu toate că mentalitatea satului le crede male. În astfel de povestiri se încadrează aproape întotdeauna isprăvile de o rară anvergură magică ale vrăjitorilor celebri, sau ale loajnicilor, exemplele cele mai numeroase fiind tot în legătură cu problema manei. lată câteva din ele.

11. „Aici la Topul o fost o femeie, o avut slugă. Şi o tot auzât sluga că stăpâna-i loajnică. S-o dat sara să vadă ce face baba. Şi ea se dezbrăca în pielea goală şi se unge cu o unsoare. El s-o uns şi el şi s-o dus la Şes2 şi o văzut pe bătrâna acolo, s-o fost bătând în tău cu loajnicile de la Poşaga şi din alte sate. El o auzât spuind pe loajnică că o zâs să vie grâu la ea. El o văzut pe loajnică venind acasă cum dădea cu o masă peste holde. Şi el n-o avut masă şi s-

o dezbrăcat şi o dat cu cămeşea peste schini şi o adus la casa Topului vântu, schini, cât streşina şurii.”3 Dacă analizăm această povestire vedem că ea constă din două motive distincte care contin fiecare câte o credintă magică: lupta vrăjitoarelor şi luarea manei de la holde.

Din punctul de vedere al motivelor magice, povestirea citată nu aduce nimic nou. Credintcle cuprinse în această povestire fiind cunoscute din capitolul anterior. Constatăm însă o schimbare în felul de prezentare al superstiliei. În mod obişnuit superstitia se prezintă ca o enunlare teoretică explicită, fie sub formă pozitivă, fie negativă. În cazul de fată însă, superstilia nu apare pe primul plan, ea se rosteşte numai în mod implicit mascându-se în dosul povestirii. Situatia superstitiei în cadrul unei astfel de povestiri este mai degrabă de camuflare decât de exprimare. Dar odată ce se constată existenta unui atare proces se pune problema verificării şi justificării lui. Care sunt faptele care ne fac să credem că ne aflăm în fata unui caz de camuflare al superstiliei şi nu în fata unei povestiri reale sau imaginare? Pentru a ne putea da seama de aceasta să mai trecem în revistă câteva exemple similare.

12. Mai întâi constatăm că cele două superstitii care au servit de nucleu povestirii citate lupta vrăjitoarelor şi luarea manei de la holde -pot să apară şi în povestiri independente una de alta, Astfel motivul luării manei a dat naştere următoarei povestiri întâlnită 'în Tritenii-de-Jos din Câmpia Transilvaniei:,O vrăjitoare şi-a mânat sluga în noaptea de Sânjorj cu o năframă şi-o ulcică să-i aducă rouă de pe holde. Sluga însă s-o dus la marginea pădurii şi i-o strâns rouă de pe nişte spini. Toanina, vrăjitoarea şia lăsat, după obicei, în timpul noptii stogul negata. Noaptea atâtea frunze s-au adunat pe stog de le puteai strânge cu carul”4. Să retinem din acest exemplu, în afară de motivul superstitiei, frumusetea de întruchipare mitologică plină de pitoresc a povestirii.

La rândul ei lupta vrăjitoarelor ca temă de mitologie

magică se poate întâlni şi ea separată, cum e cazul povestirii culeasă din Ocoliş:,,La o femeie o mers doi oameni străini să le dea sălaş. «Eu, dragii mei, eu v-aş da, da' îs numa eu cu fata şi avem oarece lucru». Ei or zâs: «Noi dormim orişiunde. Să ne lăsati şi numa cu capu su lavită şi lucrati orişice». După ce s-o culcat drumetii ele s-o dat şi o acoperit focu să nu să vadă şi o stâns lampa şi s-o dezbrăcat în pchielea goală şi s-o uns cu nişte unsori pe tot trupu şi cân o gătit au ieşit pe horn afară. Unul dintre drumetii ăia care dormea văzându-le că s-o dus pe horn se scoală şi se dezbracă şi el şi să unge şi el cu unsoare de care o rămas de la ele. Şi cân o gătat cu unsu s-o trezit şi el ridicându-se pe horn în sus. Cân o ieşit pe horn afară, de unde şi cum nu ştie, s-o trezit c-o limbă de melită în mână şi, drumu j5, cu limba de melită în mână până la un tău mare. Şi acolo loajnicile se băteau ca soldatii, îşi împărteau locu, că fiecare până une să umble şi făceau o larmă nespus de mare. Când s-o potolit cearta între ele, nu ştie cum, omu nostru so trezit iar în casă şi limba de melită i-o dispărut când s-o napoiat din horn. Celălalt tovarăş care o rămas dormind îl întreabă: «Măi, unde dracului ai fost de când te-ai sculat de lângă mine?!» Îi spune: «M-am luptat acolo lângă tău cu loajnicele împreună şi acolo era şi femeia căsî cu fata sa». În vorbele lor ajunge şi femeia cu fata şi odată observă că au umblat la unsori şi le spune: «Dumneavoastră ati fi buni să vă dau drumu afară în miezu noptii, numai eu sunt o muiere care mi milă de Dumneavoastră!»„6.

13. Dar acest procedeu de camuflare nu-l întrebuintează numai cele două superstilii amintite. Procedeul e mult mai popular în cadrul viziunii magice. Din multimea exemplelor ne multumim deocamdată să mai citătm unul singur, înrudit cu cele de mai sus.

E vorba de credinţa că se poate lua laptele vitelor de la distantă.,Nişte oameni mergeau la moară. Unu o văzut o turmă de oi păscând pe un păşunat frumos. «Mă, nu crezi, o zis cătră celălalt, că pot să mut oile alea la mine?». «Mă,

ce vorbeşti tu!». «Dacă nu crezi, vrei să mulg lapte de la inima carului?». «Mă, crede dracu!» «Dacă nu crezi, o să vezi!». Şi după ce-o descântat ceva o început să mulgă lapte de la inima carului. Oile s-or pus a zghiera şi or început să fugă la vale. Ciobanu care o grijit de oi no fugit să le întoarcă îndărăpt. $i-o împăturat gluga şi-o pus-o jos şi-o bătut-o cu bâta. Ala de su car s-o apucat de strigat: « Tulai!»„7. Motivul cules de noi în imediata apropiere a Muntilor Apuseni circulă într-o serie de variante în toate tinuturile româneşti. Pentru a arăta cât de stereotipe sunt aceste pseudoîntâmplări, transcriem şi o variantă culeasă din Moldova.,Pe când mă duceam la Războeni, trimes de bădita Logofătu, mai în jos de Neamt, poposiseră o tabără de cară. Sub un car, un drumet înfipsese în inima carului un cutit şi bolborosind din gură nu ştiu ce, mulgea din plăselele cutitului lapte. În apropiere era un cioban cu o turmă de oi. Ciobanul văzând că oile încep a zbiera şi a fugi spre cară, pune burca (cojocul) jos, căci era toamnă şi începe a o bate cu ciomagul. Un strigăt de durere se auzi de sub car şi nişte rugăminti de iertare de te durea inima când le auzeai. Nu trecu mult şi omul de sub car muri; ciobanul era mai mare vrăjitor”8.

14. După defilarea exemplelor de mai sus şi anticiparea concluziei, se impune să arătăm mai amănuntit întrucât aceste povestiri sunt simple camuflări ale superstitiilor şi nu povestiri propriu-zise cu un continut real sau imaginar. Va trebui deci să precizăm în primul rând prin ce se deosebesc povestirile citate de cele care prezintă întâmplări reale sau cel putin verosimile. Deosebirile se pot reduce la trei puncte: a. Povestirile magice cuprind fapte care nu se conformează legilor fizice, ci celor magice: vrăjitoare care zboară prin aer, luarea manei de la distantă, analogia pusă în serviciul cauzalitătii, ş.a. h. Aceste povestiri nu cuprind niciodată elemente străine de superstitie magică. c. Povestirea magică fund constituită în jurul unei superstitii nucleare, prezintă întotdeauna, în cadrul aceleeaşi teme, o foarte mare

asemănare a variantelor, chiar şi atunci când se găsesc la o distantă considerabilă în spatiu.

La aceste deosebiri, valabile în parte şi fată de povestirea creată, sau povestea-poveste, se mai poate adăuga, când ne referim la cea din urmă: lipsa motivelor mitologice din povestirea magică.

Dar care este procedeul de plasticizare al superstitiei? Există, să zicem, credinta magică sau superstitia că dacă întâlneşti în drum o pisică ti se întâmplă ceva rău. Credinta enuntată în felul acesta abstract nu impresionează prea mult. În cazul când se povesteşte că astfel de nenorociri s-au întâmplat în mod real cutărei persoane, insistându-se asupra detaliilor, efectul psihologic în mentalitatea omului magic este cu mult mai pronuntat. Dar dacă pentru unele povestiri pot exista elemente male, de pildă coincidenta între întâlnirea cu o pisică şi o nenorocire, pentru altele, cum au fost exemplele citate în legătură cu loajnicile, se poate preciza că sunt create întru totul pentru a servi principiului de plasticizare al superstitiei. Sufletul omului devine mai sensibil pentru înregistrarea superstitiei în momentele de emotie provocată de povestirea magică. Deci plasticizarea creează o stare de emotivitate magică care constituie mediul favorabil de conservare şi înflorire al superstitiei, realizându-se un fel de autoinductie magică.

NOTE:

III. Familie din Ocoliş, originară din regiunea Topilor. În regiunea cercetată de noi am întâlnit mai multe familii numite,Topu” în care exista aproape întotdeauna şi un vrăjitor. Acest fapt cât şi indicatiile unor informatori dovedesc că patrimoniul magic a fost mult mai bine conservat în inima Munlilor Apuseni.

IV. O localitate.

V. Ocoliş Todor Cretu, 75 ani.

VI. Tritenii-de-Jos (Turda), Valer Roşca, 49 ani (oct. 1940). 5 Interjecjie: la drum!

6 Ocoliş, Petru Sbânca, 58 ani. Cf. o povestire

asemănătoare culeasă din Moldova de Voronca şi publicatA in revista Ion Creangă, VI, (1913), p. 305-306.

Tritenii-de-Jos (Turda), Roşca Valer, 49 ani (oct. 1940).

7. Culeasă din Moldova de M. Lupaşcu şi publicată în Şezătoarea,

Folticeni, an. IV (1897), p. 125-126. Alte variante au fost culese de noi din jud. Năsăud (Sânjorz) şi Muntii Sebeşului (jud. Alba).

PARTEA A TREIA

DESCÂNTECELE

AGENŢII MAGICI

1. Introducere. 2. Despre numele descântătorilor. 3. Proporlia între descântătorii bărbali,ri femei. 4. Numărul si clasificarea descântătorilor.

5. Vârsta descântătorilor. 6. De la cine,ri cum se învală descântecele. 7. Plata primită pentru descântat. 8. Cum se comportă descântătorii în timpul anchetei. 9. Descântătorul vazut de lumea satelor.

Am precizat în altă parte că prin descântec nu trebuie să în>=elegem numai formula orală formată dintr-un anumit număr de versuri, ci întreg complexul magic în care sunt recitate: gesturi, mimică, întrebuintarea diferitelor substante etc., constituind împreună cu formula orală un ritual magic pe care îl execută o anumită persoană specializată şi în vederea unui scop practic, de obicei pentru vindecarea unei boli. Vom distinge deci în studiul descântecelor trei mari probleme ce merită să fie tratate fiecare în parte, fără a se pierde însă din vedere interdependenl=a lor.

Întâia problemă o constituie agentul magic sau descântatorul, care mânuieşte atât practica magică respectivă, cât şi formula orală de care se serveşte. Am arătat că rolul descântătorului în viata unei vrăji sau a unui descântec este remarcabil încât merită o atentie deosebită. A doua problemă o constituie descântatul propriuzis,,cotatul'4 cum se spune în Muntii Apuseni, adică

ritualul magic în care apare descântecul: gesturile şi mimica întrebuintată, timpul când se descântă, conditii ce trebuiesc îndeplinite pentru eficacitatea descântecului. Acest ritual depinde atât de individualitatea fiecărui descântător, cât şi de anumite principii magice generale. A treia şi ultima problemă o formează studiul formulei orale sau a descântatului propriu-zis, care depinde de asemenea de agentul magic. Aci se va arăta în ce constă tehnica unui descântec, procedeele şi formulele la care se recurge mai des.

Pentru rezultatele la care am ajuns în studiul acestor probleme neam servit în lucrarea de fată în primul rând de indicaţiile informatorilor, iar în al doilea rând de concluziile statistice oferite de materialul cules la teren. Pentru a nu îngreuia prea mult expunerea noastră, dar în acelaşi timp pentru a-i da totuşi documentarea necesară, publicăm o bună parte din material î'i anexe.

În Muntii Apuseni nu se cunoaşte cuvântul,descântător'' sau „descântătoare” în întelesul de agent al incantatiei magice şi nici „descântec”'. Notiunea”descântător” sau „descântătoare” se circumscrie prin femeie sau bărbat care ştie,cota”, sau tie „cotături”. Jar când e vorba de identificarea lor concretă se întrebuintează mai degrabă poreclele decât numele de familie. În special descântătoarele sunt cunoscute de toată lumea prin „cognomen”, iar nu prin numele lor adevărat. Dacă ai vorbi cuiva in Ocoliş despre Maria Manciu sau Maria Sbânca, ar rămânea nedumerit şi s-ar întreba:,Oare cine să fie... Mărie Manciu?” În timp ce dacă ai spune Gondiuleasă, Peruşcoaie etc. sunt identificate imediat la depărtare de mai multe sate. Iată câteva din aceste cognomen ale descântătoarelor din satele cercetate: Arsântioaie (Maria Arsânte), Cimoaie (Nastasie Paşc), Dondoşoae, Plităoae, Paladie, Mogoae. Altele sunt cunoscute prin numele bărbatului: Duma Nastasie a Monicului, Vlasâea Măcăretului, Paraschia Cretului. Ana lu Indrei, Popa Maria lui Gligor, Lina Maria lui Filip, Veronica

Martiş a Cocoşelului; sau altele după cătunul în care locuiesc: Nastasâie din Bordeşti, Susana dintre Pchiculete, Lina din Dealul Caselor. Tot aşa sunt cunoscuti şi bărbatii care descântă: Ghirosâm, Vârvorea, Hărculea, Topu.

Cea dintâi grijă a noastră când ajungeam într-un sat din Muntii Apuseni era să alcătuim cu ajutorul primilor informatori o listă cât mai completă a tuturor descântătorilor, atât femei cât şi bărbati. Lista se alcătuia relativ uşor deoarece tot satul cunoaşte femeile şi bărbatii care ştiu,cota". Descântătorii celebri, sau satele vestite în descântece ti se recomandă adesea la depărtare de zeci de kilometri. Îndată ce alcătuiam o astfel de listă căutam să stăm de vorbă cu cât mai multe din persoanele indicate şi să le chestionăm pe fiecare în parte. După listele particulare fiecărui sat, am alcătuit o listă generală care cuprinde 136 de persoane, dintre care 22 bărbaţi şi 114 femei, ceea ce revine în procente 16,1 bărbati fată de 83,8 femei. Din acest număr total de 136 de persoane în care intră şi descântătorii vestiti, dar morti în ultimii 20-30 de ani, au fost chestionati în total 63 de informatori, adică 46% din numărul descântătorilor care au trăit în ultimile decenii în satele cercetate de noi. Din cei 63 informatori 8 sunt bărbati, iar 55 femei, ceea ce revine în procent 12,7 bărbati falâ de 87,3 femei. Comparând raportul dintre descântătorii bărbati şi femei, constatăm că procesul bărbatilor a scăzut fată de trecut de la 16,1 la 12,7, în timp ce al femeilor a crescut de la 83,8 la 87,3. Deci numărul bărbatilor care ştiu descânta se împutinează pe zi ce trece. Aceasta am putut-o constata şi din informatiile primite referitoare la existenta unor descântători celebri care au trăit până acum câtiva ani. De astfel şi numărul descântătoarelor vestite se reduce încetul cu încetul. Aproape la fiecare pas culegi informatii

TABLOUL I

A	B	C	D	E
1	Agriş	4	1	4
2	Cacova Ierii	4	3	16

3	Făgetullerii	3	2	8
4	Filea-de-Jos	13	4	8
5	Filea-de-Sus	9	4	8
6	Hăidate	11	7	12
7	Iara	4	1	2
8	Lita Românească	18	9	16
9	Muntele Băişorii	2	2	5
10	Ocoliş	4	4	8
11	Ocolişel	3	1	1
12	Pădureni	5	5	5
13	Plaiuri	3	2	2
14	Poşaga-de-Jos	5	3	8
15	Poşaga-de-Sus	2	2	7
16	Săcel	12	5	19
17	Sălciua-de-Jos	10	2	7
18	Sălciua-de-Sus	4	1	13
19	Şchiopi	4	3	4
20	Surdue	4	1	5
21	Şutu	4	1	3
22	Alte sate	8		
Total		13	63	16

	6		1
Coloana A = nr. de ordine, B = localitatea. C = nr. descântătorilor indicati, D = descântătorii chestionati, E = nr. descântecelor culese.			

de felul acesta: „Topu ştia farmece, Julia, o muiere bătrână, ştia multe cotături, un bătrân Mitru ştia multe, Paladie era vestită” etc. Ceea ce denotă că cu toată bogătia sa, repertoriul magic de astăzi al Muntilor Apuseni nu este decât o icoană palidă a celui din trecut.

Într-un tablQu pe care îl publicăm în anexă2 am dat numele tuturor descântătorilor care ne-au comunicat materialul din Muntii Apuseni. Tot acolo am făcut şi o clasificare a informatorilor după numărul descântecelor ştiute. Aici ne multumim să indicăm în tabloul alăturat numărul informatorilor şi al descântecelor culese din fiecare sat. Din el se poate vedea că nu totdeauna numărul mare de informatori atrage după sine şi un număr

TABLOUL II

Clasificarea celor mai buni informatori

1	2	3	4	5	6	7
1	Arion Valerie	48	Săcel	8	4	110
2	Bica Maria	63	Cacova Ierii	5	6	229
3	Borza Gavrilă	64	Sălciuade-J.	5	6	277
4	Botaş Vasilie	60	Poşagade-J.	5	6	93
5	Chirilă	65	Sălciuade-S.	13	2	491

	Lina						
6	Dondoş	6	Cacova	9	3	267	
	Marie	8	Ierii				
7	Farcaş Sofie	57	Hăjdate	4	7	170	
8	Gherman Anuta	5O	Săcel	6	5	134	
9	Manciu Maria	73	Ocoliş	5	6	213	
1O	Luca Marie	59	Agriş	4	7	129	
11	Lung Floare	85	Fagetul Ierii	5	6	102	
12	Rostaş Marie	35	Surduc	5	6	137	
13	Urdă Ioană	64	Poşagade-S.	6	5	275	
14	Nouă informatori	-	Lita Rom.	16	1	328	

Notă: Coloana 1 reprezintă nr. de ordine; 2. numele informatorului; 3. vârsta; 4. localitatea; 5. numărul descântecelor comunicate; 6. clasificarea informatorilor după coloana 5; 7. numărul total de versuri din descântecele comunicate; 8. clasificarea informatorilor după coloana 7; 9. lungimea medie a unui descântec (col. 7: col.5); 10. clasificarea informatorilor după coloana 9; 11. media obtinută la coloanele de clasificare (6 + 8 + 10); 12. clasificarea după coloana 11.

corespunzător de descântece. Calitatea informatorilor, când e vorba de repertoriul magic, e mai de pret decât cantitatea. Astfel din Cacova Ierii, trei informatoare mi-au comunicat în total şaseprezece descântece, în timp ce din Lita Românească acelaşi număr de descântece, calitativ însă mult inferioare, mi-a fost comunicat de nouă informatori. De asemenea în Sălciua-de-Sus o singură persoană mi-a comunicat treisprezece descântece. În general informatorii din satele de câmpie sunt mult inferiori celor de la munte. Un exemplu ni-l oferă Pădurenii unde cei cinci informatori nu cunosc decât câte un singur descântec fiecare, cu toate că din Şutu ni se spusese că la Pădureni („Mâierău' °),sunt multe boscoane”. Pentru a stabili o clasificare a celor mai buni descântători chestiona(i am alcătuit tabloul 2 în care i-am notat după numărul descântecelor ştiute, după numărul total al versurilor ştiute şi după lungimea medie a unui descântec. Făcând media celor trei note obtinute de fiecare descântător am obtinut următoarea ordine de ierarhizare: Lina Chirilă, Borza Gavrilă, Ioană Urdă, Dondoş Marie, Fărcaş Sofie, Manciu Mărie, Rostaş Mărie, Luca Mărie, Arion Valerie, Lung Floare şi Botaş Vasilie. Dacă se compară ordinea din clasificarea finală şi cea făcută după numărul total de versuri ştiute, se constată că ele sunt aproape identice, ceea ce denotă că lungimea unui descântec este totdeauna o garantie pentru valoarea unui informator.

E important să ne oprim putin şi asupra vârstei

descântătorilor. Se afirmă des că descântătorii se recrutează de obicei dintre femeile bătrâne. Într-adevăr, făcând o statistică a informatorilor noştri, constatăm că abia patru din ei au vârsta între 28-39 ani, treisprezece între 40-49 ani, în schimb între 50-74 sunt treizeci şi opt, iar între 75-90 sunt opt. Deci majoritatea descântătorilor posedă o vârstă între 50-75 ani.

Ce semnificatie are atunci faptul că aproape toti descântătorii mărturisesc că au învătat să descânte de la o femeie bătrână care a murit de mult şi că femeile tinere fiică sau noră care stau în apropierea unei bătrâne nu ştiu descânta? Explicatia pare să fie următoarea: descântecul e un ritual care pretinde anumite condiiii pe care nu le poate îndeplini oricine. Între altele, o credintă puternică în eficacitatea descântecului şi în existenta puterilor oculte, precum şi un anumit sentiment metafizic, calităti pe care nu le au cei tineri. A învăta să descânti de la cineva nu însemnează a memoriza mecanic formula orală a descântecului, sau un număr anumit de versuri, care pot fi cunoscute de oricine, chiar de copii3,, ci initierea în ritual, mai precis trăirea în mentalitatea specifică a descântecului. Tineretea e caracterizată întotdeauna prin scepticism şi criticism pozitivist încât magia nu găseşte climatul necesar în sufletul tinerilor. Cu timpul însă mentalitatea omului se schimbă, experienta îi arată cât de neputincios este şi neliniştea îl împinge să găsească puteri ascunse pentru a-l ajuta. Astfel am putea risca afirmatia că omul, în special jăranul şi primitivul, nu se naşte magic, el devine magic sub influenta mediului social, dar mai ales prin experienta şi evolutia sa interioară. O dovadă pentru aceasta o constituie chiar descântecul pe care nu-l practică aproape nimeni în tinerete.

Învăţarea descântecului în tinerete este de natură mai mult involuntară. Formula orală se imprimă automat în memoria unui copil, dar ea rămâne acolo în stare latentă până găseşte climatul sufletesc necesar pentru a se manifesta. Acest climat se naşte de obicei cu ocazia unei

nenorociri fie personale, fie a unui semen. Astfel se poate întâmpla să se îmbolnăvească cineva şi să nu fie nimeni să-i descânte. În cazul acesta bolnavul se va duce la descendentii unui descântător vestit să vadă dacă nu cumva au învălat vreunul din ei să descânte. Şi atunci e firesc ca fiica sau nora bătrânei să-şi reamintească versurile recitate de bătrână, să reconstituie ritualul şi să încerce să-l execute pentru a satisface ajutorul solicitat. Deci învătarea unui descântec se verifică abia la maturitate, sau după ce a fost trecută prima probă de descântat. lată de ce e foarte greu să găseşti descântătoare tinere: Ele chiar dacă ar şti descânta nu o fac fiindcă le lipseşte curajul fată de opinia publică şi convingerea interioară în eficacitatea descântecului. Conditiile fiziologice pe care trebuie să le îndeplinească uneori descântătoarele, să fie „bătrână”, „curată”, să „postească” etc.4 par a fi mai de grabă o transfigurare biologică a unei conversiuni interioare.

În privinta persoanelor de la care au învălat descântecele cei mai multi informatori au declarat că le-au învălat de la o rudă apropiată: mamă, soacră, tată, mătuşă sau de la un simplu bătrân sau bătrână fără nici un grad de rudenie. lată câteva din aceste răspunsuri:,Eu am învălat de la tata (Varga din Ocoliş); tot cota la oameni. Or venit muieri la mine să-mi plătească să le învăt, da' nu le-am învălat. Şi ieri o venit o muiere să-i cot. Sunt şi allii de coată, da' nu le trece”5. Sau:,Eu le-am învălat de la Vârvorica. Vârvorea o fost o lâgană şi n-o avut mână. Şi mama mea s-o văduit şi n-o mai suferit-o părintii şi o zâs lâgana: «Vino la mine că te-oi învăla eu cu ce să trăieşti». $i-o învălat-o să descânte şi soacra mea mă tot învăta'46. În unele familii descântatul constituie o traditie ce se transmite din generalie în generalie: „Eu am învălat de la soacră-mea; soacra mea o învălat de la soacră-sa. Era o muiere oarbă şi o umblat şapte tări şi le-o învălat”7. Sau: „Eu am învălat din mama bătrână, din moşii şi strămoşii noştri”8. Uneori descântecele au fost învălate de la câte un

vecin:,,De la o muiere bătrână din vecini, lelea Nastasâe de la Muntele Săcelului”9.,,Mă tot duceam la un bătrân de cota tare (cu voce tare) şi am învălat”10. Nu rare sunt cazurile când cineva a învălat să descânte de la persoane cu totul străine, datorită unei simple întâmplări:,,Am învălat de la nişte mocani, le-am dat sălaş. Am avut o fată beteagă şi-or cotat”11.,Un unchiu al meu o fost beteag şi o muiere cotat”12.

În privinta procedeului de a învăla un descântec, toli informatorii sunt de acord că trebuie învălat pe „furate”,,.numai aşa e bine, dacă îl furi”13. De aceea Dondoşoae din Cacova Ierii pane pe noru-sa să âsculte la spate când descântă pentru a învăla şi ea.

Prin faptul că descântecul nu se învată aproape niciodată intentionat14, ci în mod involuntar, sau pe „furate”, rezultă variantele descântecelor culese de la informatori care le-au învălat de la aceeaşi persoană15. Descântecul, după cum am accentuat şi în altă parte, nici nu se învată mecanic, vers cu vers, ci printr-o actiune totalitară, prin întelesul care îl confine.

Descântătoarele primesc şi o,plată” pentru descântat, căci altfel,nu-i leac”, sau se întoarce boala pe descântător16. Maria Bica din Maşca, dacă nu i se plăteşte nimic pentru descântat se „şterge pe mână de el”, să nu se întoarcă boala pe ea. În Făgetul Ierii se plătea în 1939 un leu pentru un descântec. Maria Bica lua câte 5 lei. Tot aşa şi Gondiuleasa din Ocoliş: Adeseaori se plăteşte în natură. Astfel în ziua de 19 iulie 1939 Gondiuleasă a primit pentru un descântec la vite un sfert kilogram de lână (caier) şi o carpa de merinde. Descântătoarele vestite au în fiecare zi câte doitrei clienti, veniti uneori din sate îndepărtate.O

Descântecul constituind deci un bun privat al descântătorului, iar transmiterea lui făcându-se prin procedeul special al,furatului”, initierea directă fund împreună cu riscuri, se înlelege de la sine că pentru cercetător culegerea descântecelor nu e o problemă tocmai uşoară. Astfel Dondoşoae din Cacova Ierii a refuzat

să-mi comunice descântecul de,ceas rău" de teamă să nu treacă boala la ea. Acest descântec, pe care îl întrebuinţează foarte rar nu i l-a spus nici noru-sei, deşi pe celelalte o învătase. Am convins-o abia, asigurând-o că mie nu-mi descântă propriu-zis, ci numa mispune. Dar şi celelalte descântece mi le-a comunicat cu foarte mare greutate. Când am vizitat-o prima dată şi i-am cerut să-mi descânte de durere de măsele a pus pe noru-sa să-mi descântecare a trecut în altă cameră pentru a descânta şi a declarat că numai atunci îmi va spune descântecul dacă îmi va trece durerea de măsele. A doua zi m-am dus din nou declarându-i că m-am vindecat şi rugând-o să-mi spuie toate descântecile pe care le cunoaşte. M-a întrebat:

Câte mii îmi dai?". M-a poftit apoi în grădină ca să fim singuri. Acelaşi lucru s-a întâmplat cu cele mai multe descântătoare: nu puteau fi convinse decât prin simularea boalei. Astfel şi Gondiuleasă din Ocoliş a descântat mai întâi preotului din sat de,potcă" şi numai după aceea a putut fi convinsă să-mi comunice şi celelalte descântece. Tot aşa şi Popa Grăpchina şi Popa Mărie lu Gligor din Filea-de-Jos.

Un episod interesant din culegerea descântecelor l-a oferit Anuta Gherman din Muntele Săcelului. Auzind din multe sate că e cea mai bună descântătoare din împrejurimi, am căutat-o la munte unde am găsit-o împreună cu bărbatul ei la adunatul fânului. I-am dat să înteleagă că am ajuns acolo din întâmplare fund excursionist. Din vorbă în vorbă ea îmi spune că a fost,un domn" pe la Săcel şi a întrebat pe soru-sa (Arion Valerie) descântece. $imi reproduce replica dată sorei-sale:,,De ce nu l-ai trimis la mine că-i spuneam eu descântece două zile". Profitând de acest punct al discutiei i-am manifestat dorinta să-mi spuie şi mie câteva descântece căci nu auzisem niciodată până atunci. Şi mi le-a spus pe toate cu o vădită mândrie, fără să bănuiască, fireşte, stratagema de care mă folosisem.

Există însă şi descântătoare care-ti comunică

descântecele fără nici o rezervă. Aşa s-au comportat Floarea Lung şi Susana Todor din Făgetul Ierii care le dictau pe un ton neserios, amestecându-le adesea cu parodii17, dovedind că nu prea cred în descântece. Maria Bica din Maşca când i-am spus ce vreau, m-a chemat în casă şi m-a întrebat dacă sunt bolnav într-adevăr, sau nu. Şi asigurând-o că nu sunt bolnav mi-a dictat toate descântecele, fzră cea mai mica ezitare, într-un mod cu totul fluent şi fără să-şi piardă firul, lucru foartc rar întâlnit. Cele mai multe descântătoare chiar când au bunăvointa să dicteze descântecele nu o pot face deoarece mereu uită firul, se repetă, sau răspund că nu le mai ştiu că-s „mâncate de năcazuri".

La motivele enumerate mai sus care împiedecă sau limitează comunicarea descântecelor se mai adaugă şi teama descântătorilor de a nu fi denuntati jandarmilor şi să nu,pătească" ceva'8. În astfel de cazuri am recurs la garantia unui intelectual din sat, preot sau învătător, care se bucură de încrederea sătenilor. Acest procedeu, care îşi are şi el limitele sale, deoarece descântătorii se cam „feresc" de preot, l-am utilizat numai în Ocoliş şi în Pădureni. Desigur, luând în considerare mentalitatea tărănească în toată complexitatea ei, e foarte justificată rezerva informatorilor fată de străinii de la oraş care încearcă să pătrundă într-un colt atât de intim al sufletului lor, în elementul magic19. Dar dacă la cele mai multe descântătoare întâlneşti teama de a mărturisi descântecele, din motive magice şi juridice, se întâmplă să întâlneşti uneori şi un alt sentiment, tot atât de primar şi spontan, mirarea fată de interesul pe care îl arată descântecelor un,domn" de la oraş. Dar şi această mirare e tot atât de justificată, mai ales pentru un octogenar, pe care într-o viată întreagă nimeni nu l-a întrebat despre astfel de lucruri. De aceea una din informatoarele noastre a exclamat mai mult pentru sine, în timpul unei pauze pe care o făcea în recitarea descântecelor:,,De atâta vreme pe. asta lume, de astea nime nu m-o cercat! 20.

Dar se pune întrebarea cum sunt priviti descântătorii în comunitatea satului, adică în mentalitatea specifică lor? De ce consideratii se bucură: sunt apreciati, ocoliti, dispretuiti? Se pare că descântătorul ca şi vrăjitorul se bucură în mentalitatea satului de o dublă personalitate morală. El este apreciat când e considerat pentru faptele sale bune vindecarea bolilor, desfacerea vrăjilor -dar e dispretuit şi temut pentru farmece şi lucruri rele. În Muntii Apuseni prin descântătoare („muiere care ştie cota”) se întelege cea care face bine, iar vrăjitoarea propriu-zisă se numeşte „loajnică'', deşi una şi aceeaşi persoană poate fi considerată şi descântătoare şi loajnică. Viata lor de toate zilele este aceea ca la toti ceilalti oameni. Totuşi sunt ocolite pentru a nu deochea vitele sau copiii.

E interesant faptul că deşi oamenii se tem în general de vrăjitori, tot la ci aleargă să-i salveze când au dat de un necaz. Şi cum,răul” îl atribuie mai degrabă unui,om din sat”, pentru îndreptarea lui se caută de obicei un vrăjitor din alt sat, care întotdeauna e,mai vestit”.

După credinţa poporului, puterea descântătoarelor şi a vrăjitoarelor nu se câştigă numai prin iniţiere directă, ci şi prin anumite împrejurări singulare. Astfel despre Nastasîe Mogoae din Filea-de-Sus se crede că „a prins cătelul pământului” de aceea tie să vindece de,,murculit”. lar despre Vârvorica din Sălciua-de-Jos se crede că umblă cu lucruri necurate. Prin efectele descântecelor, datorite pe de o parte substantelor şi procedeelor întrebuintate, iar pe de alta sugestiei, unele descântătoare îşi creează un renume la o depărtare de câteva sate. La Maria Bica din Maşca vin să le descânte, după propria-i mărturisire, din Ocoliş, Ocolişel, Runc, Filea etc. Tot aşa la Lină Chirilă din Sălciuade-Sus, sau la Anuta Gherman din Muntele Săcelului. bar despre,,Topu” din Valea Vadului, mort în anii din urmă, se tie aproape în toate satele cercetate. Această faimă le dă şi descântătorilor o fortă interioară care sugestionează pe bolnav, sau când e cazul îngrozeşte pe duşman. Vrăjitoarele sunt conştiente de această situatie

privilegiată în care se găsesc şi recurg adesea la amenintarea duşmanilor prin fortele oculte2l. Am văzut că se dau lupte chiar şi între vrăjitori22. De aceea în general vrăjitorii sunt temuti şi relatiile lor sociale sunt reduse. La aceasta mai contribuie şi izolarea lor geografică, cei mai multi locuind la „munte' ' sau în cătune îndepărtate.

Despre soarta care îi aşteaptă pe vrăjitori şi descântători în lumea de dincolo, se crede că,.nu li-i bine”23, ei fiind blestemati de biserică, mai ales cei care umblă cu lucruri necurate24. Pe Valea ArieŞului se povesteşte că „o muiere bătrână a chemat pe popa să o mărturisească şi s-o împărtăşească. După ce-o term mat popa, el s-o dus până la poartă şi o mânat după el să vie îndărăpt. «Uite, domnule părinte, eu am făcut multe, da' eu potca o am tâpat în nouăzeci şi nouă de feluri. De o picat pe lemn (copac), s-o uscat lemnu, sau pe ci-o picat». Popa o zâs: «Dacă ai făcut aşe, dute la ei25, să te mânce!». Şi o murit”26.

Iată schitate câteva din aspectele principale ale acestui interesant personaj al satului vrăjitorul-descântător. În general el nu este o persoană sociabilă, dar interesează în cel mai înalt grad comunitatea sătească. Inspiră teamă şi totuşi se recurge la el atât de des. E bănuit de legături cu spirite necurate şi condamnat în viata de dincolo, deşi alină suferinji vindecând bolnavi cu

„descântecul şi leacul de la Dumnezeu”. În capitolul următor vom analiza mai de aproape ritualul descântatului.

NOTE:

in Munjii Apuseni, mai ales in partea dinspre Bihor,,descântec” înseamnă,horă” (Miron Pompiliu, ~ezătoarea, VII, p. 162), sau,orice versuri recitate, nu cântate” (A. Viciu, Colinde din Ardeal, p. 192). Cf. A. Gorovei, Descântecele românilor, p. 85-86. În descântecele culese de noi întâlnim totuşi foarte des formula,descântecul sau descânteca de la mine, leacul de la Dumnezeu”, ceea ce denotă existenja cuvântului in

accepjia lui originară, dar fără să mai posede circulalie in limbajul viu.

Vezi p. 181-183.

Am dat un exemplu cu descântecul pentru alungarea ploii, p. 62. Vezi şi Ştefania Cristescu, Frecvenja formulei magice în satul Cornova. În Sociologie Românească, I, nr. 4, p. 13.

Cf. A. Gorovei, op. cit., p. 88.

Sălciua-de-Jos, Nastasâe Duma, 55 ani.

Sălciua-de-Jos, Borza Gavrilă, 61 ani.

Sălciua-de Sus, Lina Chirilă, 64 an.

Săcel, Valerie Arion, 48 an.

Lita Românească, Ghena Şuta, 41 an.

Lita Românească, Tudorâeă Ilea, 42 ani.

Pădureni, Vironica Cordiş. 78 an.

Lita Românească, Susana Vlas, 64 an.

Pădureni, Paraschie Marc, 58 an.

Exceptie fac descântătorii tigani, care „profesează" descântecul. Între informatorii noştri sunt jigani: Marie Rostaş (Surduc), Todosâe Rostaş (Săcel), Maria Dondoş (Cacova lerii) şi probabil Gavrilă Borza (Sălciua-de-Jos).

Vezi Anexe I, II.

Făgetul Ierii, Suzana Todor, 84 an. 17 Vezi Texte, p. 154 şi 156. 18 Deşi s-a afirmat că la românii ardeleni prigonirile vrăjitorilor nau fost atât de excesive ca in Apusul catolic (A. Gorovei, op. cit., p. 64-65) se întâlnese totuşi cazuri sporadice de procese şi condamnări. Vezi şi Fr. Muller, Beitrage zur Geschichte des Hexenglaubens und des Hexenprocesses in Siebenburgen,

Braunschweig, 1854, p. 77 (cit. Gorovei); T. Papahagi, Graiul Şi Folklórul Maramuresului, Bucureşti, 1925, p. XXXIX. Dora d'Istria spune că principii ardeleni se remarcau prin zelul lor contra vrăjitorilor pe care îi ardeau,,cu miile". La 1739, la Arad, vrăjitorii erau supuşi probei apei sau focului (ordalia). La 1758 Maria Tereza se mândrea că a alungat pe Iezuiti şi a pus capăt execujiei, românii putând să creadă in,,babe". Cu toate acestea, la 23

iulie 1828 au fost arşi la Seghedin vase vrăjitori între care unul de 82 de ani, iar în aceeaşi zi pe malurile Tisei au fost arşi alji şapte. (Dora d'Istria, Les femmes en Orient, I, p. 32). În Muntii Apuseni nu avem cunoştinjă despre cazuri similare dar,, jendarii" au mai produs,neplăceri" diferijilor descântători. Astfel înainte de război (1914) un bătrân din Vălişoara, Ion Olaru, care „fâcea multe lucruri şi la marhe, lega picioru rupt in seanduri" a fost dus de jandarmi la Cluj să-şi dovedească ştiinja şi „în faja medicilor o tămăduit doi boi şi n-o avut ce-i face" (Filea-de-Jos, Darie Bunea, 84 ani). Deci rezerva pe care o întâlnim la descântătorii de azi are motive ancestrale...

La acestea să mai adăugăm ironia şi disprejul intelectualilor fată de lucrurile „băbeşti". Pentru a ne putea da seama până unde a mers această atitudine, e suficient să citäm câteva expresii ale lui G. Coşbuc prin care se insultă pur şi simplu întreaga mentalitate magică.,Poetul jărănimii" numeşte credinja in puterea vrăjitorilor,cea mai neghioabă dintre credintele departe ale omenirii", find,nebunie vrednică de plâns" (G. Coşbuc, Superstijiile pâgubitoare ale poporului român. Bucureşti, 1909, p. 62). „Căci dacă sunt oameni să creadă că babele pot îmbolnăvi cu vrăji de departe calul şi boul, on alt dobitoc, atunci vrednici sunt să-i duci şi să-i legi in locul boului şi al calului la iesle" (ibid., p. 76). Toate acestea sunt,minciuni scornite de unul, care a vrut săşi bată joc, iar proştii i-au luat gluma într-adins" (ibid., p. 82). Cum a avut atunci Coşbuc curajul să scrie,sunt suflet din sufletul neamului meu"? Adevărul e că Coşbuc nu era sincer când înjura pe descântători, ci jinea conferinte pentru,,culturalizarea" satelor, organizate de Casa 5coalelor. Căci într-o lucrare mai veche (Dintr-ale Neamului, Bucureşti, 1903, p. 49) scrie:,,Cu toate că e aşa de batjocorită medicina populară, eu sunt convins că oamenii de ştiintă ar putea să învete multe de la babe". Şi... totuşi, una din,cele mai bune conferinje". pe care Casa Şcoalelor a găsit-o cu cale s-o publice, poate tot la sfatul

lui Coşbuc, a fost a unui medic in care descântătorii sunt declaraji „şarlatani" pentru că habar nau din ce-i compus corpul omului, cum sunt aşezate măruntaele... şi că boala e făcută de un vermuşor" (P. A. Gâdescu, Descântătorii, Vracii sau G'răjitorii, Bucureşti, 1912, p. 16).

Pădureni, Vironica Cordiş, 78 an.

Personal am fost obiectul unei atari ameninjări magice din partea Linei Chirilă din Sălciua-de-Sus, care mi-a spus descântecele eu condijia de a-i face un serviciu, iar in cazul contrar mi-a spus:,,Să te temi de mine

Vezi, p. 49-50.

Ocoliş, Sava Sbâncă, 70 an.

În Pravilele lui Matei Basarab şi Vasile Lupu se interzice vrăjitorilor de a se cumineca 20 de ani, iar cei care consultă pe vrăjitori sau poartă amulete. cinci ani.

Demon.

Tritenii-de-Jos, Valer Roşca, 49 an (oct. 1940).

DESCÂNTATUL

1. Timpul prielnic descântatului. 2. Obiectele si substanfele întrebuinţate in ritual. 3. Condiliile pe care trebuie să le îndeplinească unele substante.

4. Acliuni săvârsite in timpul descântatului. 5. Întrebuintarea obiectelor descântate. 6. Numărul de câte on se repetă un descântec. 7. Atmosfera in care se descântă.

1. Am avut ocazie să precizăm că descântatul, numit in Muntii Apuseni „cotat", nu se reduce numai la recitarea formulei orale, ci constă dintr-o serie întreagă de gesturi simbolice, mimică, procedee pentru întrebuintarea diferitelor substance, constituind un adevărat ritual magic din care desigur descântecul propriu-zis face parte integrantă. Eficacitatea descântatului depinde de îndeplinirea întocmai a tuturor conditiilor prescrise. Aceste conditii, deşi se bazează pe anumite principii magice generate, totuşi ele diferă adesea de la un descântător la altul. Astfel este timpul şi numărul de ori, in care trebuie săvârşit un descântec, gesturile, cuvintele,

obiectele şi substantele întrebuintate ş.a.m.d. Desigur, in principiu, timpul in care se descântă îl formează prilejul de fapt când bolnavul solicită concursul descântătorului. Totuşi există in practica descântatului anumite precizări in legătură cu timpul. Ele sunt însă foarte variatel. Popa Grăpchina din Filea-de-Jos descântă de albeată numai dimineata şi pe nemâncat, iar Virortica Bonda din Hăjdate spune descântecul de,,căşunătură",dimineata până nu răsare soarele şi dupăamiazi". În privinta zilelor din săptămână, Mărină Boită, tot din Hăjdate, descântă de;mucedă" miercuri şi vineri pe nemâncate, iar Susana Ciordea din Pădureni descântă de,,orbalt" marti şi vineri dimineata tot pe nemâncate. Ilea Irină din Lita Românească nu,coată" sâmbătă şi dumineca, că,,doară ăla-i blăstăm". Când e bolnav însă cineva tare, descântă şi atunci că „n-o lăsa omu să moară''. De asemenea Gondiuleasă din Ocoliş flu „coată" dumineca şi lunea:,Dumineca îi sărbătoare, lunea îi începutul săptămânii". E de retinut că timpul in care se descântă e amintit aproape întotdeauna în formula orală. De ex. în exorcism întâlnim des expresia: „Aşa să treacă boala cum a trecut ziua (sau noaptea) de azi", sau:,,din acest ceas să aibă leac", iar în introducerea celor mai multe descântece se cere ajutorul zilei respective, numind-o,sfântă" sau,dragă" zi de astăzi. Alteori i se adresează pe mime:

Sfântă luni de astăzi roagă pe Maica Luminata...2 sau dându-i chiar şi epitete metaforice:

Vineri zi de post, cădelnita lui Hristos3.

Obiectele şi substantele întrebuintate la descântat sunt şi ele extrem de numeroase. De obicei sunt luate din toate cele trei regnuri, în special din cel vegetal, o bună parte din ele constituind obiectele uzuale, întotdeauna la îndemâna descântătorului. După cum se poate vedea din tabloul alăturat, unele obiecte şi substance sunt folosite la mai multe descântece, altele numai la câte unul singur. Bineînteles că nu toti descântătorii folosesc aceleaşi obiecte la acelaşi descântec. Mai de grabă faptul se

petrece invers: un descântător e mai înclinat să folosească aceleaşi obiecte la mai multe descântece pe care le cunoaşte. Astfel e cazul lui Gavrilă Borza din Sălciua-de-Jos care întrebuintează la toate cele cinci descântece: fusul, cutitul şi măcieşul.

Totuşi, cu toată varietatea lor, obiectele şi substantele întrebuintate în descântece îşi au fiecare un rol bine precizat. Apa, unsoarea, mierea şi lâna in care se descântă la oameni, sau făina şi sarea la animale, au rolul de a transmite calitatea,,descântatului" asupra celui bolnav. Substantele „descântate" au aceeaşi valoare pentru bolnavi ca şi obiectele „sfintite", sunt purtătoarele sau mijlocitoarele materiale ale sănătătii şi prosperitătii. Deci ele au un rol pasiv în „cotat", de a fi încărcate de potential magic, în timp ce alte obiecte,participă" activ la ritualul magic, sau la descântec. Participarea este de două feluri: una pur magică şi alta medicală.

Prin participarea magică întelegem întrebuintarea în cursul descântecului a diferite obiecte eu care se amenintă boala să iasă din bolnav. Seria acestor obiecte este destul de lungă şi cuprinde în special uneltele cele mai uzuale: cutitul, fusul, mătura, ştergura, briceagul, foarfecile, lingura, cheie, piepteni, sîta, ac, seceră, sapă, chefe etc. Ele sunt amintite întotdeauna în cuprinsul exorcismului, ameninţând boala cu fiecare pe rând:

TABLOUL III

Obiectele Şi substanjele întrebuinlate in descântat

Nr.	Numirea	Boala la care se întrebuintează şi nr.
	Unelte	
1	cutitul	potcă 11, zgaibă (5), scrântit (7), mucedă (2), ali din vânt, albeală, ghihor (1)
2	fusul	uimă, scrântit, tragăn (1), legături (1), potcă (1), ali din vânt (1)
3	mămălig	uimă, zgaibă (1)

	oiul	
4	mătura	ghihor, orbalt, albeală, zgaibă, ali din vânt (1)
5	ştergura	ghihor (3), orbalt, albeală, zgaibă (1)
6	cute	uimă (11), ghihor, tragăn (1)
7	brişcă	zgaibă, scrântit, căşunătură (1)
8	ulcicută	soare sec (5)
9	foarfecele	ghihor (1)
10	maiul	uimă (5), tragAn (1)
11	sucitorul	uimă (1)
12	cheie	bubă, zgaibă (1)
13	chepten	ghihor (1)
14	sâtă	albeală (1)
15	ban de argint	zgaibă (1)
16	ac	scrântit (2), căşunătură, bubă (1)
17	săcere	orbalt (1)
18	sapă	orbalt (1)
19	bălătrocu	uimă (1)
20	lingura	uimă (1)
21	chefe	ghihor (1)

2 2	spălătoare	uimă (1)
	Regnul anorganic:	
1	apa neîncepută	potcă (34), ali din vânt (2), legături (2),

		ceas rău (2), mucedă, de soare, bubă (1)
2	sare	la vaci, zgaibă (1)
3	smoală de car	uimă (1)
4	cărbunele	potcă (33), soare sec (1)
5	pământul	zgaibă (1)
6	fier	(vezi: cuţitul, acul, foarfecele etc.)
7	plumb	spăriat (1)
8	piatră	soare sec, ali din vânt (I), (vezi şi cutea, bălătrocu etc.)
	Regnul vegetal:	
1	frunză de prun şi salcie...	la vaci (1)
2	Mind	la vaci (1), zgaibă (1)
3	aiu	bubă, scrântit, zgaibă, scurgerea sângelui (1)
4	lemn de alun	măsăle (1)
5	chiperiu	uimă (1)
6	tămâie	zgaibă (1)
7	apă de trandafir	albeală (1)
8	acăt	albeală (1)
9	scăiete	albeală (1)
1 0	bâtă de drămoc	splină (l)
1	busuioc	broască, albeală (1)

1		
12	buruiană de mucedă	mucedă (1)
13	buruiană de gălbinare....	gălbinare (1)
14	cimbru	mucedă (1)
15	măceş	legături, potcă, ali din vânt (1)
16	grău de primăvară	scurgerea sângelui (1)
17	leuştean	ceas rău (1)
18	smochină	mucedă (1)
19	paie	bube (1)
20	ghinars de droşdie	luparită, ali din vânt (1)
21	aluat	zgaibă (1)
22	cărbuni	potcă (33), soare sec (6), ceas rău (2)

		ali din vânt bubă (1)
23	zahăr	albeală (1)
24	„ lemn”	(vezi: fusul, mătura, maiul etc.)
Regnul animal		
1	unsoare	scrântit (19), obrintit, ceas rău (1), căşunătură, potcă, uimă, naştere (1)
2	lână, ată neagră	scrântit (29), obrintit (1)
3	miere de	zgaibă (12)

	stup	
4	ceară	zgaibă (1)
5	balegă de vacă	zgaibă (1)
6	ou	uimă (1)
7	unt	luparită, orbalt, naştere (1)
8	petec	uimă (1)
9	came săpunită	zgaibă (1)
10	albuş de ou	bubă care curge, potcă gie (1)
11	gândaci de turbare	zgaibă (1)
12	gândăcel	zgaibă (1)
13	paiangen	zgaibă (2)
14	mused	zgaibă (2)
15	fabricate	(vezi: chepten, sătă, chefe (1)

Cu fusul te-oi împunge4 cu foarfecile te-oi tăia5 cu chefea te-oi chefăli, cu cheptenu te-oi peria6: cu cutitul rade-te-oi, cu mâtura mătura-te-oi, cu chindeu şterge-te-oi, cu sâta cerne-te-oi7.

Uneori se întrebuinteazăchiar şi plante pentru amenintareaboalei: aiul, leuşteanul, măcieşul ş.a. Primele două pentru mirosul lor puternic, măcieşul pentru a „mătura” cu el boala, iar ultima pentru a sui boala,,călare pe lemn de alun” şi a o trimite în,munti pustii”. Bolile la care se foloseşte mai des exorcismul şi deci obiectele de mai sus sunt: potca, zgaiba, de ali din vânt, albeata, ghihor, căşunătură, ceas rău, legături.

Obiectele cu întrebuinţare propriu-zis medicală sunt şi ele de mai multe feluri. O categorie aparte e formată din o serie de unelte întrebuintate in procedeul diatermiei prin

care se tratează în special „uima”, dar şi durerile de cap („soarele sec” şi,ghihorul”) şi chiar,tragănul''. Pentru uimă se întrebuintează mămăligoiul8, cutea, maiul de spălat haine, sucitorul9, bălătrocu10, lingura şi un petec de postav. Aceste obiecte sunt încălzite la foc şi în timp ce se descântă se atinge cu ele uima,cât poate tinea de fierbinte”. Cu fiecare obiect se descântă câte o singură dată. E important de retinut faptul că Sofia Rădut din Ocoliş întrebuintează la tratamentul diatermic al uimii un petec de postav. Cum acesta are efecte calorice mai reduse decât celelalte obiecte întrebuintate, descântecul se repetă in mod cu totul exceptional de nouăzeci şi nouă de ori. Tot prin diatermie se vindecă „ghihorul” (nevralgiile) şi „soarele sec”,,adiind cu o ulcică de jăratec în jurul capului”. Alte procedee întrebuintate în descântece a căror bază medicală e evidentă sunt vindecarea „mucedei” prin smochină” şi tratarea zgaibei prin carne de vită săpunită, sau miere de stup. La fel şi dezintoxicarea organismului prin stingerea cărbunilor în apă la descântecul de deochi (,,potcă”). Tot aci se încadrează întrebuintarea unsorii pentru scrântit, a untului dulce şi a albuşului din ou pentru bube purulente (,,potcă gie”, „rană care cură'4),'sau smoală de car pentru uimă şi vinars de drojdie pentru,ali din vânt”(nevralgii).

Desigur că nu toate substantele întrebuintate sunt verificate din punct de vedere medical. Se pare însă că alături de substantele medicale şi de obiectele cu rol pur magic (cele întrebuintate în'exorcism) întâlnim o a treia categorie de obiecte care sunt introduse numai cu scopul de a impresiona pe bolnav, aceasta în special la descântătorii tigani. Astfel Maria Rostaş (Surduc) întrebuintează, se pare fără justificare magică sau medicală, în descântecul de' zgaibă, gândacii de turbare (cantarida), păianjen şi muscă. O întrebuintare pur magică are şi ata sau lâna neagră în descântecul de scrântit. Prezenta ei e în legătură cu continutul formulei orale întrebuintate, în care se spune că,om întâlni sânge cu

sânge, os cu os”. deci ata are rostul de a,Iega” (de a „forostoi”). Aceeaşi întrebuintare magică o are şi banul de argint în legătură cu menirea de la sfârşitul descântecului:

Să rămâe curat, luminat ca argintul strecurat.

Substantele întrebuintate la descântat trebuie să fie luate după un anumit ritual de a cărei riguroasă respectare depinde eficacitatea descântecului. Astfel pentru deochiu (,,potcă”) se întrebuinteză apa,neumblată”, adică luată din râu mai înainte de a se face ziuă'2, sau apa,mergătoare'4, apa proaspătă, „neîncepută”. Pentru luarea ei, Mărie Lăcătuş (lara) se duce dimineata la râu cu o ulcică, ia de două on apă şi o aruncă jos şi numai a treia oară o păstrează pentru descântat. De obicei când se aduce apa neîncepută nu trebuie să te uiti în urmă şi nici să vorbeşti cu nimeni pe drum13. De asemenea cărbunii când se „sting” pentru deochiu sunt numărati îndărăt de la unu la nouă. Jar Vironica Dumitru (Filea-de-Sus) când aruncă jăratecul pentru potcă, zice:,,Ăsta-i de deochiat, ăsta-i de potca ai mare, ăsta să şie leacu”. Popa Grăpchina (Filea-de-Jos) aruncă deodată câte trei cărbuni şi zice descântecul şi apoi iar aruncă trei cărbuni şi descântă până de nouă ori.

Începutul descântecului aproape întotdeauna e însotit de semnul crucii făcut cu mâna sau cu cutitul pe vasul în care se descântă. Ana Lupea (Fileade-Sus) face cruce şi jos pe pământ. Gondiuleasă din Ocoliş începe descântecul printr-o rugăciune pe care o spune in picioare. După ce a terminat-o se aşează pe vatră. Pe vatră face o cruce cu un cutit de aramă peste care aşează vasul în care descântă. Îşi mai adună pe vatră nouă aşchii şi după fiecare descântat aruncă jos câte una scuipând de trei ori. Rolul aşchiilor este pur mnemotehnic, de a nu greşi numărul repetirilor. Dochie Turcu (Belioara) ia aşchiile pe rând câte una de fiecare descântat şi când termină le aruncă în foc. Arion Valerie (Săcel) foloseşte nouă paie. Alte gesturi întrebuintate în descântat sunt: suflatul şi scuipatul („scopchitul”). Suflatul peste oala cu apă în

descântecul de deochiu sau peste lână în cel de scrântit, însemnează alungarea boalei prin,suflare'4:

Cu sufletul te-oi sufla!

Iar dacă boala nu va fugi va pieri ca,,scopchitu" sub picioare.

La alte descântece ritualul diferă. Când descântă pentru,ghihor''

Dondoşoae (Cacova Ierii) şterge de pe capul bolnavului cu,ştergura", ca şi când ar şterge boala. După fiecare descântat face cruce cu mătura şi „scopcheşte" de trei ori. Maria Bica (Maşca) descântă de măsele cu beligaşe de alun şi aruncă după fiecare descântat câte unul jos,scopchind de trei ori pe el". În descântecul de „albeată" Popa Grăpchina (Filea-de-Jos) mişcă (,,adie") cu sita, mătura, cutitul şi chindeul în fata ochilor. Dacă bolnavul şade în timp ce se descântă trebuie să se mute în alt loc după fiecare descântat. La terminarea descântecului se „scopcheşte" şi în ochii bolnavului. Pentru scrântit se întrebuintează ată de lână neagră în care se face câte un nod de fiecare descântat. Uneori nodul se face cu mâinile la spate (Făgetul Ierii).

Alte actiuni săvârşite în timpul descântatului sunt cerute de procedeul terapeutic întrebuintat: ungerea părtilor scrântite,,adierea" uimii şi în jurul capului cu obiecte încălzite în procedeul diatenniei, ungerea rănilor, frecarea tâmplelor cu apă sau vinars de drojdie etc.

Obiectele descântate se dau apoi bolnavului să le întrebuinteze după procedeul respectiv. Bolnavul de,potcă" se spală cu apa descântată şi bea din ea de trei ori. Apa care rămâne se aruncă pe tâtâna uşii, iar cărbunii se aruncă unde nu ajunge soarele (Ocoliş, Gondiuleasă). Lâna pentru scrântit se leagă la picior sau la mână, rămânând acolo până se pierde. Zgaiba se unge, albeata se tratează cu praf de zahăr ş.a.m.d.

Un element important în ritualul descântatului este şi numărul de câte ori se repetă descântecul. Nici aci însă nu putem stabili reguli generale. După cum se poate vedea

din tabloul alăturat, cea mai mare frecventă o are numărul „nouă”, obtinând procentul de 52,2, ceea ce însemnează că mai mult de jumătate din descântecele culese de noi se repetă de nouă ori. După aceea urmează numărul,trei'' cu 21,8%, adică aproape un sfert. Frecventa celorlalte numere e de mai putină importantă, căci atunci când nu se datoreşte întâmplării, este tot în legătură cu numerii trei sau nouă. Astfel sunt răspunsurile în care se indică întrebuintarea unui număr din seria 3, 5, 7, 9 (numerii fără sol), uneori inversată. Încât priveşte numărul,cinci'' e întrebuintat de o singură descântătoare Maria Bica (Maşca), în toate cele şase descânfece pe care le ştie. lar numărul,patru” întrebuinţat de două on în descântecul de uimă provine din faptul că formula orală se repetă cu fiecare obiect întrebuintat în descântat. Să relinem însă că un descântător nu întrebuintează întotdeauna acelaşi număr de repetiri în toate descântecele sale. De asemenea repetirea descântecului poate să nu fie făcută în aceeaşi zi, ci la intervale. Astfel Susana Ciordea (Pădureni), descântă de,orball” în trei zile deosebite: marti, vineri şi în a doua marti şi numai atunci e,cotătura” deplină.

Dar care este atmosfera în care se săvârşesc toate aceste lucruri din ritualul magic? Trebuie să mărturisim de la început că descântătorul în exercitiul functiunii e de cele mai multe on conştient de situatia lui privilegiată în care se găseşte din punct de vedere al mentalităţii magice. El trăieşte în timpul descântatului ca un actor de teatru starea specifică de teamă şi sperantă a omului magic. Gesturile sunt făcute mecanic, dar cu cea mai

TABLOUL IV

Frecvenţa numerelor de câte ori se repetă un descântec

Numărul	Frecvenţa	Procentul
1	7	4,3
2	1	O,6
3	35	21,

		8
4	2	1,2
5	6	3,7
6	-	-
7	1	O,6
8	-	-
9	95	52, 2
9 sau 3	2	1,2
3 sau 9	7	4,3
7 sau 9	1	O,6
9 sau 7	1	O,6
3, 5, 7, 9	1	O,6
9, 7, 5, 3	1	O,6
9 ori 9	6	O

mare siguranţă. Recitarea e monotonă, cu voce înceată, accentuând însă unele părţi ale descântecului cum ar fi rugăciunea sau invocatia de la început prin care se cere ajutorul unei fiinte supranaturale, sau exorcismul prin care se porunceşte bolii să iasă afară din corp. Descântatul aşa cum l-am întâlnit în Muntii Apuseni, plin cu elemente religioase, nu are nimic în el demonic, el seamănă mai degrabă cu un ritual liturgic. Aceasta este şi caracterizarea pe care a făcut-o un informator descântatului:,Descântecul trebuie să fie frumos şi cu ruga lui Dumnezeu”14

NOTE:

Cf. şi A. Gorovei, Descântecele românilor, p. 91.

Săcel, Marie Matei, 43 ani. (De scrântit).

Ocoli~, Marie Manciu, 75 ani (De potcă).

Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 an. (De legături). 5 Cacova Ierii, Maria Bica, 63 an. (De măsele).

6 Făgetul lerii, Floare Lung, 85 an. (De ghihor).

Filea-de-Jos, Grăpchina Popa, 73 an. (De albeată).

Mestecăul.

Pentru întins tăeteii.

Pisălogul pentru sare.

,Muceda” după descrierea informatorilor este scorbutul sau o boală pelagrică, produsă prin carenta vitaminei C. Despre smochină se ştie că e planta cea mai bogată în această vitamină.

Ocoliş, Maria Manciu, 75 an.

Cf. A. Gorovei, op. cit., p. 96-98.

Pădureni, Vironica Cordiş, 78 an.

DESCÂNTECELE

1. Vraja formulei orale. 2. Motivele principale ale formulei. 3.

Temele descântecelor. 4. Formule tip si variante. Versiuni.

Prin,descântec” am spus că întelegem formula orală care se prezintă de cele mai multe on în formă versificată. Făcând parte dintr-un ritual magic îngrădit prin atâtea reguli severe, e firesc să ne întrebăm care este viata formulei orale? Depinde ca întru total de personalitatea descântătorului sau şi de anumite motive traditionale ce se respectă cu sfintenie? După analiza materialului cules din Muntii Apuseni putem răspunde că formula orală este o rezultantă a unor forte variabile şi contrare: de o parte, traditia initiatică, moştenirea din om în om, prin care se tinde la conservarea cât mai fidelă a unei formule orale, iar de altă parte, tendinta mai mult de natură inconştientă -de a modifica şi de a completa fofmulele orale punându-le într-o veşnică transformare. Tendintei de conservare îi apartin anumite elemente formale şi de natură tehnică, ale descântecului, iar tendinta de modificare e legată de problema continutului şi a variantelor.

În privinta formei, constatăm la cele mai multe descântece o serie de motive ce se succed într-o anumită ordine mai mult sau mai putin fixă. Motivele principale din formula orală sunt: rugăciunea sau invocaţia, povestirea alegorică, exorcismul sau blestemul, urarea sau menirea şi încheierea. Natural că, datorită diferitelor procese de memorie, aceste părti nu se găsesc întotdeauna în aceeaşi ordine, uneori putând chiar să lipsească unele din ele.

Rugăciunea sau invocaţia este întotdeauna la începutul descântecului. Prin ea se cere ajutorul unei forte supranaturale pentru a da eficacitate descântecului. În general o descântătoare are o singură formula de invocatie pe care o întrebuinteză la toate descântecele. De aceea în Texte rugăciunea figurează

„ singură data în cadrul repertoriului unui descântător. În descântecele din Muntii Apuseni rugăctunea este adresată lui Dumnezeu, lviaicii Precestii şi zilei în care se descântă. Dondoşoae din Cacova lerii începe descântecul prin „Doamne ajută-mi, Doamne!”. Maria Bica din Maşca are o rugăciune de douăsprezece versuri1. În această rugăciune ea se adresează Maicii Precestii şi,Sfintei zi de astăzi', să roage pe Dumnezeu pentru bolnav. Aproape aceeaşi rugăciune e întrebuinÎată şi de Sofia Fărcaş din Cacova Ierii;

„Doamne, ajută, Doamne, Sfântă Mărie Mare, roagă-te, Maică Luminată, Maică Luminată, roagă-te lui Dumnezeu pentru Nicolae.

În Lita Românească aproape toate descântecele încep eu: „Doamne, ajută Sfântă Mărie” şi „Sfântă”, dar mai ales,dragă” zi de astăzi. Maria Matei din Săcel se roagă de ziua de astăzi să roage pe „Maica Luminată,,să roage Maica Luminată pe Dumnezeu Sfântu”. Cea mai frumoasă rugăciune şi mai impresionantă prin tonul cu care este spusă, fiind în acelaşi timp rostită în picioare, cu faÎa spre răsărit, este cea a Gondiulesei din Ocoliş:

Doamne, ajută Doamne, vineri zî de post, cădelnila lui Hristos. Rogu-mă cu to# sfinlii, eu tol.i îngerii, eu rugăciune rugată, cum se roagă lumea toată; Doamne, ajută Doamne, Şi mă iartă. Doamne, ajută Doamne,

Doamne, ajută descântecului meu cum l-o descântat Sfânta Mărie, folosu lui (cutare) să hie2.

De obicei în partea finală a rugăciunii se precizează că cescântecul este de la descântător,,leacul de la Dumnezeu” sau,,de gura mea, de limba mea, de voia lui Dumnezeu” Victoria Pitic din Muntele Băişorii începe

descântecul cu Tatăl nost. Stint şi descântătoare care încep descântecul direct, fără rugăciune.

În cele mai multe descântece îiitâlnim imediat după invocatie o povestire alegorică în legătură cu Luarea boalei respective. Astfel, în descântecul de

‚scrântit' ' din Muntii Apuseni, se spune că bolnavul a plecat;‚pe cak. pe cărare, până la podul de aramă”. Voind să treacă podul, podul s-a clătit şi bolnavul şi-a scrântit piciorul. El începe să plângă „cu glas mare până-n cer, cu lacrimi până-n pământ”. Şi Maica Precistă auzindu-l coboară la el‚pe scară de ceară” şi-i spune cum să se vindece3.

În descântecul de‚zgaibă” Maica Dom nului se întâlneşte cu nouă fraţi, din nouă tati care merg să taie pomul Raiului. Ea le spune: Lăsaji pomul Raiului Oile să umbrească_ oamenii să se odihnească.

În descântecul de‚mucedă”, tot din Muntii Apuseni, se vorbeşte despre‚‚omul mare care s-a dus în pădurea mare” să taie lemne pentru casă şi când s-o termine n-a avut cu ce o podi şi-a venit să ia muceda de la bolnav. În cele mai multe descântece se povesteşte cum bolnavul s-a întâlnit cu boala în cale, iar la strigătele lui de durere Maica Domnului se coboară şi-i alma suferinta.

După cum se poate vedea şi din aceste exentple, alegoria descântecelor se bazează pe acelaşi principiu şi are acelaşi scop ca şi acÎiunea simbolică din practicile magice. Deosebirea este doar de planuri de actiune. Acţiunea simbolică propriu-zisă se efectuează pe plan concret în prezent, pe când cea alegorică pe plan fictiv şi în trecut. Dar ambele au drept scop deterntinarea unei acÎiuni similare în viitor.

În ceea ce priveşte noÎiunea timpului, trebuie să amilitiui că ea are o structură cu totul aparte în gândirea magică. Evans- Pritschard a observat, între alÎii, că pentru primitivi.prezentul şi viitorul nu au acelaşi sens ca şi pentru noi. Felul lor de a vorbi pare să dovedească existenta unei interferente între prezent şi viitor în aşa fel,

că dacă se poate spune, prezentul participă la viitor”'. Se pare că aceeaşi calitate de a participa la viitor are şi trecutul. Având în vedere aceste consideraţii, dacă ne-am putea integra în modal de gândire magică, alegoria descântecelor încetează de a mai ri propriu-zis alegorie, ea devine actiune simbolică, acÎiune,,ca şi cum” s-ar întâmpla în realitate rezultatul dorit, indiferent dacă prefigurarea lui sr face alegoric în trecut, sau pe plan concret în prezent. Deci numai pentru noi o astfel de reprezentare este alegorică sau metaforică, în timp ce pentru 7,ândirea magică ea este reală.

Când nu. se întrebuinÎează o povestire alegorică, uneori şi în acest caz, alungarea boalei se face prin exorcism. Exorcismul este o amenintare sau un blestem adresat boalei, sau agentului care a provocat boala, ameninÎându-l cu diferite obiecte, aşa cum am văzut în capitolul anterior.

Exorcismul se termină de obicei cu indicarea locului unde trebuie să meargă boala.

Trimiterea se face întotdeauna în locurile cele mai îndepărtate, necunoscute şi lipsite de viată omenească. Întâlnim însă o mare varietate de imagini:

Peste 99 de hotare, peste 99 de mirişti, peste 99 de dealuri, peste 99 de poduri, peste 99 de ape, peste 99 de şanturi nerânite, peste 99 de drumuri părăsite5.

Unde câne nu latră, nu-i popă, nu-i bghirău, în lemnele neroditoare, în chietrile săci, neajunsă de soare6.

Unde cocoş negru nu cântă, găină neagră nu cârcăeşte, corman nu s'aude7.

În chietri neumblătoare, în lemne neroditoare, unde vacă nu răgeşte, popă nu slujeşte8.

Alungarea boalei se mai face indicând anumite localităti de natură mai mult sau mai putin mitologică: în muntii Sionului, ai Maslinilor, ai Calareii sau ai Halareilor, în Dunărea mare, în Marea Roşie sau Neagră, în curtea lui Ham, la marginea pământului, în fundul mării, peste colti fără de vârfuri, peste tău fără de funduri ş.a.

Alteori exorcismul ia forma unei comparatii, arătându-se ce i se va întâmpla boalei dacă nu va pleca. Într-un descântec de,potcă' din Ocoliş întâlnim o astfel de comparatie chiar în cadrul exorcismului:

Întoarce-te, că de nu-i întoarce de voe, îi întoarce de mare nevoe, Că şi capră neagră în piatră calcă, piatra seacă, în patru creapă.

Aşa să crepe strigoii şi strigoaele9.

Comparatiile pot să fie uneori dintre cele mai ciudate şi neobişnuite. Unele din ele sunt chiar foarte lungi şi iau forma unei alegorii. Astfel în Muntii Apuseni în descântecul de,oprirea sângelui" boala este ameninţată printr-o comparaţie în care se arată,chinul cânepei", adică se face enumerarea tuturor operatiilor de prelucrare ale cânepii până va fi făcută cămaşă: '

şi te-om purta şi te-om strica şi nimic de tine nu s-a alegelo aşa după cum se va întâmpla şi cu boala respectivă.

Dar comparatia nu stă numai în serviciul exorcismului, ci şi în cel al urării sau menirii, un alt moment al formulei orale ce se referă direct la vindecarea bolnavului. În acest caz comparatiile se referă la,trecerea" bolii sau la,,sănătatea" celui căruia i se descântă. Astfel se spune să treacă boala:,,cum se duce fumul pe horn, apa pe vale şi spuma pe mare"". Sau să se aşeze bubele cum se aşază vara „fumu în fundu văii"i2. Să se vindece cum se prinde câmpul de iarbă din Paşti până în Rusalii13. Urarea propriu-zisă cuprinde în general aceleaşi imagini:

Să rămâe limpede şi curat ca argintul strecurata cum Dumnezeu l-a lăsat.

Sau:,Să fie mândru şi mai frumos, pe de trei on cum a fost"15.

Sau:

Ca soarele luminat,

Cum îi de Dumnezeu dat şi de Maica Luminată şi de doi părinti lăsat16

Cum Dumnezeu din ceriu te-a dat, ca sfânt soare

când răsare, cu inima dragă şi întreagă17.

Fireşte că uneori comparatia poate fi întrebuintată pentru plasticizare şi în alte împrejurări decât în exorcism şi menire. Aşa de pildă în descântecul de,,potcă" Anută Gherman din Muntele Săcelului întrebuintează următoarea frumoasă comparalie pentru circumscrierea lui,niciodată":

Atunci să-i poată săca irma lui şi puterea, când i-o număra paşii cât O păşit, urmele, câte le-o urmat şi iarba cât o călcat.

Ultima parte a unui descântec este încheierea. În încheiere se precizează că descântecul îşi are puterea de la o fortA supranaturală, de obicei de la Dumnezeu, sau de la Maica

Precista:

Descântecul de la mine, leacul, Doamne, de la Tine18. sau:

Să aibăleacu,

După gura mea, după limba mea, după cuvântu de la Dumnezeu Sfântul9

TABLOUL V

Schema câtorva descântece

Informatorul Descântecul Schema

Borza Gavrilă. Ali din vânt Rugăciune-naraliuneexorcism-menire legături rugăciune-naraliune-men.-

naral. ex.enire scrântit rugăciune-naraliuneexorcism-menire potcă rugăciune-blestem-men.-

ex.menire zgaibă rugăciune-naraliune-men.-

ex.menire

Bica Marie.... zgaibă naratiune-exorcismmenire ghihor rugăciune-naraliuneexorcism-menire

Chirilă Lina... la vaci naraliune-menire orball rugăciune-exorcismnaraliune uimă ameninlare-exorcism ali din vânt exorcism-naraliune potcă exorcism-naraliunemenire zgaibă exorcism mucedă exorcism gălbinare exorcism muşcătură comparalie-enumeralie

Dondoşoae.... ghihor exorcism scrântit naraliune

potcă naraliune-exorcism

Gondiuleasă... potcă rugăciune-naraliune-ex. men.ex. en. încheere)

scrântit rugăciune-naraliunemenire.

Trebuie să precizăm că aceste momente ale descântecului: invocaţia, povestirea alegorică, exorcismul, urarea şi încheierea, nu au întotdeauna pozitie şi succesiune fixă. Singurele invocalia şi încheierea sunt în genere fixe. Celelalte trei se inversează şi se amestecă în acelaşi descântec, după cum se poate constata şi din schemele descântecelor din tabloul alăturat. De asemenea aceste motive nu se găsesc întotdeauna la fiecare descântec.

Un alt motiv important din tehnica magică a descântecului, în afară de cele amintite mai sus este enumeratia, sau gradaiia. Ea constă în recitarea în ordine descrescândă a numerelor de la 9 la 1. Această enumeratie nu este decât o comparalie implicită prin faptul că se urmăreşte prin ea scăderea şi trecerea bolii, cum scade numărul de la 9 la nici unul. Astfel în descântecul de,potcă" al Irinei Ilea din Lita Românească, se întrebuinteză următoarea enumeratie descrescândă:

Nouă râne, nouă de deochiu, Opt râne, opt de deochiu... Două râne, două de deochiu etc.

Temele descântecelor sunt dintre cele mai variate. Majoritatea lor se referă la diferite boale care privesc viala omului şi a animalelor. Prin altele se influentează diferite fenomene ale naturii, se provoacă dragostea sau ura cuiva, se ia sau se dă mana vacilor etc. A. Gorovei în Descântecele românilor distinge peste două sute de teme. Numărul desigur poate fi înmultit. În general putem afirma că descântecul se întrebuintează în toate momentele vielii, dar mai ales în nenorociri sau sperante de succes. De multe on acelaşi descântec se întrebuintează în ocazii cu totul deosebite, aşa încât o clasificare a descântecelor după scop având în vedere şi fenomenul de contaminare - este destul de arbitrară.

În descântecele din Muntii Apuseni am întâlnit 25 de teme pentru următoarele boli, enumerate în ordinea frecventei: potcă, scrântit, zgaibă, uimă, soare, bubă, ceas rău, mucedă, ali din vânt, ghihor, la vaci, căşunătură, legături, menstruatie, orblat, albeată, broască, gălbinare, luparită, muşcătură, măsele, naştere, obrinteală, splină şi tragăn. După cum se poate vedea din tabloul alăturat, descântecul de,potcă" şi de „scrântit" au o frecventă extrem de ridicată, fiind ştiute de 39 şi 38 de persoane. reprezentând din totalul descântecelor culese de noi 23,6 %. Jar procentul de descântători care ştiu descântecul de potcă este de 61,9. Aceasta se datoreşte faptului că prin,,potcă" se cuprind mai multe boale: deochiat, spăriat, durere la inimă şi de cap, sau în general orice boală. Să retinem însă faptul că pentru potcă aproape fiecare informator ştie o altă formulă orală2°. Uneori formula orală e redusă la câteva versuri sau chiar lipseşte total, descântecul constând numai din practica magică. În schimb formula pentru,scrântit" este aceeaşi la toti cei 38 de informatori, variatiile apartinând numai detaliilor. Frecventa ridicată a formulei de,scrântit" se datoreşte probabil frecvenlei,,scrântitului" din cauza regiunii accidentate a Muntilor Apuseni, cât şi simplicitătii formulei, putând fi învălată de cât mai multe persoane.

TABLOUL VI Frecvenla descântecelor

A	B	C	D	E
	Potc	3	2	6
1	ă 9	3,6	1,9	
	Scrâ	3	2	6
2	ntit 8	3,6	0,3	
	Zgai	1	1	2
3	bă 7	0,5	8,5	
4	Uim	1	9,	2
	ă 5	3	3,6	
	Soar		4,	1
5	e	8 9	2,7	
6	Bub	7	4,	1

	ă		3		1,1	
		Cea		3,		9,
7	s rău		6	7	5	
		Muc		2,		6,
8	edă		4	5	3	
		Ali din vânt		2,		4,
9	3		1		7	
1		Ghi		2,		4,
0	hor		3	1	7	
1				2,		4,
1		Vaci	3	1	7	
1		Căşunătură		1,		3,
2	2		2		1	
1		Leg		1,		3,
3	ături		2	2	1	
1		Menstruatie		1,		3,
4	2		2		1	
1		Orb		1,		3,
5	all		2	2	1	
1		Albe		O,		1,
6	ată		1	6	9	
1		Bro		O,		1,
7	ască		1	6	9	
1		Gălbinare		O,		I
8	1		6		q	
1				O,		1,
9		Luparilă	1	6	9	
2		Muşcătură		O,		1,
0	1		6		9	
2		Măsăle	1		O,	1,
1			6		9	
2				O,		1,
2		Naştere	1	6	9	
2		Obrinteală		O,		1,
3	1		6		9	
2		Splină	1		O,	1,

4 6 9
2 Tragăn 1 O, 1,
5 6 9
Total 161 -

A nr. eurent, B -numele descântecului; C frecvenl.a; D -procentul în totalitatea descântecelor culese; E rocentul informatorilor care cunosc formula respectivă.

TABLOUL VII

Schemele descântecelor de potcă

Nr. Schemele descântecelor de potcă rugăciune-povestire-exorcism-urare-exorcism-urareîncheiere enumerare-blestem rugăciune-povestire-exorcism-urare blestem rugăciune-povestire-exorcism rugăciune-enumerare-exorcism-blestem enumerare-urare-blestem rugăciune-enumerare descrescândă-blestem rugăciune-povestire-enumerare-urare rugăciune-blestem-urare-exorcism rugăciune-enumerare descrescândă-povestireblestem-urare rugăciune-blestem-urare rugăciune-povestire-blestem-exorcism enumerare-exorcism-încheiere rugăciune-povestire-urare rugăciune-povestire-urare rugăciune-povestire-urare rugăciune-povestire-enumerare-urare povestire-exorcism

19
21 22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35

36
37
38
39

rugăciune-povestire-exorcism rugăciune-urare-încheiere urare-încheiere rugăciune-povestire-exorcism exorcism-enumerare-comparalie enumerare-povestire-comparalie enumerare-exorcism-povestire-enumerare-exorcismîncheiere enumerare-exorcism enumerare - povestire -ble stem rugăciune-povestire-blestem rugăciune-povestire-blestem exorcism rugăciune-povestire-urare rugăciune-blestem-exorcism rugăciune urare blestem-urare povestire-enumerare-exorcism-urare rugăciune-blestem-exorcism-urare rugăciune-urare-exorcism-urare blestem-enumerare-povestire-rugăciune.

A doua categorie în privinla frecventei este formată din descântecele de „zgaibă” şi de „uimă”, fund ştiute de 17 şi 15 informatori, reprezentând aproximativ 10 % din totalul descântecelor culese. Frecventa se datoreşte în primul rând faptului că prin „zgaibă” şi „uimă” se înlelege de obicei,toate bubele”, dar şi simplicităIii formulei, mai ales a celei pentru uimă. A treia grupă o formează descântecele de,soare”, „bubă” şi,ceas rău”, fiind ştiute între 8 şi 6 informatori. Urmează apoi descântecele de „mucedă”,,,ali din vânt”,,ghihor”, cu o frecventă de 2 %, fund ştiute de 3-4 persoane. Restul descântecelor nu sunt cunoscute decât de două sau o singură persoană. Restul descântecelor nu sunt cunoscute decât de două sau o singură persoană. În special ultimele se datoresc Linei Chirilă din Sălciua-de-Sus, una dintre cele mai bune informatoare. De aci putem scoate concluzia că agenlii magici care participă la o formulă a cărei frecvenlă este scăzută, sunt mult mai importanţi decât acei care participă numai la formulele populare.

Am amintit că formula pentru descântecul de,potcă” variază aproape de la informator la informator. Pentru dovedirea acestei informalii renuntăm la analize

complicate multumindu-ne să transcriem în tabloul alăturat schemele formulelor orale pentru descântecul de,potcă”. Dar acelaşi lucru se întâmplă în proportii mai reduse şi cu celelalte descântece, exceptie făcând cel de,scrântit”, de,soare sec” şi de „uimă”. Această constatare ne permite să facem afirmatia că aşa-numitele „formule tip” au o existentă foarte problematică şi inconstantă în domeniul descântecelor.

Elemente constante în domeniul descântecelor sunt numai „temele”. adică motivul descântecului sau boala, formula orală variind după informator. Elemente male, dar inconstante sunt variantele descântecelor, adică formulele orale întrebuintate pentru anumite teme. Aceste variante sunt produse prin combinarea diferitelor imagini şi motive comune incantaliei magice în general. Configuralia sau structura unei astfel de variante este de cele mai multe on opera personală a descântătorului respectiv. Textele culese de la cele două surori din Săcel, Arion Valerie şi Anută Gherman21 care, după propria lor mărturisire, le-au învătat de la mama lor, sunt o dovadă că unele teme nu au formule tip (cel de potcă), pe când altele au astfel de formule (cel de scrântit, mucedă, uimă), aceasta bineînteles pentru o anumită regiune. Dar nici chiar atunci când o temă are o formulă tip, formula tip nu se păstrează întocmai, ci dă naştere la versiuni. Nici chiar acelaşi informator nu păstrează aceeaşi structuralizare a descântecului. Dovada o avem comparând descântul de „soare sec” al Vironicăi Marliş din Fileade-Sus în cele două versiuni ale sale, prima reprezentând manuscrisul informatoarei, iar a doua fund dictată22. Acelaşi lucru se poate vedea şi din versiunile culese de la Raveca Roman din Căpâlna, jud. Alba, ale descântecului de „bubă”, culese la interval de un an. În primul rând constatăm că versiunea a doua este dublă ca lungime fată de prima. Aceasta se explică prin faptul că versurile adăugate figurau în 1938 în alte descântece23.

Deci un descântător dispune de un număr limitat de

teme (descântec de potcă, zgaibă etc.) şi de un număr de imagini şi motive magice proprii incantatiei, formând repertoriul său magic, din care ia de fiecare dată imaginile necesare unei formule orale pentru o temă oarecare, dând naştere unei variante. Aceasta am putut-o constata mai ales la descântătorii ligani care au un repertoriu de motive magice foarte redus şi dacă le ceri să-ti spună formula orală a diferitelor teme, pe care în prealabil ti-au declarat că le ştiu se repetă într-un mod cu totul excesiv. Se întâmplă adesea ca astfel de informatori să nu poată comunica decât o singură formulă orală pe care o adaptează, după împrejurări, diferitelor teme.

Am spus că există totuşi pentru unele descântece (de scrântit, uimă) şi formule tip, dar şi în acest caz formula nu se transmite întocmai, încât dă naştere în cazul cel mai bun la o versiune. Versiunile pot fi şi ele, ca şi variantele interindividuale şi intraindividuale, adică produse de o serie de informatori sau de un singur informator la intervale de timp.

La acestea trebuie să mai adăugăm că repertoriul incantatiei magice dispune de o serie întreagă de motive sau de imagini comune mai multor formule orale, dându-li impresia că „circulă" dintr-o variantă în alta, ceea ce Par fi putut îndemna pe V. Bogrea să le numească „formule călătoare". Astfel de motive se gasesc în invocatia descântecelor, în povestire alegorică (tema cu Maica Precista: Pe scară de ceară, pe scaun de aur etc.), în exorcism (alungarea boalei), dar mai ales în încheiere. Rostul acestor motive generale pare să fie de natură mnemotehnică, de a servi drept jaloane, sau schemă, pentru ca în jurul lor să se teasă formula orală, sau varianta respectivă.

Acestea sunt indicatiile sumare pe care materialul din Muntii Apuseni ni le pune la dispozitie pentru o nouă metodă şi perspectivă în cercetarea descântecelor şi în special a formulelor orale.

NOTE:

Vezi Texte, p. 164-165, 175.

Introducerea unui descântec de „zgaibă” (bubă vânătă) din Vaşcău este de asemenea o adevărată rugăciune:,Ajută-mi Marie, Maică Sfântă, ajută-mi Sfântă Marie şi Maică şi Dumnezeu,

Marie Maică ajută-mi. Ajută-mi, zile rugătoare, zile închinătoare, şapte zile înălţătoare, şapte zile rugătoare. Mă rog de tine, de mică şi de mare. Mă rog la a voastră putere, slujbă, botezare, sântire, somire (?), plânsoare, suspinare, rugă, rugare, cruce, îngenunchiare, mătănii, praznice, sfinti, îngeri, apostoli, omul să aibă leac, izbăvire şi mântuire, precum descântăm”. (Şezătoarea, an. VIII, p. 111).

Cf. şi A. Gorovei, Descântecele românilor, p. 383. 4 Levy-Bruhl, op. cit., p. 290.

Muntele Săcelului, A. Gherman (de potcă).

Sălciua, Gavrilă Borza (de scrântit).

Lita Românească, Mărie Şuta (de potcă).

Muntele Săcelului, A. Gherman (de ceas rău).

Ocoliş, Maria Manciu, 75 ani.

Vezi Texte, p. 169-170. '

Poşaga-de-Jos, Todor Vărmagă (de potcă).

Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza (de legături).

Poşaga-de-Jos, Todor Vărmagă (de scrântit).

Variante: ca argintul măsurat, ca aurul măsurat, ca argintul picurat şi ca vinul strecurat, ca aur sfânt strecurat ş.a.

Filea-de-Jos, Grăpchina Popa (de scrântit). Variante: să fie mai vârtos şi mai sănătos de cum o fost.

Orăşti, Ioană Urdă (de ceas rău).

Sălciua-de-Sus, Lină Chirilă (curgerea sângelui).

Cacova Ierii, Dondoşoae (de zgaibă).

19'Ocoliş, Gondiulească (de potcă).

Vezi Texte, p. 107-127.

Vezi, Texte, p. 117-118, 130, 161.

Vezi Texte, p. 153.

Vezi Texte, p. 178-179.

ÎNCHEIERE

În cercetările noastre din Muntii Apuseni ne-am ocupat in primul rând de aşa-numita magie difuză, pe care o practică sau aderă la ea întreg satul (credinte, superstitii, datini, obiceiuri, practici etc.), din care am schitat perspectiva magică asupra lumii. A doua problemă care ne-a retinut atentia a fost magia privilegiată, sau individualizarea puterii magice, reprezentată prin vrăji. Am analizat cu această ocazie şi rolul activ, creator al vrăjitorului, precum şi situatia lui fată de grupul social. A treia problemă cercetată cu mai multă atentie o constituie descântecele, care nu sunt decât individualizarea tehnicei magice. Ele au fost studiate tot in strânsă legătură cu viziunea, tehnica şi ritualul magic, precum şi cu rolul de creator al descântătorului.

În concluzie putem afirma, in baza materialului cules din Muntii Apuseni, că trăieşte in satul românesc când s-a păstrat in autenticitatea sa arhaică -un aspect esential, trăvechi şi permanent activ, ce constituie o adevărată „activitate" magică. Această activitate se desfăşoară pe un plan psiho-social şi se împleteşte cu celelalte activităti: religioasă, economică, artistică şi biologică.

E momentul să ne întrebăm care sunt motivele profunde ale sufletului uman care î1 fac sş-şi construiască o lume văzută in perspectivă magică şi să desfăşoare o activitate conform principiilor magice. În această privintă credem că Lucian Blaga, vorbind despre „finalitatea subiectivă" a ideii magice, are dreptate când afirmă că sufletul omenesc se simte mai bine într-o lume alcătuită conform principiilor magice care nu sunt decât legile sufleteşti -decât într-o lume alcătuită după legi mecanice. Lumea văzută magic e o lume însufletită, deci prielnică şi familiară sufletului omenesc pentru a-$i spori substanta, pentru a se însufleti, in sensul unei auto-inductiunil. Lucian Blaga mai aminteşte, alături de functia psihologică a ideii magice, o serie întreagă de functiuni: ontologică, cognitivă, religioasă, poetică şi pragmatică, încât prezenta

şi permanenta ideii magice în conştiinta umană este nu numai explicată, dar pe deplin justificată. „Oricâtă critică i s-ar aduce scrie L. Blaga -e aproape sigur că ideea magicului nu va putea să fie niciodată izgonită din conştiinţa umană. lar dacă ar fi izgonită de aci, e sigur că ideea magicului va continua să palpite în subconştientul uman, înrâurind de acolo orientarea în cosmos şi cele mai alese simtăminte ale noastre”2.

Despre functia psihologică a magiei a vorbit şi B. Malinowski care pune în legătură cu afectele de,teamă” şi,sperantă”, precum şi Bergson care sustine ca motiv fundamental în actiunea magică,dorinta”. Viziunea magică a lumii n-ar fi decât icoana subiectivă a lumii ce ne înconjoară văzută în perspectiva dorintei. Fiind bazată pe aceste afecte principale: dorintă, 'teamă, sperantă, magia se referă la cele mai diverse activităti omeneşti, dar în primul rând ea apare în legătură cu mijloacele şi procedeele ce servesc la asigurarea existentei vegetative: ocupatii şi medicină. Aceasta nu însemnează că magia intervine în mod exclusiv numai în scop practic. E posibil însă că la început acesta era singurul rost al tehnicei magice. Cu timpul, tehnica magică s-a întrebuintat şi în alte scopuri decât pentru câştigarea existentei. Astfel prin unele vrăji se urmăreşte, după cum am văzut, calităti fizice: frumusete, destoinicie sau intelectual-morale: deşteptăciune, iubire, curătenie sufletească ş.a. În privinta aceasta e caracteristică vraja pe care o fac în Muntii Apuseni căluşarii pentru a câştiga calităti exceptionale în materie de dans3, sau în alte regiuni fermecarea fluierului pentru ca flăcăul respectiv să poată învăta orice cântare. Toate acestea dovedesc cât de felurite şi intense sunt interventiile magice în viata omului.

Dar magia nu s-a limitat în decursul timpurilor numai la functii de natură individuală, ci a jucat şi un adevărat rol social. Începuturile autorităti (şef, preot, rege), cât şi autoritatea la popoarele primitive de astăzi este mai mult de natură magică. Preotii şi regii erau în primul rând

vrăjitori după cum o dovedesc lucrările de specialitate (Frazer, Davy-Moret, Huvelin, Gurvitch). De asemenea ideea de proprietate s-a elaborat în strânsă legatură cu ideea magică ce se găseşte latentă în notiunile de „totem" şi.,tabu". Şi tot prin ideea magică s-au delimitat cele dintâi comunităti omeneşti (clanurile) în care înrudirea a fost precedată de participarea totemică. Riturile şi procesiunile magicoreligioase au contribuit şi ele efectiv la cimentarea primelor comunităţi omeneşti.

Desigur că cercetările noastre asupra magiei în Munţii Apuseni nu sunt chemate să lămurească toate problemele pe care le amintirăm. Rostul lor, după cum am spus în considerable introductive, este mult mai modest: de a prezenta un fragment din materialul românesc referitor la interesanta problemă a magiei. Acest fragment am tinut să-l prezentăm ca pe un întreg viu şi nu în elemente disparate, fără viată. În al doilea rând am dorit să prezentăm un aspect bogat, dar putin cunoscut al satului românesc, aspect ce constituie în acelaşi timp şi un element esential al sufletului omenesc de pretutindeni.

NOTE:

1 L. Blaga, Despre gândirea magică, Bucureşti, 1941, p. 162. 2 L. Blaga, op. cit., p. 173.

3 Cf. Frâncu-Candrea, op. cit., p. 130-133.

Texte

Descântece (Teme şi variante)

I. DE POTCA

Doamne, ajută, Doamne, Vineri zi de post,
Cădelniţa lu Hristos.
Rogu-mă cu toţi sfinţii,
5 Cu toţi îngerii,
Cu Rugăciune rugată,
Cum se roagă lumea toată, Doamne ajută, Doamne,
Şi mă iartă.
10 Doamne ajută, Doamne, Doamne, ajută descântecului meu
Cum l-o descântat

Sfânta Doamnă, Sfânta Mărie
Folosul lui (cutare) să hie.
15 (Părintele Andrei)
Plecă pe cale,
Pe cărare,
Să-ntâlni cu curoii şi curoaiele Cu strâgoii şi cu strâgoaile
Cu pocitorii şi cu pocitoarele (Cu mâncătorii, cu mâncătoarele)
Sângele i l-o beut Carnea i-o mâncat,
Potcă în cap i-o pus
Şi-n obraz şi-n oasele din gură Şi măsăle pusui-o.
Şi (preotu Andrei) prinsă a să cânta
Şi a să văieta.
Nime-n lume nu-l aude,
Numa Sfânta Doamnă,
Sfântă, Sfântă Mărie,
Din părăţia cerului,
De-a dreapta Tatălui.
Da' ce te cânţi părinte De ce te vaiţi?
O, Sfântă Doamnă, Sfântă Mărie,
Da' eu cum nu moi cânta Da' cum nu moi văieta Că mă luai pe cale,
Pe cărare
Şi mă-ntâlnii cu curoii şi curoaiele
Cu strâgoii şi cu strâgoaiele Cu pocitorii şi cu pocitoarele (Cu mâncătorii, cu mâncătoarele).
Sângele mi l-o luat,
Carnea mi-o mâncat,
Potcă în cap şi-n obraz Şi-n oasăle din gură,
Măsăle pusun-i-o.
Nu te cânta (Preot Andrei)
Nu te văieta,
Că la tine scoborî-moi,
Pe scară de ciară,
Pe scaun de aur Şi sănătate aduce ţi-oi. Întoarce potcă înapoi Cum întoarce Sfântu soare Dacă trece de

amiază (Cum întoarnă sfântu soare) Şi sfânta zî-n de-amin de sară. Întoarce nu-l umfla,

Nu-l durea Nu-l ţepeni,
Nu-l amurţi,
Nu-l săpa,
Nu-l strâca Nu-l săjeta Şi întoarce,
Întoarce înapoi (Şi preotu Andrei)
Din apa asta va bea
Şi s-o apăla
Să-i vie *sfede* (putere)
Şi putere Şi sănătate
Şi să se întremeze la capu Şi obrazu De sfede Şi oasele din gură Măsălele

Sa i se întemeieze sfede,

De putere şi de sănătate, Cum s-o întemeiat Câmpu de iarbă Şi codru de frunză, Schicuţiu grâului În postu Sânchetrului. Întoarce, că de nu-i întoarce De voie,

Îi întoarce de mare nevoie. Că şi Capră neagră,
În chiatră calcă,
Chiatra seacă în 4 creapă, Aşa să crepe
Curoii şi curoaiele,
Curcoii şi curcoaiele,
Strâgoii şi strâgoile (Mâncătorii şi mâncătoarele).
Şi părintele Andrei Să rămâie curat Şi luminat,
Ca Sfânta Maică ce l-o lăsat,
Ca domnu din ceriu ce l-o lăsat.
Şi să aibă leacu
După gura mea
După limba mea
După cuvântu
De la Dumnezău Sfântu.

(Se aduce apă „neumblată” de la râu mai înainte de a se face zâuă. Să ia un vas în care să strânge cărbuni. Cărbunii să numără înapoi: 9, 8, 7, etc. Vasu să pune pe vatră pe care s-o făcut o cruce cu un cuţit cu aramă cu care se amestecă în apă. Aduci şi 9 aşchii pe vatră şi după ce descântă o dată aruncă câte una în jos pentru ca să nu

uite şi scuipă de trei ori. Descântă monoton („coată”) şi cu voce înceată. Versurile 21, 44, 96 se spun numai de o gură. Învăţat de la soacră-sa.)

Ocoliş, 21 iulie I939 Maria Manciu, 73 ani

2

Să-i crepe coaiele,

De-i muiere Despleată-i-să cosâţăle. De-i de fată mare,

Să-i crepe ţâţele.

De-i de copil nepriceput, Să-i crepe călcâiele.

Potcă mare, potcă mică,

Potcă de bărbat,

Potcă de muiere,

Potcă de muiere cu casă,

Potcă de văduvă rămasă,

Potcă de fată mare,

Potcă de copchil nepriceput,

De-i hşi de bărbat,

(De 9 ori se stânge cărbuni numărând înapoi bea şi să spală, apa o ţâpă în ţâţâna uşii. Cărbunii îi ţâpă une nu ajunge soarele.)

Ocoliş, 21 iulie 1939 Maria Manciu, 73 ani

3

D-ne ajută D-nă, Sfântă Mărie Mare,

Roagă-te Maică Luminată, Maică Luminată, rogu-te lui D-Pentru Niculae.

S-o luat Niculae pe cale, pe cărare,

În răsărit de soare,

În uliţa mare,

S-o tălnit cu potca ai mică,

Cu potca ai mare,

Cu potca din drum,

Cu potca din cărare,

Cu potcă de fată mare,

Potcă de văduvă grasă,

Potcă de fată frumoasă,

Potcă de om lenios,

Potcă de om frumos,
Potcă din vânt,
Potcă de pe pământ,
Potcă din potca ai mare Pocitu-l-o, deochiatu-l-o,
La mână aruncatu-i-o durere, Nime nu-l vede, nime nu-l aude, Numa Doamnă, Sfântă Mărie Mare
Scoborând pe scară de ciară albă Cu păr galben despletit,
Cu glas mare de aur străgân;
Nici nu te cânta, nu te văieta,
Că apă din izvorul lui Iordan De gura Sofiei Descântată lua-oi, Şi spăla-te-oi
Şi de potcă şi de bubă dureroasă Eu pe tine vindeca-te-oi.
D-ne ajută în zua de astăzi Şi în ceasu aesta,
Ieşi potcă, ieşi din crerii capului De la Niculae
(Cu 3,5,7,9 cărbuni în apă de i om din Cacova Ierii.)
Hăjdate, 20 august 1939 Sofie Fărcaş, 57 ani
Ieşi din bolboşii ochilor Şi din zgârcii nasului Şi din faţa obrazului Şi din rădăcina măselelor Şi din crucile şelelor;
Din grumazi, din chiept,
Din inimă, din rânză,
Din foale, din plumâne Şi din pchicioare Şi din toate vinele Şi închieturile lui Niculae,
Că de nu-i ieşi de voie Îi ieşi de mare nevoie Că cu briciu de-argint brici-te-oi În marea neagră arunca-te-oi. Acolo să pchei,
Acolo să răspchei,
Ca roa de soare,
Ca spuma de pe mare,
Ca schopchitu su picioare.
Şi Niculae să rămâie De potcă şi de deochiat Să rămâie curat, luminat, vindecat
Ca argintu curat,
Ca auru străcurat,
'. O dată coţi cu cuţât cu aramă de la un

Şi sănătos ca născut Din mama lui curat Şi de toate vindecat.

4

Chică aicea,
Chică-n pchiatră,
Crepe-n patru
Cine-o deochiat pe Niculae.
Eşti potcă de 99 de iţe,
Din 99 de seminţe,
Nu-l poci, nu-l deoche, Crepe-i irma,
Crepe-i ţâţăle,
Cură-i laptele,
Hie-i bine ca la hăla Ce l-o diochiat.

(De 9 ori. În apă cu 9 cărbuni îi ţâchi îndăiăpt de la 9-1. Să spală cu apă şi bea de 3 ori.)

De eşti potcă din ochi verzi, De eşti potcă din mâncare, De su irimă,
De pe maţă.
De su maţă,
Din toate vânuţele,
Din toate osuţele Din toate mâduâţele.

Ieşi potcă mare, potcă mică, Că de nu-i ieşi de voie Ăi ieşi de mare nevoie Cu gura te-oi blăstăma Cu cuţâtu te-oi tăia Cu focu te-oi arde Cu apă spăla-te-oi Cu sufletu sufla-te-oi.

5

Doamne ajută, Sf. Maică Precestă
Şi sfânta dragă zi de astăzi.

Mă luai pe cale, pe cărare Până la mnez de cale Mă-ntîlnii cu 99 de deochetori 99 di şezători, iar 99 deochetori
Une mereţi voi 99 de şezători
Merem la Ioan puterea să i-o luăm carnea să i-o mâncăm.
Acolo nu vi-ţi duce Eu voi întoarce,
Nu cu puterea me,
Că cu cuvântu meu Puterea de la Dumnezău.

Hăjdate, 21 august 1939 Nastasie Neamţ, 59 ani

(De 3 ori. Cu 9 cărbuni, numeri 9-1. Să spală cu apă şi bea de 3 ori. Dintr-o muiere bătrână Chimoae.)

De eşti potcă din somn,
De eşti potcă din vânt,
De eşti potcă din gând,
De eşti potcă din mâncare,
De eşti potcă din beutură,
De eşti potcă din mirare,
De eşti potcă de fată mare,
De eşti potcă de muiere lenioasă, De eşti potcă de fată frumoasă, De eşti potcă de om lenios,
De eşti potcă de ficior frumos, Ieşi potcă mică, potcă mare,
De la Ion din crerii capului Din faţa obrazului Din rădăcina măsălelor Din dinţi,
De pe limbă,
6
Doamne ajută-mi, Sfântă Mărie Sfântă zî dragă de astăzi.
Potcă mare, potcă mică,
Potcă din uitătură,
Potcă din mirătură,
Potcă din ochi albi,
Potcă din ochi negri,
Potcă din ochi mnerii,
Potcă din vânt.
Ieşi din crerii capului,
Din bolboşu ochilor,
Din faţa obrazului,
Din rădăcina dinţilor,
Din vinele grumazâlor,
Din crucile şelelor,
De pe irimă,
De eşti potcă din beutură,
Hăjdate, 20 august 1939 Ilea Mărie, 78 ani
Din irmă, de su Să-i crepe irmă, capu

Din coş, de su coş,
Din rânză, de su rânză,
Din plumâne, de su plumâne,
Din crucile şelelor,
Din toate vânuţăle,
Din toate osuţăle.

Că de nu-i ieşi
Cu gura blăstăma-te-oi,
Cu focu arde-te-oi,
Cu furcuşa spinteca-te-oi,
Cu cuţâtu spinteca-te-oi,
Cu apă spăla-te-oi,
Cu suflet sufla-te-oi

(suflă peste ea).

(A treia oară zâce:)
De te-o deochiat
Muiere curată, necurată,

Ca napu,
Pchice-i păru,
Crepe-i ţâţăle,
Cură-i laptele,
Caşte gura,
Scoată limba,
Cură-i balele,
Umble prin sat
Ca un câne turbat.
De-o deochiat bărbat
Curat, necurat,
Crepe-i capu ca napu,
Caşte gura,
Scoată limba,
Cură-i balele,
Umble prin sat
Ca un câne turbat.

(De 3 oii cu 9 cărbuni în apă limpede de la fântână, cu cuţât. De la o muiere bătrână Marie Şerban, mătuşă.)

Să limpezească,

Din os de su os,
Din carne de su carne,
Din măduhă de su măduhă. Să şie lucru curat Din diochetură,
De o deochiat oarecine fată, Să trăiască, să bătrânească, Nimic să nu folosească. De-i muiere să-i crepe capu Ca macu,
Inima ca păsatu.
Să-i pchice cosâţele,
Să-i crepe ţâţele,
Pă toate ogoarele,
Să le beie cioarâle.
7
Potcă ţâpată, aruncată,
Din 9 feluri mestecată,
Din boboşu ochilor,
Din clirile capului,
Din faţa obrazuiui,
Din grăcile nasului,
Din fălcile obrazului,
De su rădăcina măsălelor, Din vinele grumazâlor, Alege-te din maiu,
Din rânză, de su rânză,
Din buricu, de su buricu, Din os, de su os,
Din măduhă, de su măduhă, Toate ninicăturile Să se rărească,
Hăjdate, 20 august 1939 Adolfina Roman, 47 ani
(O singură dată, în apă neîncepută. Dimineaţa iei apă cu o ulce de 2 ori o ţâchi jos şi a trâia oară o ei.)
Jara, 5 august 1939
Marie Lăcătuş, 60 ani
De bărbat curat, necurat, Spurcat, ginovat,
Crepe-i ţâţăle,
Pchice-i păru,
Saie-i ochii.
Dacă-i deochiată de muiere Curată, necurat,
Spurcată, ginovată,

Crepe-i ţâţăle,
Pchice-i păru,
Saie-i ochii.
Doamne ajută, Sfântă Mărie Sf de tine, Sf M. Precestă.
9 râne, 9 de deochiu,
8 râne, 8 de deochiu,
7 râne, 7 de deochiu,
6 râne, 6 de deochiu,
5 râne, 5 de deochiu,
4 râne, 4 de deochiu,
3 râne, 3 de deochiu,
2 râne, 2 de deochiu.
Dacă-i deochiată Finica
(De 3 ori şi 9 ori. Cân îi de potca ai mare cot de 9 ori cu 9 cuţâte, 9 cărbuni în apă. Cân ni de grabă ţâp şi 3. eu nu cot sâmbăta şi dumineca că doar ăla îi blăstăm, cân îi rău n-aş lăsa omu să moară.)
Creapă-i Doamne ţâţăle,
Să-i cură laptele.
Mă-ntâlnii cu fată Curată, necurată,
Creapă-i Doamne pulpele,
Să-i cură sângele,
Să rămâie curată şi luminată,
Ca argintu străcurat, cum maica sfântă o dat.
(De 9 ori. Tot cu cuţât în apă.)
9
Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă dragă zi de astăzi. Mă-ntâlnii cu 9 poştaşe Cu 9 vămaşe Cu 9 fermecătoare Cu 9 deochetoare Mă-ntâlnii cu bărbat Curat, necurat Mă-ntâlnii cu muiere Curată, necurată
Lita Românească, 16 august 1939 Ilea Irină, 47 ani
Maria să rămâie curată, luminată, Ca argint curat,
Ca tatăl din ceriu ce o lăsat.
Ca Dumnezău ce o făcut Ca-n ceasu ce s-o născut.
Rău de pe Maria să meargă Unde cocoş negru nu cântă, Găină neagră nu cârcăieşte, Corman nu s-aude.

10

Doamne ajută Dragu meu de Dumnezău Şi sfântă Maică Precestă. De o deochiat bărbat curat, Muiere curată, necurată, Crepe-i ţâţăle Pchice-i cosâţăle,

Meargă-i balele ca la câni ăi turbaţi,

Lita Românească, 16 august 1939 Vlas Susană, 64 ani

Maria lămâie curată, luminată.

Treacă, pchice-i părul, Saie-i ochii.

De-i deochiat de fată Curată,

Crepe-i ţâţăle,

Pchice-i părul,

Saie-i ochii,

De-i deochiat de bărbat Curat,

Crepe-i ţâţăle,

Pchice-i părul,

Saie-i ochii.

De-i deochiat de muiere Curată, necurată,

Pchice-i părul,

Saie-i ochii.

Iară Ion să rămâie Curat, luminat Ca aur sfânt străcurat,

Ca Maica Sfântă ce l-o dat.

11

Doamne ajută, Sf. Mărie, Sfântă de Tine.

9 râni, 9 de deochiu,

8 râni, 8 de deochiu,

7 râni, 7 de deochiu,

6 râni, 6 de deochiu,

5 râni, 5 de deochiu,

4 râni, 4 de deochiu,

3 râni, 3 de deochiu,

2 râni, 2 de deochiu,

Un rân, un de deochiu. Ion să luă sănătos, voios, Pă cale, pă cărare,

Cân fusă la mijloc de cale Să-ntâlnii cu ochitorii,

Cu pocitorii Săjetatu-l-o Dracu scuturatu-l-o.

De-i deochiat Ion De ficior curat,
Crepe-i boarşele,
(De 3 ori, în apă cu 3 cărbuni. De la mama din Hăjdate.) Lita Românească, 20 august 1939 Mărie Şuta, 42 ani
(De 3 sau 9 ori. Prima dată ţâpăm 9 cărbuni în apă din apă mergătoare -şi cotăm cu un cuţât de aramă. La potca ai mare coţi cu 9 cuţâte, cu fieştecare cuţât de 3 ori. Să spală cu apă.)
Crepe-i ţâţăle,
Cură-i maţăle,
De l-o deochiat fată mare, Fată mică,
Crepe-i ciapa,
Cură-i crerii,
Şi de la el potca luaţi, Păstă Marea Roşie O ţăpaţi,
12
Doamne ajută,
Sfântă zî de astăzi, Sfântă Maică Precestă, De l-o deochiat Pe (Vasâlie) bărbat Crepe-i boarşele,
Cură-i maţăle.
De l-o deochiat muiere Curunată ori necurunată,
Lita Rmânească, 17 august 1939 Ilea Mitrea (Todoraş), 47 ani
(Cutare) să rămâie Ce l-o dat
Sfânt curat Şi ca Maica Sfântă
Ca Dumnezo Ce l-o dat.
(De 9 ori. Dacă cumva îi rău atunci îi scuip în frunte de 3 ori şi numai descântă. Se descântă şi numai o dată cân e bolnav rău. De la nişte mocani, le-am dat sălaş, am avut o fată beteagă şi-or cotat. „De atâta lume pe astă vreme nime nu m-o cercat” -coată. Frumos cu ruga lu Dumnezău şi în apă cu cuţât.)
De-i deochiat De fată mare,
Pchice-i părul,
Crepe-i ţâţăle,
Meargă-i sângele.
Fugi potcă mare,

Fugi potcă mică,
Fugi potcă de 9 feluri,
Că de nu-i fugi de voie,
Îi fugi de mare nevoie,
Cu cuţâtu te-oi împunge, Cu cuţâtu te-oi străpunge, Şi-n foc te-oi ţâpa,
Acolo să pchei,
Ca roua de soare,
Ca scopchitu su picioare. Ie-te, dute-n munţi pustii, Une cocoş nu cântă, Păsări nu ciripesc,
Acolo să pei,
Şi să răspei.
13
Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă Maică Precestă.
Să luă Gheorghe pe cale,
Pe cărare,
Pă drumul ăl mare,
Să-ntălni cu roiu,
Cu strâgoiu,
Maica Sfântă-n cale-i ieşi: Staţi în loc, staţi în loc, Sângele nu il beţi,
Puterea nu i-o luaţi,
Inima nu i-o strâcaţi,
Lăsaţi-l sfânt şi curat,
Ca ou străcurat,
Cum Dumnezo l-o lăsat.
De-i deochiat de bărbat,
Să-i pchice părul,
Să-i crepe boarşele,
Meargă-i sângele.
De-i deochiat de muiere, Meargă-i sângele,
Pchice-i părul,
Pădureni, 2 august 1939 Vironica Cordiş, 78 ani
(De 9 ori. Ţâchi de 3 ori câte 3 cărbuni. O învăţat de la ţâgană. Ştie şi soţia.) Şchiopi, 4 august 1939 Gheorghe Popa, 73 ani 14
De la Gheorghe, Din spatele lui, Din sângele lui, Din

măduha lui. Să te-alegi,
Potcă mare,
Potcă ţâpată,
Potcă aruncată,
Cu cias rău mestecată, Alege-te, culege-te,
Sau din muncă Postu Sfântă Măriei Descânteca me Da leacu la Gheorghe Să şie.
Să te culegi,
De te-ai ţăpat Pin foame Sau din ridicătură Sau din trudă
(De 9 ori. Cu 9 cărbuni în apă cu acu sau cu cuţât. O fost o bătrână de 90 de ani care o ştiut de aici Surduc.)
Surduc, 5 august 1939 Rostaş Marie, 33 ani
15
O săcă şi o mâncă,
Irma ei, putere ei.
Cu glas mare (până-n cer) Cu lacrămi până-n pământ,
Ce te cânţi, ce te vaiţi?
Nu te cântă, nu te văieta. Dacă din apa asta îi bea Şi ti-i spăla,
Dumnezău te-a tămădui, Mai mândru şi mai frumos, Pe de 3 ori pe cum ai fost.
Doamne ajută, sfântă sâmbătă seara
Sfântă de tine,
Decânteca Sfântă Mărie, Leacu a lu Ion să şie.
Să luă pă cale, pă cărare, Să-ntâlni cu potca hei mare, Cu fată curată, necurată, Ficior curat, necurat,
Bărbat curat, necurat,
Muiere curată, necurată,
Cu ficior curat, necurat,
O săcă şi-o mâncă, Puterea lui şi capu lui.
Nu te cânta, nu te văieta, Că cu apa asta te-oi spăla, Şi te-oi tămădui.
16
Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă de tine,
Leac să şie.
Să luă pă cale,

Pă cărare,
Să-ntâlni cu potca mare,
Cu fată curată, necurată,
(De 3 ori, în apăcu 9 cărbuni, cu cuţâtu fac cruce, fac şi jos şi suflu peste ea.) Filea-de-Sus, 19 august 1939 Ana Lupea, 56 ani
(De 3 ori în apă cu 3 cărbuni. De la mama mea.) Filea-de-Sus, 18 august 1939 Fertea Mărie a Voasî, 48 ani
17
Până la mnez di cale, Să-ntîlni cu 9 curcoi, Cu 9 strâgoi,
Cu 9 muieri,
Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă de tine,
Să luă Gheorghe pă cale, pă cărare.
Cu glas mare până-n ceriu, Cu lacrămi până-n pământ. Nu te cânta Gheorghe Că din apa asta dacă-i be Dumnezău te-a tămădui Şi mai frumos îi şi.
Cu 9 bărbaţi,
Cu 9 fete mari,
Cu 9 ficiori holtei, Pin irmă-l săjetă, Pin rărunchi,
Pin toate vinele, Gheorghe să cântă, Şi să văită,
Ca argintu străcurat,
Ca Dumnezău ce te-o dat.
În irma lui l-o săjetat,
În trup şi-n toate sâmţârile, Cu glas mare până-n ceru, Cu lacrămi până-n pământ. Nu te cânta, nu te văieta, Că, dacă din apa asta îi be, Şi te-i spăla,
Dumnezău te va tămădui, Mai mândru şi mai frumos, Pă de 3 ori cum o fost,
Ca argintu picurat Şi ca vinu străcurat.
18
Doamne ajută, Sfântă de Tine, Descânteca Sfântei Mărie, Leacu al lui Ion să şie, Descânteca-i de la mine, Leacu-i de la Dumnezău.
Să luă Ion pă cale, pă cărare, Să-ntâlni cu potca ai mare, Potca ai de 9 feluri.
Bărbat curat, necurat,

Muiere curată, necurată,
Ficior curat, necurat,
Fată curată, necurată,
Copil curat, necurat,

(De 9 ori, cu apă şi 9 cărbuni şi cu cuţât. Cân ţâchi cărbunii: ăsta-i de diochiat, ăsta-i de potca ai mare, ăsta să şie leacu; de 3 ori 3. De la o babă din Săcel.) Filea-de-Sus, 19 august 1939 Vironica Dumitru, 55 ani

(De 7 ori, în apă de 3 ori câte 3 cărbuni, cân ţâchi zâci: „Ăsta-i de diochiat, ăsta-i de mnirare, ăsta-i de potca ai mare”. Cându-i omu diochiat cărbunii să lasă la fund. Faci cruce cu cuţâtu în apă, omu be de 3 ori până la 9 ori şi să spală de 3 ori.) [Dictat].

Filea-de-Sus, 19 august 1939 Vironică Marţiş, 42 ani

18 bis

Doamne ajută-mi,
Sfântă de tine,

Descânteca Sfântă Mărie, Leacu la cutare om să fie. Descânteca e de la mine, Leacul e de la Dumnezău. S-o luat omul pă cale,

Pă cărare,
S-o întâlni cu potca
Hei mare,

Cu potca hei de 9 feliuri, Bărbat curat, necurat, Muiere curată, necurată, Ficior curat şi necurat,

Fată curată şi necurată,
Cu copil curat şi necurat,
În inima lui l-au săjetat,
Şi prin trupul lui l-au săjetat,
Şi prin tote osele lui l-o săjetat.
Ieşi potcă înverinată,
Din crerii capului,
Din faţa obrazului,
Din bolboşii ochilor,
Din auzul urechilor,
Că cu focu arde-te-oi,

Cu cuţâtu împunge-te-oi, Din gene, de su gene, Din

piele, de su piele, Din toate vânuţăle,
Din toate osuţăle.
Pe de 3 ori cum ai fost:
Ca argintu picurat Şi ca vinu străcurat.
Filea-de-Sus, 19 august 1939 Vironica Marţiş, 42 ani
Nu te cânta şi nu te văieta,
Că dacă din apa asta îi bea Şi te vei spăla,
Dumnezîu te va tămădui,
Mai mândru şi mai frumos,
19
Nu te gâni,
Nu te supăra,
Dintr-alea una îi scăpa, C-om împunge,
L-om străpunge,
Cu 99 de cuţâte,
Ascuţâte,
Să pcheie,
Să răspcheie,
Ca scopchitu-n cale,
Ca spuma de pe mare.
3 cărbuni şi iar coţi, până de 9 ori.)
Să luă Ion pe cale, pe cărare,
Cân fu la mijloc de cale,
Să-ntâlni cu 9 buboni,
Cu 9 boboane,
Cu 9 cuconi,
Cu 9 coconiţă.
Cum îl văzură Sângele il beură,
Carnea i-o mâncară,
Potca ai mare în trup i-o lăsară.
(De 9 ori. Ţâpi 3 cărbuni şi coţi, ţâpi Filea-de-Jos, 19 august 1939 Popa Grăpchina, 73 ani
20
Doamne ajută, Sfântă Mărie,
Sfântă zî de astăzi.
Să luă (cutare)
Pe cale, pe cărare,

Să-ntâlni cu 9 muroaie,
În cale.
Cu 9 strâgoaie,
Cu 9 poncişitoare,
Cu 9 deochitoare.
Cu ochii să uitară Inima o săjetară.
Ieşi potcă înfocată,
(De 3 sau de 9 ori. De la o babă bătrână Maria Sima Stolna.) Filea-de-Jos, 19 august 1939 Iosif Sima, 81 ani
21
Sfântă Miercuri de astăzi, Să se roage maica luminată
Roagă pe Maica luminată De Dumnezău Sfântu,
(Pentru cine-i beteag) Dumnezău să-l facă sănătos, Să-i stângă durerea,
Şi înherbinţeala din cap,
Şi din picioare,
Şi din dinţi,
Şi din măsăle,
Cum să stâng cărbunii Aeştia în apă.
Leacu de la mine cuvântu Leacu de la Dumnezău Sfântu. Potcă din cale,
Potcă din cărare,
Potcă din potca ai mare,
Potcă din râs,
Potcă din plăns,
Potcă din voie bună.
Cu ajutorul lui Dumnezău Şi cu gându lu Dumnezău I-l scoată ciasu hăl rău Din cap cu ajutorul lui Dumnezău.
22
Să să stângă duroarea Ca cum să stâng cărbunile Şi herbinţălile să să stângă ca cărbunile
Şi de potcă şi de duroare să-i treacă
(De 3 ori, stâng 9 cărbuni, cu cuţât.) Săcel, 16 august 1939 Maria Matei, 43 ani
Peste 99 de mirişti,
Peste 99 de păduri,

Peste 99 de poduri,
Peste 99 de ape,
Peste 99 de şanţuri nerânite, Peste 99 de drumuri părăsâte. Potcă de om bătrân,
Potcă de muiere bătrână, Potcă de bărbat,
Potcă de muiere,
Potcă de ficior holtei,
Potcă de fată mare,
Potcă de copil mic.
O pociră şi o diochiară Strâgoii, fermecătorii,
Din lume, din ţară,
De peste 9 hotară.
Atunci să poată săca,
Să-i poată mânca
23
De-i fermecată de bărbat,
Să-i plesnească coaiele Şi să-i lasă sângele Să umble peste 99 de hotare, Peste 99 de cucuruzăşti,
Peste 99 de mirişti,
Peste 99 de dealuri,
Peste 99 de poduri,
Peste 99 de ape,
Peste 99 de şanţuri nerânite, Peste 99 de drumuri părăsâte. Vaca să răsaie curată Şi luminată cum Dmnezău o Fost dată.
De-i fermecată de muiere Să-i plesnească ţâţăle Şi să-i iasă laptele.
Şi să umble peste 99 de hotare Peste 99 de cucuruzăşti,
(De 3 ori, cu apă, cu 9 cărbuni.) Săcel, 18 august 1939 Roştaş Todosie, 64 ani
Şi iarba cât o călcat.
Să răsaie curat şi luminat Cum Dumnezău l-o dat.
Iiima lui şi plumânile lui Cân i-o număra Paşii câţi o păşit,
Urmele câte le-o urmat
Potcă strâgată,

Potcă ţâpată,
Potcă aruncată,
Potcă din vânt,
Potcă din gând,
Potcă din vis,
Potcă din plâns,
Potcă din mirare,
Potcă din potca ai mare, Potcă de 99 de feluri,
Nu coace, nu sparge, Ci-napoi întoarce.
Îi întoarce de nevoie:
Cu cuţâtu te-oi tăia,
Cu gura te-oi descânta,
În Dunărea mare te-oi ţâpa, Şi-acolo să pchei,
Ca roa de soare,
Ca scopitu su picioare.
De-oi hi deochiat de bărbat Să-i pchice pchicele,
Să-i crepe matâle.
De-oi hi deochiat de muiere, Să-i pchice chicele,
Să-i crepe ţâţăle.
Leacu de la Dumnezău Descânteca de la mine.
Nime-n lume nu-l auzî Numai Maica Domnului Din poarta cerului.
Ioane, de ce te cânţi,
Ce te vaiţi,
Ce te dăuleşti?
Bine faci Maică Sfântă Că mă întrebi.
Cân fusei la mez de cale Mă-ntâlnii cu potca-n cale. Pocă mică,
Potcă mare,

Potcă mnică,
Potcă mare,
Potcă curcoaie,
Potcă strâgoaie,
Potcă ţâpată,
Potcă aruncată.
Ieşi din crerii capului, Din faţa obrazului, Ieşi din

rânză,
Ieşi din inimă,
Ieşi din tăt trupu, Ca-şa ţi-oi cota Şi-aşa ţi-oi descânta De toate deocheturile.
(De 9 ori, în apă cu 9 cărbuni. Îi dă să beie.) Muntele Săcelului, 24 august 1939 Anuţa Gherman, 59 ani
(De potcă cân îl doare la inimă, cu cuţâtu.) Agriş, 2 august 1939 Maria Lucă, 59 ani
25
Potcă de neamţ, Potcă de sas, Potcă de rus,
Potcă de rumân, Potcă de ungur, Potcă de jidov,
Potcă de telean,
Potcă din vânt,
Potcă din apă,
Potcă din ţâpătuiă,
Din drum,
Potcă din cale,
Potcă din potca ai mare.
Îl pociră şi-l deochiară
(De 9 ori. Cu apă şi cu 9 cărbuni nu Muntele Săcelului, 24 august 1939 Anuţa Gherman, 50 ani
Strigoi, fermecătorii din ţară, De peste 9 hotară.
Atunci să-i poată săca Irma lui şi puterea Cân i-o număra paşii Cât o păşit
Şi urmele ce le-o urmat.
Lăraţi îndărăt 9-1, cu apa să spală şi be.)
26
Orgoii şi strâgoii Şi fermecătorii Din lume din ţară De peste 9 hotară Acolo să pchei.
Doamne ajută-mi Sfântă Marie,
Sfântă de Tine,
Leacu să şie a lu Gheorghe. Îl pociră Şi-l deochiară
(De 3 ori, în apă proaspătă pui 3 jaruri, cu cuţâtu.) Săcel, 16 august 1939 Arion Valerie, 48 ani
27
Potcă de bărbat,
Potcă de muiere,

Potcă de fată mare.
De o gheochiat bărbat, Cu ochi şercheşti,
Cu ochi broşteşti,
De o deochiat bărbat, Să-i crepe coaiele Şi să-i cură maţăle,
Şi să-i saie ochii Şi să-i crepe inima.
De o deochiat muiere,
Curată, necurată,
Cu ochi şercheşti,
Cu ochi broşteşti Şi să-i crepe ţăţăle,
Să-i cură laptele Şi să-i pchice cosâţăle Şi să-i saie ochii.
De o deochiat fată Curată, necurată,
Să-i crepe pruna la fată, Şi să-i cură sângele, Să-i pchice cosâţăle.
(În apă coţi de 9 ori cu cărbuni. Faci cruce pe ulce. Potcă = durere la inimă şi la cap, deochiat.)
Făgetul Ierii, 31 iulie 1939 Floare Lung, 85 ani
28
Sunt ochi mnieri,
Sunt ochi verzi,
Sunt ochi de pocitoare,
Sunt ochi de potca ai mare.
Mă luai pe cale, pe cărare,
Mă-ntâlnii cu 99 de pocitori,
Cu 99 de pocitoare,
Cu 99 de cuţâte ascuţâte,
Cu 99 de săceri zâmţate,
Tare-l săgetară, tămădui,
Pe cale, pe cărare,
Până la mijloc de cale,
Mă-ntâlnii acolo cu 9 pocitori,
Cu 9 strâgoi,
Şi tare mă săjetară,
Tare inima mi-o mâncară.
- Nu te plânge, nu te necăji,
- Că te-oi

Tare inima i-o mâncară.
Îl prinsă a ţipoti,
Cu ţipote până-n ceriu,
Cu lacrămi până-n pământ,
Nime-n lume nu-l auzî
Numa Maica Precesta,
Din poarta Raiului,
De-a dreapta Tatălui.
- De ce plângi, de ce te vaiţi?
- O, Maică Sfântă,
Cum nu m-oi văieta
Că mă luai de-acasă
Gras şi frumos,

Că de te-o deochiat,
Muiere curată, necurată,
Crepe-i ţâţăle,
Cure-i laptele.
De te-o deocheat
Fată mare curată, necurată,
Crepe-i ţâţăle,
Pchice-i cosâţăle.
De te-o deochiat
Bărbat curat, necurat
Crepe-i boaşele
Cure-i chişatu.

(Descânţi cu o brişcă, cu 9 cărbuni, cu apă hie cum, măcar cum. Cân începi faci cruce şi la fiecare cărbune spui primele patru versuri. Să „coată” de trei ori. Apa o bea şi să spală cu ea în urechi, pe cap. l-o învăţat de la soacră-sa Floare şi soacră-sa de la soacră-sa. Descântecul se învaţă pe furate, cân cot noru-mea stă la spate şi-l învaţă şi ea ştie.)

Cacova Ierii, 29 iulie 1939
Maria Dondoş (Dondoşoaia), 68 ani
29

Doamne ajută, Doamne.
Să luă Ion pe cărare, Să-ntâlnii cu potca-n cale. Stâng

ochiu de ţâgan,

Stâng ochiu de ţâgană, Stâng ochiu de ungur, Stâng ochiu de unguroaică, Stâng ochiu de neamţu, Stâng ochiu de nemţoaică, Stâng ochiu de rus,

Stâng ochiu de rusoaică, Stâng ochiu de jidov,

Stâng ochiu de jidovoaică,

Stâng ochiu de fată mare,

Stâng ochiu de ficior holtei, Stâng ochiu de om bătrân,

Stâng ochiu de muiere bătrână, Stâng ochiu de copchil mic, Stâng ochiu de bărbat cu muiere, Stâng ochiu de nevastă cu ţâţă. De l-o deocheat Bărbat cu muiere,

Să-i crepe boarşele.

De l-o deocheat Nevastă cu ţâţă,

Să-i crepe ţâţăle.

gite0

Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria Bica, 63 ani

Şi nimic nu ţi-a şi Din cotatu meu Din porunca lu Dumnezău. De l-o deocheat bărbat, Crepe-i boarşele,

Cură-i sângele.

De-a şi deocheată muiere, Crepe-i ţâţăle,

Pchice-i cosâţăle.

De-o hi deochiat fată, Cură-i chişaţî,

Pchice-i păru.

30

Doamne ajută, Sfântă Mărie, Să luă Gheorghe Pă cale, pă cărare,

Voios, sănătos,

Să-ntâlni cu potca ai mare Plângân ţipotin,

Cu glas până-n cer,

Cu lacrămi până-n pământ. L-auzi Sfântă Mărie Din mijlocu cerului Nu plânge, nu ţipoti,

Că la tine m-oi coborî Pă scară de ciară

(De 5 ori. Bagi apoi într-un pahar 9 cărbuni şi numeri înapoi. Să coată şi la

(De 9 ori. Cu apă şi cu 9 cărbuni. Bea cân îl deoache cineva. De la mama mea. Eu şi la un câne am cotat.)

Valea Vadului (Cacova Ierii), 7 august 1939 Botaş Anisie, 56 ani

31

Un câne nu bate, Cocoş nu cântă, Vacă nu mugeşte, Ghiţăl nu rage.

Fugi potcă din faţa obrazului, Din crerii capului,

Din irimă, de su irimă,

Din rărunchi, de su rărunchi, Să fugă în munţi pustii,

(De 9 ori.)

Muntele Băişorii (V. Vadului), 7 august 1939 Hărculea Pavel, 80 ani

32

(*Tatăl nostru*)

Mă luai pe cale, pe cărare, Cu săcurea pin pădurea mare Tăiai lemnu mare,

Prinsă-i boii mari,

La jugurile mari,

Cărai lemne mare,

Clădii casa mare.

N-avu cu ce-o coni,

Cu potca o coni.

Cu ce-o lăţui?

Cu potca o leţui.

Şi să rămâne (cutare) curat, luminat

Ca Dumnezău din ceriu ce l-o lăsat.

(De 9 oii, să stâng 9 cărbuni în apă. Să tâmplă că oarecineva are ochi răi şi-l străpunge cu ochii şi moare. Să stânge 9 cărbuni în apă şi cân n-are cine cota, bei apă. De multe ori o păţât la uspeţe că o chicat jos şi i-o strâns cărbunii şi i-o trecut.) Muntele Băişorii, 25 august 1939 Victoria Pitic, 54 ani

33

Crepe-i ochii în patru.

Ieşi potcă necurată Şi te du în munţii pustii, Unde cocoşi nu cântă.

Hei potcă necurată Şi te du

Cum săfumu pă horn, Apa pă vale,

Spuma pă mare.
Doamne ajută, Sfântă Mărie, Leacu să şie,
De limba mea, de gura mea,
La Ion.
De-a şi deochiat De muiere curată,
Crepe-i ţâţăle,
Cură-i laptele.
De o hi de fată curată,
De ochi negri,
De ochi albi,
Să rămâie curată, luminată, Ca Dumnezău ce-o dat-o, Ca maica care-o băiat-o.
34
Doamne Tu-mi ajută mie Descânteca Sfintei Mărie, Doamne ajută la Ioană.
Îi cot de potcă de fată De bărbat,
(De 3 ori, cu apă şi 9 cărbuni.) Poşaga-de-Jos, 29 august 1939 Vărmagă Todor, 70 ani
(De 9 ori, cu apă şi 9 cărbuni. Cân bagă cărbuni face cruce cu mâna dreaptă. De la tata.)
De o hi deochiat de văduvoi... De o hi deochiat de junişan.
De o hi deochiat de bătrână
De o hi deochiat de bătrân,
De-o hi deochiat de copil
Irima ca păsatu,
La Gheorghe să-i şie leacu. De-o hi deochiat de fată mare,
35
De o hi deochiată de bărbat, Să-i ieşie ochii în frunte, Să-i crepe capu ca napu, Irima ca păsatu,
La Gheorghe să-i şie leacu. De o hi deochiat de muiere, Să-i iasă ochii în frunte,
Să-i crepe capu ca napu, Irima ca păsatu,
La Gheorghe să-i şie leacu. De-o hi deochiat de văduvă, Să-i crepe capu ca napu,
Poşoga-de-Jos, 29 august 1939 Botaş Vasilie, 60 ani

De o hi deochiat de domn.

De o hi deochiat de ţâgan... De o hi deochiat de ţâgană.

Şi-n marea roşie te-oi mâna. Acolo să-ţi şie locu,

Acolo să-ţi şie jocu,

Peste colţi fără de vârfuri,

Peste tău fără de funduri. Acolo-i peri, acolo te-i adăvăsi, Acolo să-ţi şie locu,

Acolo să-ţi şie jocu. în foc te-oi ţâpa,

Acolo îi arde,

Acolo îi peri,

Acolo te-i adăvăsi.

Da ieşi şi te răreşte Ca spuma pe mare Ca roa de soare Şi te du în munţii pustii Şi-n chetrii neroditoare Acolo să-ţi şie locu Gheorghe să rămâie Mândru şi curat Ca argintu străcurat Cum îi de Dumnezău dat Şi de Maica luminat Şi de doi părinţi lăsat Şi să şie mândru şi frumos:

Ca codru cu frunze Din Paşti până-n Rusalii,

Ca izvoru cu apă Aşa să se tomnească Şi să să însănătoşiască.

36

S-o luat pe cale, pe cărare,

S-o tîlnit cu 9 urcoi,

Cu 9 urcoaie,

S-o luat pe cale, pe cărare,

S-o tâlnit cu potca mare în cale.

Une mei potcă înfocată,

Potcă înverinată,

Potcă ţâpată,

Potcă aruncată?

Mă duc la Gheorghe Să umflu, să gâmfu,

Să trântăsc,

Să izbesc.

înapoi potcă înfocată,

Potcă înverinată,

Că n-are oasă de-a purta,

Nici irimă de-a răbda. întoarce-te potcă şi ieşi,

Cum să-ntoarce luna spre gătat, Şi soarele spre însărat. întoarce, nu holba ca norii,
Nu săjeta ca săjetătorii,
Că de nu te-i întoarce Şi nu te-i duce de bună voia ta, Te-i duce de mare nevoia mea: Că am 9 cuţâte,
De 9 ori făurite,
De 9 tocili tocilite.
Cu cuţâtu te-oi tăia,
Cu sufletu te-oi sufla,
(De 3 ori, iei apă curată şi ţâchi 3 jaruri şi cu cuţât.)
Oiăşti (Poşoga-de-Sus), 27 august 1939 Ioană Urdă, 64 ani
(De 3 ori.)
Orăşti, 27 august 1939 Ioană Urdă, 64 ani
37
Doamne ajută, Doamne, S-o luat pe cale, pe cărare,
Ce-oi cota la Todor, Cân o fost la calea mare
S-o tâlnit cu potca-n cale.
De-i şi deochiat de bărbat
Curat, necurat,
Crepe-i capu ca napu,
Irma ca păsatu.
De-i hi de văduvă grasă,
Crepe-i ţâţăle,
Despleată-i-să cosâţăle.
De-o hi fată mare,
Bătrânească, cărunţască,
Şi nimic să nu folosească.
Neajunse de soare.
Acolo să-ţi facă pat
Şi colac.
Ion n-are sânge de-ai da,
Nici pat de-al culca,
Nici haine de-ambrăca,
Şi te-mprăştie potcă seacă
De pin oasele lui Ion,
Cum o bea din apa asta
Şi s-o spăla,
Că de nu te-i duce

Numa Ion cum o bea
Din apa asta cotată
Să-i vie puterea
Şi sănătatea,
Ca codru cu frunza,
Izvoarele cu apa,
Din Paşti până-n Rusalii.
Şi te du potcă seacă,
Potcă sucită,
Potcă de 99 de feluri
În Munţii Sionului
Şi-n t-a Măslinilor,
Une cocoşi nu cântă,
Câne nu latră,
Nu-i popă, nu-i bghirău,
În lemnele ali neroditoare,
În chetrile săci,
Şi nu t-ei o întoarce,
Cu cuţâtu te-oi tăia,
Cu gura te-oi blăstăma,
În marea roţie te-oi ţâpa,
Şi-acolo-i peri
Şi-i desperi,
Ca roa de soare,
Până la trăi zâle.
Numa Ion cum o bea
Din apa asta
Să-i vină sănătatea
Şi puterea,
Ca codru cu frunza,
Izvoarele cu apa
Din Paşti până-n Rusalii.
Amin.

(De 9 oii. Cu cuţâtu şi cu fusu şi cu cloambă de măceşiu. In apă, în unsoare, în slănină, în măcar ce.)

Sălciua-de-Jos, 2 septembrie 1939 Borza Gavrilă, 61

ani

38

Din ochi şi din sprâncene, Şi din nas şi din obraz.

Şi te du acolo în muntele ăla mare

Une cocoş n-ar cânta, Nici păsări n-or şurlica, Nici vacă nu mugeşte Nici albghini nu bornăesc Acolo să te-adărăşeşti Şi să laşi pe Ion Odihnit şi liniştit,

De ochi negrii ajută-mi Sfântă Mărie,

De ochi căprii,

De ochi albi,

Ajută Sfântă Mărie,

La Ion să-i treacă,

Din bolboşii ochilor,

Din crerii capului,

Din rădăcina măsălelor,

Din rădăcina dinţilor,

Din faţa obrazului,

Cum o fost şi mai nainte.

Leac să-i şie.

De gura mea, de poala Sfântăi Mărie

(De 9 ori, cu apă: bea de 3 ori şi să spală cu ea, dacă cunoaşte cân zâce „ochi alghi" el cărbunele stă sus.)

Sălciua-de-Jos, 1 septembrie 1939 Nastasie Duma, 55 ani

39

Seacă potcă gie,

Cu potcă seacă,

Potcă din lene,

Potcă din usteneală,

Potcă din beutură,

Nu râni, nu ghiuguli,

Şi potcă de orbalţ

O beut şi s-o uspetat,

Numa potcă gie.

Şi cu orbalţ (din cutare om)

N-o beut şi nu s-o uspetat,

Ci-napoi o înturnat,

Nu-mi puţi, Şi o secat şi s-o uscat.
D-ne cinsteşte pe
Nu face apă, omu acesta
Nu face Cu somnu, cu sânge, berea,
Nu face
puroi, Cu mâncarea,
Seacă din Şi cu sănătatea în chicioare. picior
Jude răce, pă Şi eu D-ne te zăcoae cinstesc
De berbec. Cu bune rugăciuni
Şi potcă Şi cu bune-seacă, nchinăciuni.
Şi potcă gie,

(De 9 ori. În unt şi în unsoare dulce, în unt de oaă pentru rana care cură.) Sălciua-de-Sus, 5 septembrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani

PRACTICI ŞI FORMULE REDUSE

a

Ţâp 3 cărbuni în apă:

Unu-i de deochiat Unu de potcă Unu-i de leac.

Făgetul Ierii, 1 august 1939 Susana Todor, 82 ani b

Stâng 3, 9 cărbuni în apă. Cân am vreme ţâp 9.

Filea-de-Sus, 19 august 1939 Susana Lupea, 49 ani c

Dacă-i o vită bolnavă, oarece om ţâpă apă pe ie şi-i strânge cărbuni, nu zâce nimic.

Filea-de-Jos, 19 august, 1939 Popa Cătălina, 60 ani d

Stâng 3, 9 cărbuni în apă, să beie şi să să spele:

Doamne ajută ăsta-i de deochiat ăsta-i de mirare ăsta-i de potca ai mare.

(De la tata).

Filea-de-Sus, 19 august 1939 Marie Luca, 50 ani

Stâng cărbuni în apă, 3 cărbuni. Face cruce pă păhar: Doamne ajută, Doamne. Să spală de 3 ori şi varsă (apa ce rămâne) pe ţâţânile uşii.

Lunca, 30 august 1939 Paraschie Creţu, 70 ani f

Cân are un om potcă aduc un schine din mezuină şi-l ard şi ţâp 9 jaruri de schine în apă şi în tot cărbunele zâc un Tatăl nostru. (Dintr-o muiere bătrână din Şilea-de- Jos).

Lita Românească, 16 august 1939 Susană Vlas, 65 ani

Doamne ajută, Sf. Maica Precestă,

De-i potcă cu ochi negri De ochi nierii Cu ochi galbeni

(Nu vrea sau nu ştie mai departe? Zice că numai atât ştie. E de origine de la Muntele Băişorii. Ştie de la mamă-sa, de 9 ori -sau de 3 ori).

Şchiopi (dintre Pchiculeţe), 4 august 1939 Susana Ilieşi, 64 ani h

De o deocheat bărbat Să-i crepe boarşele De o deocheat muiere Să-i crepe ţâţăle.

(De 9 ori cu 9 cărbuni, în apă.)

Şuţu, 2 august 1939

Mărie Manciu, 80 ani, de la soacră-sa i

Doamne ajută-mi.

De-i deocheată de muiere,

Să-i treacă,

De-i deocheată de bărbat,

Să-i treacă, să să veselească Ca codru cu frunza,

Ca câmpu cu iarba.

(De 9 ori, cu cuţât în apă. De la o muiere bătrână, Uliană, soacră.)

Filea-de-Jos, 19 august 1939 Popa Cătălină, 69 ani j

Cân să sperie cineva de un foc, ori îl prinde cineva de spate. Să simte deodată slăbit, nu mai poate, îi bate inima, atunci îi spăriat. Să coată de spâriat. (Ea şi-a procurat mai mult plumb de la fiul său care lucrează la „Energia” la Cluj.)

Într-un ciur (sită) pune o farfurie, foarfeci, furculiţă şi sare şi un pchic de pâne şi 9 fire dintr-o mătură şi pune lângă blidu cu apă foarfeca deschisă. În faţa furculiţii sarea şi în faţa foarfecii pâinea.

Topeşte plumb într-o lingură de 3 ori, a treia oară stânge 3 cărbuni, de câte ori pune plumbul în farfurie şi cărbunii zâce: „În numele Tatălui şi al Fiului şi-a Sfântului Duh, Amin.”

După aceea scoate plumbul şi cărbunii din apă şi doarme cu ei o noapte su pernă. Cu apa bea puţin şi-şi spală mâinile şi pieptul. După ce a scos plumbul ia farfuria din ciur, face o cruce cu mâna pe un alt loc şi pune peste ea farfuria şi stânge apoi cărbunii. În plumb s-arată figura de care s-a spăriat bolnavu şi forma inimii câtui de mare. Şi dacă să vindecă sau nu.

A învăţat de la bătrânii din sat, care cotau mai de mult. Tinerii nu coată, numai bătrânii. Acum mai coată şi Czako Goazsi Martonné, 63 ani (de 5 ori). Recent a cotat la o fată care s-a uitat jos de la al 3-lea etaj şi i s-a făcut rău.

Litenii-de-Sus, 22 august 1939

Văd. Boldijar Martonné, 57 ani.

Până la podu de aramă.

Treci Petre podu.

Nu-l poci trece, Doamne, Calu mi-o opintit.

Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă zî de astăzi,

Să luă Petrea pă cale,

Pe cărare,

II. DE SCRÂNTIT

s-a netezi,

Minteni s-a veseli Şi nimic nu i-a şi,

Fugi căşunătură Că te-ajunge limpezitură, Irmă leşinată,

Gură nesăturată,

Fugi, că de nu-i fugi de voie, Îi fugi de mare nevoie,

Că împunge-te-oi, Străpunge-te-oi,

Pe marea roşie aruncate-oi. Acolo să pchei,

Acolo să răspchei,

Cum pchere roa de soare, Spuma de pe mare Şi scopchitu su picioare.

Ion chicioru şi l-o sciântit Şi l-o murculit,

Şi-o venit să-i descânt.

Da eu nu i-oi descânta, Că i-oi spune leacu:
Să să-ntâlnească os cu os, Sânge cu sânge,
Măduă cu măduă,
Vână cu vână Şi pchele cu pchele.
Şi mai vârtos Şi mai sănătos De gura me Şi de limba me,
Dacă cu unsoarea Asta unge-s-a.
Minteni vindeca-s-a. Dacă cu unsoarea asta
(De 3 ori. Sufli de trei ori peste ie. Cu cuţât în unsoare şi la marhă în lână neagră nespălată şi cotăm în ie şi o suce pe lângă chicior. Mă tot duceam la un om bătrân de cota tare şi am învăţat.)
Şi-o venit să-i descânt.
Da eu nu i-oi descânta,
Că i-oi spune leac cu leac, Os cu os,
Măduvă cu măduvă,
Mai vârtos, mai sănătos. De gura me,
De limba me,
Cu asta bine s-a unge Şi s-a netezi Şi nimic nu i-a fi.
2
Doamne ajută-mi Sf. Mărie, Sfântă dragă de tine.
Să luă Dumnezău pe cale, Pe cărare,
Până la podu de aramă. Dumnezo trecu Petru nu putu.
Treci Doamne Petre.
Nu poci trece Doamne.
Ion mâna dreaptă
O scrântit Şi o murgulit
Lita Românească, 16 august 1939 Ilea Todorică, 42 ani
(De 9 ori, cu un ac, cu un vârf de brişcă în unsoare şi în lână neagră, la vite.) Lita Românească, 16 august 1939 Vlas Toma, 48 ani
3
Sf. dragă zî de astăzi.
Doamne ajută, Sf. Marie,
Mă luai pe cale, pe cărare, Până la podu de aramă.

Mă-ntâlnii cu Dumnezeu şi cu Sânchetru.

Să tomnească Vână cu vână,

Pchele cu pchele, Măduvă cu măduvă, Sânge cu sânge,

Os cu os,

Să să facă mai frumos De cum o fost.

Treci Petre podu.

Nu pociu Doamne.

Calu pinti

Mâna s-o scrântit Şi s-o murgulit.

(De 9 ori cu cuţâtu în unsoare. Dintr-o muiere bătrână Vlas Mărie din Micuş Turda la gite în lână.)

Lita Românească, 16 august 1939 Ilea Marie, 37 ani

Da zău Dumnezău: coată-i Zăce: „Nu ştiu”

Şi-o învăţat Dumnezeu Caută-i aşa:

„Os cu os,

Măduhă cu măduhă,

Sânge cu sânge,

Carne cu carne,

Pchele cu pchele,

Floace cu floace,

Şi le forustuieşte Ca ţâganu şeru Şi băciţa caşu.

Alea l-o lăsat Dumnezău,

Cân o umblat Dumnezău Cu Pătru pe pământ.

O mers până la podu de aramă Dumnezău trecu Petru nu trecu Dumnezău zâse către Petru:

Treci petre.

Nu poci Doamne.

Da zău de ce nu poţi?

Podu s-o clătit Şi calu o opintit Şi chicioru s-o scrântit (De 3 ori, în unsoare şi lână neagră. Dintr-un bătrân.)

Muntele Băişorii (Valea-Vadului), 7 august 1939 Hărculea Pavel, 80 ani

5

Să să-ntâlnească os cu os,

Sânge cu sânge,

Vână cu vână,

Şi să să forustuiască Ca pchita-n covată, După mână curată,

Cum forustuieşte ţâganu Şeru cu oţălu,

Aşa să forustuiască Mâna lui Ion.

Să luă Dumnezo cu Petrea Pă cale, pă cărare Până la podu de aramă Dumnezo trecu, Petrea nu putu.

Treci Petre,

Nu pociu, Doaamne,

Calu ni s-o potinit Mâna lu Ion s-o scrântit.

Cânt-o, descânt-o,

Cum s-o cânt,

Cum s-o descânt?

(De 9 oii. În unsoare, în lână la marhă şi la bărbat.) Plaiuri, 2 august 1939 Nastasie Popa, 74 ani

6

Doamne, tu-mi ajută mie Descântecu Sfintei Mărie. Ion îl doare un chicior. Dumnezău trecu podu, Petru nu putu.

Treci Petre!

Nu pociu Doamne, Mi-am scrântit un picior. Să să strângă os cu os,

Carne cu carne,

Sânge cu sânge,

Pchele cu pchele,

Măduvă cu măduvă,

Să să încheie.

Cum să încheie şeru pe ilău, Aşa să rămâie curat,

Luminat, ca Dumnezău ce l-o dat.

Că podu s-o clătit,

Mâna s-o scrântit Zâcem să să tâlnească Sânge cu sânge,

Carne cu carne,

Os cu os,

Mai frumos de cum şi-o fost. Şi-aşa să să prindă Cum să prinde câmpu de iarbă Din Paşti până-n Rusalii.

7

Doamne, ajută descântecu să şie Sfintei Mărie Leacu

folosu să şie De limba mea, de gura mea.

Mă luai pe-o cale, pe cărare, Până la podu de aramă. Sâmpetru trecu Petre nu putu.

Treci Petre!

Nu pociu Doamne,

(De 9 ori, sufli după fiecare de trei ori. Cu aţă neagră 9 locuri.) Poşoga-de-Jos, 29 august 1939 Botaş Vasilie, 60 ani

Măduvă la măduvă,

Sânge la sânge,

Şi carne la carne,

Şi pchele la chele,

Şă să forustuiască Cum forustuieşte ţâganu şeru în foc

Şi băciţa vara caşu.

S-o luat Petru cu Sânchetru Tot pe cale, pe cărare,

Până la podul de aramă.

Treci Petre,

Nu pociu Doamne Că podu s-o clătit Chicioru la Ion s-o smintit.

Treci încoace că l-om trage, Să să ducă os la os,

(De 3 ori. Cu aţâ neagră, pe osu care-i beteag. Dintr-o babă de la Săgaşe.) Poşoga-de-Jos, 20 august 1939 Vărmagă Todor, 70 ani

(De 9 oii, în aţă neagră faci 9 noduri. După ce înnozi numeri înapoi 9-1. de la Palaghie Şerban.)

Poşoga-de-Jos, 28 august 1939

Ioană Botaş, 42 ani, orig. Din Rune

9

Os cu os,

Carne cu carne,

Sânge cu sânge, Măduvă mai frumoasă, Os mai frumos,

Batăraş pe cu o fost, Cum îi schicu grâului În postu Sânchetrului.

S-o luat Dumnezău cu Sânchetru Pe cale, pe cărare,

Până la podu de aramă. Dumnezău trecu, Petrea nu

putu.

Treci Petre,
Nu pociu Doamne Că podu s-o clătit,
Chicioru s-o scrântit.
Să să strângă măduvă cu măduvă.

(De 9 ori. Faci pe o aţă neagră 9 noduri. Dintr-un bâtrân la Sălciua, Vârvorică) Orăşti, 27 august 1939 Ioană Urdă, 64 ani

10

Carne cu carne,
Sânge cu sânge,
Pchele cu pchele, (Cutare) să rămâie curat Şi luminat
Cum Dumnezeu l-o lăsat.
Porni Pătru cu Sânchetru Pă cale, pă cărare,
Pân la podu de aramă.
Podu s-o clătit,
Chicioru s-o scrântit.
Doamne, prinde os cu os,
Măduvă cu măduvă,

(De 3, 9 ori, cu aţă neagră. De câte ori coţi, atâtea aşchii iei în mână. Cân gaţi de cotat, le ţâchi în foc.)

Belioara, 27 august 1939 Dochie Turcu, 54 ani

11

Treci, Petre, podu de aramă,
Doamne, că nu pociu.
S-o tâlnit carne cu carne,
Os cu os, sânge cu sânge, Măduvă cu măduvă,
Pchele cu pchele,
O frostoit ca ţâganu şeru
Ca băciţa caşu.
Ieşi căşunătură,
Ieşi căşunătură,
Că te-ajunge mare leşinătură Vasilie mâna stângă Ş-o scrântit.

(De 9 oii, de la mama şi de la mama bătrână.) Muntele Săcelului, 24 august 1939 Anuţa Gherman, 50 de ani

12
Doamne ajută-mi, Sfântă Mărie,
Sfântă de tine,
Leacu să fie al lui Ion.
Treci, Petre, podu de aramă,
Doamne că nu poci,
C-am obrintit,
Chicioru l-am scrântit.
(De 3 ori, în unsoare, cu lână neagră, cu cuţât.) Săcel, 16 august 1939 Arion Valerie, 48 ani
13
Să luă Dumnezău pe cale,
Pe cărare,
Până la podu de aramă. Dumnezău trecu, Petru nu putu.
Treci, Petre.
Nu poci Doamne,
Calu mi-o-pintit,
Chicioru s-o scrântit.
Să să-ntâlnească Os cu os,
Vână cu vână, Pchele cu pchele, Măduhă cu măduhă.
(De 2 ori, cu lână neagră sau unsoare. De la o mătuşe a mea, Frăsâna.) Săcel, 16 august 1939
Vlad Todorică a lui Crăciun, 42 ani
14
Doamne, Dumnezău meu,
S-o luat Ion pe cale, pe cărare, Cân o fost la calea mare,
S-o guit pe pod de-aramă, Podu s-o clătit,
Ion şi-o scrântit mâna stângă. Ion o pornit a să cânta Cu glas mare în ceru,
Cu lacrămile-n pământ. Doamnă, Sfântă Mărie Din porunca ceriului L-o-ntreba:
Ce te cânţi, tu, Ioane,
Ce te vaiţi?
Cum de nu m-oi cânta?
Şi cum de nu m-oi văieta; M-am guit pe pod de

aramă, Podu s-o clătit,

Mâna stângă mi-am scrântit. Doamna Sfânta Maria:

Nu te cânta Ioane,

Nu te văieta,

Că n-are putere cu tine scrântitura,

Că eu am putere cu ea.

Să să ducă scrântitura Seacă, mută,

În munţii Sionului,

Şi-ntr-al Măslinilor,

Une cocoş nu cântă,

Câne nu latră,

Nu este popă,

Nu este ghirău,

În lemnele ali neroditoare,

În pchetiile neajunsă de soare Acolo să-şi facă colac şi pat, Că Ion nu are haine de-a purta, Nici sânge de-adăpa.

Că Ion cum s-o lega Cu lâna asta cotată,

Până la 3 zâle Să-i vie puterea:

Os la os,

Sânge la sânge,

Vine la vine,

Pchele la pchele,

Până la 3 zâle.

Că cum vine codru cu frunza Din Paşti până-n Rusalii,

Să i se împrăştie scrântitura Seacă, scrântitura mută, Scrântitura de 99 de feluri. Pâna la 3 zâle să-i vină puterea Şi sănătatea,

Mai frumos de cum o fost. Numa eu cum i-oi cota Până la 3 zâle

Să să-mprăştie ca norii pă cer, Pulberea pe cale.

Să rămâie curat Ca maica ce l-o dat Şi tatăl sfânt ce l-o lăsat.

Amin.

(De 9 ori, de la mama, Buta Mărie, ce o învăţat de la Vârvorica „umbla cu lucruri necurate”.)

Sălciua-de-Jos, 2 septembrie 1939 Borza Gavrilă, 61

de ani

15

Nu ştiu Doamne.
Să să ducă os la os,
Carne la carne,
Măduă la măduă,
Sânge la sânge,
Să şie mai frumos de cum o fost De gura mea De poala-i Sfântă Mărie Leacu să-i şie.
Doamne, Sfântă zâ de astăzi,
Să cunoască omu de gura mea,
De poala-i Sfântă Mărie Leacu să şie.
S-o luat Petru cu Sânchetru Pe cale, pe cărare,
Până la podu ăl de aramă.
Podu să clăti,
Chicioru să scrânti.
Descântă Petre.
(De 9 ori, cu un cuţât de aramă. Faci cu cuţitu pe picior. Cu lână neagră, 9 noduri. Eu am învăţat din tata Varga din ocoliş -tot cota la oameni. Or venit muieri la mine să-mi plătească să le-nvăţ, da nu le-am învăţat. Şi ieri o venit o muiere să-i cot. Sunt şi alţii de cotă, da nu le trece.)

Sălciua-de-Jos, 1 septembrie 1939 Nastasie Duma, 55 ani

16

Ion o plecat pe cale, pe cărare, Chicioru drept s-o smintit.
Până la puntea de aramă, El s-o cântat şi s-o văitat
Calu lui Sânchetru o cimpovit Cu glas mare în cer,
Şi-om forostui şi-om lecui: Os cu os cum o fost, Măduă cu măduă,
Carne cu carne,
Pchele cu pchele,
Putere cu putere.
Cu laciămi în pământ.
Sfântă Măria l-o auzât, Mândră milă şi-o făcut,

Pă scară dă ciară s-o coborât Şi l-o întrebat:
Nu te cânta, nu te văieta Că om tomni
Pchicioru lu Niculae să scrânti. Tomneşte, Doamne,
Pchele cu pchele,
Carne cu carne,
Sânge cu sânge,
Vână cu vână,
Măduă cu măduă,
Os cu os,
Cum mai nainte o fost. Pchicioru să rămâie curat Luminat cul l-o dat Cum Maica sfântă l-o lăsat.
17
Doamne ajută-mi, Sfântă Mărie Sfântă Maică Precestă,
Sfântă zî de astăzi.
Să luă Dumnezău cu Petru Pă cale, pă cărare,
Pă dealu mare
Până la Dumineca Mare
La podu de aramă.
Dumnezo trecu Pătru nu putu.
Treci Petre.
Nu pociu, Doamne,
Că podeaua să clăti
(De trei ori, în unsoare şi apă.) Sălciua-de-Sus, 4 septembrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani
(De 9 ori. Cu o aţă lungă, neagră. Pe toată cotătura faci un nod. De la mamăsa.)
Nu trag vânile, nu trag sângele, Că trag sclintitura,
Smintitura lu Gheorghe:
Pchele cu pchele,
Măduhă cu măduhă,
Sânge cu sânge,
Carne cu carne,
Os cu os.
18
Să luă, Doamne, Sfântu Petre Pă cale, pă cărare,
Până o ajuns La un pod de aramă.

Calu i s-o cimpoit,
Mâna lu Gheorghe I s-o sclintit.
Nu trag pchelea,
Nu trag carnea,
Şchiopi, 4 august 1939 Micu Vironică, 77 ani
(De 9 ori, în unsoare.)
Surduc, 5 august 1939
Rostaş Marie(ţigancă), 35 ani
19
Os cu os,
Carne cu carne, Pchele cu pchele, Să fie mai sănătos Şi mai vârtos Cum o fost.
Carne cu carne,
Sânge cu sânge,
Pchele cu pchele,
Măduă cu măduă,
Vână cu vână,
Să rămâie Ion
Chistaş şi curat
Cum Dumnezău l-o lăsat.
Să luă Pătru cu Sânchetru Pă cale, pă cărare,
Până la podu de aramă. Dumnezău trecu şi Petru nu putu.
Treci, Petre,
Nu pociu, Doamne,
Că chicioru stâng s-o scrântit.
Să să-ntâlnească os cu os,
(De 9 ori, în unsoare, să-l tragi.) Şutu, 2 august 1939 Marie Manciu, 70 ani
20
Mă luai pă cale, pă cărare,
Până la podu de aramă Dumnezău trecu, Petrea nu putu.
Treci, Petre, podu.
Nu pociu, Doamne,
Că pchicioru s-o scrântit.
Să dea Dumnezo să să tomnească

Chicioru drept ni s-o scrântit. Descântă descânteca Să tâlnească os cu os,
Măduă cu măduă,
Să şie mai vârtos Ca şieru la ţâgan.
21
Doamne, ajută Sfântă Mărie, Sfântă dragă zî de astăzi,
Mă luai pă cale, pă cărare,
Până la podu de aramă Dumnezău trecu, Petrea nu putu.
Treci Petre.
Nu pociu Doamne,
(De 9 ori, în unsoare, lână neagră. Din părinţi.) Lita Românească, 20 august 1939 Mărie Şuta, 42 ani
(De 9 ori, cu unsoare şi cu acu. De la mama.) Hăjdate, 20 august 1939 Călină Mărie, 53 ani
22
Doamne ajută, Doamne, Sfântă Mărie,
Cu vederea mea
Şi cu puterea mea
Şi cu cotarea mea.
Că să luă pe cale, pe cărare,
Dumnezău şi cu Sfântu Petru
Până la podu de aramă
Grăi Maică sfântă:
Treci, Petre.
Nu pociu, Doamne,
Că podu să clăti,
Calu potini
Şi mâna să scrânti,
Să murguli
Din carne,
Din toate s-o scrântit,
S-o murguluit.
Doamne,
tâlneşte
Os cu os,
Vână cu vână,
Sânge cu sânge,
Pchele cu pchele,
Carne cu carne,
Toate le tâlneşte
Şi le forustuieşte,
Cum o forustuit
Dumnezău dinceriu şi pământu Şi

oase, coaciu şeru
Din vine, din Aşe tomneşte
sânge, Şi forustueşte
(De 9 ori, în Mâna lui
unsoare, îl unge.) Niculae
Hăjdate, 20 august Dumnezău să
1939 ajute.
Sofia Fărcaş, 57
ani
23
Doamne ajută, Că podu s-o
Sfântă Mărie, clătit,
Sfântă de Tine, Chicioru l-am
Leacu să şie a sclintit.
Măriei. - Treci, c-om
Să luă Marie pă strânge
cale, Os cu os,
Pă cărare, Vână cu vână,
Pe pod de aramă. Carne cu
Podu să clăti, carne,
Chicioru şi-l Pchele cu
sclinti. pchele,
Strigă Sfântă Păr cu păr
Mărie: Şi ti-i tămădui
Treci, Mărie, Podu. Şi mai
Nu pociu, Doamne, fiumoasă-i şi.
(De 3 oii, în unsoare şi cu lână neagră. Faci 9 noduri şi o legi.) Filea-de-Sus, 19 august 1939 Vironica Dumitru, 55 de ani
24
Să luă Petrea pă
cale, pă cprare, Pân la podu de
Că Sfântă Măriearamă.
Mare - Treci, Petre.
(De 9 ori, în unsoare.) Filea-de-Jos, 19 august 1939 Popa Grăpchina, 73 ani
25

Doamne, tulduieşte Os cu os,
Pchele cu pchele,
Vână cu vână,
Sânge cu sânge,
Măduă cu măduă,
Până mâna să rămîie, Curat, luminat,
Ca Tatăl Sfânt ce l-o dat; Ca Maica Sfântă Ce l-o lăsat
De mâna mea să aibă leac.
Sânge cu sânge,
Carne cu carne.
Să rămâie tistaş Curat, luminat
Cum Maica Precestă l-o lăsat. Să şie cu 9 părţi Mai chistov (sănătos)
Ca cum o fost.
Dac-aş trece, da nu pociu.
Da de ce, zice?
Podu s-o clătit,
Chicioru la Pavel s-o scrântit.
Descânt-o.
Da nu ştiu.
Să să strângă os cu os, Pchele cu pchele,
Măduă cu măduă,
Doamne ajută-mi, Sfântă Mărie, Sfântă.
Să luă Dumnezău cu Petru Pă cale, pă cărare,
Până la podu de aramă.
Dumnezău trecu, Petrea nu putu.
Treci, Petre.
Nu pociu, Doamne,
Că şaua s-o clătit
Mâna lu Gheorghe s-o scrântit Şi s-o murculuit.
Sfântă Mărie o auzât,
(De 9 ori, în unsoare.)
Da om face bine,
Om întâlni os cu os,
Vână cu vână,
Chele cu chele,
Ş-om forosti ca ţâganu şeru Şi nu i-o şi nimic De aţa

asta şi din Seara asta.

26

Să luă Petru pe cale,
Pe cărare,
Până la podu de aramă. Dumnezău trecu,
Petrea nu putu.

Da ce-om face, Doamne, Că Ghiorghe şi-o scrântit Chicioru drept.

Filea-de-Jos, 19 august 1939 Popa Mărie, a lui Gligor, 80 ani

(De 9 ori. Cu lână neagră, o leagă une-i scrântitura, cân o pierd n-o leagă bine -îi trecu.)

Calu oplinti
Mâna stângă mi să scrânti.
Nu te cânta, Ioane,
Nu te văieta,
Că m-oi duce la Petrea nost Să-ntâlnească,
Caren cu carne,
Chele cu chele,
Sânge cu sânge,
Măduă cu măduă,
Toate bine laolaltă,
Cum o fost din tăiaşdată. Şi-aşa să treacă,
Cum o trecut zua de astăzi. Şi-aşa să-i dea Dumnezău sănătate
Cum dă codru cu frunza Din Paşti până în Rusalii.

27

Doamne ajută, Doamne.

Să luă Ion pe cale, pe cărare, Să tot dusă până la Nijloc de cale,
La podu de aramă.
Calu oplinti,
Mâna stângă să scrânti,
El prinsă a să cânta Şi a să văieta.

Nime-n lume nu-l auza Numa Maica Sfântă Să scobora din ceriu Pe scară de ciară Şi prinsă a-l întreba:

Ce te cânţi, Ioane,

Ce te vaiţi?
O, Doamne, Maică Sfântă, Mă luai pe cale, pe cărare,
Cân fusăi la nijloc de cale,
Valea Vadului (Cacova Ierii), 7 august 1939 Botaş Anisie, 56 ani
(In unsoare, cu cuţât cu aramă sau cu aţă de lână să-i faci 9 noduri. O ţâi la spate, la tot zâsu faci un nod. La descântat vin de la Ocoliş, Ocolişel, Runc, Maşca, Filea etc. îi plătesc cam 5 lei. Care nu-mi dă nimic, mă şterg pe mână de el, să nu săntoarcă boala pe mine.)
Numa Maica Precestă Din poarta Raiului De-a dreapta Tatălui.
La el să scoborî Şi-l întrebă:
Da ce baiu ai, ce te doare?
Cum n-oi plânge,
Că mă luai gras şi frumos Pe cale, pe cărare,
Până la podu de aramă,
Podu de aramă îl trecui, Podeaua să sminti,
28
Doamne, ajută-mi, Doamne, Mă luai pe cale, pe cărare, Până la podu de aramă. Podu-l trecui,
Podeaua să sminti,
Mâna dreaptă (la cutare)
Să murculi, să scrânti.
El prinsă a ţipoti (plânge)
Cu ţipote până la ceriu,
Cu lacrămi până-n pământ. Nime-n lume nu-l văzu, Nu-l auzî,
Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria Bica, 63 ani
Şi-om întâlni os cu os,
Şi-om întâlni pchele cu pchele, Şi te-i tămădui,
Şi nimic nu ţi-a şi Că noi te-om tămădui.
C-om forosî
Cum foroseşti ţăganu şeru Şi mai mândru Şi mai frumos ai şi.
Chicioru drept să scrânti,
Să murculi (hibălui).

Nu plânge, nu te necăji, Că tu te-i tămădui:
Că om întâlni carne cu carne, Şi-om întâlni măduă,
Cu măduă,
Şi-om întâlni sânge,
Cu sânge,
(Să coată în unsoare cu fus de tors -ungi bine chicioru şi-l tragi. Şi în lână neagră. Să faci o aţă şi înnozi la spate el care coată. De câte ori coţi faci un nod. Aţa o pui la chicior -su la mânăio ţâne până o cherde -d ori.)
Măduă la măduă,
Sânge la sânge,
Să să inciee Codru de frunză Şi câmpu de jarbă Din Paşti până-n Rusalii.
Să să forustuiască
Cum forustuieşte ţâganu şeru
Şi băciţa caşu,
Să şie mândru şi curat Ca di la Dumnezău lăsat.
29
S-o luat Petru cu Sânchetru Pă cale, pă cărare,
Până la podu de aramă.
Podu s-o clăcit Mâna stângă o smincit.
Treci, Petre,
Nu pociu, Doamne.
Coat să stăm să-l descântăm: Să tragă os la os,
Carne la carne,
Pchele la pchele,
Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria Dondoş, 68 ani
Carne cu carne Chele cu chele,
Măduă cu măduă,
Şi să i să întemeieze Ca câmpu cu iarbă,
Ca codru cu frunza,
Ca schicuţu grâului În postu Sâmpetrului Şi să să facă mai frumos De cum o fost.
30
(Începutul la fel.)
Să luă pă cale, pă cărare, Până la podu de aramă. Pă pod să sui,

Podu să clăti,
Pchicioru lui Ion ăl stâng Să scrânti.
Descântă-i, Petre.
Nu ştiu, Doamne.
Să să închee os cu os,
(Cu lână neagră înnodată, de 9 ori, lâna o înnozi la scrântitură.) Ocoliş, 22 iulie 1939 Cora Docie, 52 ani
(Se descântă cu lâna neagră nespălată. O îndoi în două, să presuce, o înnozi de 9 oii, cân îs 9 noduri, atunci îi gata. Este şi buruiana scrântitului.)
Ocoliş, 22 iulie 1939
Os cu os,
Vână cu vână,
Măduhă cu măduhă, Sânge cu sânge,
Pchele cu pchele,
De mândru şi de frumos, Curat şi luminat,
Cum Dumnezău l-o lăsat.
31
Mă luai pă cale, pă cărare, Mă-ntâlnii cu Petrea-n cale.
Treci, Petre, podu.
Nu-l pociu, Doamne, Calu ni s-o potinit Mâna stângă s-o scrântit.
Descânt-o, Petre.
Nu-i ştiu, Doamne,
Descântă-i să strângă
Maria Manciu (Gondiuleasă), 75 ani
Os cu os să să-ntâlnească, Măduă cu măduă,
Sânge cu sânge,
Pchele cu pchele,
Aşa să să încheie, Laolaltă,
Cum s-o-ncheiat Codru de frunză Din toate osuţăle Din toate vântuţele Din toate măduţăle.
32
Să luă Dumnezău cu Petru, Cu Sânchetru,
Pă cale, pă cărare,
Până la podu de aramă. Dumnezău trecu Petrea nu

putu.

Treci, Petre.

Nu pociu, Doamne.

Da de ce?

Calu ni s-o pătinit Chicioru ni s-o scrântit.

(De 9 ori, cu unsoare, cu cuţât şi cu lână neagră. Numeri de la 9-1, din bătrâni.) Ocolişel, 6 august 1939 Sofia Curşeu, 28 ani

(Cu unsoare, lână neagră, faci 9 noduri. Să leagă cu aţă, să unge cu unsoare. „Dacă coată şi nu plăteşte, săntoarnă pe ăla boala”. Le plăteşte un leu. Din multe am auzât cotăturile.)

Făgetul Ierii, 1 august 1939 Susana Todor, 82 ani

33

Să luă Petrea pe cale, pe cărare, Dumnezo trecu,

Până la podu de aramă. Petrea nu putu.

Zî să să încheie os cu os, Vână cu vână,

Carne cu carne,

Măduă cu măduă,

Şi să rămâie curat, luminat,

Ca argintu măsurat,

Cum o fost dintâiaş dată.

Treci, Petre, podu.

Nu-l pociu, Doamne, Calu mi s-o potinit, Picioru mi s-o scrântit.

Treci Petre.

Nu pociu, Doamne.

Descântă, Petre.

Nu pociu, Domane.

(De 3 ori, cu aţă de lână sură nespălată de pe berbeci. Faci aţă şi o înnozi la spate.)

Treci, Petre.

Nu pociu, Doamne Că podu s-o clătit,

Mâna mi-o scrântit.

Coată-ţi Petre.

Nu ştiu, Doamne.

Zî să să strângă os cu os, Şi să să forustuiască,

Şi să rămâie curat, luminat Ca Dumnezău din ceriu ce l-o dat.

34

Mă luai pă cale, pă cărare,
Până la câmpu hăl mare,
La câmpu cu flori.
Mă-ntâlnii cu ursâtori,
Mă luară, mă izghiră,
Mă trântiră,
Mâna direaptă o scrântiră.

Mă luai până la podu de aramă. La podu de aramă, Dumnezău trecu,
Sfântu Petru nu putu.

Făgetu Ierii, 31 iulie 1939 Lung Floare, 85 ani

(De 9 ori. În lână neagră şi în unsoare uneretea. De la mătuşa mea de la sora mamei bătrâne. Întâiu zâc *Tatăl nostru*.)

Ieşi cu toate minicăturile. (atingi lâna).
Scrântitură,
Umflătură,
De unde-i mânată Înapoi să şie ţâpată Cu lână eagră Să şie leac Pe viaţa lui.

35

De-i căşunătură,
De-i umflătură,
De lovituă,
De te-ai lovit într-un lemn, Într-o piatră,
Or de te-o deochiat,
Ori din mâncare,
Din răcială,
Din toate mninicăturile, De fată, de muiere

Muntele Băişorii, 25 august 1939 Victoria Pitic, 54 ani

(Cu lână neagră.)

Şi l-o murguluit.
Spune-i, leacu, Petre.
Leacu nu-l poci spune, Da i-oi descânta:

Să să-ntâlnească os cu os, Vine cu vine,
Pchele cu pchele,
Măduă cu măduă,
Să şie mai vârtos Şi mai sănătos De cum o fost.
36
Doamne, ajută,
Sfântă, Maică Precestă, Sfântă zî de astăzi,
Să şie leac lu Ion.
Mă luai pă cale, pă cărare, Pă drumul cel mare, Mă-ntâlnii cu Dumnezău Şi cu Sânchetru.
Treci, Petre, podu.
Nu-l pociu, Doamne, Că Ion chicioru l-o scrântit
Iara, 5 august 1939 Marie Lăcătuş, 60 ani
Nu gâni nimic Că la tine m-oi scoborî Pă cale, pă cărare,
Şi-oi tâlni os cu os, Măduvă cu măduvă, Vână cu vână.
37
S-o luat Ion cu Sântion Pă cale, pă cărare,
Până la drumu ăl mare. S-o-ntâlnit cu Nicolae S-o căit, s-o văitat Că s-o scrântit.
(O singură dată în unsoare de porc, cu un ac, ori cu un cuţât, să unge.) Lita Românească, 18 august 1939 Şuta Ghena (Eugenia), 33 ani
(De 9 ori, cu unsoare şi lână neagră. Din mama bătrână.) Hăjdate, 21 august 1939 Nastasie Neamţ, 59 ani
38
Şi cu pochitoarele Şi cu heli din vânt Şi cu heli dintră iele Şi cu heli de iau mana.
S-o luat Dumnezău cu Pătru cu Sânchetru
Pă cale, pă drumu ăl mare,
Până în câmpu cu florile.
S-a-ntâlnit cu ochitoarele
(De 3 ori. Murculuit = cân s-o hibălit o încheietură să să tomnească la loc. în unsoare.)
Muntele Băişorii (V. Vadului), 7 august 1939
Hărculea Pavel, 80 ani 39

Dacă scrânteşte cineva o mână, îl leg cu buleandră şi-l strâng bine şi-l tomnesc şi să tămăduieşte.

Filea-de-Jos, 19 august 1939 Sima Marie, 61 ani

40

Frec cu unsoare.

Lita Românească, 16 august 1939 Susana Vlas, 65 ani

III. DE ZGAIBA

1

Doamne ajută,
Sfântă Maică Precestă,
Sfântă zî de astăzi.

Să luară 9 fraţi,
De la 9 taţi,
Cu 9 boti botite,
Cu 9 cuţâte ascuţite,
Cu 9 sepe sâpite
Maica Precesta
În cale le-o ieşit rădăcină
Şi din grai aşa-i grăi:
- Une mereţi voi 9 fraţi
De la 9 taţi,
Cu 9 bote botite,
Cu cuţâte ascuţâte,
Cu 9 sepe

Zgaibă verde,
Zgaibă-n verinoasă,
Zgaibă petroasă,
Zgaibă de 9 feluri,
Zgaibă de 9 jiţă,
Din 9 sămânţă,
Merem cu botele
S-o botim,
Cu cuţâtele să tăiem,
Cu sapa din
S-o săpăm,
Peste Marea Roşie,
S-o ţâpăm,
Acolo să să pustuiască,
Să să răzăpcheascâ,
Ca spuma

săpite?
- Merem că s-o făcut zgaiba
(la cutare)
Zgaibă albă,
Zgaibă roşie,
Zgaibă nierie,
de pe mare,
Ca scopchitu în cale,
Ion să rămâie curat,
Luminat,
Cum Dumnezău l-o dat
Maica Sfântă l-o lăsat.

(De 9 ori, cu 9 cărbuni. Cu oţâr de hăcurel surcel -în făriná de mălai, ori în miere de stup. Făriná o moaie în apă caldă şi o pune une-l doare. De la mamă-sa.) Şchiopi, 4 august 1939

Şi vă-ntoarceţi,
Curunaţi pe la Ion.
S-o aruncat zgaiba la mână, Zgaibă din sate,
Zgaibă din foame,
Zgaibă din supărare,
Zgaibă ghetroasă,
Zgaibă vernoasă (verinoasă) Zgaibă de 9 feluri,
Venit curând,
Şi de-acolo cu sepele O spălaţi
Şi măturile o măturaţi Peste marea roşie o ţâpaţi.
2
Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă Maică Precestă.
Gura mea descântă:
De la 9 taţi,
De la 9 fraţi,
Cu 9 sepe săpân,
Cu 9 mături măturân,
Cu 9 cuţâte cotân,
Acolo nu mereţi,
Acolo nu mereţi,
Că pomu Raiului,
În Rai răsădit
Şi-n Rai mândru-nflorit,

Pă cum Dumnezău Sfântu O rânduit.
Micu Vironica, 71 ani
(De 9 ori. În miere de stup, ori în balegă de gită, ori în făriná de mălaiu. De la un bătrân care o învăţat tot satu.)
Zgaibă din foame,
Zgaibă he mnierie,
Zgaibă he vânătă,
Zgaibă hei chetroasă,
Di acolo cu sepele o săpăm Cu mătura o măturăm,
Cu cuţâtele o tăiem,
Şi-o ţâpăm Peste marea roşie.
Marea Roşie să rămâie curată Şi luminată
Cum Dumnezău o lăsat.
3
Doamne ajută, Sfântă Mărie, Maică luminată,
Gura mea descântăm ţie.
Une mereţi 9 fraţi Din 9 taţi,
Cu mătura măturăm,
Cu stergura stergân,
Cu sapa săpân,
Cu cuţâtu cotăm.
S-o aruncat zgaiba la Nicolae, Zgaibă de 9 feluri,
Zgaibă din săte,
Plaiuri, 2 august 1939 Todosie Boza, 52 ani
(De 9 ori, cu cuţât, mătură, chindeu, sapă. În niere de stupsau în baligă de vacă. De la un bătrân Mitran.)
Pădureni, 2 august 1939 Marie Birţ, 52 ani
Şi chetroasă,
Din deochiat,
Din potcă Şi din vânt,
Din foame,
Din săte Şi din osteneală.
Cu sepele o săpaţi,
Cu măturile o măturaţi,
Cu cuţâtele o tăiaţi,
Cu stergurile o ştergeţi, Peste marea roşie o aruncaţi,

Cutare să rămâie curat Şi luminat
Cum Dumnezău l-o lăsat Şi maică-sa ce l-o-n făşat.
Doamne ajută,
Sfântă Mărie,
Maică luminată,
Cu gura me descântată.
Une mereţi 9 fraţi De la 9 taţi,
Cu 9 sepe săpân,
Cu şterguri ştergân.
Merem în muntele Galalei.
Acolo nu mereţi,
Ci vă-ntoarceţi
Că s-o aruncat Zgaiba de 9 feluri (la cutare om).
Zgaiba-i nerie Şi vânătă
(De 9 ori. În miere de stup şi în apă. Cu apa să face o ţâră de mămăligă nesărată să pune pe bubă. O fost un bătrân şi tot cota la oameni.)
Fugi zgaibă de-a patra zî, Fugi bubă de-a cincea zî, Fugi zgaibă de-a şasea zî, Fugi bubă de-a şaptea zî, Fugi zgaibă de-a opta zî, Fugi zgaibă de-a noua zî.
Că de nu-i fugi de voie,
Îi fugi de mare nevoie,
Că cu briciu brici-te-oi,
Cu sucitoriu suci-te-oi,
Cu mătura mătura-te-oi,
În mare arunca-te-oi,
Să pchei şi să răspchei,
Cum pchere spuma de mare Şi scopchitu su picioare.
5
Doamne ajută, Sfântă Mărie, Să luă Sfânta Mărie pă cale, Pă cărare,
Să-ntâlni cu 9 fraţi.
Une mereţi voi 9 fraţi Din 9 taţi
Cu 9 bote botite,
Cu 9 cuţâte ascuţâte?
Mergem la pomu Raiului Să-l tăiem,
Să-l dărăbăm,

Zgaiba de la mână s-o săcăm.
Fugi zgaibă de-a doua zî, Fugi bubă de-a treia zî,
Pădureni, 2 august 1939 Adolfina Nap, 35 ani
(De 9 ori. Cu orice cuţât în miere de stup. Faci cruce cu cuţâtu. De la un bătrân din Hăjdate: a lui Todoru Bereski.)
Lita Românească, 16 august 1939 Vlas Marie, 48 ani
Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă zî de astăzi,
Oamenii să să hodinească. Mereţi la zgaibă la Ion: Zgaiba cea vânătă,
Zgaiba petroasă,
Zgaiba cea de 7 feluri, Alegeţi-o, culegeţi-o,
În marea roşie aruncaţi-o, Acolo să pcheie,
Să răspcheie,
Ion să rămâie curat,
Ca argintu străcurat,
Ca Maica Precesta,
Ce l-o dat.
Grăi Maica Sfântă,
Din poarta Raiului:
Une mereţi voi 9 fraţi Din 9 taţi,
Cu 9 sepe săpân,
Cu 9 mături măturân,
Cu 9 şterguri ştergând?
Merem să săpăm pomu Raiului.
Lăsaţi pomu Raiului Oile să umbrească,
(De 9 ori, în miere de stup, cu cuţât, ori cu ban de argint. Din părinţi.) Lita Românească, 20 august 1939 Ghena Şuta, 66 ani
7
Din 9 taţi Cu 9 bote botite Cu 9 cuţâte ascuţâte?
Merem până la pomu Raiului Să-l tăiem, să-l dărâmăm, Buba lui Ion, zgaiba S-o tăiem, s-o săpăm,
S-o uscăm din rădăcină.
Fugi bubă de-a doua zi,
Fugi zgaibă de-a 3-a zi,
Ieşi bubă de 8 zîle (Până la 1).

Că de nu-i ieşi,

Cu mătura te-oi mătura, Cu ştergura te-oi şterge, Cu cuţâtu te-oi rade,

Cu sufletu te-oi sufla, Cu miere te-oi unge, Acolo te-oi mâna,

La spuma de pe mare.

S-o luat pă cale, pă cărare,

Şi s-o întâlnit cu 9 fraţi Din 9 taţi

Cu 9 cuţâte ascuţite

Une mereţi fraţi,

Cu 9 cuţâte ascuţâte?

Noi merem la buba ahei S-o săcăm şi s-o uscăm, s-o tăiem.

Ieşi bubă de 9 zâle,

(De 9 ori în miere de stup.) Hăjdate, 21 august 1939 Nastasie Neamţ, 59 ani

8

Doamne ajută-mi, Sfântă Mărie Mare

Să luă pe cale, pe cărare, Doamnă Sfântă Mărie Mare Cân fu până la amnez de cale Să tâlni cu 9 fraţi Din 9 taţi,

Cu 9 bote botite,

Cu 9 cuţâte ascuţâte?

Une mereţi voi 9 fraţi

Fugi bubă de-a 4-a zi,
De 99 de feluri.

Fugi zgaibă de-a 5-a zi,
Ieşi din crerii capului,

Fugi bubă de-a 6 zi,
Din faţa obrazului

Fugi zgaibă de-a 7 zi,
(de hei buba la om.)

Fugi bubă de-a 8-a zi,
Că de nu-i ieşi de voie,

Fugi zgaibă de-a 9-a zi,
Îi ieşi de mare nevoie,

Fugi zgaibă de 9 feluri
Că cu briciu eu brici-te-oi,

aruncată. Cu sucitoriu suci-te-oi,
De-i zgaibă din răceală, Cu ştergura şterge-te-oi,
De-i zgaibă din herbinţeală, Cu mătura mătura-te-oi,
De-i zgaibă de usteneală, Şi cu acu împunge-te-oi
De-i zgaibă de fugă, Şi cu aiu împuţi-te-oi
De-i zgaibă din ciudă, Şi în marea neagră arunca-te-oi.
De-i zgaibă din somn, Acolo să pchei,
De-i zgaibă din răcoare, Acolo să răspchei,
De-i zgaibă din apă, Ca roa de soare,
De-i zgaibă din supărare, Ca spuma de mare,
De-i zgaibă din vânt, Ca scopchitu su picioare.
De-i zgaibă de pe pământ, Să rămâie Ion curat,
De-i zgaibă din potcă, Luminat, ca argintu curat
De-i zgaibă din deochiat, Ca din trup de mama lui,
De-i zgaibă aruncată, Ce l-o dat şi l-o lăsat.

(De 9 ori, cu cuţât, ştergură, mătură, acu, aiu, mămăligoiu.)

Hăjdate, 20 august 1939

Sofia Fărcaş, 57 ani

9

Cu 9 bote botite?

Doamne ajută, Sfântă Mărie.
- Merem la Ion
Să luară 9 fraţi că
I s-o făcut
Din 9 taţi, zgaiba,
Cu 9 săcuri late, Zgaiba roşie,
Zgaiba de
Cu 9 topori late, diochiat,
Zgaiba de 4
Cu 9 cuţâte, feluri.
Cu 9 bote Tăiaţi-i vârfurile botite.
- Une mereţi voi Să-i săce
9 fraţi, rădăcinile,
De la 9 taţi, Să nu poată izbi,
Cu 9 săcuri late Să nu poată
zbocoti
Cu 9 topori late, De astăzi
Cu 9 cuţâte, înainte.
(De 9 ori în miere de stup şi în balegă de vacă.)
Filea-de-Jos, 19 august 1939
Popa Mărie lu Gligor, 80 ani

(Cu cuţâtu cu o ţâră de aramă, măcar pe om, măcar în mere de stup şi ungi pe om de 5 ori.)
Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria Bica, 63 ani, orig. din Băişoara
11
Zgaibă nerie,
Zgaibă petroasă Zgaibă grabnică, din sete şi din foame şi din usteneală şi din deocheat.
Nu coace, nu sparge,
Ci napoi întoarce,

Că de nu-i întoarce de voie, Cu cuţâtele te-oi tăia,
Cu gura te-oi descânta,
În Dunărea mare te-oi ţâpa. Şi acolo să pchei Şi să răspchei Ca un şir de macu În 14 crepat Să rămâie Ion Limpede şi curat,
Cum Dumnezău l-o lăsat. Leacu de la Dumnezău Descânteca de la mine.
Să tăiem pomu Raiului.
Lăsaţi pomu Raiului napoi Şi mereţi la Ion după zgaibă, Şi-o tăiaţi şi-o retezaţi,
Şi-n fundu mării o ţâpaţi, Şi-acolo să pcheie Şi-acolo să răspcheie,
Ca roa de soare,
Ca scopchitu su picioare.
Să rămâie Ion curat Şi luminat
Ca maică-sa ce l-o dat.
Ca argintu străcurat Şi aşa să treacă Cum o trecut zua (Cum o trecut noaptea).
Doamne ajută, Doamne (se repetă rugăciunea).
Să luară 9 fraţi Din 9 taţi,
Tot într-o haină îmbrăcaţi,
Cu 9 sepe cioplite,
Cu 9 săcuri ascuţâte.
Să tot dusără
Până la mnijloc de cale,
La podu de aramă.
Să-ntâlniră cu Sfântă Mărie.
Să scoborară pe scară de ciară Şi prinseră a-i întreba:
Unde mereţi voi 9 fraţi Din 9 taţi
Tot într-o haină îmbrăcaţi?
Merem la muntele Galüeului
Să luară 9 fraţi De la 9 taţi Cu 9 bote botite Cu 9 cuţâte ascuţâte Pă cale, pă cărare,
Să-ntâlniră cu Maica Sfântă în cale.
Maica Sfântă întreabă:
Unde mereţi 9 fraţi De la 9 taţi,

Cu bote botite,
Cu 9 cuţâte ascuţâte?
Merem la ăl paltin,
De vârf să-l aplecăm,
Din rădăcină să-l săcăm.
Lăsaţi-l păcurari să dumăvească
(hodinească)
Întoarceţi curând şi mai curând la Ion
Că i s-o făcut zgaiba.
Zgaibă beşicată,
(O singură dată cu cuţâtu de toate helea.) Agriş, 2 august 1939 Marie Lucă, 59 ani
12
înapoi 9 fraţi, din 9 taţi, Cu 9 brişte tocite,
Cu 9 săpchi ascuţâte,
Lăsaţi pomu Raiului Să crească şi să-nflorească; Duceţi-vă la Gheorghe, După zgaibă:
Cu săpile săpaţi-o,
Cu briştile tăiaţi-o Şi în marea roşie ţipaţi-o.
Să luară 9 fraţi Din 9 taţi,
Cu săpchi ascuţâte,
Cu brişte tocite,
Tăt pe cale, pe cărare,
Până la scară de ciară.
Să tâlniră cu Sfânta Marie Mare
Une mereţi 9 fraţi Din 9 taţi?
La munţii Galăleului Să tăiem pomu Raiului.
Şi 9 sepe ascuţâte Şi cu botele-l boteşte Şi cu sapele-l ascuţăşte.
Şi tot rău din el îl scoate Şi nimic să nu-i şie Cum nu i-o fost nici dintâie. Descântecul de la mine Leacul, Doamne, de la tine.
13
Să luă zgaiba petroasă,
Să luă zgaiba lemnoasă,
Să luă zgaiba de 9 jiţe Şi de 9 sămânţe,
Zgaiba tulburată Să luă şi să dusă.

Şi sunt 9 fraţi De la 9 taţi
Şi ahăia au 9 bote îmbotite
(Cu brişca de 9 ori pe bubă.) Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria Dondoş, 68 ani
Di acolo să pchei Şi să răsâteşti,
Că Ion să rămâie Curat şi luminat,
Cum Dumnezău în lume l-o dat.
14
Zgaibă nmerie, Zgaibă galbenă,
Din crerii capului, Din faţa obrazului, Din zgâlcii urechilor, Din rădăcina dinţilor
(De 9 ori, cu cuţâtu în miere de stup.) Orăşti, 27 august 1939 Ioană Urdă, 64 ani
Bubă albă Nu pe albă Bubă neagră Nu pe neagră Bubă nesecată,
Bubă înverinată,
Bubă de 90 de feluri, Ete din faţa obrazului, Din bolboşii ochilor, Din curunile măsălelor, Din crerii capului,
Din rădăcina dânţilor, Din toate osuţăle, Concinescu-te,
Oprescu-te,
Să nu coci,
Să nu spargi,
Nici un fel de sămn să nu faci; Că bine cota-te-oi,
Pe vârfu acului lua-te-oi,
În uliţa satului ţăpa-te-oi, Acolo să pchei,
Să răspchei,
Ca roa de soare,
Ca scopchitu în cărare.
Ion să rămâie curat şi luminat, Ca maică-sa ce l-o făcut Că-n zî curată ce l-o născut.
Nu săjeta,
Nu umfla,
Că de nu-i seca de voie, Îi săca de mare nevoie. Eu cu gura te-oi cota, Te-oi blăstăma În curtea lui Ham Te-oi ţâpa,
Acolo-i peri şi Acolo te-i adevăsî În veci amin.

16

Întoarce zgaibă seacă, Zgaibă mută,

Zgaibă din crerii capului, Zgaibă din muruna părului, Zgaibă din bolboşii ochilor, Din zgârcii nărilor,

Din faţa obrazului,

Din rădăcinile dinţilor,

Din scaonul măsălelor, Seacă, nu răni,

Nu ghiugului,

Nu puţi,

(Cu cheie de lacăte, cu hudă, de 3 ori.) Făgetul Ierii, 10 august 1939 Susana Todor, 82 ani

Nu ştiu ţâpatu-le-o-n lume, Ţâpatu-o anume,

Zgaibă mută,

Zgaibă seacă,

Zgaibă de 99 de feluri. Numa Ion cum o bea Din apa asta,

Până la 3 zîle

17

Doamne ajută ce-oi cota la Todor,

Să-i şie leac şi folos De gura mea.

S-o luat pe cale, pe cărare, Cân o fost la calea mare, S-o tâlnit cu zgaiba-n cale, S-o luat.

(De 9 ori. În miere de stup cu o jupuţă de mătură.) Sălciua-de-Sus, 5 septembrie 1939 Lină Chirilă, 64 ani

În marea roşie te-oi ţâpa

(De 9 ori cu fus, măceş, cuţât în slănină, miere şi apă.) Sălciua-de-Jos, 2 septembrie 1939 Borza Gavrilă, 61 de ani

PRACTICĂ FĂRĂ FORMULĂ

Şi-acolo-i peri Şi-acolo-i desperi,

Ca roa de soare,

Sfânta pre mare.

Numa Ion cum o bea Din apa asta şi s-o spăla Şi din mierea asta,

Ce i-am cotat-o,

Să-i vie puterea Şi sănătatea,

Ca codru cu frunza, Izvoarele cu apa,

Din Paşti până-n Rusalii. Amin.
Să să-mprăştie,
De pin măsăle,
De pin mâni,
De pi grumazi,
De pin cap,
De pin ochi.
Nu junghia,
Nu săjeta,
Că de nu te-i duce de voie De pin oasele lui Ion,
Te-i duce de mare nevoie: Cu gura te-oi blăstăma, Cu fusu te-oi împunge,
Cu gura te-oi străpunge, a
Fac cruce cu 9 feluri: aiu, aluat acru, chiperiu, tămâie, muscă, paingen, ciară, gândăcel, sare. Se bat laolaltă, dacă-i la un deget, o trag în pământ. În pământ fac o ţâr de hudă şi o îngrop. Dacă-i obrazu drept, o trag în mâna stângă. Zâc: Doamne, ajută-mi, *Tatăl nostru* şi ce ştim.
Lita Românească, 16 august 1939 Susana Vlas, 65 ani b
Cu aluat acru, gândăcei, muşte, aiu, chiperiu, paingen, nmere de stup, balegă de oaie, balegă de porc. Cu mestecătura fac la picior şi o îngrop în pământ, un e (la ţărâna uşii).
Zgaibă de 9 feluri,
Să fugi de pe picioru omului,
Eu te îngrop în pământ,
Să pchei, acolo să răspchei.
(De la mama bătrână.)
Hăjdate, 21 august 1939
Vlas Ana, 54 ani
Sui, uimă, pe cute Şi te du pe munte;
Uima să lămâie,
Cutea să vie.
(Cu o cute.)
Hăjdate, 20 august 1939 Farcaş Sofie, 30 ani

2

Uima să rămâie. Şi tu să rămâi Sănătos şi voios.

Sui, uimă, pe cute Şi te du la munte; Şi cutia să vie,

(De 3 ori, cu cute încălzită cătră foc, să întoarce cu amândouă capetele.) Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria Dondoş, 68 ani

3

Uima să rămâie. Scopchitu pe cale, Pulberea pe mare.

Sui uimă, pe cute

Şi te du în vârf de munte;

Cutea să vie, (De uimă să descântă de 4 ori cu cute caldă, cât o poţi ţinea de fierbinte.)

Ocoliş, 19 iulie 1938 Maria Sbânca, 70 ani

4

Uimă, uimă, sui pe cute Şi te du la munte;

Şi te sui pe drugă Şi te ia la fugă.

(De 5 ori. Încălzăşti cutea, maiul de spălat haine sucitorul -e tăieţăiingi cât de cald.)

5

Uimă, uimă, suie-te pe cute Şi te du la munte;

Cutea să vie,

Uima acolo să rămâie.

Uima uimată,

Înapoi înturnată,

Să nu coacă, Să nu spargă.

Cacova Ierii, 30 iulia 1939 Maria Bică, 63 ani

(De 3 ori, cu cutea, cu mămăligoiu şi maiu şi cu zmoală de la car.) Lita Românească, 16 august 1939

Doamne ajută descântecului meu,

Cum l-o descântat Sfânta doamnă, Sfânta Mărie, Folosul lu (Ion) să hie. Întoarce uimă unitură Tragu-te pe drânghitură. Întoarce uimă, uimă rea, Tragu-te pe drâgla mea.

Uima acolo să rămâie. Nici să nu unfli,

Nici să nu spargi,

Fel de sânge să nu faci.

6

Uimă, uimătoare,
Suie-te pe cute Şi te du la munte;
Cutea să vie,
(De 9 ori cu cute caldă.) Surduc, 5 august 1939 Rostaş Marie, 35 ani

7

Doamne, ajută Doamne, Vineri, zî de post Cădelniţa lui Hristos. Rugu-mă cu toţi Sfinţii, Cu toţi îngerii,
Cu rugăciune rugată,
Cum să roagă lumea toată. Doamne, ajută Doamne,
Ilea Irină, 47 ani
(De 9 ori. Să descântă cu cute caldă. Să faci legătură pe un petic tistaş cu gălbenuş de ou, măsori sare şi chiperiu, numai să nu laşi mult că ou să scorogeşte. De la sora mea, Ilina Manciu.)

Şi-n iarbă om slobozî, Iarba s-o usca,
Uima lu Ion din rădăcină O săca.
Uimă, uimă, Mămăruimă,
Sui pe cute şi Te du la munte.
Cu cutea coasa om ascuţî
Ocoliş, 22 iulie 1939 Maria Manciu, 75 ani
(Cu cute caldă o ţâră, de 9 ori, 3 ori, să nu şie cu scoaţă.) Făgetul Ierii, 1 august 1939 Susana Todor, 82 ani

9

În gunoi te-oi ţâpa, Acolo-i peri, Acolo te-i adăvăsi, Acolo-i săca, Acolo te-i usca.
Întoarce, uimă,
Că nu-i întoarce,
Cu călcâiul te-oi călca, Cu curu te-oi căca,
Cu puţa te-oi pişa.
Sui, uimă, pe cute Şi te du la munte,
Cutea să vină, Uima să rămâie.
(De 9 ori în unsoare să să ungă. Cu maiu de haine încălzât cătă foc, cu fus părăsât şi o lingură părăsâtă şi o cute încălzâtă.)

Sălciua-de-Sus, 5 septembrie 1939 Lina Chirilă, 64

ani

10

Uimă, uimată,
Cu cutea-napoi turnată, Pocită şi uscată.
Uimă, uimă,
Sui pe trâgluţă,
Că te-oi duce mare Să te uşti ca o cicoare
(Cu cute caldă, cu maiu, spălătoare şi cu bălătrocu pisălogu -de sare. Zâci cu fiecare.)
Săcel, 16 august 1939 Arion Valerie, 48 ani 11
Cu maiu te-oi măieşti, Cu cutea te-oi păli,
De tine te-oi mântui.
Nici nu spargă,
Numai înapoi să să-ntoarcă.
Uimă, uimă,
Înapoi înturnată Nici nu coacă,
(De 3 ori, cute, sucitori şi maiu.) Lita Românească, 18 august 1939 Şuta Eug., 33 ani

12

Ie, uimă, fuga,
Că te-oi lovi cu druga,
Une te-oi ajunge,
Acolo te-oi împunge,
(De 9 ori cu maiu şi cu cute. De la un om bătrân. Numai aşe-i bine dacă-l furi.) Pădureni, 2 august 1939 Marc Paraschie, 58 ani

13

N-o ospătă nime Da ea rău să supără, De vârf să uscă,
De rădăcină săcă.
Bunzu răce,
Dintr-un corn de berbeşe, Toate bubele chemară Şi le uspătară.
Astă bubă n-o chiamă nime,
(Să descântă cu petic cald de 9 ori.)
Ocoliş, 22 iulie 1939 Sofia Răduţ, 63 ani

14

Nu coace,
Nu sparge, Numai înapoi Întoarce.
Uimă, uimă,
Nu ara,
Nu grăpa,
Nu sămăna,
(Cu cute caldă, de 9 ori.)
Şutu, 2 august 1939 Mărie Manciu, 70 ani
15
Uimă cât un ou,
Uimă cât un bou.
Uimă cât un macu Uimă nu-i delocu.
(Cu mămăligoiu mestecăul -îl încălzeşti şi-l pui cald.)
Agriş, 2 august 1939 Marie Lucă, 59 ani
V. DE SOARE 1
Că cu oală nouă tragu-te, Cu focu ardu-te,
Cu capu să rămâi curat Luminat,
Ca argintu străcurat,
Ca auru măsurat,
Ca Dumnezău ce te-o dat, Dintr-acest cias să ai leac.
Ieşi soare de din soare,
Ieşi soare spurcat,
Ieşi soare necurat,
Cu cias rău amestecat,
Din crerii capului,
Din faţa obrazului,
Din bolbojii ochilor,
Din auzu urechilor.
(De 3 ori. Cu foc şi oală nouă. După ce coţi, pui oala cu gura în jos şi după aia iei oala. Descântecele le-a învăţat de la Susana Dăscăliţă Susana Todor trăieşte de la Mărie de la Rât şi în Iara o trăit Măria lu Şilipu Lupului.)
Făgetul Ierii, 31 iulie 1939 Lung Floare, 85 ani
2
Fugi soare, De 99 de feluri.
Că te-ajunge alt soare, Fugi soare din 9,
Fugi soare din 3,

Fugi soare din 8, Fugi soare din 7, Fugi soare din 6, Fugi soare din 5, Fugi soare din 4,

Fugi soare din 2,

Fugi soare dint unu Fugi soare nici dint unu.

Că cu oală noaă arde-te-oi Cu trâi jari frige-te-oi Eşi din crerii capului Din faţa obrazului Şi te du în munţii Galareului Acolo să pchei Ca pulberea-n cale Ca bruma de soare Ca scopchitu su picioare.

3

Doamne ajută, Sfântă Mărie, Descânteca-i Sfântă Mărie Leacu a lu Ion să şie:

9 sori, 8 sori, 7 sori, 6 sori,

9 sori, 8 sori, 7 sori, 6 sori,

5 sori, 4 sori, 3 sori, 2 sori, un soare, fugi soare că te-ajunge ăsta soare

(Să coată cu foc. Pui într-o ulcicuţă noaă jăratic -faci cu focu în juru capului. De 9 ori. De soare săcu îl doare pe om de cân să face zuă până după-amiază.) Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria Dondoş, 68 ani

(De 9 ori, cu o oală nouă şi cu 3 jaruri. Jaru îl ţâchi iar în foc. Din mama mea Vlad Anuţa lu Şilip din Săcel.)

Filea-de-Sus, 19 august 1939 Anuţa Lupea, 56 ani

4

Îi fugi de mari nevoi Cu cuţâtu taie-te-oi Să pchei şi să răspchei Cum pere roa de soare Şi scopchitu su picioare.

Doamne, ajută sfântă zi de astăzi,

Fugi soare dej de soare Că te-ajunge alt sfânt soare Că de nu-i fugi de noi

(De 3 ori, în apă coţi, cu 3 cărbuni; de la o muiere bătrână din vecini, Lelea Nastasie de la Muntele Săcelului.)

Lita Românească, 18 august 1939 Ghena Şuta, 41 ani

5

9 sori de sori, 8 sori de sori, 7 sori de sori, 6 sori de sori, 5 sori de sori, 4 sori de sori,

3 sori de sori,

2 sori de sori,
Ieşi soare de soare.
Că te-ajunge ăsta soare Cu 3 jaruri de foc arde-te-oi
Să te duci une cocoş nu cântă Şi une vacă nu răgeşte,
Să te duci să te pustieşti, Ca pruberea în cale,
Ca bruma de soare,
Ca scopchitu su picioare;
Une popă nu slujeşte,
Acolo să pchei.
(De 3 ori, cu 3 jaruri, cu oală de pământ nouă.) Săcel, 16 august 1939 Arion Valerie, 48 ani

6					
sori,	de	Că	de	nu	ieşi de bună voie
sori,	de	Îi	ieşi	de	mare nevoie,
sori,	de	Că	9	jaruri	nearsă strânge-te-oi,
sori,	de	Cu	gura	blăstăma-	te-oi,
sori,	de	În	coarnele	cerbului	ţâpa-te-oi;
sori,	de	Acolo	să	pchei,	
sori,	de				
		Ca	pulberea	în	cale,
sori,	de	Ca	bruma	de	soare,
sori,					
soare.	de	Ca	scopitu	su	picioare.
9					
8					
7					
6					
5					
4					
3					

2
1
(De 9 ori. Dimineaţa cân te uiţi la soare te ciarcă o durere şi te doare capu jumătate.)
Muntele Săcelului, 24 august 1939 Anuţa Gherman, 50 ani 7
Din boboşii ochilor,
Ieşi şi te du În munţii pustii,
Une cocoş nu cântă, Pasăre nu ciripeşte, Acolo să pchei,
Să răspchei,
Ca pulberea în cale,
Ca roa de soare,
Ca scopchitu su picioare.
9 sori, 8 sori, 7 sori, 6 sori, 5 sori, 4 sori, 3 sori, 2 sori, un soare, Fugi soare,
Că te-ajunge ăsta soare,
Că de nu-i figi,
De mare nevoie îi fugi,
Că cu oală goală Săca-te-oi,
Cu 3 jaruri nestrâns frige-te-oi, Ieşi din rostu chieptului,
Din faţa obrazului, (De 9 ori. Cu o oală nouă, pui 3 jaruri în oală şi întorci deasupra capului.) Săcel, 16 august 1939
Vlad Todorică a lui Crăciun, 42 ani 8
Doamne ajută-mi, Sfântă Mărie, Descânteca la Ion să şie.
Sfântă de Tine, 9 sori, 8 sori, 7 sori, 6 sori, 5 sori,
Ieşi din crerii capului,
Din faţa obrazului Şi te du în munţii Calarei, Acolo să pei,
Acolo să răspei,
Ca roa de soare
Şi ca scopchitu su picioare.
4 sori, 3 son, 2 sori, un soare, fugi soare, că te-ajunge hăla soare;

Că de nu-i fugi,
De mare nevoie îi fugi,
Cu oală nouă arde-te-oi,
Cu 3 jaruri frige-te-oi
Cu oală nouă arde-te-oi,
Cu 3 jaruri arde-te-oi 9 sori, 8 sori, 7 sori, 6 sori, 5 sori, 4 sori, 3 sori, 2 sori, un soare.
Şi te du în muntele helareilor Acolo să pei,
Acolo să răspei,
Ca bruma de soare Şi ca scopitul su picioare.
(Manuscris)
Doamne ajută-mi,
Sfântă de Tine Descânteca Sfântă Mărie,
Leacu la cutare om să fie, Descânteca de la mine Şi leacu de la Dumnezeu.
Fugi soare că te-ajunge ăl soare, Că de nu-i fugi,
De mare nevoie îi fugi:
Filea-de-Sus, 19 august 1939 Vironica Martiş, 42 ani
(De 7, 9 ori, de la un vecin bătrân, Mitru, ştia multe.)
Filea-de-Sus, 19 august 1939 Vironica Martiş, 42 ani
9
Te bată de răzoare, De eşti de vânt,
Te bată de pământ.
Capule, capule,
Fete dracu-n tine,
Şi-n stâlpu care te ţâne. De eşti soare,
Filea-de-Sus, 19 august 1939 Ana Lupea, 56 ani
PRACTICA FARA FORMULA Până nu răsare soarele, cân te omoară durerea de frunte, iei în mână *bicaşeu* (pchiatră) mic şi ţâchi cu mâna dreaptă peste cap şi zâci: Doamne ajută, şi trece. Iara, 5 august 1939 Marie Lăcătuş, 60 ani
VI. DE BUBE
Bubă albă,
Bubă nu pe albă,
Bubă neagră,
Bubă obsâgată,

Bubă tulburată,
Bubă înşerbântată, Bubă de sete şi din foame şi din deochiat, Bubă de 99 de feluri, Din crerii capului,
Din faţa obrazului,
Din bolboşii ochilor, Din rădăcina măsălelor, Din curuna dinţâlor,
Nu coace, nu sparge, Ci-napoi întoarce,
Că de nu-i întoarce de voie, Îi întoarce de mare nevoie: Cu cuţâtu te-oi tăia,
Cu gura te-oi descânta,
În Dunărea mare te-oi ţâpa, Acolo să pchei,
Ca roa de soare,
Ca scopchitu su picioare.
Să rămâi limpede şi curat, Ca argintu străcurat,
Cum Dumnezău te-o lăsat. Leacu de la Dumnezău Descânteca de la mine.
(O singură dată în apă neîncepută şi 3 cărbuni. De la mama.) Agriş, 2 august 1939 Maria Lucă, 59 ani
2
Bubă albă,
Nu prea albă,
Bubă neagră,
Nu prea neagră,
Bubă secată,
Bubă aruncată,
Ieşi din crerii capului, Din faţa obrazului.
Să nu umfli,
Să nu gâmfi,
Că cota-te-oi, Descânta-te-oi,
În uliţa satului ţâpa-te-oi. Acolo să pchei,
Cum chere schinu din cale Şi roa de soare.
Şi să rămâi curat,
Luminat,
Cum ai fost dintâiaş dată, Ca argintu străcurat,
Ca auru măsurat,
Cum Dumnezău te-o lăsat. Într-acest ceas să aibă leac.

cam galbenă, faci pe bubă.)

(De 3 ori cu cheie de la lăcată, de la zar, Făgetul Ierii, 31 iulie 1939 Lung Floare, 85 ani

3

De la Mărie din crerele capului, Din bobu ochilor,
Din faţa obrazului,
Din sânge,
Din măsăle,
De su măsăle,
Din gingii,
Bubă runcată,
Bubă ţâpată,
De te-a aruncat din foame Sau din supărare Sau din ridicătură Sau din căldură,
Alege-te, culege-te,
De su gingii.
Să te alegi,
Să te culegi,
Să te duci,
Une oaie nu rumegă,
Une vacă nu s-adapă,
Une cocoşii nu cântă,
Une pasăre nu pchiscuie.
Acolo să te-alegi,
În codrii pustii
Acolo să te-alegi,
Să te nimiceşti,
Postu Sfântă Mării,
Descânteca me,
Da leacu la Mărie
Să-i şie.

(De 9 ori. Cu ac şi aiu îl ţân în ureche şi cot şi în apăla măsăleşi o ţâne în
gură.)

Surduc, 5 august 1939

Rostaş Mărie, 35 ani

4

O plecat rusu roşu,
Nime-n lume nu-l văzu,
Numai Maica Precestă
Din poarta Raiului
De-a dreapta Tatălui,
Pe scară galbenă să scoborî
Şi-naintea lui ieşi.
- Da ce plângi tu, omule?
Ce te vaiţi (cutare)?
- Mă plâng că mă dusăi pe cale,
pe cărare,
Mă-ntâlnii cu rusu-n cale.
Întoarce-te tu, rusule înapoi
Şi scoate bubă albă,
Bubă neagră,
Bubă de 9 jiţă,
De 9 săminţă,
De 99 de feluri,
În creru capului să aşază.

Ieşi tu, bubă albă,
Bubă neagră,
Ieşi bubă din săte,
Ieşi bubă din căldură,
Ieşi bubă din foame,
Ieşi bubă din oşteneală,
Ieşi bubă din gând,
Ieşi bubă din mers,
Ieşi bubă din pă scaon şezând,
Ieşi bubă de pe drum mergând,
Ieşi din creru capului,
Din faţa obrazului,
Din bolboşu ochilor.
Nu mânca,
Nu săjeta,
Tu nimic nu lucra:
Nu umfla,
Nu gâmfa,
Nu strâca viaţa,
Nu-i mânca faţa.

(De 3 ori, bine ar şi să zâci de 9 ori.) Cacova Ierii, 29 iulie 1939

Mărie Dondoş, 68 ani

5

Să luă junghele răce,
Belii un berbec
Şi mare uspăţ o făcut.
Şi toate bubele
Şi toate juvrele,
Ca sarea în coc (cocătuiă)
Ele de ciudă, de milă s-o uscat,

Le-o chemat
Şi le-o adăpat.
Numa aste bube
Nu le-o chemat,
Nu le-o adăpat,
Ca paiu uscat în foc.

(De 9 ori. Cu 9 paie şi care cum coţi îl ţâchi în foc. De la mama bătrână, moşii şi strămoşii noştri.)

Săcel, 16 august 1939 Arion Valerie, 48 ani

6

Nu-mpuţiţi,
Nu faceţi apă Şi nu faceţi sânge.
Jude răce,
Pă zăcoaie de berbec. Toate bubele,
Toate blândele,
O luat şi s-o uspetat, Numa bubele, bubuţăle, De pe cutare om N-o beut, nu s-o uspetat Şi-napoi de pe el o înturnat
O secat şi s-o uscat.
Secaţi bube cu blânde,
Bube cu presăraturi,
Bube cu lepedături,
Bube din bere,
Bube din osteneală,
Bube de la spălători,
Bube dintră cărări,

Bube de pe haine,
Plecaţi de la cutare,
Secaţi din pchele,
De su pchele,
Secaţi din măduă,
De su măduă,
Secaţi, nu răniţi,
Nu ghiuguluiţi,
(De 9 ori, în unsoare, cam în unt dulce cu cuţât şi cu o j oapă din mătură.) Sălciua-de-Sus, 5 septembrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani
7
Nu trag carne, Nu trag pchele, Nu trag sângele, Nu trag vânele, Că trag buba Şi zgaiba
Din crerele capului,
Din faţa obrazului,
Din gingii la Gheorghe, Şi din măsăle Şi din bobu ochilor,
Din faţa obrazului.
(De 9 ori. Cân să trage buboiu în pământ. Cu gândaci de turbare, cu aluat de casă, cu paiangen şi cu muscă. Face gaură în pământ şi le îngroapă pe toate în pământ. Cu mestecătura faci de la cap spre mână şi zâci (cele de mai sus). Amestecătura să îngroapă în pământ, dacă nu vrea să facă bubă. Dacă o pune undeva să face bubă galbenă şi sparge.)
Surduc, 5 august 1939 Rostaş Marie, 35 ani 8
Faceţi-vă doi,
Buboi, buboi,
Cu cărare printră voi.
Une-s doauă, Să să facă nouă.
Une-i unu să şie
Cât pumnu;
Făgetul Ierii, 1 august 1939
Susana Todor,

82 ani

VII. DE CEAS RĂU

1

Doamne ajută, Sfântă Ană, Sfântă Mărie, De ce-oi cota la omu acesta.

Ieşi teme, nu te teme, Ieşi duh curat, duh necurat, Duh necurat din bere, Duh necurat din mâncare, Duh necurat din plâns, Duh necurat din frică, Duh necurat din osteneală, Duh necurat din răcială.

Nu-i cânta cap, Cum cântă greluşu; Nici nuaţă câlicăiţi în cap, Cum cârcălăiesc păsările, Nici nu cârţăiţi Cum cârţăie caru, Nici nu trageţi

Une cocoş n-a cânta Nici mâţ n-a meuna, Nici câne n-a lătra, Nici puşcă n-a puşca.

Acolo sunt ciute Şi sunt mute, Fetele te-or săruta, Nevestele în pat te-or culca.

Nu rocoti ca ghibolii, Nu rocoti ca taurii, Nu te duci, nu te pustieşti, Nici aşa.

Cu tămâie te-oi afuma, Cu pelin te-oi înpelina, Cu marmură te-oi cântămărmuri, Cu aiu te-oi nuaţăchi, Cu cui de potcoavă Te-oi potcovi, Cu hirean te-oi cârţăiehărina, Cu cheptenul te-oi cheptina,

în cap,
Cum trag clopotele;
Nici nu umbla pe su chele,
Cum umblă şoarecele;
Nici nu umbla pe su chele
Cum umblă furnica.
Nu te face om neom,
Nici găină cârcăină,
Nici măţă gogâţă,
Nici mâţăjoape talpoşă,
Nici găină bârzoşă.
Nici căţa dete-oi înec uşe nu te face
Şi te du înarunca. munţi pustii,
Acolo-i locuinţa ta,
În chetricer ce l-o dat, Ca sfântu nearse de soare,
În lemne neroditoare,
Cu mătura te-oi mătura,
Cu 3 scântei din foc te-oi arde, Cu 3 Te-oi bate,
Cu 3 stele din cer te-oi blăstăma, Şi-n apă a, Şi-n foc te-oi curat, luminat, Ca Dumnezău din soare ce răsare,
Cu inima dragă Şi întreagă.

(Cias rău să face din supărare, din frică, din bătaie, trăsnet, fulger. Umblă prin chele, vine de să năduşe în grumazi sânge închegat, îl poate ţâpa pe gură şi pe naştere. Bate din palme şi în şele, bate în cap de amete şi chică jos, cân să duce în picioare ard tălpile, în grumazi să înăduşe.)

Sălciua-de-Sus, 5 august 1939 Lina Chirilă, 64 ani
2
Ieşi cias rău Din oasăle,
(de la omu ăsta).
Ieşi din cap,
Ieşi de su cap,
Ieşi din ochi,
Ieşi de su ochi,
Ieşi din nas,
Ieşi de su nas,
Ieşi din limbă,
Ieşi de su limbă,
Ieşi din gură,
Ieşi de su grumazî, Ieşi din chiept,
Ieşi din toate oasăle, Ieşi din rânză,
Ieşi din maiu,
Ieşi din plumâne, Ieşi din carne,
Ieşi din rărunchi, Ieşi din toate oasăle, Ieşi din măduă,
Ieşi de su măduă, Ieşi din toate vinele,
Ieşi din toate încheieturile.
Nu mânca,
Nu săjeta,
Nu împunge,
Nu face puroi cu sânge,
Nu-i mânca faţa,
Nu-i pcherde vieaţa.
Ieşi că eu nici aşa nu te-oi lăsa, Că cu gura mea te-oi blăstăma, Şi-n marea roşie te-oi ţâpa.
Şi nici aşa nu te-oi lăsa,
Că eu după tine oi mâna Şi pe tine te-o scoate Şi pe moară de şerchi te-o ţâpa,
Şi acolo te-i măcina Şi acolo te-i topchi,
Şi acolo te-i părăsî,
Şi omu aiesta să rămâie curat şi luminat,
Cum Dumnezău l-o lăsat.
Şi nimic să nu-i şie Cum nu i-o fost nici dintâie.

(Să coată cu aiu, tot freci pe oase şi aiu îl dai să-l mănânce beteagu. A ezitat să mi-l spună din cauză că atunci trece rău la ea. Descântecul nu i l-o spus nici la norusa pe când celelalte da. Nici n-o mai descântat demult.)

Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria Dondoş, 68 ani 3

I-o luat vederea,

I-o luat puterea.

Da ieşi, duh necurat, Câne turbat,

Cu păru neretezat.

Ieşi din muruna părului,

S-o luat pe cale,

Pe cărare,

S-o tâlnit cu duh necurat în cale. Cum l-o tâlnit De cap l-o tăunit,

De ochi l-o orbit,

Din crerii capului,

Din boboşii ochilor,

Din crucile urechilor,

Ieşi, că de nu-i ieşi de voie, Îi ieşi de mare nevoie,

Că am 9 cuţâte,

De 9 tocili tocilite.

Cu gura te-oi blăstăma,

Cu sufletu te-oi sufla,

Cu cuţâtu te-oi tăia.

Şi-n marea roşie te-oi mâna, Şi te-oi îneca Şi acolo te-i adevăsî.

Ieşi şi te mută la marginea pământului, une cocoş nu cântă,

Câne nu bate,

Om nu locuieşte.

Acolo să şie locu Acolo să-i şie jocu, (Cutare) să rămâie curat, Ca argintu străcurat,

Ca auru de curat,

Ca soarele luminat,

Cum îi de Dumnezău dat Şi de Maica Luminată Şi de doi părinţi lăsat.

(De 3 ori, în apă cu cuţâtu. De la un bătrân din Sălciua.) Orăşti, 27 august 1939 Ioană Urdă, 64 ani

4

Că Ion nu te poate purta.
Te du une cocoşu nu cântă, Une vacă nu răgeşte,
Popă nu slujeşte.
În chietrii neumblătoare,
În lemne neroditoare.
Acolo să pchei,
Că de nu-i ieşi de bună voie,
Că de nu te-i duce de voie, Te-i duce de mare nevoie, Că cu 9 puşti te-oi puşca, Cu 9 săbii te-oi tăia,
Cu 9 furcuţă te-oi împunge, Şi-n Dunăre te-oi arunca, Acolo să lăcuieşti,
Ca Simion să rămâie Curat, luminat,
Ca Domnul ce l-o dat,
Ca maică-sa ce l-o băiat.
Doamne, tu-mi ajută mie Descântecu Sfintei Mărie.
(scuipi de 3 ori)
Du-te duh mut,
Duh necurat,
De la Simion Şi din cap,
Din foale,
Din spinare,
Din sânge,
De su sânge,
Din dosca chieptului, aiu, leuştean bătut laolaltă şi dospchit.)

(De 9 ori, cu 9 cărbuni în apă. În unsoare, Poşaga-de-Jos, 29 august 1939 Botaş Vasile, 60 ani

5

Ieşi cias rău din crerii capului,
Din faţa obrazului,
Din gârciu urechilor,
Din boboşii ochilor,
Din spate, de su spate,
Din rărunchi, de su rărunchi,

Din toate oasăle,
Nu săpa, nu ustura,
Îi ieşi de mare nevoie, În coamele cerbului
Că cu cuţâtu ascuţât tăie-te-oi, ţâpa-te-oi.
Cu lacrămi până-n pământ Acolo să pchei blăstăma-te-oi, Şi Ion să răsaie curat
Cu curu căca-te-oi, Cum Dumnezău l-o dat.
Cu puţa pişa-te-oi,
(De 9 ori. Cias rău = umblă pin oasă ca un şoarece, pin chele.)
Muntele Săcelului, 24 august 1939 Anuţa Gherman, 50 ani
6
În pulpele gliganilor.
Acolo să te-ntorci Şi să joci,
Că cu tine nu poate lucra omu, Nu poate mânca, nu poate auzi.
Doamne, ajută-mi.
Ieşi sânge nevăzut Şi necrezut Şi te du în munţi,
Păstă munţi,
În coarnele ciutelor,
(De 9 ori, în apă cu 9 cărbuni, faci cruce cu mâna pe oală. Îl doare prin vine.) Filea-de-Jos, 19 august 1939
Popa Cătălina, I. Alexandru, 60 ani
PRACTICĂ
Zâci rugăciunile toate câte le ştii şi îngenunchi şi cu *Visu Maicii Precestii* în mână.
Mucedă de 9 feluri.
Ieşi că de nu-i ieşi De mare nevoie îi iei,
Cu pace şi cu sănătate,
Şi cu putere şi cu vedere,
Şi cu ajutoriu Sfinţeniei Sale Amin.
Ieşi din săte,
Din foame,
Din râs, din plâns,
Din voie bună,
Ieşi că de nu-i ieşi De mare nevoie îi ieşi.

DE MUCEDĂ

Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă de Tine,

Sfântă dragă zî de Vineri (sau Miercuri).

Ieşi mucedă uliască,

Mucedă lupească,

Mucedă din săte,

Mucedă din foame,

Mucedă din usteneală, Mucedă din supărare, Mucedă de voie bună, Mucedă din plâns,

Mucedă din râs,

Sălciua-de-Jos, 1 septembrie 1939 Duma Nastasie, 55 ani

(De 9 ori, cu cuţât cu aramă galbenă, cu apă. Faci cruce pe cap. Dintr-o muiere bătrână Pliţăoaie, n-am învăţat tot, numa vorbele astea. Să coată Miercuri şi Vineri dimineaţa pe nemăncate.)

Hăjdate, 20 august 1939 Mălină Boită, 90 ani

2

Seacă mucedă cu râncedă, Nu face sânge,

Seacă din gingei Nu face puroi

Nu răni, nu ghiugului, Şi seacă şi te-i usca.

Nu puţi, nu face apă,

(De 9 ori. Prin iarbă creşte mucedă de culoare vânătă. Să te ungi cu miere şi cu cimbru de la Zua Crucii.)

Sălciua-de-Sus, 5 septemvrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani

3

Ghin gură de la Ion Şi-o acoperi.

Da el să răsaie curat Şi luminat,

Cum Dumnezău l-o dat.

(Suflă şi scuipă în jos de 3 ori şi de 9 ori.) Gheorghe să rămâie curat, Ca argint străcurat,

Ca Dumnezău ce l-o dat. Leac de la Dumnezău să şie Şi de gura me Şi de limba me.

Cu cuţâtu în 4 crepa-te-oi, În munţii mari ţâpa-te-oi, Une cocoşi nu cântă, Cânii nu bat,

Păsări nu ciripchesc.

Să pchei şi să răspchei,
Ca spuma de pe mare Ca pulverea-n cale.
Să luă omu mare,
Să dusă în pădurea mare,
Tăie lemnu mare,
Făcu casa mare,
O corni şi n-avu cu ce o coperi,
Veni şi luă muceda
(De 9 ori. Mucedă=se umflă gingia şi mănâncă rădăcina dinţilor.)
Şi-o venit şi-o luat Muceda hei spurcată laolaltă.
Cu 9 feluri de bubă Să te duci să te pustieşti.
4
S-o luat omu mare,
S-o dus în pădurea mare, O tăiet lemnu mare,
O făcut casa mare.
O cornit şi-o leţuit Şi n-o avut cu ce podi
Muntele Săcelului, 24 august 1939 Anuţa Gherman, 50 ani
(De 3 ori. Să caută în apă şi în smochină cu cuţât, smochina o crepi în 2 şi o ţâne în gură. Mucedă=cân chică dinţii, ceva sânge(scorbut?).)
Săcel, 16 august 1939 Arion Valerie, 48 ani
Din limbă, de su limbă,
Din foale, din chicioare.
Din toate osuţăle,
Din toate vânuţăle.
Ieşiţi, nu faceţi casă,
Ieşiţi, nu faceşi masă,
Ieşiţi, nu faceţi pat,
Ieşiţi, nu faceţi moară,
Ieşiţi, nu faceţi vâltoare,
Ieşiţi, nu faceţi chiote,
Ieşiţi, nu faceţi piote,
Ieşiţi, nu faceţi dopote,
Ieşiţi, nu faceţi topote,
Ieşiţi, nu bateţi, nu răsbateţi, Nu-mpungeţi, nu

străpungeţi, Nu ghimpaţi, nici săjetaţi,
Nu-i luaţi vederea,
Nu-i luaţi puterea,
Puterea nu i-o luaţi.
Coşniţă de broască râioasă nu-nbrăcaţi
Numete de moarte nu-l lăsaţi.
Da ieşiţi vântoaselor,
Ieşiţi frumoaselor.
Ieşiţi cioarăle, vestele, nevestele, Cu duh necurat amestecat,
Cu toate dopotele voaste,
Cu toate dopotele voaste,
Cu toate lanţurile voaste.
Ieşiţi şi vă mutaţi la munţii cei pustii,
La pădurea ceia deasă,
La pasărea cea grasă,
Carnea i-ţi mânca Şi sângele i-ţi bea Şi bine veţi uspăta.
(Cutare) rămâie curat,
Ca argintu străcurat,
1
Nu ştiu ce l-o-mpresurat,
Nu ştiu ce l-o tâmpinat,
Din casă ieşin,
Ori în drum mergân,
Ori prânz prânzân,
Ori şină şinân,
Ori apă bân,
Ori în loc şezân,
Ori în somn durmim.
Bunele vântului Cu relele pământului,
Cum l-o tâlnit De cap l-o tăunit,
De ochi l-o orbit.
I-o luat vederea,
I-o luat puterea,
Să nu poată umbla Să nu poată mânca,
Să nu poată durmi,

Să nu poată hodini.
Şi şi-o făcut casă Şi şi-o făcut masă,
Şi şi-o făcut mâncare,
Şi şi-o făcut pat Şi şi-o făcut moară Şi şi-o făcut vâltoareşi şi-o făcut dopote
Şi şi-o făcut topote,
Şi-o bătut şi-o răsbătut Şi-o mâncat şi-o săjetat.
Das ieşiţi vântoaselor,
Ieşiţi frumoaselor,
Din muruna părului,
Din crerii capului,
Din bolboşii ochilor,
Din crucile urechilor,
Din rădăcina dinţilor,
Din cupele măsălelor,
DE ALI DIN VÂNT
Ca aurn de curat,
Ca soarele luminat
Cum îi de Dumnezău dat
(De 3 ori, în apă sau ginars.)
Orăşti, 27 august 1939
Ioană Urdă, 64 ani

2

Doamne, ajută ce-oi cota la
Nicolae,
De ali din vânt.
S-o umplut de bube pe trup,
Nu ştiu ţăpatu-le-n
Şi de Maica Luminată,
Şi de doi părinţi lăsat.
- În irimă le-oi ajunge.
- Duce-ţi-vă ali din vânt
- Din oasele lui Ion,
- Nu junghia,
- Nu săjeta,

lume,
Ţâpatu-le-o anume.
Ion porni a să cânta
Cu glas mare în ceriu,
Cu lacrămile în pământ.
Doamna Sfântă Mărie
L-auza şi-l întreba:
- Ce te cânţi tu, Ioane,
Ce te vaiţi?
- Cum de nu m-oi cânta,
- Cum nu m-oi văita?
- M-am tâlnit cu de-ali vânt
- în cale,
- Mi-o luat puterea,
- Mi-o luat somnu,
- Mi-o luat mâncarea.
- - Da nu te cânta, Ioane,
- Da nu te văita,
- Eu cu gura l-oi blăstăma,
- Nu cârţăi ca caru,
- Nu vâjăi ca ploaia,
- Că de nu ve-ţi duce de voie,
- Vi-ţi duce de mare nevoie:
- Cu fusu voi împunge
- În irmă voi ajunge,
- În marea roşie v-oi ţâpa,
- Şi acolo-ţi peri,
- Şi-acolo-ţi desperi.
- Numa Ion cum o bea,
- Din apa asta şi s-o spăla,
- Să să cureţe
- Până la 3 zâle.
- Să-i vie puterea
- Şi sănătatea,
- Ca codru cu frunza,
- Izvoarele cu apa,
- Din Paşti până-n Rusalii.

- Cu fusu le-oi împunge,
(De 9 ori, cu fus, cuţât, slănină, măceş.)
Sălciua-de-Jos, 2 septemvrie 1939
Borza Gavrilă, 61 mai

3
Doamne, Tu-mi ajută mie,
Descântecu-i Sfintei Mărie,
Ca Maria să rămâie sănătoasă.
9 vântoasă,
9 frumoasă,
Să vă duceţi de la Maria,
Din crerii capului,
Din bolboşii ochilor,
Din foale, din spinare,
Din fluierile picioarelor,
Că de nu vi-ţi duce de voie
Vi-ţi duce de mare nevoie:
Curată, luminată,
Ca Dumnezău ce o at-o, Ca maică-sa ce o băiat-o.
Că cu 9 puşti voi puşca, Cu 9 săbii v-oi tăia,
Şi-n Dunăre v-oi arunca Ca Maria să rămâie
(De 9 ori, în apă cu 9 cărbuni.) Poşoga-de-Jos, 29 august 1939 Botaş Vasile, 60 ani
PRACTICA
Petrec apă de 9 ori pin tolcer şi pin patru chetri găurite: „moara la ali din vânt.” Ţâchi 3 cărbuni în apă. Chetrile le am de la o mătuşe.
Poşaga-de-Jos, 29 august 1939 Bărdea Mărie, 58 ani
Acolo să pchei,
Să răspchei,
Cum chere schinu din cale Şi roa de soare,
Şi încă şi mai tare.
Cu chefea te-oi chefăli,

Cu cuţâtu te-oi tăia,
Cu mătura te-oi mătura,
Cu cheptenu te-oi perie Şi-n fundu mării te-oi ţâpa.
1
Ghihor alb,
Ghihor negru,
Ghihor verde,
Ghihor sur,
Ghihor cenuşios,
Ieşi din crerii capului,
Din faţa obrazului,
Că eu bine te-oi cota,
Bine te-oi descânta,
Pe vârf de ac te-oi lua Şi-n fundu mării te-oi ţâpa.
DE GHIHOR
(De 3 ori. Faci cruce cu mătura. Cu mătura în care pui cuţât, chepten, chefe şi le legi cu ştergură, faci pe obraz une doare. Ghihor = te doare capul după-amiazi.) Făgetul Ierii, 31 iulie 1939 Lung Floare, 85 ani
2
Ieşi din creru capului, Din faţa obrazului, Din bolboşii ochilor, Din auzu urechilor. Nu mânca, nu săjeta, Ghihor din săte, Ghihor din foame,
Une mei, tu ghihor verde, Ghihor nieriu,
Ghihor de 9 seminţe,
De 9 jiţe,
De 99 de feluri?
Să ţâpă, să aruncă,
În creru capului să aşează.
Nu cilipchii ca păsările,
Nu te strânge ca aricii,
Nu te lungi ca şerchii.
Să ieşi din capu omului,
Şerbinte ca focu,
Iute ca vântu
Şi nimica să nu-i şie,
Cum o fost dintâie.

Ghihor din căldură,
Ghihor de pe drum mergân, Ghihor de pe scaun şezân.
Ieşi, nu bate ca ştezăle,
Nu scârţâi ca morile,
Nu mecheca ca caprele,
Nu zghera ca oile,
Nu grohoti ca porcii,
(Cân te doare capu de jumătate (doare o noapte, o zua). Să coată cu cuţât, mătură şi ştergură. Ştergi pe cap şi pui jos. Pe cân găţi una (o dată) faci cruce cu mătura şi cu cuţâtu şi scopcheşti de 3 ori.)
Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria Dondoş, 68 ani
3
Doamne ajută-mi, Sfântă Maică Precestă,
Şi sântă zî de astăzi.
Doamne, Sfântă Maica Precesta,
Rogu-te lu Dumnezo
Pentru Ion
Descântecu să şie
A sântă Mărie.
Leacu să şie a lu Ion,
De gura me,
De limba me,
De voia lu Dumnezo.
Să luă Ion pe cale,
Ieşi ghihor,
Nu vojoi ca munţii,
Nu boncăli ca taorii,
Nu mugi ca vacile,
Nu răgi ca ghiţăii.
Ieşi ghihor,
Nu lătra ca cânile,
Nu grohoti ca porcii
Ieşi ghihor,
Că de nu-i ieşi de voie,
de nevoie,
Eu cu mătura te-oi mâtura,
Cu foarfecele te-oi tăia,

Pe cărare,
Să-ntâlni cu ghihoru-n cale.
Ieşi ghihor din cap,
Ieşi ghihor din măsăle,
Ieşi ghihor din grumazi,
Ieşi ghihor din umere.
Ieşi ghihor, nu hate ca ştezăle,
Nu-ntoarce ca vâltorile,
Nu cărcăi ca găinile,
Nu miauna ca mâţa.
Cu ştergura te-oi şterge,
Şi-n fundu mării te-oi ţâpa
Şi-acolo te-i topchi,
Şi-acolo te-i adăvăsî,
Ca roua de soare,
Ca scopchitu su picioare.
Să rămâie Ion curat, luminat,
Ca maică-sa ce l-o dat,
Ca argintu străcurat.

(De 5 ori. Cân te doare pin cap şi urechi. Cu mătura, în ea bag foarfecele şi
înfăşur cu un chindeu cu care ne ştergem şi adii pe cap.)

Cacova Ierii, 30 iulie 1939
Maria Bică, 63 ani

Că nu au treabă alea cu tine,
Că eu am treabă cu tine,
Că om porunci
La bonboni şi la bonboane
Să aducă laptele tău,
Laptele mănos,
Laptele frumos,
Laptele tău să vie,
Să vie, să nu rămâie
De-o hi legat în ocolu cu boi,
Ori de-o şi legat laptele tău

În ocolu cu vacile,
Ori în ocolu cu oile,
Ori în ocolu cu caprele,
Să ţi-l aducă.
De-i legat, să-l dezleg,
Laptele tău să vie,
Să nu rămâie.
Da de-a altora ba
Să nu şie păcat.
Cum Dumnezău aduce,
Câmpu cu iarbă,
Codru cu frunza,
Că-ţi dezleg ochi pe uitat,
Gura pe rumegat,
Grumazii pe tras,
Stratu pe rodit,
Floarea pe gonit,
Inima dragă
Şi întreagă.
S-o dus cutare vacă În muntele mănos,
În muntele vlăgos,
După păşune, după hrana ei. Întâlnit-o bonbonii, bonboanele,
Fermecătorii, fermecătoarele Şi i-o luat laptele,
Şi i-o luat rodu,
Şi smântâna.
Ea să cântă cu glas mare în cer,
Şi cu lacrimi în pământ,
Sfântă Maria o auzi,
Mândră nilă îşi făcu,
Pe scară de ciară să coborî Şi o-ntrebă:
Ce te cânţi, văcuţă,
Ce te vaiţi?
O, Doamne, Sfântă Mărie,
Cum nu m-oi cânta
Şi nu m-oi văita,
Că nu ştiu bonbonii,

Bonboanele,
Fermecătorii, fermecătoarele
Mi-o luat laptele,
Şi mi-o luat rodu
Şi smântâna din unt.
O, Doamne, zice Sfânta Mărie,
Nu te cânta,
Nu te văita,
LA VACI
Şi la 9 colibi de vară.
Şi ei să-l aducă Din lume, de peste lume, Din 4 cornuri de lume, Din vârfu munţilor,
2
Să luă (N.) de-acasă, Să-ntâlni cu 99 de pocitori. Laptele i-l luară,
Şi-l dusără peste 9 hotară, Şi la 9 izvoară
(De 3 sau 9 ori, în sare. Pentru vacile care nu iau rod şi nu au lapte.) Sălciua-de-Sus, 5 septemvrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani
Să-i şie dulce ca mierea Şi galben ca ciara.
De su rădăcina sâlhelor,
Că de voie de nu l-or aduce, L-or aduce de mare nevoie: Că noi după ei om mâna Nouă câni înstrungaţi,
Nouă zăvozi înzgărdaţi Şi ei or peri şi s-or topchi, Ca roa de soare,
Ca pulberea pe cale Şi încă şi mai tare.
Să i se adune laptele Ca codru cu frunză,
Ca câmpu cu iarbă,
Din Paşti până-n Rusalii.
Şi atunci să aibă putere Să o strâce Cân o avea izvoarăle Să nu izvorască,
Atunci şi nici atuncia nu.
Şi laptele să şie ca groscioru (smântâna) Smântâna să iasă ca molu (nămol)
Şi nimica să nu-i şie Cum nu o fost nici dintâie.
(Cu cuţât şi cu frunză de prun şi de salcă în făriná şi sare. O dai la vaci.) Cacova Ierii, 30 iulie 1939 Maria

Dondoş 68 ani
3
Sfântă, Sfântă Luni de astăzi, Dumnezău Sfântu să-l facă
Roagă pe Maica Luminată sănătos
Să să roage Maici Luminată Să să stângă boala
De dumnezău Sfântu Cum să stâng cărbunii.
(Ori pentru ce boală i beteag),
(De 3 ori, cu 9 cărbuni; de la un bătrân din Băişoara.)
Matei Marie, 43 ani
Carne cu carne,
Pchele cu pchele,
Măduă cu măduă,
Sânge cu sânge.
Maria să şie curată Luminată ca maici Care o lăsat.
până nu răsare soarele şi după-amiazi. In
1
Doamne ajută, Sfântă Mărie,
Sfântă de Tine.
Fugi căşunătură Că te-ajunge limpezitură,
Cu mână nespălată,
Cu irmă leşinată.
Os cu os,
Vână cu vână,
(De 9, 7, 5, 3 ori. Dimineaţa unsoare. De la mama mea.)
Hăjdate, 21 august 1939 Vironica Bonda, 53 ani
DE CAŞUNATURA
Că lua-te-oi,
Şi în mare roşie arunca-te-oi. Acolo să pei,
Acolo să răspei,
Cum pere roa de soare, Scopchitu su picioare.
Fugi căşunătură,
Că te-ajunge limpezitură, Irmă leşinată,
Gură nesăturată.
Fugi, că de nu-i fugi de voie Îi fugi de mare nevoie:
(De 9 ori cu ac sau vârf de brişcă. Am auzât pe mama

şi pe moşu.) Lita Românească, 16 august 1939 Vlas Toma, 48 ani

De pin nas,
De pin urechi.
Cum s-o spăla cu apa,
Până la trăi zile
Să-i vie puterea şi sănătatea,
Ca codru cu frunza,
Din Paşti până-n Rusalii.

Ion porni a să cânta Cu glas mare-n ceriu, Lacrămile-n pământ.

Doamna Sfântă Mărie Din porunca cerului L-o-ntrebat: Ce te cânţi,

Tu, Ioane, ce te vaiţi?
Cum nu m-oi cânta:
M-am întâlnit cu cias rău
Şi cu duh necurat
Şi cu legături în cale.
Nu ştiu că ţăpa-tu-le-o anume
Între cărări despărţite,
Între garduri străşenite.
Da nu te cânta, Ioane,
Nu te văita,
Că n-are putere cu tine,
Că eu am putere cu ele;
Că eu în munţii Măslinilor
Le-oi mâna,
Une nu este popă,
Nici ghirău,
1
Doamne, Doamne, ajută ce-oi cota
La Todor de legături.
S-o luat pe cale, pe cărare,

Cân o fost la calea mare S-o tâlnit cu ceas rău Şi cu duh necurat,

Şi cu legăturile-n cale.
L-o legat şi l-o fermecat Şi puterea i-o luat.

Cu cinci deşte răle,
Căcate, spurcate,
L-o legat şi l-o fermecat Cu mână de copil nevotezat,
Cu funie de om spânzurat.
Io-l dezleg pe Todor Cu zăce dejete aurite, d-arginţâte,
De Dumnezău rânduite.
Numa Ion cum o mânca Din slănina asta,
Şi din apă,
Să să-mprăştie ceas rău Şi duh necurat,
Şi legăturile De pin picioare,
De pin şele,
De pin cap,
De pin obraz,
De pin achi,
DE LEGATURI
Ca roa de soare,
Şi v-aşezaţi din oasele lui Ion
Cum s-aşează vara
Fumu-n fundu văii
Şi vă-mprăştiaţi din oase
Cum să-mprăştie pulberea pe cale,
Spuma spre mare.
Numa lui Ion,
Cum i-oi cota de 9 ori,
Şi-o mânca şi s-o spăla,
Să-i vie puterea
Şi sănătatea,
Ca codru cu frunza
Izvoarele cu apa,
Din Paşti până-n Rusalii.
Amin.
În chetrile ali neroditoare,
Şi pchetrile ali neajunse de soare,
Une cocoş nu cântă,
Câne nu latră,
Acolo să faceţi voi pat

Şi colac,
Şi vă duceţi din oasele lui Ion,
Că de nu ve-ţi duce de voie,
Vi-ţi duce de mare nevoie,
Că eu cu fusu v-oi împunge,
Cu măceşu v-oi mătura,
Cu cuţâtu v-oi tăia,
În marea roşie v-oi ţâpa.
Şi-acolo-i peri,
Şi-acolo-i disperi,
(De 9 ori, cu fusu, măceş, apă, cuţât. Tot de la mama. Ea le-o învăţat de la Vârvorica. Vârvoarea o fost o ţâgană şi n-o avut o mână şi mama mea s-o văduit şi no mai suferit-o părinţii şi o zâs ţâgana: „Vină la mine că te-oiînvăţa eu cum să trăieşti.” Şi-o învăţat şi sara mama mă tot învăţa.)
Guşbă de măr,
Guşbă de păr,
Guşbă de arţar,
Guşbă de frăgariu,
Cu cine-o legat Să să ducă În munţii pustii,
Une om nu locuieşte,
Une cocoş nu cântă,
Acolo să-i şie locuinţa.
Nastasie rămâie curată, luminată, Ca Domnul ce-o dat,
Ca maică-sa care o băiat.
2
Doamne, Tu-mi ajută mie, Descântecu Sfintei Mărie.
Că eu dezleg pe Nastasie Din 99 de legături Din 99 de strânsuri Şi-o dezleg ca să rămâie curată, luminată;
Ca Domnul ce-o dat,
Ca maică-sa ce o băiat.
Ş-o dezleg de 99 de legături Cu 99 de lanţuri 99 de funii,
99 de guşbe:
Sălciua-de-Joss, 2 septemvrie 1939 Borza Gavrilă, 61 ani

(De 9 ori, în apă.) Poşaga-de-Jos, 29 august 1939
Botaş Vasilie, 60 ani

DE SCURGEREA SÂNGELUI

S-o dus pe cale, pe cărare,
(Cutare muiere)
Cân o fost în mez de cale,
Nu ştiu tătăişe mănioasă,
O vecină chinoasă,
O văduvă grasă,
O fată frumoasă,
O, duşmanele tele,
O, prietinele tele,
Ţi-o ţâpat rânduri
Inherinate,
Rânduri înpelinate,
Rânduri aite,
Rânduri încremenite,
Rânduri puturoase,
Rânduri guturoase.
Ea să cântă şi să vaită
Cu glas mare în ceriu,
Cu lacrămi în pământ.

- Sau fată frumoasă,
- O, duşmanele mele,
- O, prietenele mele,
- Ni-o ţâpat rânduri,
- înherinate,
- Rânduri mărmurite,
- Rânduri cremenite,
- Rânduri dintr-o iele.
- - Da nu te cânta,
- Nu te văita,
- Că n-au treabă alea cu tine,
- Că eu am treabă cu tine,
- Că nu ţi le-o ţâpat
- Nime cu contrat,
- Nici n-o ţâpat
- Nime pe vecie,
- Că le-om mâna în sat,
- Anume la ginovat.
- Ala să-l umfle,

Sfântă Mărie o auzî,
Mândră nilă îşi făcu să-l stoarcă,
Pe scară de ciară să coborî.
Şi o întrebă:
- Ce te cânţi (cutare),
- Ce te vaiţi?
- - O, Doamne Sfântă Mărie,
- Bine că mă întrebaşi,
- Că nu ştiu tătăişe mănioasă
- Nu ştiu vecină tismoasă,
- Şi să-l gâmfe,
- Să-l stoarcă,
- Oasăle să i le stoarcă
- Şi tu să rămâi curată,
- luminată,
- Ca Dumnezău din Ceriu te-o dat,
- Ca Sfânt soare cân răsare,
- Cu inima dragă
- Şi întreagă.

(De 9 ori. Cu aiu şi în glaje cu apă. Zăci în apă şi faci muşdeu şi bagă trei fire de fărină de grâu de primăvară şi să unge. Dacă vrea să se întoarnerândurile pe ginovat, atunci întoarce poalele pe ea de 9 ori, le ia întoarsă.)

Sălciua-de-Sus, 5 septemvrie 1939
Lina Chirilă, 64 ani

2

Doamne ajută,
Sfântă Maica Precestă
Sfântă dragă zi de astăzi.
Stai sânge în peliţă
Ca Dumnezău în

De nu îi păţi ca cânepa:
Te-oiu sămăna şi te-oi culege,
Şi te-om usca şi te-om topchi,
Şi te-om usca şi te-om meliţa,
Te-om hecela şi

credinţă, te-om cheptena,
Că de nu-i sta de voie Şi te-om toarce,
Îi sta de mare nevoie, Ti-om răstie şi te-om depăna,

Te-om urzî, te-om învăli Şi ţi-om ţese, te-om curoi Şi te-om face cămeşe,
Şi te-om purta şi te-om strâca, Şi nimic de tine nu s-a alege.
(De 9 ori, cu pământ, să stea cu capu plecat la pământ. Un unchi al meu o fost beteag şi o muiere o cotat.)
Lita Românească, 16 august 1939 Vlas Susană, 64 ani
DE ORBALŢ
1
Doamne, ajută-mi, Sfântă zî de astăzi Să scularǎ, Din casă, De la masă, Sănătoasă (cutare) Să dusă. Pă cale, pă cărare, S-au întâlnit Cu spurcatu de orbalţ în cale Să cântă, Să văită, - Şi m-am întâlnit cu spurcatu - de orbalţ în cale. - - Nu te cânta, - Nu te văita, - Jos pe scară - De ciară, - La tine m-oi coborî. - Fugi orbalţ orbălţat, - Din vânt aţâţat, - Cu săcera te-oi săcera, - Cu sapa te-oi săpa, - Cu mătura te-oi mătura, - În vânt te-oi

sufla,
- (cutare) să
Nime n-o auzât, rămâie curat
Numa Maica
Precestă. - şi luminat,
- Ce te cânţi, ce te - Cum
vaiţi? Dumnezău o lăsat,
- - Mă sculai din - Din gura mea
casă sănătos să aibă leac.
- şi m-am dus pe - (Scuipă de 3
cale, ori în pământ)
- pe cărare,
mâncărime.
(Orbalţ=un fel deCoaţi marţi dimineaţa
bubă apătoasă cu şi
vineri dimineaţa nemâncat. Iei o
până nu iasă soarele şi pe săcere înfăşurată cu
ştergar şi sapă şi mătură. Şi coţi cu săcera
în ceva apă. In întaiaş apă ţâpăm 3 cărbuni.
Coaţi Marţi, Vineri şi Marţi (3 ori), apoi-i
deplină cotătura. De la o bunică bătrână.)
Pădureni, 2 august
1939
Susana Ciordea, 58
ani
2 Seacă orbalţu
Damne ajută, corbului,
Doamnă, Sfântă Seacă orbalţu
Mărie, bătrânit,
Sfântă zî de astăzi. Seacă orbalţu
zătârnit,
Seacă orbalţu Seacă orbalţu
corbului, cu potcă gie,
Seacă orbalţu Seacă orbalţ de
vulturului, potcă seacă,
Seacă orbalţ cu ali din vânt, Seacă orbalţ, nu râni.
Nu-mpuţi,

Toate bubele,
Toate blândele, Şi-orbalţu corbului, Şi-orbalţu vulturului, Şi-orbalţu zătârnit, Şi-orbalţu bătrânit,
O luat şi s-o uspătat Numa orbalţu de la Ion N-o luat şi n-o uspătat, Ci-napoi de pe el O turnat şi s-o uscat.
Nu ghiugului;
Seacă, nu face apă,
Nu face sânge,
Nu face puroi,
Seacă, că de nu-i seca,
Jude răce Pă zăcoaie de berbece.
albuş să unge pe nas, cu o
(De 3 sau 9 ori, în unt dulce, în unt de oaă jupuţă de mătură.)
XVI. DE ALBEAŢA
Doamne, ajută, - Albeaţă din
Sfântă Mărie, durere,
Sfântă Maică - Albeaţă din
Precestă. somn,
- Albeaţă de pe
Să luă pe cale, pământ,
- Albeaţă din
Pe cărare, orbalţ,
Sfântă Mărie - Albeaţa de 9
Mare feluri.
Cân fu la mijloc
de cale - Da te ia albeaţă,
Să-ntâlni cu 9 - Că de nu te-i lua
fete rugete de bună
Cu 9 cămeşi voie
mătăşete.
- - Une mereţi - Ti-i lua cu mai
voi 9 fete rugete mare nevoie:
- Cu 9 cămeşi - Că cu cuţâtu
mătăşete? rade-te-oi,
- - Merem la - Cu mătura
Gheorghe mătura-te-oi,

- Că am auzât - Cu chindeu
şterge-te-oi,
- Că s-o aruncat - Cu sâta cerne-te-
albeaţa, oi,
- Albeaţa din - Păstă cap
potcă, arunca-te-oi,
- Albeaţa din
vânt, - Acolo să pchei
- Albeaţa din
săte, - Şi să răspchei,
- Albeaţa din - Ca schopchitu în
foame, cale
- Albeaţa din - Ca spuma de pe
osteneală, mare
- Albeaţă din - (Scupeşti de 3
post, ori jos.)

(De 9 ori, sau mai de multe ori, până trece. Cân descânţi, mişti cu sâta, mătura, cuţâtu şi cu chindeu în faţa ochilor. Dacă şezi (când îţi descântă) te muţi în alt loc când se termină descântecul. Să descântă dimineaţa pe nemâncate şi scopeşti în ochi (ziua nu). Pui şi zahăr, freci o ţâr de miere pe dosu sâtii. De la o muiere bătrână, Iulia, mama sfătului, o ştiut multe.)

Filea-de-Jos, 19 august 1939

Popa Grăpchina, 73 ani

Sălciua-de-Sus, 5 septemvrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani

Omu care-i cură ochii şi-l mănâncă să ia zahăr, apă de trandafir şi de busuioc şi acăţi de pingă (pe lângă) drum, scăieţi cu apă, apă de scăieţi şi să să spele. Şi burete de soc ăla încă să-l bage în apă.

Sălciua-de-Sus, 5 septemvrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani

XVII. DE BROASCA

1

Cân mere omu la Sf. Biserică ie un lemnişor de busuioc şi o loveşte acolo une-i zăce;

Ca merele, ca perele,
Ca un şir de mac,
În 4 crepat.
= care să face în pchele, de umblă în
Eu bat broasca,
Popa bate toaca;
Broasca să-ntoarcă
(De 3 ori. O zăce omu care are broască pchele.)
Sălciua-de-Sus, 19 august 1939 Vironica Martiş, 42 ani
XVIII. DE GĂLBINARE
1
Îi seca de mare nevoie.
Eu cu gura mea te-oi cânta, Te-oi descânta,
Cu sfânta zî de astăzi te-oi blăstăma.
În curtea lui Ham Te-oi ţâpa,
Acolo-i peri,
Acolo te-i adăvăsi,
Acolo-i seca,
Acolo te-i usca,
De mine şi de Dumnezo,
Şi de sfânta zî de astăzi.
Seacă mălcedu corbului,
Seacă mălcedu halelor,
Seacă mălcedu vulturului,
Seacă mălcedu bătrânit,
Seacă mălcedu zătârnit,
Seacă mălced cu gălbinare, seacă din foale de la cutare copil. Seacă mălced din bere,
Seacă mălced din mâncare, Seacă mălced din usteneală, Seacă mălced cu gălbinare,
Nu umfla, nu gâmfa,
Nu săjeta.
Seacă, că de nu-i seca de voie,
(De 9 ori, în apă, cu cuţâtu. Este un fel de buruiană de gălbinare, un pchic galbenă, un pchic albă. Şi este pe răzoare o buruiană ca o ruge şi cu tătăişele galbene şi cu

frunza de măceş.)

Sălciua-de-Sus, 5 septemvrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani

DE LUPARIŢĂ

Doamne ajută, Doamne, Doamne ajută, sfinţii Doamne ajută descântecului meu Doamne ajută de-a lui (cutare) să hie.

Lupariţă corbghească,
Lupariţă vulturească,
Întoarce, nu umfla,
Nu durea.
Şi-ntoarce-napoi,
Întoarce lupariţă văcească,
Lupariţă boiască,
Lupariţă ghiholească,
Lupariţă căiască,
Lupariţă măgărească.
Întoarce lupariţă
De câte feluri îmi aduc aminte,
De câte feluri nu-mi aduc aminte.

Lupariţă cânească, Lupariţă hulpească, Lupariţă porcească,

Lupariţă de 99 de feluri,
Întoarce înapoi,
Întoarce, nu umfla,

Lupariţă găinească,
Intoarce-i din crerii capului,
Şi-ntoarce-napoi.
Din zgârcii nărilor,
Din borboşu (bulbul) ochilor,
Din faţa obrazului,
Din crerii capului,
Pân unghile picioarelor.

Nu-l umbla,
Nu-l durea,
Nu-l strâca,
Nu-l amorţi,
Nu-l săpa,
Nu-l străca,
Nu-l săjeta
Şi-ntoarce-napoi.
Nu săpa ca porcii,
Nu bate ca cânii,
Nu bate, nu răzbate,
Şi-ntoarce-napoi,

Nu-l durea
Întoarce, lupariţă şopârlească,
Lupariţă şârcheasca,
Bubă înfocată, înverinată,
Ieşi şi te du în munţi pustii,
În lume neroditoare,
Une cocoş nu cântă,
Nici pasăre nu şurlică (cântă),
Une şed cerbghii şi ciutele.
Cerbghii în coarne te-or lua,
Ciutele te-or legăna,
Hali din vânt te-or adăpa
Apă ţi-or da.
Da ieşi şi te du,
Că de nu-i ieşi de voie,
Îi ieşi de mare nevoie,
Că cu argintu aiesta,
Tăie-te-oi tot

Lupariţă păsărească, Păsdării şi pulbere
Lupariţă porcească, face-te-oi.

(Să face la om bubă sau la vacă, aduce omu apă într-o uieguţă şi unt, ghinars de droşdie, ăla îi mai bun, da să nu mănânce acru, să nu bea ghin şi să nu stea la frig. In apă strânge cărbuni. Rugăciunea o zâce în picioare, după ce o termină se aşează la vatră. Pomeneşte numele zilei în care descântă. Lunea şi duminica nu „coată”. Duminica şi sărbătoare. Lunea îi începutu săptămânii. Obişnuit îi zăce „bubă spurcată”, când „coată” o numeşte „lupariţă”. Cu argint, cu coroană de argint de 3 ori. Şi în untură să coată în unt, ginars de drojdie ăla îi bun că umblă pe vine. O primit % kg lână şi o corfă de merinde. Obişnuit, primeşte 5 lei.)

Ocoliş, 29 iulie 1939
Maria Manciu (Gondiuleasa), 75 ani
DE MUŞCĂTURĂ
1

Gutie, gutie, Şase buţi seci,
Pe butie să suie, Cinci buţi de verin,
Focul aprinse, Cinci buţi seci,
Ploaia stinse. Patru buţi de verin,
Zece buţi de verin, Patru buţi seci,
Zece buţi seci, Trei buţi de verin,
Nouă buţi de verin, Trei buţi seci,
Nouă buţi seci, Două buţi de verin,
Opt buţi de verin, Două buţi seci,

Opt buţi seci,
Una, niciuna,
Şepte buţi de verin,
Să cinească
Şepte buţi seci,
Să plesnească
Şase buţi de verin,
Să huleghească
(schepe).

Sălciua-de-Sus, 4 septemvrie 1939 Lină Chirilă, 64 ani

DE MASELE

1

Din crerii capului,
Din gârlicile nasului; Bubă cătrănată,
Bubă înverinată,
Cu cias rău mestecată,
Ieşi bubă din foame,
Din săte,
Din cloceală,
Din beutură,
Din gând,
Din vânt,
Din frig;
Bubă den nisdare,
Bubă din potca ai mare, Pănă bubă de 99 de feluri, Bubă cătrănată,
Bubă înverinată,
Doamne ajută-ni Sfântă Maică Precestă,
Şi sfântă zî de astăzi.
Doamne, Sfântă Maică Precestă Rogu-te lu Dumnezo Pentru Ion,
Descântecu să şie A Sfântă Mărie,
Leacu să şie a lu Ion Ghe limba me,
De gura me,
De voia lu Dumnezo.
Bubă cătrănată,
Bubă înverinată,

Cu cias rău mestecată,
Ieşi bubă
Din boboşu ochilor,
Eu nici acolo pace nu ţi-oi da, Te-oi sui călări pe lemn de-alun Şi te-oi mâna la munţi pustii, Une cocoşi nu cântă,
Cioarăle nu ciorălesc,
Lemnele nu-nverzesc,
Acolo te-i topchi,
Şi-acolo te-i adăvăsî.
Şi nici acolo pace nu ţi-oi da, Cu lemn de alun te-oi lua Şi-n fundu mării te-oi arunca, Şi-acolo te-i topchi Şi-acolo te-i adăcăsî,
Ca roa de soare,
Ca scopchitu su picioare,
Ca pulberea de pe cale.
Să rămâie Ion curat şi luminat,
Ca maică-sa ce l-o dat,
Ca argintu străcurat.
Şi-aşa să treacă
Cum o trecut zua de astăzi.
Cu cias rău mestecată.
Că de nu-i ieşi de voie, de nevoie,
De limba me,
De gura me,
Eo cu gura me te-oi blăstăma, Cu sufluşu meu te-oi sufla.
Ieşi bubă,
Nu durea,
Nu mânca,
Nu pujueţa.
Că de nu-i ieşi de voie, de nevoie,
De limba mea,
De gura mea,
Eu în pământ te-oi îngropa, De 99 de coţi.
Cu 99 de cară de lemne te-oi arde,
Cu 99 de lacăţi te-oi încuia Şi-acolo te-i topchi Şi-acolo te-i adăvăsî.

(De 5 ori cu un lemn de alun. Cu unu până găţi descântecul o dată. Îl ţâchi jos şi-l scopcheşti de 3 ori.)

Cacova Ierii, 30 iulie 1939

Maria Bica n. Zaiu, orig. Băişoara, 63 ani

Grâu răvărsat (sămănat). Să grăghiască şi să nască. De-o şi fată Cu ochii căprii,

Cu ochii roşii,

Cu ochii galbeni,

Cu ochii negrii,

Cu ochii merui,

Să grăghiască Şi să nască,

Că o aşteaptă Casă nemăturată,

Casă nechitită,

1

Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă zî de astăzi.

Cei mic a cutare muiere,

De a şi ficior cu achi căprii, Cu păru roşu,

Cu păru negru,

Cu păru galbin,

Să grăghiască şi să nască, Că-l aşteaptă plug negata, Car neferecat.

Să grăghească şi să nască, Că-l aşteaptă boi neadăpaţi, Breazdă răsturnată,

CÂND NU POATE NAŞTE MUIEREA

(În unt dulce şi în unsoare. De la soacra mea. Soacra mea o învăţat din soacră-sa. Era o muiere oarbă şi o umblat 7 ţări şi le-o învăţat.) Sălciua-de-Sus, 5 septemvrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani

XXm. DE OBRINTEALA

Doamne ajută, Sfântă Mărie, Sfântă de Tine, Leacu să şie lui Ion. Să luă fată mare,

- Şi caută de amioasă
- De-a doua oară,
- De-a treia oară,
- De-a patra oară,

- De-a cincea
Doamnă mare, oară,
Pă cale, pă - De-a şasa
cărare, oară,
Să-ntâlni cu - De-a şeptea
Sânpetru-n cale. oară,
- - Unde meri - De-a opta
fată mare? oară,
- De-a noua
- Doamnă mare? oară,
- - După - Că şi
buruiană Domnul Cristos
- De obrinteală - S-o obrintit
lui Ion.
- - Întoarce-te- - Şi s-o
napoi, căţălit
- Şi ie un ciup - De soare,
(bucată) de oaie de vânt,
- bălălaie, - De răcoare.
(De 3 ori, cu lână şi apă în unsoare.) Săcel, 16 august 1939 Arion Valerie, 48 ani

DE SPLINA

1

Splină grabnică,
Bairile inimii,
Îi dezleg maiu,
Plumânile, rărunchii, Foalele, crucile şelelor,
Îi dezleg naşterea,
Îi dezleg apele,
Îi dezleg foaia,
Îi dezleg stratu,
Îi dezleg picioarele. Dezlegată să şi-i.
Şi de mine şi de Dumnezo. Şi de sfânta zî de astăzi.
Oi nepornite,
Războiu neţăsut,
Să giăghiască Şi să nască.
Atunci îi dezleg crerii,

În crerii capului,
Îi dezleg muruna părului, Boboşii ochilor,
Zgârcii nărilor,
Faţa obrazului, Rădăcinile dinţilor, Dricul spatelor,
Seacă splină havnică,
Splină căiască,
Întoarce de la bou Din crerii capului,
Din muruna părului,
Din zgârcii nărilor,
Din faţa obrazului,
Din rădăcinile dinţilor, Din dricu spatelor,
Din bairile inimii,
Din rărunchi, din maiu,
Şi din spate Şi din crucile şelelor Şi din chicioare Şi din toate oasele,
Îi săca de te-i usca,
De mine şi de Dumnezău Şi de sfânta zî de astăzi.
Splină măgărească,
Seacă din potcă de bărbat Sau din potcă de fată maie, Seacă din copil priceput, Nepriceput Seacă splină galbenă,
Seacă splină neagră,
Seacă splină albă,
Seacă splină roşie,
Din spate de la bou,
Din potcă de ţâgan, de ţâgană, De rumân, de rumână,
De popă, de preuteasă,
(de tot felu de limbă).
N-o umfla, n-o gâmfa.
(De 9 ori. Cu bâtă de drămoc îl freci pe spate şi-i dai cu pumnu în spate.) Sălciua-de-Sus, 5 septemvrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani
DE TRAGĂN
1
De rumân, de rumână,
De popă, de preuteasă,
De neamţ, de nemţoaică,

De ungur, de unguroaică, (de tot felu de limbă). Întoarce din os, de pe os, Din carne, de su carne,

Din pchele, de su chele,

Din măduvă, de su măduvă.

Întoarce tragăn mut,

Întoarce tragăn surd,

Tragăn de potcă de bărbat, Tragăn de potcă de fată mare, Din potcă de copil priceput, nepriceput,

De muiere curată,

De muiere spurcată,

Potcă de ţâgan, de ţâgană,

(De 9 ori. Tot cu maiu şi cu fusu şi lingură şi cutea încălzite.) Sălciua-de-Sus, 5 septemvrie 1939 Lina Chirilă, 64 ani

DE BUBĂ

1

Am plecat pe cale, pe cărare, Şi m-am întâlnit cu boala:

Să mă duc unde am avut cale, Boală de 99 de feluri,

De pe el să te râsâcheşti,

Ca spuma de pe mare.

Şi de nu mi-i asculta,

Apăi, cu mătura te-oi mătura,

Şi-n fundu mării te-oi arunca.

Şi iară de nu mi-i asculta,

Mai departe te-oi mâna,

Şi la N. Nu te-oi lăsa,

Unde cocoşii nu cântă Clopotele nu s-aud.

Căpâlna (Alba), 10 august 1938 Raveca Roman, 85 ani

Şi iară de mi-ţi asculta,

Iară la N. Nu v-oi lăsa Şi mai departe v-oi mâna.

Este o fată bătrână,

În marginea mării,

De când lumea, de când marea, La aceea să te duci,

Rac, dăleac, ruşeaţă,

Spurc, tragăn, furteaţă.

2
Puterea i-o luat,
Sângele i-o beut,
Carnea i-o mâncat.
(Dentru ele, 1938)
3
Da eu vă rog cu bine,
Să-i aduceţi putere la putere, Sânge la sânge,
Carne la carne.
(Ibidem)
4
Şi de nu mi-i asculta,
Să ştii că la N. Tot nu te-oi lăsa, Cu mătura te-oi mătura,
În munţii Cornetului te-i mâna, C-acolo v-o rânduit Dumnezeu toate
(De dalac, 1938)
Puterea i-o luat-o, Sângele i l-o beut, Boala i-o dat.
Bubele
În coarnele cerghilor, În chetri stătătoare,
Şi-n lemne neroditoare.
5
Aplecat pe cale, pe cărare,
Să se ducă une o avut cale,
Şi s-o întâlnit cu 99 de strâgoi. Puterea i-o loat,
Sângele i-o beut,
Carnea i-o mâncat. Da eu vă rog cu bine Să ascultaţi de mine, Să-i aduceţi sângele Şi carne la carne,
Şi chele la chele.
Şi de nu mi-ţi asculta Mai departe v-oi mâna,
Şi la N. Nu v-oi mai lăsa.
Nu te teme, nu,
Că et te-oi scăpa de toate boalele.
Şi iară de nu mi-ţi asculta,
Mai departe v-oi mâna În munţii Cornetului,
Acolo-i locu vost,
Acolo-n coarnele cerghilor,

Şi ale ciutelor
Şi-n lemne neroditoare,
Şi-n chetri stătătoare,
Şi iară de nu mi-ţi asculta,
Mai departe v-oi mâna,
Şi la cutare tot nu v-oi lăsa.

Căpâlna (Alba), 19 septembrie 1939 Raveca Roman, 86 ani

Une cocoşi nu cântă,
Clopotele nu s-aud.
Acolo cu voi, cu toate strâcăcioasele,
Cu toate relele.
Şi nici acum de nu mi-ţi asculta, Mai departe v-oi mâna Cu mătura v-oi mătura.
În fundu mării v-oi arunca Şi dacă nici acum nu mi-ţi asculta
Şi mai departe v-oi mâna.
Este o fată bătrână,
În marginea mării,
De când lumea, de când marea, La aceea să-i daţi toate boalele.

ANEXE

I. ITINERARUL CERCETĂRILOR DIN MUN II APUSENI *A.*

In judelui Turda (16 iulie- 6 septembrie 1940)

Cercetarea a fost făcută în cadrul Institutului de Ştiinje Sociale al României de sub preşedintia d-lui prof. D. Gusti. Echipa monografică din MunÎii Apuseni aparxinând Regionalei Cluj a lucrat sub conducerea d-lui prof. Iuliu Moldovan. Ancheta a durat în total 53 zile. Pentru studiul magiei am înregistrat superstijii, datini şi practici magice, precum şi un număr de aproximativ 200 descântece. În afară de problemele de magie ne-am ocupat şi cu studiul,ărtei populace", în special cu cea religioasă, procurând în afară de informa iile necesare şi 160 fotografii. Au fost cercetate 41 de sate apar inând plaselor Iara şi Baia-deArieş: Ocoliş, Rune, Lunca Largă,. Vdolm,

Ocolişel, Iara, Cacova Ierii, Maşca, Valea Vadului, Făgetul Ierii, Agriş, Şutu, Pădureni, Plaiuri, Şchiopi, Măgura Ierii,. Surduc, Muntele Băişorii, Hărculeşti, Băişoara, Valea Ierii, Muntele Rece, Săcel, Muntele Săcelului, Litenii-de- Sus, Lita Românească, Filea-de-Sus, Muntele Filii, Filea-de-Jos, Hăjdate, Belioara, Săgaja, Inceşti, Orăşti, Poşaga-de-Jos, Lunca, Sălciua-de-Jos, Moreni, Sub Piatră, Sălciua-de-Sus şi Valea Largă.

In judelui Bihor (*21-29 august 1940*)

' Ancheta a fost făcută cu sprijinul Arhivei de Folclor a Academiei Române. Au fost cercetate în total 17 sate: Vaşcău, Câmp, Sohodol, Călugări, Cristiorul-de-Jos, Cristiorul-deSus, Poiana Vaşcăului, Sălişte, Leheceni, Cărpinet, Vărzari, Finale, Măgură, Chişcău, Brădet, Broaşte şi Pietroasa.

Cercetări în Câmpia Transilvaniei (*13-14 octombrie 1940*)

Au fost cercetate satele: Tritenii-de-Jos, Coc, Valea Largă şi Tritenii-de-Sus. Ancheta a fost făcută în primul rând pentru studiul,manei".

II. TABLOUL INFORMATORILOR *A. Persoanele chestionate pentru partea I -II-a*

Ocoliş: Brata Vasile, 54 ani; Chiampău Nastasie, 38 an; Cora Docie, 52 an; Cora Ileană, 90 an; Crelu Todor, 75 ani; Curşeu Gligor, 75 an; Mulea Nastasâe, 70 an; Frăsâna Muntean,

53 ani; Popa Ignat, 78 ani; Sbânca Ignat, 76 ani; Sbânca Petru, 58 ani; Sbânca Sava, 50 ani;

Sbânca Saveta, 50 an.

Ocolişel: Faur Iacob, 25 an; Frâncu Ioană, 45 an; Lung Ană, 50 an; Miclea Aurel, 43

ani; Nistor Nicolae, 50 ani; Popa Miron, 43 an; Vâtca Filip, 45 an; Zapra Gaşa, 23 ani şi

Zapra Traian, 44 an.

Pădureni: Susana Ciordea, 58 ani.

Hăjdate: Bonda Vironica, 59 ani; Ilea Marie, 78 an: Vlas Ana, 54 an. Agriş: Marie Luca, 59 an.

Făgetul Ierii: Todor Susana, 82 ani.

Filea-de-Sus: Luca Marie, 50 ani; Lupea Susana, 49 ani. Filea-de- Jos: Bunea Darie, 84 ani; Sima Marie, 61 an. Săcel: Tone Marie, 65 ani.

Lita Românească: Ilea Constantin lu Iacob, 38 ani; Vlas Susana, 65 ani. Litenii-de-Sus: Boldijar Martonne, 57 ani. Tritenii-de-Jos: Roşca Valer, 49 an. Băişoara: Zaiu Vasile, 60 ani.

Orăşti: UrdA Iaonă, 64 an.

Poşaga-de-Jos: Bârdea Marie, 58 ani şi Urs Tudoră, 38 ani.

Lunca: Cretu Paraschiv, 70 ani.

Judelui Bihor:

Câmp: Moş Savetă, 58 ani; Teaha Raveică, 56 an. Crişţiorul-de- Jos: Crăciun Ana, 74 ani. Crişţiorul-de-Sus: AnuÎa lu Tănasă, 65 ani. Finale: CioarA Ion, 46 an. Măgură: Nistor Marie, 65 an.

B. Lista descântătorilor.

Cei care,ctiu un singur descântec:

1. Marie Birt, 52 ani, Pădureni. 2. Marina BoitA, 90 ani, Hăjdate. 3. Vronică Bonda, 53 ani, Hăjdate. 4. Todosâe Borza, 52 ani, Plaiuri.

Ioană Botaş, 42 ani, Poşaga-de-Jos. 6. Marie Călină, 53 an, Hăjdate. 7. Susan Ciordea, 58 ani, Pădureni. 8. Vironica Ciordiş, 78 ani, Pădureni. 9. Dochie Cora, 52 an, Ocoliş. 10. Sofia Curşeu, 28 an, Ocolişel.

Marie Fertea, 48 an, Filea-de-Sus. 12. Marie Ilea, 78 ani, Hăjdate.

Marie Ilea, 37 an, Lita Românească.

Mitru Ilea lu Toader, 47 ani, Lita Românească.

Todorică Ilea 42 ani, Lita Românească. 16. Susan Ilieş, 69 ani, Şchiopi. 17. Paraschie Marc, 58 an, Pădureni. 18. Marie Matei, 43 an, Săcel. 19. Adolfina Nap, 35 an, PAdureni. 20. Gheorghe Popa, 73 ani, Şchiopi. 21. Nastasîe Popa, 74 an, Plaiuri. 22. Sofia Rădut, 63 ani, Ocoliş. 23. Adolfina Roman, 47 ani, Hăjdate. 24. Todosîe Rostaş, 64 an, Săcel. 25. Mărie Sbânca, 70 ani, Ocoliş. 26. Iosif Sima,

81 an, Filea-de-Jos. 27. Doehie Turcu, 54 an, Belioara. 28. MArie Vlas, 48 ani, Lita Românească.

Cei cu două descântece:

Anisîe Botaş, 56 ani, Valea Vadului.

Nastasîe Duma, 70 an, Sălciua-de-Jos. 3. Vironica Dumitru, 55 an, Filea-de-Sus. 4. Irină Ilea, 47 ani, Lita Românească. 5. Mărie Lăcătuş, 60 ani, Iara. 6. Anuta Lupea, 56 an, Filea-de-Sus. 7. Vironica Micu, 71 an, Şchiopi. 8. Victoria Pitic, 54 an, Muntele Băişorii. 9. Cătălina Popa, 60 an, Filea-de-Jos. 10. MArie Popa,

80 ani, Filea-de-Jos. 11. Mărie Şuta, 42 an, Lita Românească. 12. Todor Vărmagă, 70 ani, Poşaga-de-Jos. 13. Todorîcă Vlad, 42 ani, SAcel. 14. Susan Vlas, 64 ani, Lita Românească. 15. Toma Vlas, 48 ani, Lita Românească.

Cei *cu trei descântece*:

1. Pavel Hărculea, 80 ani, Valea Vadului. 2. Mărie Manciu, 70 an, Şutu. 3. VironicA Martiş, 42 an, Filea-de-Sus. 4. Nastasîe Neaml, 59 an, Hăjdate. 5. Grăpehina Popa, 73 an, Filea-de-Jos. 6. Susan Todor, 82 an, Făgetul Ierii.

Cu patru descântece:

1. Sofie Făreaş, 57 an, Hăjdate. 2. Mărie Lucă, 53 an, Agriş.

Ghene Şuta, 66 an, Lita Românească.

Cu cinci descântece:

Maria Bica, 63 ani, Maşca.

Vasilie Botaş, 60 ani, Poşaga-de-Jos. 3. Gavrilă Borza, 61 an,

Sălciua-de-Jos. 4. MArie Manciu, 73 ani, Ocoliş. 5. Floare Lung, 85 an, Făgetul Ierii. 6. MArie Rostaş, 65 ani, Surduc.

Cu case descântece:

1. Anută Gherman, 50 ani, Muntele SAcelului. 2. Ioană UrdA, 64 an, Orăşti.

Cu opt descântece:

1. Valerie Arion, 48 ani, SAcel.

Cu nouă descântece:

1. Maria Dondoş, 68 an, Cacova Ierii.

Cu *treisprezece descântece*:

1. Lina Chirilă, 65 an, Sălciua-de-Sus.

BIBLIOGRAFIE

(În această listă sunt trecute numai lucrările din care s-au făcut citate în studiul nostru.

Pentru informatii complimentare a se vedea notitele bibliografice din paginile lucrării.)

Bergson, *Essai sur les donnees immediates de la concience*, Paris, 1936. L. Blaga, *Despre gândirea magică*, Bucureşti, 1941. V. Butură, *Cultul mătrăgunei în Muntii Apuseni*, în *Grădina mea*, *Cluj*, 1936. ^

Chelcea, *îndepărtarea magică a ciumei din satele ardelene*, în: *Natura*, Bucureşti,

1937.

T. Frâncu şi G. Candrea, *Românii din Munjii Apuseni* (*Moth*), Bucureşti, 1888.

A. Gorovei, *Descântecele românilor*, Bucureşti, 193 1. D. Gusti, *Problema sociologiei*, Bucureşti, 1940.

H. Hubert et M. Mauss, *Melanges d'histoire des religions*, Paris, 1929.

L. Levy-Bruhl, *L'experience mystique et les symboles chez les primitifs*, Paris, 1938. S. Fl. Marian, *Vrăji, farmece şi desfaceri*,

Bucureşti, 1896. S. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, Bucureşti, 1901. S. Moldovan, *Zarandul si Mun jii Apuseni*, Sibiu, 1898. T. Papahagi, *Cercetări în Munjii Apuseni*, Bucureşti, 1925. Em. Petrovici, *Folklor de laMo(ii din Scărişoara*, Bucureşti, 1939.

Şandru, *Enquete dans le pays des Motzi*, în: *Bulletin Linguistique*, Bucarest, 1934. GR. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, Bucureşti, 1900, vol. I.

Notă *in notifele bibliografice privitoare la materialul românesc am întrebuinţat următoarele prescurtări pentru lucrările mai des citate*:

ANUAR = Anuarul Arhivei de Folklor a Academiei Române. BARLEA = I. Bârlea, *Cântece poporane din*

Maramurec, Vol. II, 1924. *CIA UŞANU* = *Gh*. F. Ciauşanu, *Superstiţiile poporului român, 1914*. *GOROVEI* = *A*. Gorovei, *Credinfe yci superstiţii, 1915*. *MARIAN* = *S*. Fl. Marian, *Sărbătorile la români, Vol. III, 1901*. *RAD.-CODIN* = *C*. Rădulescu-Codin şi D. Mihalache, *Sărbătorile, 1909*. *VORONCA* = Elena Niculită-Voronca, *Datinile,ci credinţele, 1903*. *Ms. AF* = Manuscris al Arhivei de Folklor a Academiei Române. *Ms. AR.* = Manuscris al Academiei Române.

Ms. AME. = Manuscris al Arhivei Muzeului Etnografic, Sibiu.

Ms. SEM. S. = Manuscris al Seminarului de Sociologie, Bucureşti. *Ms. P.* = Manuscris Pavelescu (Cercetări personale). *Restul prescurtărilor, urmând regula generală, pot fi ucor identificate cu ajutorul Bibliografiei de la sfârsitul lucrării*.

CUPRINS

Cuvântul autorului V,
Notă asupra ediţiei VII
CERCETĂRI ASUPRA MAGIEI LA ROMÂNII DIN MUNTII APUSENI
In loc de prefaţă 2
Consideraţii introductive 3
PARTEA ÎNTÂI: VIZIUNEA MAGICĂ
Spaţiu, magie, mitologie 13
Timp, şansă, număr 24
Viaţă, tehnică, medicină 35
PARTEA A DOUA: VRĂJILE
Vrăjile 41
Mana 57
Superstiţie şi mitologie 64
PARTEA A TREIA: DESCÂNTECELE
Agenţii magici 69
Descântatul 80
Descântecele 89
Încheiere 101
TEXTE

DESCÂNTECE (Teme şi variante)
De potcă 107
De scrântit 127
De zgaibă 140
De uimă 148
De soare 151
De bube 154
De ceas rău 157
De mucedă 160
De ali din vânt 161
De ghihor 164
La vaci 165
De căşunătură 167
De legături 167
De scurgerea sângelui 169
De orbalţ 170
De albeaţă 171
De broască 172
XVIII. De gălbinare 172
De luparită 173
De muşcătură 174
De măsele 175
Când nu poate naşte muierea 176
XXIII. De obrinteală 176
De splină 177
De trăgan 177
De bubă 178
ANEXE
Itinerariul cercetărilor din Munţii Apuseni 180
Tabloul informatorilor 180
Harta regiunii cercetate 184
Bibliografie 185
Lucrări tehnice asupra textului necesare:

După scanarea făcută a textului volumului *Magia la români*.

Studii şi cercetări despre magie, descântece şi mană de

Gheorghe Pavelescu, mai este necesar:

textul notelor de subsol trebuie puse cu comanda „Insert” + „Reference” + „Footnote”...; au fost puse până la p.32, respectiv la *Consideraţii introductive*, cap. I *Spaţiu*, *magie*, *mitologie* din *Partea întâi*, *Viziunea magică*, şi primele 6 note din cap. II. *Timp*, *şansă*, *număr*; prin urmare, de continuat punerea notelor începând cu pag. 32; textul notelor este la sfârşitul fiecărui capitol, aşa cum s-a scanat din volumul tipărit;

pornind de la marcajul cu culoare de la pag. 33, textul trebuie urmărit în paralel cu textul din carte până la sfârşit, pentru a converti literele care n-au ieşit corect după scanare, pentru a restabili paragrafele conform celor din carte şi pentru restabilirea altor neconcordanţe;

de la marcajul cu roşu a textului de la pag. 109, nu sa intervenit cu nimic în text, fiind exact cum a ieşit din scanare; nu separate paginile prin spaţii libere; trebuie aranjat să curgă firesc (conform textului din carte), să fie inserate notele, să fie convertite semnele diacritice;

textul *Descântecelor* a fost rescris separat şi inserat aici.